Socialt Arbeid

Tilleggshefte

inneholdende de til juni 1929
offentliggjorte artikler av
Social håndbok for Norge.

UTGITT AV NORSK FORENING FOR SOCIALT ARBEIDE

OLAF NORLIS FORLAG - OSLO

HV 1821
H36
1929

EX LIBRIS
M.C. MIGEL LIBRARY
AMERICAN PRINTING
HOUSE FOR THE BLIND

HV1821 H cop. 1 c. 1

Vanføreforsorgen i Norge.

Av *Iv. Rummelhoff.*

> Jo tidligere en vanfør kommer under behandling, dess større utsikt er der for at vanførheten ikke skal bli til hinder for fremtidig selverhverv.

Historikk.

Forsorgen for vanføre tilhører nutiden, kulturmennesket. I Magnus Lagabøters lov hadde faren ennu rett til å ombringe sitt vanføre barn. Dette blev senere forbudt under Oldenborgerne, uten at noen plikt til særlig pleie blev pålagt. Op gjennem middelalderen lot man nok de vanføre leve, men overlot dem for det meste til å sørge for sig selv, og resultatet blev derefter. —

Mens den første vanføreanstalt som kjennes blev oprettet i 1832 i München var det første tiltak i vårt land frøknene Agnes og Nanna Fleischers arbeidsskole for vanføre, som blev åpnet i 1892 i Oslo, den første tid bare med en elev. Arbeidet gikk raskt frem, og vakte anerkjennelse på alle hold. Da Oscar II besøkte skolens årlige utstilling i 1896, talte han interessert med elevene, og uttalte sin beundring over de utførte arbeider. Resultatet av dette besøk blev, at Oscar II og dronning Sophie besluttet å anvende det norske folks gave i anledning av deres 25-års regjerings-jubileum til beste for våre vanføre, fordi disse inntil da ikke var viet den opmerksomhet som andre, og fordi de tilhørte alle klasser, så gaven derved kunde komme det hele folk til gode. Denne gave blev grunnlaget for arbeidsskolen for vanføre «Sophies Minde» i Skådalen ved Oslo, som blev tatt i bruk høsten 1902, og således iår har feiret sitt 25-års jubileum. I disse 25 år har skolen i alt vært besøkt av 540 elever, fordelt på hele landet. —

Centralanstalten for vanføre i Trondhjemsveien 132, Oslo, er en fortsettelse av skolen i Skådalen, skal bære det samme navn, og vil i fremtiden bli denne virksomhets samlende midtpunkt, med sin klinikk, poliklinikk, skole, verksted og internat for kvinner og menn.

Den første forening for vanføre fikk vi i 1893, foreningen i Oslo, som enda består. En liten poliklinikk for vanføre blev oprettet i Oslo i 1902. I Bergen blev Vestlandets forening for vanføre dannet i 1909. I 1913 blev med statsbidrag klinikken for vanføre i Oslo åpnet i en liten beskjeden leilighet, som ikke var innrettet for sådant øiemed.

Centralstyret for vanføre blev oprettet under verdenskrigen i 1916. Kort efter blev lokale vanførenevnder valgt i de fleste kommuner. I 1919 blev Nord-Norges forening, Tromsø, dannet, og i 1921 Trøndelags forening for vanføres vel, Trondhjem.

Sist men ikke minst nevnes våre vanføres eget organisasjonsarbeid gjennem vanførelagene, et for hver landsdel, som i løpet av 1922—1927 er kommet til som et nytt og viktig ledd i denne virksomhet, og gjennem sine stevner og på annen måte har bidratt meget til å gjøre arbeidet kjent. Et tiltak som også har gjort sitt til å henlede folks opmerksomhet på vanføreforsorgen, er Norges Fotballforbunds dag for våre vanføre, som i 1926—27 innbragte tilsammen ca. 20000 kroner til hjem for hjelpeløse og hjemløse vanføre.

Vanføreforsorgens opgaver.

En knapp og samtidig rammende definisjon av hvad der skal forståes ved vanførhet, har det hittil ikke lykkes noen å opstille, — men dette har mer teoretisk enn praktisk betydning. Vanføre er personer med medfødte eller erhvervede defekter i armer, rygg og ben, og den sociale vanføreforsorg omfatter alle de foranstaltninger av forskjellig art, som kirurgisk og ortopedisk spesialbehandling, skoleutdannelse, yrkesutdannelse m. v., som den vanføre har behov for fra samfundets side. Dette behov beror på en rekke forhold, som kan sammenfattes således: 1) vanførhetens art, 2) dens grad, 3) den vanføres individuelle egenskaper, 4) de ytre forhold, hvorunder han lever.

Ved folketellingen 1920 blev der ialt opført 8891 vanføre (under 65 år), hvorav 4854 menn og 4037 kvinner. Det samlede antall døve, blinde og åndssvake under 65 år var ca. 9000, mens antallet av sinnssyke utgjorde ialt 8602 personer.

Vanførheten er selvsagt ikke bare en byrde for den vanføre selv, men mer og mindre også for deres pårørende og omgivelser, og det er ikke bare en samfundsplikt, men også god økonomi for stat og kommune å ta sig av de vanføres sak. Samfundets tap økonomisk sett, beror først og fremst på: 1) den vanføres tapte arbeidsfortjeneste gjennem en kortere eller lengere årrekke, og 2) samfundets underholdningsbidrag til vedkommende i samme tidsrum. Ifølge folketellingen 1920 hadde de vanføre menn gjennemsnittlig vært vanføre i 16 år, og kvinnene i 19. På grunnlag av folketellingen 1920 er en effektiv vanføreforsorg i vårt land beregnet å skulle gi en årlig samfundsgevinst på 4 millioner kroner, som snarere antas for lavt enn for høit satt. Hertil kommer så de langt viktigere moralske og individuelle verdier, som derved innspares, uten å kunne uttrykkes i tall eller penges verd. Nu gjelder det forresten ikke lenger *hvorfor*, men *hvorledes* arbeidet best skal gjennemføres. —

Den moderne vanføreforsorgs to hovedhjørnestener er den kirurgisk-ortopediske spesialbehandling og yrkesutdannelsen, hvorunder skole- og annen undervisning. Først skal lægen og hans hjelpere gjøre sitt, og redusere selve vanførheten så langt det med nutidens hjelpemidler er mulig, derefter tar faglæreren (skolen og opdrageren eller vedkommende sociale medarbeider) fatt, og hjelper vedkommende, til han eller hun er helt eller delvis selvhjulpen. Vanføreforsorgens endelige mål er i det enkelte tilfelle mest mulig å gjøre sig selv overflødig, å opheve sig selv. Derfor må spørsmålet som regel ikke være: hvad kan der hjelpes med, men dette: hvorledes skal der hjelpes, forat vedkommende for fremtiden kan hjelpe sig selv. —

Betydningen av tidlig spesialbehandling må sterkt fremholdes. Med kirurgiens og ortopediens nuværende hjelpemidler kan som bekjent mange tilfelle enten helt helbredes, eller vesentlig bedres, hvor man tidligere stod mer eller mindre hjelpeløs, og vedkommende blir i stand til helt eller delvis å ernære sig selv. Istedenfor fattiglem blir han selverhvervende og skattebetaler. Hvor det gjelder medfødte eller i barnealderen erhvervede tilfelle, som feilstilling av armer og ben, f. eks. klumpfot, spissfot, plattfot, låghalthet, lammelser efter poliomyelitt, forkrøblede lemmer efter akutte og kroniske lidelser, er det av største viktighet, at den vanføre snarest kommer under spesialbehandling. Mange sådanne tilfelle som i barneårene ikke synes betydelige eller til hinder for barnets fremtid, vil under opveksten forverres, så skolegang og utdannelse og dermed senere erhvervsdyktighet vanskeliggjøres eller umuliggjøres om ikke spesialbehandling i rett tid gjennemføres. Centralstyrets oplysningsvirksomhet gjennem foredrag og skrift tar bl. a. sikte på å gi almenheten oplysninger herom, likesom Centralstyret og de til dette knyttede vanførenevnder, i den utstrekning forholdene gjør det mulig, også gir direkte veiledning i det enkelte tilfelle. Mange vanføre søker ikke, men unddrar sig tvertom å få sine mangler avhjulpet, og de pårørende savner ofte den rette forståelse av sine plikter. En av nevndenes viktigste opgaver er derfor å hjelpe i sådanne tilfelle. Med sikte herpå er der i det fremlagte forslag til lov om vanføre av 1924 inntatt spesielle bestemmelser om at læger og andre, som i embeds medfør kommer over tilfelle av vanførhet skal ha plikt til å gi melding herom til den kommunale vanførenevnd, forat vedkommendes behov for spesialbehandling m. v. tidligst mulig kan bli bragt på det rene.

Allerede i småbarnsalderen bør flere av de tilfelle som ovenfor er nevnt inn til spesial-behandling. Både medisinske og social-pedagogiske grunner gjør dette påkrevet. I enkelte, heldigvis sjeldnere tilfelle kan vanførheten være av den art, at barnet vanskelig kan få den nødvendige pleie i almindelige hjem, og derfor må henvises til særskilte hjem eller sykehus.

Vanføre i skolepliktig alder bør mest mulig søke de almindelige skoler, da det gjelder for barn som for voksne vanføre, at de skal assimileres i samfundslivet og ikke isoleres. For å sikre vanføre barn skolerettigheter er der foreslått inntatt i lands- og byskoleloven bestemmelser, som klart og utvetydig pålegger kommunene å skaffe nødvendig befordring til og fra skole eller losji for vanføre barn, som av manglende økonomisk evne ellers ikke kan besøke de almindelige folkeskoler. Bare de barn som er så vanføre, at de ikke kan henvises til de vanlige skoler, må i tilfelle sikres nødvendig undervisning i hjemmet eller ved særskilt hjem for vanføre. Man ser stadig eksempler på hvorledes de andre barn tar sig av sine vanføre medelever og søker å hjelpe dem.

Når den vanføre kommer i lærlingealderen, vil han på grunn av sin vanførhet ikke sjelden være avskåret fra å gjennemgå det man kaller løpergutt-stadiet, før den egentlige fagutdannelse begynner hos en håndverksmester, og derfor ofte være best tjent med å komme på vanføreskolen, hvor undervisningen allerede fra først av er lagt an efter hans spesielle behov.

Hvor det gjelder mennesker som er blitt vanføre i voksen alder efter ulykke eller sykdom, viser all erfaring at vedkommendes viljes- og følelsesliv snarest bør innstilles på igjen å komme i virksomhet, om mulig så fort at vedkommende ikke engang får tid til å føle sig som «vanfør» i dette ords vanlige forstand. Jo lenger tid som hengår, desto større krafttak skal der senere til for vedkommende og hans hjelpere. Dertil kommer det viktige psykologiske moment, at det alltid er lettere å få folks interesse og hjelpsomhet vakt, hvor det gjelder hjelp til arbeid, spesialbehandling, optagelse av et lån eller annet, så lenge sykdommen eller ulykken er i frisk minne, og kanskje nylig har skaket sinnene op, — med andre ord mens tilfellet er aktuelt. I vår rastløse tid blir disse mennesker ofte fort «glemt», — derfor bør der snarest foreligge en «rekonstruksjonsplan». Meget kan med god vilje ofte opnåes bare ved en omplasering, f. eks. et postbud som har mistet en fot, gis arbeid på Postkontoret, en slaktersvenn som har fått sin ene arm ødelagt, skaffes arbeid i utsalget eller som kjører o. s. v. I andre tilfelle kreves mange forgjeves forsøk, og man har god bruk både for tålmodighet, opfinnsomhet og kombinasjonsevne.

Erhvervsvalget er for den vanføre selvsagt av den aller største viktighet og det gjelder å åpne best mulig adgang til å velge mellem forskjellige erhverv efter vanførhetens art eller grad og vedkommendes lyst og anlegg i det hele. Den tidligere helt dominerende håndverksutdannelse er ikke lenger tilstrekkelig. Henry Ford uttaler i sin bok «Mitt liv og mitt arbeide»: «Når arbeidet opstykkes efter økonomiens krav, vil det alltid bli nok av plasser, hvor ikke fullt arbeidsdyktige

folk kan utføre én manns arbeid, og tjene én manns lønn. Økonomisk sett er det derfor spill av krefter å betrakte vanføre som en byrde for samfundet. Innen den moderne, differentierte industri er der flere stillinger for vanføre, enn der er vanføre.» I Fords bedrifter beskjeftiges som bekjent 10000 personer med forskjellige legemlige defekter. Også utenfor håndverket og industrien er der mange stillinger, som vanføre godt kan utføre, f. eks. på kontorer, skoler, innen landbruket og dets binæringer (fjærfeavl, hagestell, biavl o. s. v.). Ved den nye centralanstalt er planlagt følgende verksteder: bandasjeri, ortopedisk skomakeri, almindelig skomakerverksted, børstebinderi, kurvmakeri, maler-, urmaker-, cicelør- og snekkerverksted, bokbinderi, leketøiverksted, treskjærerrum, strikkeri, veverisal, skredderverksted og arbeidsstuer for kjolesøm og linsøm.

Ved hjelp av de proteser og bandasjer som nu står til rådighet, og hvortil bidrag bevilges av foreningene for vanføre og vanførelagene, har våre vanføre nu en langt større valgfrihet, når det gjelder arbeid og virksomhet enn tidligere, og også gjennem de hensiktsmessige invalidevogner både hånddrevne og motordrevne, en langt større bevegelsesfrihet enn før.

Stat og kommune har som arbeidsgivere særlige plikter og interesser, når det gjelder vanføre. Centralstyret rettet herom i november 1925 en offisiell henvendelse til vedkommende myndigheter: for statens vedkommende gjennem Socialdepartementet, som derefter anmodet de øvrige departementer om å henlede de forskjellige administrasjoners opmerksomhet på forholdet, og for kommunenes vedkommende gjennem Norges byforbund og Norges herredsforbund. Det er i lengden dårlig økonomi å la fullt arbeidsdyktige mennesker overta stillinger i det offentliges tjeneste, som like godt og i mange tilfelle endog bedre kan utfylles av personer med en eller annen legemlig defekt. Til sådanne stillinger foretrekkes nu ofte mannen av brytertypen, helst en 6-fots kjempe, hvilket er samme økonomi som å knekke nøtter med en damphammer. Resultatet blir selvsagt ofte, at en slik mann ikke føler sig tilfreds, og at hans arbeid bærer preg derav. De forsøk som hittil har vært gjort med å anvende vanføre i sådanne stillinger, har falt tilfredsstillende ut. —

Centralstyrets stipendier til utdannelse for vanføre i boklige fag til ophold ved lærerskoler, handelsgymnasium, sprogundervisning, teknisk skole, korrespondansekursus etc. har vært mange vanføre til stor nytte, og man har på nytt fått bekreftet, at sådant arbeid passer godt for mange vanføre. Den vanføre må ofte nøie tenke sig frem, og planlegge alt på forhånd, hvor andre synes å kunne greie sig uten. Dette setter ikke sjelden sitt preg på vedkommendes hele personlighet, og gjør ham nettop i særlig grad skikket for erhverv ved åndsarbeide, når han ellers har de nødvendige betingelser derfor.

Arbeidsformidlingen for vanføre og tilsynet med utskrevne elever og patienter bør ofres megen opmerksomhet, da erfaring stadig viser, at den vanføre som rimelig er mangler den nødvendige modenhet til å kunne greie sig på egen hånd den første tid, efterat han er utskrevet. De kommunale vanførenevnder har her en viktig og interessant opgave. — Alle nutidens hjelpemidler og erfaringer til tross blir der alltid igjen et større eller mindre antall vanføre, hvis defekt og skrøpelighet forøvrig er så betydelig, at de vanskelig kan få det nødvendige stell og pleie i de almindelige private hjem, sådan som økonomien og boligforholdene vanlig stiller sig, og som derfor må henvises til særskilt innrettede pleie- og arbeidshjem. Få mennesker er av skjebnen så hårdt rammet som disse, men det viser sig ofte at de, når de får den nødvendige bistand, tross alt kan utføre forskjellig arbeid, ikke bare som tidsfordriv, men også som erhverv.

Vanføre som samtidig har andre defekter (kombinerte tilfelle) som blindhet, åndssvakhet o. s. v. må som regel behandles utenfor de særskilte vanføreskoler og hjem, idet man der savner de til sådan spesialundervisning nødvendige lærerkrefter og øvrig utstyr, likesom det ofte vilde virke forstyrrende på de øvrige elevers utdannelse, og i flere henseender kunne ha en moralsk nedbrytende virkning. Vanføre med større defekter i sanseorganene eller med moralske defekter som alkoholister, løsgjengere og lovovertredere må behandles i de for sådanne oprettede anstalter og lærehjem, med nødvendig bistand fra vanføreforsorgen ved kirurgisk spesialbehandling, anskaffelser av proteser o. l.

Vanføreforsorgens organ og hjelpemidler:

Kommunale vanførenevnder, bestående av 3 av by- eller herredsstyret opnevnte medlemmer, hvorav én læge, en arbeidsgiver eller annen for socialt arbeid interessert mann eller kvinne — såvidt mulig utpekt av en av våre vanføres egne organisasjoner —, samt Riksforsikringsanstaltens tilsynsmann, er opnevnt i de fleste kommuner, med det mandat i samråd med Centralstyret for vanføre og de øvrige institusjoner innen vanføreforsorgen å bistå vanføre med råd og dåd, særlig med oplysninger om spesialbehandling, utdannelse, erhvervsmuligheter, arbeidsformidling m. v. *Centralstyret for vanføre*, bestående av 1 representant for Armeens Sanitet, 1 for Riksforsikringsanstalten og 1 for den private vanføreforsorg er opnevnt av Socialdepartementet og direkte underlagt dette og har til opgave i samråd med de kommunale vanførenevnder og de øvrige institusjoner innen vanføreforsorgen å organisere og lede forsorgen for vårt lands vanføre i fred og krig.

Foreningene for vanføre i Oslo, Bergen, Trondhjem og Tromsø og *våre vanføres egne organisasjoner*, Østlandske, Sørlandske, Vestlandske,

Trøndelags og Nord-Norges vanførelag bistår likeledes vanføre med å bli selvhjulpne mennesker. Vanførelagene arbeider bl. a. for oprettelse og drift av mindre hjem for hjelpeløse og hjemløse vanføre. Dessuten arbeider flere mindre foreninger og lag i forskjellige byer og bygder til støtte for våre vanføre som Bondeungdomslagets saumarlag, Oslo. *Hjem for hjelpeløse og hjemløse vanføre* er hittil åpnet på Tromsø (plass for 15 —20), og på Hamar (plass for 25—30). Hjemmet i Trondhjem åpnes i løpet av vinteren 1927—28, foreløbig med plass for 7 kvinner. *Hjemmet for vanføre barn*, Tromsø, er oprettet og drives ved Norsk Finnemisjon for vanføre barn i de tre nordlige fylker, særlig Finnmark. Plass for 12 elever. *Blad for norsk vanføresak «Solglimt»*, Alvøy pr. Bergen, utkommer hver måned, koster kr. 2,00 pr. år, og kan bestilles på alle postanstalter.

Av *legater for vanføre* disponerer «Sophies Minde» 14, samlet kapital ca. 425 000 kroner. Foreningen for vanføre for Oslo, har ialt en kapital på ca. 250 000 kroner, fordelt på flere legater. Av andre større legater nevnes Ivar Torkildsens legat, Bergen, kapital 160 000 kroner, og Ragnhild Lyng Torkildsens legat, Bergen, kapital 30 000 kroner. Ved utdelingen av Norsk-Amerikanernes minnegave hvert års 4. juli ved den av Stortinget opnevnte komite (sekretær Stortingets kontorchef) blir mange vanføre hjulpet til anskaffelse av arbeidsmaskiner, invalidevogner o. l. Til *stipendier* til utdannelse for vanføre i boklige fag har staten de siste år bevilget 6000 kroner. Stipendiene utdeles av Centralstyret hvert år i oktober. Av statsmidler er i den senere tid foruten til drift av «Sophies Minde» og klinikk for vanføre bevilget et årlig *tilskudd til vanføres spesialbehandling, bandasjer, reisebidrag m. v.* — for 1927—1928 20 000 kr.

«Sophies Minde», arbeidsskole for vanføre, Skådalen ved Oslo, gir undervisning i håndverks- og andre praktiske fag. Ialt plass for ca. 60 elever. Til ophold ved skolen betales kr. 900,00 pr. år, forskuddsvis hvert kvartal. Noen hele og delvise friplasser for trengende elever. Ved ansøkning om optagelse sendes lægeerklæring om vanførhetens art, helbredstilstand m. v.

Ved *Centralanstaltens klinikk for vanføre*, Trondhjemsveien 132, Oslo, som blev åpnet i februar 1927, behandles vanføre efter poliomyelitt og andre tilfelle av vanførhet fra hele landet. Ved ansøkning om optagelse innsendes lægeattest om når sykdommen er opstått, samt om lammelsens utbredelse m. v. Dagsprisen er kr. 2,50. Der erlegges intet operasjonshonorar, men røntgenbilleder, støttebandasje, skotøi o. l. betales ekstra. Ved innleggelsen medbringes betaling, eller innsendes garanti for den del av utgiftene, som ikke utredes av statsbidraget. Trengende vanføre kan søke statsbidrag. Søknad herom sendes Medisinaldirektøren gjennen Helserådets ordfører med lægeerklæring, attest for trang og garanti for de utgifter ved klinikkopholdet som ikke dekkes av statsbidraget. For

disse vanføre blir dagsprisen da 90 øre. — Ved *Centralanstaltens poliklinikk for vanføre,* Trondhjemsveien 132, Oslo, kan alle vanføre bli gratis undersøkt og få lægekyndig veiledning med hensyn til innlegning på klinikk, anskaffelse av støttebandasjer, proteser, Hessings korsett m. v. Vanføre barn, hjemmehørende i Oslo, får på poliklinikken foruten massasje også undervisning efter folkeskolens plan. Oslo kommune har bevilget bidrag til trikkebilletter for disse barn.

Fra januar 1928 flytter de *kvinnelige elever* fra arbeidsskolen for vanføre i Skådalen til *Centralanstalten,* hvor der nu er ferdig verksteder for strikning, vevning, linsøm, kjole- og kåpesøm. I begynnelsen av 1928 åpnes også *Centralanstaltens bandageri.*

Arbeidsprogram.

På dette står for tiden for det første de 3 store merkessaker: fullførelse av Centralanstalten i Oslo, vedtagelse av loven om vanføre, og reisningen av det nødvendige antall mindre, kombinerte arbeids- og pleiehjem for vanføre. Videre å få vedtatt det nødvendige tillegg til lands- og byskoleloven, som klart og utvetydig fastslår vanføre barns skolerettigheter. I det fremlagte forslag til lov om vanføre er de viktigste bestemmelser til fremme av en planmessig organisasjon av vanføreforsorgen foreslått lovfestet, således bl. a. den hittil ad frivillig vei gjennemførte ordning med et Centralstyre for vanføre og kommunale vanførenevnder i samtlige byer og herreder. Hvervet som medlem av vanførenevnden skal som hittil være et ulønnet ombud. Læger, jordmødre, prester, lærere og sykepleiere i menighetspleien og annen distriktstjeneste som under sin virksomhet kommer over tilfelle av vanførhet, skal ha plikt til å gi melding derom til vedkommende vanførenevnd, og den vanføre skal ha plikt til å la sig lægeundersøke. Vanføre barn mellem 7 og 18 år skal innkalles til undervisning efter folkeskolens plan, og om nødvendig til ophold ved en skole for vanføre barn. Enhver vanfør hvis behov for lægehjelp etc. ikke på annen måte avhjelpes, skal være berettiget til behandling m. v. på de av staten understøttede vanføreanstalter, forsåvidt den vanføre av vedkommende myndigheter ansees skikket derfor, og der er plass.

Ingen av de utgifter som omhandles i loven skal hvor det gjelder norske statsborgere ansees som fattigunderstøttelse. —

Centralanstalten og loven om vanføre hører sammen, supplerer og forutsetter hinannen som de to viktigste grunnpillarer i den moderne vanføreforsorg. Der kan derfor ikke bli full fart i arbeidet, før vanføreanstalten er ferdig, og loven satt ut i livet.

Av andre opgaver som står på dagsordenen nevnes gjennemførelse av en effektiv salgs- og innkjøpsordning av vanføres ferdige arbeider

og de dertil nødvendige materialer, tilsyn og veiledning for utskrevne elever og patienter, en større anvendelse av vanføre i stillinger i stat og kommune, som like godt kan fylles av dem som andre, bevilgning av statsbidrag til lægers skyss- og kostgodtgjørelse for reiser i vanføreforsorgens tjeneste. Når de økonomiske forhold gjør det mulig, må man få almindelig invalidetrygd til sikring av dem som ikke går inn under de andre sociale forsikringer. Det er uforsvarlig, at man i et sådant tilfelle nu ofte ikke har annet å henvise til enn fattigvesenet. —

Litteratur.

Vanføreforsorgen i Norge — Innstilling fra Utvalget til utredning av vanføresaken 1924. Småskrift nr. 1—11, utgitt av Centralstyret for vanføre. Fortegnelse over utsendte småskrifter og artikler fåes ved henvendelse til Centralstyret.

For Arbeidsskolen «Sophies Minde» foreligger beretninger for de første år inntil 1912. Østlandske og Vestlandske vanførelag har utsendt trykte beretninger for et par år. —

Av den skandinaviske litteratur nevnes særlig: «Riktlinjerna för vanförevårdens vidare utveckling», innstilling fra en svensk sakkyndig komité av 25. mars 1920, og «Svensk Vanföretidsskrift», Göteborg, som utkommer siden 1924, samt det danske «Vanførebladet», Kjøbenhavn, som utkommer siden 1926. Av litteratur forøvrig henledes særlig opmerksomheten på «Grundriss der Krüppelfürsorge» av professor dr. Konrad Biesalski, Leopold Voss' Verlag, Leipzig, med 100 illustrasjoner, godkjent av de forskjellige tyske autoriteter på området, og nærmest å betrakte som en lærebok eller håndbok i vanføreforsorgens forskjellige grener. —

Centralstyret for vanføre står nu i forbindelse med vanføreforsorgens organ i de ledende land på dette område i Europa og U. S. A., og tilstilles de fleste spesial-tidsskrift som utkommer på dette felt. Et norsk forslag av 1927 om oprettelse av et internasjonalt Clearing-House for oplysninger og fremme av vanføreforsorgen, inntatt i «Sociale Meddelelser» nr. 1 for 1927, er offentliggjort i fagtidsskrift i en rekke land.

HV 1821
H

Arbeidet for de blinde i Norge.

Av *Erik Harildstad*
lærer ved Blindeskolen, Trondhjem.

Historikk.

Skolene. Blindhet behøver ikke å bety et unyttig og ulykkelig liv. Ved riktig og forstandig behandling fra første stund, ved dyktig og planmessig undervisning og grundig utdannelse og ved hjelp til høvelig arbeide kan de blinde bli selvhjulpne og lykkelige samfundsmedlemmer.

Arbeidet for de blinde som socialt arbeide er ikke mer enn godt og vel 150 år gammelt. Det kan dateres tilbake til 1784, da franskmannen Valentin Haüy fikk oprettet den første blindeskole, «L'Institution Royale des Jeunes Aveugles» i Paris. Valentin Haüy har derfor også med rette fått hedersnavnet «De blindes far». Før denne tid var alle fattige blinde så å si fødte tiggere, hjelpeløse stakkarer som man ikke kunde kreve noe av, og som heller ikke kunde kreve noe av samfundet, noen man ikke kunde hjelpe med annet enn almisser. Levningene av dette synet

på de blinde går ennu igjen, og de fordommer det har skapt er av de verste hindringer som de blinde har å rydde av veien.

I årene omkring 1800 blev det nu oprettet den ene blindeskole efter den andre, således i Sverige i 1806 og i Danmark 1811. I Norge blev ingenting gjort for de blinde før den senere foged i Buskerud J. Johansen i 1860 fikk dannet «Foreningen for blinde». Alt året efter i 1861 oprettet denne foreningen Christiania blindeinstitut, den nuværende Oslo off. skole for blinde[1]). I 1886 begynte kandidat G. Stabel på Gløshaugen ved Trondhjem en blindeskole for det nordenfjelske Norge. Begge disse skolene hadde fra begynnelsen av statsbidrag. I 1881 var imidlertid loven om blinde, døve og åndssvake barns undervisning (opr. kalt Abnormskoleloven) blitt vedtatt. Denne loven innførte skoleplikt for alle blinde barn mellem 9 og 21 år og påla samtidig det offentlige å sørge for de nødvendige skoler for blinde. I 90-årene blev derfor begge blindeskolene helt overtatt av staten. Skolen for det nordenfjelske blev i 1893 flyttet til Klæbu og i 1912 blev den flyttet til Dalen prestegård på Strinda, hvor man for midler tilhørende et legatt skjenket av godseier Tonning Owesen til beste for blinde i det nordenfjelske Norge, hadde opført en ny, tidsmessig skolebygning. Like til 1912 hadde begge skolene både barn og konfirmerte elever av begge kjønn. Ved en omordning som blev vedtatt 1905 og satt i kraft 1912, blev blindeskolen i Oslo bare barneskole for det sønnenfjelske, mens skolen på Dalen blev barneskole for det nordenfjelske kombinert med arbeidsavdelingen for de konfirmerte guttene fra hele landet. Samtidig blev arbeidsskolen for de konfirmerte jentene overdratt til foreningen Blindemisjonen «IL» i Oslo, som fremdeles driver den for statens regning. Ved en ny omordning i 1925 blev endelig barne- og arbeidsskolen helt skilt, idet Dalen blindeskole da blev gjort til barneskole for hele landet, mens Osloskolen blev arbeidsskole for de konfirmerte guttene. Skolepliktsalderen blev også fra 1912 senket, så den nu tar til med det fylte 8de år.

I 1924 oprettet Norsk forening til fremme av forsorg for barn i samarbeid med Norges blindeforbund et hjem for blinde småbarn på Østafor ved Jessheim. Hjemmet har for tiden 8 blinde småbarn. Man håper at dette hjemmet efterhånden også skal komme til å virke som en frivillig forskole for de fleste blinde barn, noe som er i høi grad påkrevet, da det er mange hjem som i uforstand, ofte av misforstått omsorg for de små blinde, forkjæler dem, hindrer dem i å bevege sig omkring eller på andre måter sinker og forkvakler den sunde, naturlige utvikling hos dem, hvad mange blinde siden har måttet lide for gjennem hele livet.

Organisasjoner. Da blindeskolen i Oslo blev overtatt av staten,

[1]) I 1882 oprettet den blinde snekkerlærer A. Lønvig en arbeidsskole for blinde menn i Oslo som med statsbidrag blev drevet til 1902.

fulgte endel av de legater som var skjenket til skolen med denne. Rentene av disse legatene er siden brukt til friplasser ved skolen og til å utruste de elever som går ut fra skolen, med verktøi o. l. De legater og andre midler som Foreningen for blinde ved overdragelsen av skolen fikk fri, er også senere brukt på lignende måte til støtte for de arbeidende blinde. Men den hjelp man på denne måten kunde yde de enkelte blinde, viste sig snart utilstrekkelig.

I 1891 stiftedes i Oslo foreningen Blindemisjonen «IL», som særlig har tatt sig av arbeidet med å få trykt Bibelen og annen religiøs litteratur i blindeskrift. Foreningen opprettet også et arbeidshjem for blinde kvinner og har fra 1912, som nevnt, overtatt statens arbeidsskole for blinde kvinner.

På initiativ av daværende blindeskolebestyrer L. M. Bentsen blev i Oslo i 1901 stiftet en ny forening av seende: Foreningen til selvhjelp for Norges blinde. Denne foreningen søkte å skaffe de enkelte blinde en bestemt «hjelper» på hjemstedet til å bistå dem med råd og dåd, og tok sig ellers av arbeidet med å få omsatt de blindes arbeidsprodukter.

Den første organisasjon av norske blinde blev stiftet i Trondhjem i 1900 og tok senere navnet Nordenfjelske blindeforbund. I 1904 stiftedes i Bergen Vestlandske blindeforbund og i 1907 i Oslo Østlandske blindeforbund. Disse tre forbund sluttet sig i 1909 sammen til en landsorganisasjon, Norges blindeforbund, som også optok i sig og blev en fortsettelse av Foreningen til selvhjelp for Norges blinde.

I 1908 hadde Vestlandske blindeforbund begynt å utgi et ukeblad for blinde trykt i den Brailleske punktskrift. Dette ukebladet, «Norges blinde», blev i 1909 overdratt til Norges blindeforbund, som fra 1910 har statsbidrag til dets utgivelse. I forbindelse med «Norges Blinde» driver landsforbundet også et mindre boktrykkeri i Bergen til fremstilling av lese- og lærebøker og annen litteratur i punktskrift. Også til denne boktrykningen har forbundet fra 1914 statstilskudd.

Norges blindeforbund har helt siden det blev stiftet, drevet et kraftig oplysningsarbeide for å spre kjennskap til de blindes arbeidsmuligheter og i det hele gi almenheten en riktigere forståelse av de blinde og deres livsvilkår. Således har det vært avholdt tre landsutstillinger av blindes arbeider, i Bergen, Trondhjem og Oslo. I 1912 begynte forbundet å utgi et månedsskrift for seende under navn av «Blindesaken», og dette vesle månedsskriftet har fått ikke så få abonnenter. Videre har Norges blindeforbund ansatt reisesekretærer, som ved oplysende foredrag rundt omkring i landet har søkt å vekke almenhetens sympati for blindesaken. Reisesekretærene tar sig dessuten av de enkelte blinde utover distriktene. Endelig fører Norges blindeforbund i sitt sekretariat et såvidt mulig fullstendig register over landets blinde og samler der statistiske og andre oplysninger av interesse såvel for det praktiske blindesaksarbeidet som

for studiet av blindheten og forebyggelse av blindhet. Til sitt arbeide har Norges blindeforbund fått ialt kr. 150,000 av Det norske pengelotteri.

De tre lokalforbund har særlig tatt sig av det praktiske hjelpearbeide. Hvert av forbundene har sitt «Blindes Hus», hvor det har utsalg av blindes arbeider med materiallager og mindre verksteder for blinde m. m. Hvert forbund har også sitt bibliotek av punktskriftsbøker, som for det meste er avskrevet velvillig. Dette avskrivningsarbeide blev først tatt op av frk. Cathrine Eger, Oslo, som i 1904 dannet en forening av damer med dette formål. I 1914 overdrog frk. Eger sin boksamling til Østlandske blindeforbund. De tre forbunds boksamlinger er nu tilsammen på ca. 3000 bind blindeskrift. Vestlandske blindeforbunds bibliotek har fått lokaler i Bergens off. bibliotek, som til sin avdeling for blinde av hr. Oluf Bjørneseth har mottatt et legat på kr. 50,000. Bibliotekene i Oslo og Trondhjem har lokaler i «Blindes Hus». På søknad fra Norges blindeforbund er det innrømmet fraktnedsettelse med jernbanene for blindeskriftsbøker, så de kan sendes for 10 øre pr. bokkasse til og fra bibliotekene. Dampskibsselskapene har innrømmet hel fraktfrihet. Videre har poststyrelsen innrømmet særskilte lave portotakster for blindeskrift.

For å få en tryggere økonomisk basis for sitt arbeide har hvert av de tre lokalforbund også oprettet sitt hjelpefond, og disse fonds statutter har kgl. stadfestelse. Forbundene har også hele tiden med bidrag til materialer, maskiner og verktøi m. m. støttet de enkelte blinde i deres selvhjelpskamp. Forbundenes praktiske støttearbeide er bygget på prinsippet «hjelp til selvhjelp» og kommer således i første rekke de arbeidende blinde til gode. Men ved siden herav har man også tatt op arbeidet for de syke og gamle. Både Vestlandske og Nordenfjelske blindeforbund har således fått innført en særskilt sykeforsikring for sine blinde medlemmer, og i Østlandske blindeforbund har man nådd et langt stykke på vei mot å få et gamlehjem for blinde.

De blindes organisasjoner har i stadig stigende grad vunnet almenhetens sympati. Således yder de fleste fylkene og en rekke kommuner årlige bidrag til blindesaksarbeidet, og privat er det i det siste skjenket ikke så små summer til dette. Det er også dannet adskillige foreninger som arbeider for blindesaken og skaffer blindeforbundene større og mindre årlige bidrag. Alle tre lokalforbundene har såvel seende som blinde medlemmer.

Blindeundervisningen. Skolens opgaver og mål.

Det er i Norge efter folketellingen i 1920 2687 blinde, 1370 menn og 1317 kvinner. Det blir praktisk talt 1 blind for hvert 1000 innbyggere. Som blinde regnes da også alle barn som ser for dårlig til å følge med i den vanlige skoleundervisning, og ellers alle som ser for dårlig til fullt

ut å arbeide som seende. Loven pålegger det offentlige plikt til å sørge for at alle blinde barn mellem 8 og 21 år får såvel vanlig skoleundervisning som oplæring i et erhverv med hel eller delvis selvforsørgelse som mål. Ved det fylte 7de år skal ethvert blindt barn gjennem skolestyret og skoledirektøren meldes til direktøren for blindeskolene. Det almindelige er da at det 8 år gammelt blir innkalt til blindeskolens barneavdeling (Dalen off. skole for blinde, Trondhjem), hvor det får en undervisning som i det store og hele svarer til folkeskolens, men blindeskolen har dessuten også undervisning i musikk og adskillig mer håndarbeidsundervisning enn folkeskolen.

Efter et syvårig kursus ved barneskolen, som almindelig avsluttes med konfirmasjon, blir eleven overført til en av arbeidsskolene (for gutter Oslo off. blindeskole, for jenter Blindemisjonen «IL», Oslo), hvor han (eller hun) får et 4-årig kursus i et erhvervsfag. De fag guttene har å velge mellem er for tiden: musikk, pianostemning, kurvarbeide, møbelstopning, snekkeri og skomakeri. Fagkretsen for jenter er mer innskrenket og omfatter vesentlig: Maskinstrikning, vevning, rørsetefletning og litt møbelstopning, musikk, og vanlig husstell.

Vedkommende fylke og kommune betaler skoleopholdet for alle ubemidlede i den skolepliktige alder (op til det fylte 21de år). Eldre blinde kan også bli optatt ved blindeskolen, og kommuner og fylker viser ofte den forståelse også å betale opholdet for disse, da det jo er i deres egen interesse at så mange blinde som mulig blir nyttige arbeidende mennesker i stedet for å falle det offentlige til byrde. For at man så tidlig som mulig skal komme de blinde barn og deres foreldre til hjelp med råd og dåd har Norges blindeforbund med Kirkedepartementets anbefaling sendt skolestyrene en henstilling om så snart som mulig å melde alle blinde barn til Norges blindeforbunds sekretariat, Rosenkrantzgt. 5, Bergen.

Foruten i de arbeidsgrener som det blir undervist i på blindeskolen, søker nu også adskillige blinde med hell inn på andre felter: handel, jordbruk o. l., likesom flere søker til middelskoler, gymnasier, lærerskoler og andre skoler for å få videregående intellektuell utdannelse.

Ved siden av å gi de vanlige skolekunnskaper blir det en særlig og viktig opgave for blindeskolen å ta i bruk og derved utvikle de sanser og evner som mest kan erstatte mangelen av synet, f. eks. hørslen, fingerfølelsen og hukommelsen. Grunnlaget for undervisningen i barneavdelingen som for all videregående intellektuell undervisning er den Brailleske punktskrift, opfunnet 1825 av franskmannen Louis Braille, som selv var blind. Denne skrift, som er satt sammen av seks ophøide prikker, kan leses med fingrene. Dessuten har man særskilte regnetavler, karter og andre hjelpemidler for blinde. Blindeskolens undervisning står da også nu fullt på høide med den vanlige folkeskoles. Arbeids-

skolens mål, å gjøre de blinde mest mulig selvhjulpne, blir også efter hvert nådd i stadig stigende grad, især efterat man fikk et organisert praktisk hjelpearbeide som fortsetter skolens arbeide i denne retning.

Det praktiske blindesaksarbeide, opgaver og virkemåter.

Hovedopgaven for det praktiske blindesaksarbeide er, som alt antydet, å hjelpe de enkelte blinde til å utnytte de kunnskaper og ferdigheter de har tilegnet sig ved skolene og således nyttiggjøre deres arbeidskraft for samfundet. Ved siden herav søker man å gjøre deres liv rikere og lysere og deres selvhjelpskamp lettere gjennem å gi dem del i så mange som mulig av et sundt menneskelivs goder og ved å få gjort de tillempninger og innrømmelser fra samfundets side som blindheten gjør naturlige og rimelige.

De blinde som går ut fra skolene, kan nu fra flere legater og fond og av de blindes egne organisasjoner få bidrag til å skaffe sig verksteder, verktøi, instrumenter, materialer og annet som trenges for at de skal komme i regelmessig virksomhet. Likeså kan de senere under sitt arbeide få hjelp til å komme over særlige vanskeligheter og i det hele til å holde sig oppe i sin selvhjelpskamp. Et viktig ledd i dette arbeide er omsetningen av de blindes arbeidsprodukter. Norges blindeforbund er som før nevnt, delt i tre lokalforbund: Nordenfjelske blindeforbund med sete i Trondhjem og distrikt hele det nordenfjelske til og med Tynset og halve Romsdals fylke, Vestlandske blindeforbund med sete i Bergen og distrikt fra og med halve Romsdals fylke og til og med Vest-Agder fylke, Østlandske blindeforbund med sete i Oslo og distrikt fra og med Aust-Agder til og med Oplands og Hedmarks fylke. Ved å bli medlemmer av sitt distrikts forbund kan de blinde håndverkere få materialer til innkjøpspris fra forbundets utsalg (i Bergen, Oslo og Trondhjem) og der få levere sine ferdige arbeider på gunstige vilkår. Enkelte får også plass på forbundenes verksteder. De tre utsalgene har i de siste årene hatt en omsetning av materialer til blinde og ferdige arbeider fra dem på tilsammen over kr. 200,000. I direkte bidrag til de enkelte arbeidende blinde som hjelp til selvhjelp blir det også hvert år gjennem forbundene delt ut mer enn kr. 10,000, foruten det som blir ydet fra særskilte legater og fond for blinde.

Av stor stimulerende og opmuntrende betydning er også de årsmøter lokalforbundene avholder og søker å skaffe flest mulig av de blinde adgang til og landsmøtene i Norges blindeforbund som holdes annethvert år vekselvis i de tre største byene.

Skjønt den hjelp de enkelte blinde kan få, ennu er meget utilstrekkelig, har de siste års intense blindesaksarbeide og den store private offervillighet som er kommet det tilgode, gjort at det stadig blir flere

helt selvhjulpne blinde, likesom de blindes kår i det hele er blitt bedre, og stat og kommuner har således fått mangedobbelt igjen for de hittil ennu forholdsvis små beløp som de har støttet dette arbeide med.

De viktigste organer for arbeidet for de blinde er:

Skoler og organisasjoner.

Hjem for blinde småbarn på Østafor, Jessheim. Dalen off. skole for blinde (barneskolen), Trondhjem. Oslo off. skole for blinde (arbeidsskolen for gutter), Oslo. Statens arbeidsskole for blinde kvinner, Blindemisjonen «IL», Oslo. Blindemisjonen «IL», Oslo, arbeidshjem for blinde kvinner, blindeskrifttrykkeri. Foreningen for blinde, Oslo. Norges blindeforbund, kontor og boktrykkeri, Bergen. Nordenfjelske blindeforbund, Blindes hus, Trondhjem, bibliotek, verksted, utsalg. Vestlandske blindeforbund, Blindes hus, Bergen, verksted, utsalg. Avdelingen for blinde, Bergens off. bibliotek, Bergen. Østlandske blindeforbund, Blindes hus, Oslo, bibliotek, verksted, utsalg.

Blad og tidsskrifter:

«Norges blinde» (blindeskrift), utgitt av Norges blindeforbund, Bergen. «Norsk tidsskrift for blinde» (blindeskrift), religiøst innhold, utgitt av blindemisjonen «IL», Oslo. «Kristelig månedsskrift for blinde» (blindeskrift), utgitt privat, trykt i Bergen. «Blindesaken», månedsskrift for seende blindesaksinteresserte (vanlig trykk), utgitt av Norges blindeforbund, Bergen.

Legater og fond:

Legater disponert av Oslo off. skole for blinde, kapital kr. 75,000. Foreningen for blinde faste fond kr. 168,000, øvrige midler 119,000. Tonning Owesens legat for blinde hjemmehørende i det nordenfjelske Norge: Eiendommen Dalen off. blindeskole, fond kr. 180,000. Norges blindeforbund: Fond, mottatt av Det norske pengelotteri, kr. 150,000. Nordenfjelske blindeforbunds hjelpefond: kr. 29,000. Vestlandske blindeforbunds hjelpefond: kr. 32,000. Sykeforsikringsfond: kr. 10,000. Legater disponert av Vestlandske blindeforbund: kr. 80,000. Bibliotekfond: kr. 26,000. Kjøbmann Oluf Bjørneseth og hustrus gave til Bergens off. bibliotek til beste for blinde: kr. 50,000. Østlandske blindeforbunds hjelpefond: kr. 40,000. Legater disponert av Østlandske blindeforbund: kr. 15,000.

Opgaver for det fremtidige arbeide

Det som det først og fremst gjelder om, er å få alle blinde og deres pårørende til å utnytte det som hittil er gjort og nu blir gjort for de blinde. Således bør alle foreldre og pårørende og alle skolestyrer nøie våke over at de blinde barn kommer på skolen så tidlig som mulig, likesom man må sørge for at alle som mister synet i voksen alder, også så snart som mulig kommer på skole og derved får hjelp til å komme i regelmessig virksomhet igjen. I denne henseende står det ennu meget igjen å gjøre.

For opdragelsen og undervisningen av blinde står dessuten ennu igjen å få en fast forskole- eller barnehaveundervisning før den egentlige skolegang, noe som man nu har i de fleste land. Inntil man får dette, kan det også utrettes meget ved at man så tidlig som mulig kommer i kontakt med de blinde barns hjem, så man kan få hitført en sundere og riktigere behandling av de blinde småbarn. Læger, prester og lærere bør derfor hjelpe til med så snart som mulig å få meldt alle blinde barn til Norges blindeforbunds sekretariat.

Noe som i høi grad sinker og vanskeliggjør vår blindeskoles arbeide, er at den må ta sig av alle, også de minst begavede barn. Man burde derfor få en særskilt avdeling ved en åndssvakeskole eller et pleiehjem for slike blinde barn som er minst utviklingsdyktige, og som ofte også er epileptiske.

Det står videre igjen å få rummeligere og mer tidsmessige lokaler for arbeidsskolen for blinde gutter og få løst ut arbeidsskolen for jentene fra dens forbindelse med et privat arbeidshjem, samt å få en fullstendigere undervisning i husstell.

Hvad det praktiske blindesaksarbeide angår, så står også dette hvad økonomiske hjelpemidler angår langt tilbake for våre grannelands. Arbeidet med å forsyne de blinde håndverkere med materialer og omsette deres produkter må utvides i stor utstrekning, og man vil arbeide for at det offentlige her hjelper til ikke bare med større tilskudd, men også ved å gjøre sine innkjøp i de blindes utsalg av de ting disse kan levere. Videre må man få midler så man kan skaffe de blinde en fullstendigere utrustning med verkstedrum, verktøi og maskiner og tilstrekkelig store stipendier til dem som søker videre utdannelse. Arbeidet med å forsyne de blinde med bøker i punktskrift, så de også i den henseende kan være mest mulig likestillede med de seende, er dessuten ennu bare i sin begynnelse og må videre utbygges. Endelig må man få gode pleie- og arbeidshjem for de gamle og for dem som av en eller annen grunn er ute av stand til å bidra noe nevneverdig til sitt underhold.

I det hele må det bli fremtidens opgave å få utbygget og organisert hele det store arbeide slik at man får den best mulige utdannelse for de blinde som bare trenger dette for å greie sig selv, tilstrekkelig støtte til den største grad av selvhjulpenhet for dem som kan nå dette mål og virkelig og human forsorg for dem som trenger dette.

Litteratur. På de nordiske sprog finnes det ennu bare få bøker og skrifter om blinde og arbeidet for dem. Det meste av den litteratur som foreligger, består av artikler i blad og tidsskrifter eller i referater av foredrag holdt på møter for «abnormsaken». Av tidsskrifter kan nevnes: «Nytt tidsskrift for abnormvesenet», utkommer i Kjøbenhavn, «Blindesaken», som blir utgitt av Norges blindeforbund og «Phosphorus», utgitt privat i Stockholm.

Av beretninger fra abnormsaksmøter foreligger ialt 7 fra møter holdt vekselvis i Kjøbenhavn Stockholm, Oslo og Helsingfors.

Dessuten finnes på *norsk:* «50-årsberetning for Kristiania off. blindeskole» (1861—1911); Utdrag av stortingsdokumenter vedrørende Godseier Tonning Owesens legat for blinde, utgitt av Norges blindeforbund; Erik Harildstad: «Litt om blinde barn og deres behandling i hjemmet»; Edvard Imsdahl: « Blindeforholdene i Norge ». På *dansk:* Moldenhaver: «Blindeinstituttets historie»; Rütsou: «Om forskolen»; inspektør Wiberg: «En avhandling om blinde»; I. M. Hansen: «Barndomsminder». På *svensk:* «Utredning och förslag angående vården av blinda», Stockholm 1922; diverse uppsatsar om blinda och blindeundervisning i Nordisk familjebok; Årsberättelser för Kronprinsessan Margaretas arbetsnemd för de blinda; «Berättelse över studieresa till Nordamerikas förenta stater,» av G. Ek; dessuten et par oversettelser.

På engelsk, tysk og fransk er det en rik litteratur om blinde og arbeidet for dem. Eksempelvis kan nevnes: J. Wilson: «Biography of the Blind», 1838; Armitage: «Education and Employment of the Blind», 1882; M. Anagnos: «Education of the Blind», 1882; H. J. Wilson: «Institutions, Societies and Classes for the Blind in England and Wales», 1907; Harry Best: « The Blind »; A. Mell: «Encyklopädische Handbuch des Blindenwesens», Wien 1900; C. Strehl: «Handbuch der Blindenwohlfarhtspflege», Berlin 1927; W. Krause: «Statistische Nachrichten über das Blindenwesen Deutschlands, Oestreichs & der Schweiz»; M. Kunz: «Zur Geschichte der Blindenbildung»; R. Kretschmer: «Geschichte des Blindenwesens vom Altertum bis zum Beginn der allgemeinen Blindenbildung», 1925; Diderot: «Lettre sur les Aveugles à l'usage de Ceux qui voient», 1749; Maurice de la Sizeranne: «Les aveugles par un aveugle», 1888; «Impressions et souvenirs d'un aveugle», 1898; «Psychologie de la femme aveugle», 1901; «La Question des aveugles», 1910; Pierre Villey: «Le monde des aveugles-essai de psychologie bibliotheque de Philosophie scientifique», 1914 «Pédagogie des aveugles,» 1922, «L'aveugle dans le monde des voyants», 1927, «L'assistance légale des aveugles en France» (article de la revue philantropique) 1928. Dessuten flere tidsskrifter: « Der Blindenfreund ». « Der Kriegsblinde ». « The Beacon ». « Outlook for the Blind ». Le Valentin Haüy ». « La voix des aveugles ».

Fagutdannelse i huslig arbeide.

Av konsulent for husmorskolene *Dina Larsen.*

Historikk.

Norge var et av de første land i Europa som oprettet fagskoler i husstell. I 1865 åpnet fru Minna Wetlesen sin private husmorskole i sitt hjem på Abildsø gård, Østre Aker. Hittil hadde hjemmene alene og tradisjonen fra slekt til slekt dannet det naturlige grunnlag for husstellfagets tilegnelse og utvikling. Det offentlige initiativ gav sig først utslag på Vestlandet, og resulterte — efter lengere tids forberedelse — i oprettelsen av husstellskoler i begge Bergenhusamtene i 1876 og 77.

Den første pedagogiske veiledning gjennem det skrevne ord har vi i *Hanna Winsnes'* «Lærebok i husholdning» som utkom i 1845. Den næste kokebok som setter varige spor er «Fornuftig madstel» av Clemens Bonifacius (P. Chr. Asbjørnsen). Her slås til lyd for husstell som *skolefag*, og her settes for første gang matstellet i forbindelse med naturvidenskapen. Asbjørnsens kokebok blev forresten et stridens tegn. Den inneholdt så meget nytt og den tok ikke lempelig på uskikk og gammel slendrian. Den bekjente «grøtstrid» som førtes i 1860-årene skriver sig således fra et av bokens kapitler — om bondekonenes grøtkokning. Indirekte var sikkert også boken medvirkende til, at prisopgaven fra de tre vestlandsamter angående husstellet fremkom. S. og N. Bergenhus og Romsdals amt utstedte nemlig i 1865 en *prisopgave* om hvilken utdannelse der best kunde gjøre kvinnen skikket for sitt kall i familien. Det var som svar på denne opgave at *Eilert Sundt* skrev sin merkelige bok «Om renlighetsstellet i Norge» — et arbeide like rikholdig og interessant

enten man ser det fra den faglige, den sociale eller den videnskapelige side.

Mange andre trekk kunde nevnes som viser, at spørsmålet om kvinnens dyktiggjørelse for hjemmets opgaver var sterkt oppe, og gikk inn som et ledd i den tids nasjonale reisning.

De nystartede husstellskoler fikk straks god søkning og efterfulgtes av lignende skoler i andre landsdeler. Men hele institusjonen var selvsagt på forsøksstadiet, og led under mangel på vel utdannede lærerkrefter, fast plan og sikker støtte av det offentlige. Da skolenes budgetter i 1880-årene blev sterkt beskåret så man blev nødt til å forhøie skolepengene, måtte flere skoler som hadde begynt godt, bukke under. I de nærmeste år fremover blev det for en stor del Selskapet for Norges Vel som førte saken videre frem, hvad undervisningen på landet angår. Dessuten tok nu kvinnene selv initiativet til oprettelsen av flere private husmorskoler.

Fra-1890 årene har fagoplæringen hatt en god støtte i folkeskolens skolekjøkkener, som vi nu har mange av både i by og bygd.

Omsider kom der mere system i statens støtte til husmorsundervisningen, idet Landbruksdepartementet i 1908 fremla proposisjon om statsbidrag til denne undervisning vesentlig efter samme regler som til landbruksundervisningen. Samme år blev *Statens lærerinneskole i husstell* oprettet. Hermed var saken kommet inn i et nytt spor, som viste sig å få stor betydning for dens videre fremgang.

Fagutdannelsen i husstell som den nu er.

Utdannelsen foregår ved skoler, korte kurser og hjemkonsulentvirksomhet.

1) *Skolene.* Av disse har vi de lavere fagskoler — *husmorskolene* — som tar sikte på virksomheten i hjemmet, og *lærerinneskolen* hvor husstell-lærerinnene får sin utdannelse.

A. *Husmorskolene.* De 67 husmorskoler vi f. t. har, er spredt over hele landet. Alle fylker undtagen Troms har en eller flere *fylkeshusmorskoler*, alle beliggende på landsbygden og med internat. De optar som regel kun elever fra vedkommende fylke. Lavalderen for optagelse er 18 år. Forøvrig kreves gode folkeskolekunnskaper, lægeattest for god helse og attest for moralsk vandel. *Kommunale husmorskoler* fins i 17 byer og 6 bygder. Lavalderen her er 16 år, forøvrig samme optagelsesbetingelser som ved fylkenes skoler. De kommunale skoler har som regel ikke internat. Enkelte er ambulerende. Undervisningen er fri ved alle disse skoler. For kost og losji betales et beløp som pleier å være lavt satt. Stipendier kan søkes av ubemidlede. Dessuten finnes en del *private husmorskoler* særlig i og omkring Oslo. De optar elever fra hele landet. De skoler som er statsunderstøttet har stipendier til utdeling.

Husmorskolenes mål er å gi elevene praktisk-teoretisk undervisning i de forskjellige arbeider en husmor og mor må ha innsikt i. Søke å vekke deres sans og interesse for hjemmets opgave og styrke karakteren og viljelivet.

Ved de fullstendigere landhusholdningsskoler grupperer undervisningen sig om følgende hovedemner: *Praktiske fag:* Husarbeide (matstell, rengjøring, vask, strykning). Håndarbeide (søm, strikning, vevning, reparasjoner). Husdyrstell (stell av store og små husdyr og melkestell). Havestell. *Teoretiske fag:* Norsk, regning og regnskapsførsel. Naturfag (kostlære, kjemi, helselære). Syke- og barnestell. Havebruks- og husdyrlære. Opdragelseslære. Samfundslære. Sang og almendannende foredrag.

Skoler med fem-månedlige kurser, og da særlig byskolene, har en noget mindre fagkrets enn denne.

Et nytt fag som i forholdenes medfør trenger sig frem er *elektrisitetslære:* elektrisitetens utnyttelse i hjemmet og lettere reparasjoner. Likeså *husinnredning og husets vedlikehold. Spedbarnstell* teoretisk — og hvor det lar sig gjøre også praktisk — undervises der i overalt.

En *normalplan* for husmorskolene er utgitt av Landbruksdepartementet og kan fåes ved henvendelse til departementet.

Når man ser de mange vakre og velinnredede husstellskoler vi har, hvor der er tenkt ikke bare på at elevene skal få et godt utbytte faglig, men også på at de skal hygge sig og føle sig vel, er det ikke å undres over at søkningen er så stor som den er. Samtlige skoler kan opta 2000 elever pr. år, men ansøkernes antall er ca. 3500.

B. *Lærerinneskolen.* Statens lærerinneskole i husstell på Stabekk utdanner lærerinner til: a) Husmorskoler o. lign. skoler i husstell. Kursets varighet 2 år. b) Folke- og fortsettelsesskolens skolekjøkkener. Læretid 1 år. Lærerskoleutdannelse fordres til sistnevnte.

Kortere fortsettelseskurser for allerede ansatte lærerinner avholdes dessuten hvert år. Skolen har også to husmorkurser pr. år, et på 5 og et på 10 mndr. som øvelsesskole for lærerinneavdelingen.

Lærerinneskolens fagkrets er selvsagt adskillig videre enn husmorskolenes. Skolen har sitt eget spedbarnhjem hvor elevenes øvelser i spedbarnstell foregår og sitt småbruk med store og små husdyr, alle slags fjærfe og et litet mønsterhjem. Her får elevene oplæring i landsens stell. Laboratorier, mange kjøkkener, deriblandt et spesialkjøkken for elektriske apparater, bibliotek og hyggelige samlingsrum finnes. I det hele er skolen en fullt moderne anstalt, som gir ungdommen rike arbeidsmuligheter og som nok vil bidra til å heve hjemmestellet i vårt land. Plan som inneholder alle nødvendige oplysninger fås ved henvendelse til skolen.

2. *Korte kurser.* Ambulerende kurser i husstell på landsbygden er av gammel dato. Kursenes varighet er fra et par dager til 8 uker. De administreres som regel av landbruksselskapene, og er især beregnet på viderekomne. Spesialkurser i forskjellige av husstellets grener holdes også ved husmorskolene i by og bygd.

Ved mange folkehøiskoler og ungdomsskoler holdes kortere kurser i sommerhalvåret. Elevene bor på skolen og får undervisning i husstell og håndarbeide med de tilknyttede teoretiske fag. Flere av disse skoler gir også husstellsoplæring i de ordinære vinterkurser.

3. *Hjemkonsulentvirksomhet.* I flere land er denne et viktig ledd i oplæringen. Hos oss hadde vi hjemkonsulenter på landsbygden i 60-årene; de avløstes senere av vandrelærerinner. For tiden er det bare Oslo kommune som har tatt saken op. Tre hjemkonsulenter er der i full virksomhet dels med besøk i hjemmene hvor hjelp og veiledning gis angående alt husarbeide, innkjøp, barnestell m. v., dels med demonstrasjoner i matstell og hygiene o. s. v. rundt i byen og dessuten med et oplysningskontor.

Arbeidsprogram.

«Det er fagdyktigheten som høiner faget.» Denne sannhet er ikke trengt igjennem ennu hvad det huslige arbeide angår hverken hos myndighetene eller kvinnene selv.

For at husstellfaget skal kunne følge med sin tid må vi få en mere effektiv og utstrakt fagundervisning. Grunnen bør legges av folke- eller fortsettelsesskolens elementærundervisning i huslig økonomi, derefter kommer fagundervisningens overbygning i dens forskjellige former. Det system vi hittil har hatt med fagskoler og kurser, har stått sin prøve i 62 år og vist sig å være godt, men de organer vi har strekker ikke til. For det første er de for få i forhold til behovet — i løpet av de siste 8 år har det samlede overskudd av ansøkere til de statsunderstøttede husmorskoler vært ca. 10 000. Dernæst er undervisningen i mange tilfelle ikke så effektiv som den burde være, fordi tendensen i lengere tid har gått i retning av å gjøre kursene kortere for å skaffe plass til flest mulig. I hvert fylke og i hver større by burde være minst én skole med årskursus og en fullstendigere fagkrets, så iallfall en del av de unge kunde gis anledning til en mer avsluttende utdannelse, og ikke bare den grunnleggende.

Spesialkurser i de forskjellige husarbeider må vi få flere av; i de større byer samlet som *skoler* hvor de som har valgt sitt erhverv innenfor enkelte av husstellfagets grener kan dyktiggjøre sig — teoretisk og praktisk. Det er ikke rart bevendt nu i så måte. Oslo f. eks. som har 14 000 unge piker i alderen 15—19 år, har ikke mere enn én fagskole i husstell (husmorskole) for 24 elever. Bergen heller ikke med sine 5 000 unge av

samme årsklasse. Og omtrent slik er forholdet utover landsbygden også.

En stor mangel er det også, at vi ikke har *spesialutdannelse* for *kjøkkenbestyrerinner ved større anstalter* som sykehus, internatskoler og hjem av forskjellig slags. Disse stillinger krever andre og mere spesielle kvalifikasjoner av utøverne enn de almindelige hjem krever og husmorskolene tar sikte på.

Av nyere tiltak som kan gagne saken skal bare nevnes *hjemkonsulentvirksomheten* og *lærlingevesen i husstell.* Lærlingevesenet er organisert i forbindelse med husmorskolene som en fortsettelse av skolens undervisning. Det tar sikte på elevenes praktiske utdannelse — deres innsikt og ferdighet og deres evne til å administrere et hus og innrette sig med de foreliggende praktiske krav for øie. Lærestedet som må være et hjem hvor dyktig husmor finnes, anvises av skolen. Hjemkonsulentvirksomheten bør bli almindelig både i byene og på landet. Når det gjelder andre fag har jo veiledning gjennem konsulentvirksomhet forlengst slått igjennem. Hvorfor ikke også benytte dette middel innenfor hjemmets alsidige fagområde.

Litteratur m. v.

Skoleplaner for de respektive skoler kan fås tilsendt ved henvendelse til skolene. Fortegnelse over landets husmorskoler fins foruten i statskalenderen i flere almanakker (Damealmanakken, Hejes lommealmanakk m. fl.) Oplysninger kan også fåes ved henvendelse til konsulenten for husmorskolene, Landbruksdepartementet. *Regler for statsbidrag til offentlige og private husmorskoler* kan fåes tilsendt ved henvendelse til Landbruksdepartementet.

Landbruksdirektørens årsberetning som utkommer hvert år, har beretning om husmorundervisningen (tillegg N.) Kan fås ved henvendelse til Landbruksdepartementet. En del skoler utsender også særkilt årsberetning.

Normalplan for husmorskoler. Landbruksdepartementet. 1926. *Normaltegninger for husmorskoler.* Henvendelse arkitekt Lilla Hansen, Tordenskjolds gt., Oslo.

«Landbruksundervisningen i Norge 1825—1925.» (Jubileumsboken). I denne fins et avsnitt om husmorundervisningen. «Norsk husmorundervisning gjennem 60 år.» Særtrykk av Pedagogisk årbok. 1926. Jubileumsboken «Norske Kvinder» 1914. Artikler om kvinnene i hjemmet og hjemmets skoler. «Norsk tidsskrift for husholdningslærerinner.» Artikler og meddelelser angående undervisningen i huslig arbeide.

De døve og deres samfundskår før og nu.

Av skolebestyrer *P. Anderson*, Oslo.

Historisk innledning.

Vi kan gå ut fra at der til alle tider i folkenes historie har vært født enkelte døve barn, og at andre er blitt døve i de første leveår. Dersom slike barn vokste op måtte de bli døvstumme. Men opfatningen av *døvstumhetens årsaker og vesen* var helt til langt inn i den nyere tid meget

uklar. Man forstod ikke at stumheten var en følge av døvheten, men trodde enten at den døvstumme var besatt av en ond ånd eller at han var idiot. De døvstummes kår var hos de aller fleste folk meget sørgelige. Som umælende skapninger var de stengt ute fra ethvert åndelig samliv med menneskene, og dersom de ikke blev satt ut for å omkomme, måtte de friste en tilværelse som mere lignet husdyrenes enn almindelige menneskers. Selv så lærde og fordomsfri tenkere som *Hippokrates* og *Aristoteles* mente at de døvstumme manglet menneskelig fornuft og var uskikket for enhver åndelig utvikling. Og i romerstaten fikk man en bestemmelse om at den døvstumme *ikke hadde nogen rettigheter* som borger. Hos oldtidsfolkene hører vi intet om undervisning av døve, selv om vi av og til kan lese uttrykk for medlidenhet og opfordring til hjelpsomhet (Sal. ordspr. 31, 8).

I tidens fylde uttalte Frelseren sitt «effata» til den døvstumme, og selv om der siden gikk mange hundre år før der for alvor blev tale om døveundervisning, skal vi ikke glemme at der foreligger sikre vidnesbyrd om at fromme katolske munker i forskjellige land og til forskjellige tider i middelalderen har lært enkelte døve unge mennesker å forstå det menneskelige sprog i dets skrevne form og å meddele sig i dette, ja undertiden også å *tale* forståelig. Særlig synes denne undervisningskunst å ha vært dyrket i Spanien, og der er grunn til å tro at ihvertfall somme av disse fromme munker har hatt kjennskap til andres erfaringer og har studert de problemer som meldte sig. Men den første bok om døvstummes undervisning som vi kjenner, utkom først omkring år 1600. Den er skrevet av spanieren *Bonet* og viser en forståelse og kunnskap som vanskelig kan være resultatet av bare en manns erfaringer.

Disse spredte forsøk på oplæring av enkelte døvstumme var dog bare sporadiske fenomener, uten følger for de mange som levet i den sorteste uvitenhets mørke natt. Det var først i «*oplysningstiden*», da sansen for det «humane» og interessen for å gjøre «nyttige borgere» av så mange som mulig blev så almindelig, at også de døvstumme blev gjenstand for mere opmerksomhet. Man trodde som regel at stumheten skyldtes feil i taleorganene, og lægene eksperimenterte — ofte på en meget pinefull måte — med å skulle «helbrede» for døvstumhet ved hjelp av operative inngrep og galvanisme. Men langt større betydning fikk det at varmhjertede kristenmennesker ut fra en inderlig medlidenhet med disse naturens stedbarn tok fatt på den vanskelige opgave å *undervise* dem. Den storartet opofrende abbed *de l' Epée* i Paris, som 1760 begynte med 2 fattige elever, stod nogen år senere som leder av en hel skole, og det varte ikke lenge før staten overtok anstalten. Han skrev også avhandlinger om sine erfaringer og demonstrerte sine resultater og var en varm talsmann for sine kjære døvstumme venner. På samme tid grunnla

Samuel Heinicke den første tyske døvstumskole i Leipzig, og disse to menn, som meget snart kom i strid om undervisningsmetodene, vakte ved sine demonstrasjoner og skrifter en interesse for de døvstumme, som førte til at der blev oprettet døvstumskoler i det ene land efter det andre i løpet av nogen få år. *Fra slutten av det 18. århundre kommer vi således over fra undervisning av enkelte døvstumme til oprettelsen av døvstumskoler.*

Allerede 1772 blev der gjort henstilling om å ta sig av de døvstumme i *Danmark*, men først 1807 blev tanken til virkelighet med oprettelsen av Det kgl. døvstummeinstitutt i Kjøbenhavn. Og allerede 1817 blev der *skoleplikt* for døve barn i Danmark. Den første døvstumskole i *Sverige* blev grunnlagt i Stockholm 1809.

Som man ser har skolene for døve ingen lang historie. De kan alle føres tilbake enten til *abbed de l' Epée i Paris* eller til *Samuel Heinicke i Leipzig*. Som allerede nevnt kom disse to grunnleggere i strid om *undervisningsmetodene*, og denne strid har man gående den dag i dag. Abbeden i Paris gikk ut fra den kjensgjerning at de døvstumme barn prøver å gjøre sig forståelig ved hjelp av mimikk og fakter med hendene, idet de med disse efterligner de gjenstander og handlinger de tenker på. Dette *naturlige tegnsprog* tok han sig for å utvikle og systematisere, slik at det tilsist skulde kunne bli uttrykk for et høit utviklet tanke- og følelsesliv. Men da man bare i ringe utstrekning har «naturlige» tegn for abstrakte begreper, blev det nødvendig å tilføre det primitive geberdesprog en masse konvensjonelle tegn, fakter som bare var forståelig for de innviede, og man måtte derfor ha en god del kunnskap og øvelse i dette tegnsprog for å kunne samtale med de døvstumme som var oplært i det. Ved siden av *tegnsproget*, som efterhvert blev mer og mer kunstig, dyrket *de l' Epée* dog også *skriftsproget*, for at elevene skulde kunne forstå det skrevne ord, og til hjelp ved siden av skriften brukte han *håndalfabetet*, som ved forskjellige stillinger av fingrene søker å efterligne alfabetets bokstaver så man kan stave ordene med fingrene. Denne metode er blitt kalt *den franske metode.*

Heinicke gikk en annen vei. Omkring år 1700 hadde en læge i Holland, *Amman*, på latin utgitt en meget grundig undersøkelse av hvordan sproglydene frembringes, og en redegjørelse for hvordan også døve kan lære å tale, når de ved hjelp av artikulasjonsundervisning blir fortrolig med å bruke sine taleorganer på den rette måten. Han hadde også med hell lært flere døve å tale. *Heinicke* studerte Amman og fulgte i hans spor. Han hevdet med stor iver og styrke at den *døvstumme har normale taleorganer*, og at disse ved følelsens og smakens hjelp kan opøves til å uttale sproglydene forståelig. Opgaven skulde derfor være å lære de døvstumme å *tale de hørende menneskers sprog*, og han opnådde også opmuntrende resultater. Da munnen skifter utseende eftersom man uttaler de forskjel-

lige sproglyd, måtte det være mulig for den døve å «*lese på munnen*», og artikulasjon eller lyddannelse blev efter dette sammen med øvelser i munnavlesning de grunnleggende fag i døveskolen. Denne metode, *talemetoden*, stiller meget større krav til både elev og lærer enn tegnmetoden og skriftmetoden gjør; men når arbeidet lykkes, gir det jo også et mere verdifullt resultat, idet den døvstumme da kommer i mere naturlig sproglig rapport med sine omgivelser.

Det døve barn.

Døvhet er mangel på evne til å opfatte lyd *gjennem høreorganene*. Også de døve opfatter f. eks. at man tramper i gulvet; men dette skyldes at de *føler* svingninger i gulvet som forplanter sig i benene. Mange lyd kan på samme måte fornemmes ved hjelp av følesansen.

Et lite barn som er døvt blir også *stumt*; det lærer ikke å tale. Derimot vil det som oftest le og gråte med lyd som andre barn. Stumheten er en følge av døvheten, noget vi lett forstår når vi tenker på hvordan hørende barn lærer å tale ved å efterligne de sproglige uttrykk omgivelsene bruker.

Døvheten er en følge av at høreorganet er satt ut av virksomhet, som oftest ved en lesjon av det indre øre eller også av hørenervens forgreninger til dette. En sådan legemlig skavank kan være medfødt, eller den kan opstå i tilknytning til en sykdom. Mindre enn halvparten av de døve lider av *medfødt døvhet*. Denne optrer oftest i familier som er patologisk belastet, eller hvor foreldrene er i nær slekt med hverandre (søskenbarn). Det er verdt å merke sig at konstitusjonelle sykdommer som alkoholisme, syfilis, tuberkulose, åndssvakhet o. s. v. disponerer for både døvhet og andre skavanker, f. eks. sinnssykdom, epilepsi, vanførhet. En tysk statistiker fant i 174 familier med slike konstitusjonelle sykdommer ikke mindre enn 274 tilfelle av døvstumhet. Det er også en kjent sak at medfødt døvhet ofte optrer med flere tilfelle i en søskenflokk. Den medfødte døvhet *kan være arvelig*, men da likeså gjerne indirekte som direkte. Statistikken nevner forskjellige tall, fra 5 % til 9 % av samtlige tilfelle som arvet døvhet.

Erhvervet døvhet som fører til stumhet, opstår i barneårene som følge av en ørelidelse. Denne er som regel av *sekundær art*, idet den enten skyldes at en sykdom i hjernehinnen (særlig meningit) forplanter sig til hørenerven eller det indre øre, eller også at der opstår en betendelse i mellemøret i tilknytning til f. eks. skarlagensfeber, meslinger, difteri eller kusma, og at denne betendelse går videre til det indre øre. Ved kyndig lægebehandling under slike sykdommer kan mange barn bli reddet fra den ulykke å miste hørselen. Og den påviselige nedgang i tallet av

døve barn her i landet i vår tid skyldes utvilsomt, ved siden av bedre sociale kår, i mange tilfelle den lettere adgang enn før til å skaffe lægehjelp.

Den erhvervete døvhet går ikke i arv. Og som nevnt har over halvparten av de døve fått sin skavank på denne måte. Dette forklarer at de fleste døve får hørende barn. En tysk læge undersøkte forholdet i 200 ekteskap hvor den ene eller begge var døve. Disse 200 ektepar hadde 383 barn, og av dem var bare 6 døve. Av og til kan man høre folk si at de unge mennesker som har gått på døveskolen, ikke burde få lov å gifte sig; en slik uttalelse har i de fleste tilfelle ingen rimelig grunn.

Enkelte har ment at det ikke har nogen betydning for barnet enten det er født døvt eller blir det i løpet av de 3 første leveår. Dette er neppe riktig. Et barn som hører til det er 3 år, mottar i denne tid gjennem øret en mengde inntrykk, og det er utenkelig at disse inntrykk alle skulde være uten verd i en så viktig periode av livet. Men *døvstumt* blir barnet selv om det mister hørselen først i 4—5 årsalderen. Det glemmer da likeså forbausende fort å tale, som det før har lært kunsten. Dog er m. h. t. dette ikke bare alderen avgjørende, men også graden av intelligens. Døvhet som inntrer før fylte 5 år fører som regel til døvstumhet, mens et barn som blir døvt 8 år gammelt, vil beholde en del av sitt sprog dersom det er godt begavet, men temmelig fort bli stumt dersom det har små evner og andre ikke tar sig av det i sproglig henseende.

Barn som er blitt døve efter at de har lært å tale normalt, og som har mer eller mindre av sproget i behold, kalles *uegentlig døve.* En annen gruppe *uegentlig døve* utgjøres av dem som ikke er helt døve for sproglig påvirkning gjennem øret, men som ikke hører nok til å lære å tale normalt. Barn som er *helt døve* og de som har bare *lydhørsel* uten å kunne skjelne sproglydene fra hverandre, kan selvfølgelig intet tilegne sig av talesproget. De som har *vokalhørsel* lærer enkelte ord, men snakker klusset, og hvor man ennu ikke har særlige skoler for tunghørte barn, kan man ikke gjøre noget bedre for slike enn å sende dem til døveskolen. *Avstanden* har meget å si for evnen til å opfatte sproglig påvirkning. Et barn kan f. eks. skjelne alle vokaler uttalt med almindelig stemme i 1 meters avstand, men slett ikke i 2. Normalt skal man høre hviskestemme i 6 m. avst. Det er ingen tvil om at der rundt omkring i våre folkeskoler sitter mange tunghørte barn som ikke kan følge med, uten at man er opmerksom på årsaken. De blir stemplet som uopmerksomme eller som ubegavete, mens de i virkeligheten er rett og slett så tunghørte at de ikke *kan* følge med.

Tunghørthet kan undertiden ved kyndig lægehjelp bedres. Men *døvhet kan yderst sjelden helbredes.* Derimot kan som allerede nevnt i mange tilfelle lægen hindre at en sykdom forplanter sig til øret og ødelegger dets funksjon. Og en sykdom som skarlagensfeber fører i våre dager

ikke på langt nær til så mange tilfelle av døvstumhet som tidligere. Men ennu tør det være påkrevet å innskjerpe betydningen av å søke lægehjelp.

Døvstumhetens optreden er ujevn. Efter større epidemier av skarlagensfeber, difteri og meningit blir der gjerne flere tilfelle. Og m. h. t. antallet i forhold til folkemengden er dette meget forskjellig i de forskjellige land. Mange faktorer kan være av betydning — kommunikasjoner, sociale og økonomiske kår o. s. v. Tallet er som regel større i fjell-land enn i sletteland. I Sveits således over 200 pr. 100000 innbyggere; i Preussen efter opgave fra 1927 bare 60 pr. 100000. I Norge regnet man for en menneskealder siden med 100; men tallet er gått ned i de senere år. Ved folketellingen 1891 blev opført 2139 (1176 menn og 963 kvinner). I 1920 var tallene 1008 menn og 927 kvinner, eller tilsammen 1935 personer. Og den samlede folkemengde var dog i dette tidsrum vokset ganske betydelig. Nedgangen har kanskje vært enda mere merkbar blandt barna. Mens man i 1880-årene regnet med tilsammen minst 400 elever i døveskolene, har det samlede antall i de senere år ikke oversteget 300.

Bortsett fra at ørets funksjon er ødelagt, har det døve barn både legemlig og åndelig de samme *utviklingsmuligheter* som hørende barn. Men på grunn av døvheten må et slikt barn allerede på et tidlig trin av utviklingen bli satt meget tilbake i forhold til det hørende. Barn mottar i de første leveår gjennem *alle sanseporter* en mangfoldighet av inntrykk, og disse sanseinntrykk gir åndelig vekst; men efter hvert som *sproget* gir mer og mer anledning til åndelig vekselvirkning med omgivelsene, får *hørselen større og større betydning*. Døvheten hemmer barnets utvikling på mange måter, og selv om et døvt barn ved synets og følelsens hjelp kan skaffe sig kunnskap om både ett og annet, så blir det ved å være stengt ute fra den stadige og mangfoldige påvirkning gjennem sproget, hemmet på en likefrem katastrofal måte. *Det døve barn blir på det nærmeste åndelig isolert;* det lærer ikke å tale, og det lærer ikke å forstå andres tale. *Sproget er menneskeåndens ypperste redskap, og døvhetens aller sørgeligste følge er at den sproglige korrespondanse med omgivelsene blir gjort umulig.*

Intet under at man ofte trodde det døvstumme barn var idiot. Nu vet vi at det er utstyrt med hjernevindinger og utviklingsmuligheter som andre barn, og at det like så gjerne kan ha meget gode evner som små evner. Det gjelder bare om å finne midler til å komme i rapport med denne tause barnesjel, tilføre den forestillinger og påvirke dens følelses- og viljeliv. Og da *må veien gå gjennem sproget* i en eller annen form, enten *tegnsproget* eller *vårt almindelige sprog* som talesprog eller som skriftsprog.

Utviklingen i Norge.

Det er ingen grunn til å tro at de døvstumme i gamle dager levde i lysere kår herhjemme i Norge enn de gjorde i andre land, og vi hører

ikke om at de fikk undervisning, før en halvstor gutt fra Trondhjem, *Andreas Møller*, i 1810 kom til instituttet i Kjøbenhavn, hvor doktor Castberg underviste efter den franske metode. Den unge mann fra Trondhjem blev så flink at han blev tilbudt lærerstilling hos Castberg, og da han kom hjem igjen, vakte han en viss opsikt. Han var jo noget ganske annet til menneske enn de stakkars forkomne «domminger» man var vant til å se. Flere av byens embedsmenn begynte å interessere sig for at han skulde gå igang med en skole, så man kunde slippe å sende døvstumme barn helt ned til Kjøbenhavn, og dette førte til at kong Carl Johan utstedte en kgl. resolusjon om oprettelse av en *undervisningsanstalt* for døvstumme i Trondhjem med Andreas Møller som leder. Denne skole, som fra første stund var en offentlig institusjon, en statens skole, kom igang våren 1825, og fra nu av fikk også i vårt land mange døvstumme barn oplæring. Men det store flertall av dem kom fremdeles ikke på skole, da skolegangen var en frivillig sak, og fordi forståelsen av de døvstumme barns utviklingsmuligheter hos mange var svært liten. Der fulgte jo også både utgifter og besværligheter med skolegangen.

Det var den franske metode eller *tegnmetoden* som fra Kjøbenhavn blev kjent i Norge, og denne metode var i hele Møllers tid den rådende ved skolen i Trondhjem. Men efter at Møller i midten av firtiårene hadde måttet gi fra sig ledelsen til den flinke skolemann cand. theol. *Smith*, som hadde studert døves undervisning i flere land, fikk oplæringen i *skriftsproget* større betydning, og skolen gikk mer og mer, og særlig under *Smiths* eftermann *Riddervold*, over til *skriftmetoden* med håndalfabetet til hjelp. Denne utvikling fortsatte også under den næste forstander, *Sigvald Skavlan*. Men *tegnsproget* blev også brukt, især i elevenes omgang med hverandre, og for publikum blev skolen stående som representant for *tegnmetoden*.

Imidlertid hadde *talemetoden* fra Tyskland vunnet stort ry, og det var mange som gjerne vilde se denne innført i Norge. Med stipendium av Stortinget studerte cand. *Balchen* denne metode i dens hjemland, og omkring 1850 blev der oprettet døveskoler på talemetodens grunnlag både i Kristiania (av Balchen), i Bergen (av senere sogneprest Gleditsch, bispens far) og i Kristiansand (av senere sogneprest Christensen). Dette var *private skoler*, men staten støttet dem på forskjellig vis. Den skole som fikk størst ry var Balchens, især efter at 2 elever i 1871 kunde gå op til eksamen artium og bestå prøven. Balchen hadde da ført et avgjørende bevis for at også døve kan nå langt, når de bare får hensiktsmessig og tilstrekkelig undervisning.[1])

De mange fordommer som Balchen og andre hadde møtt, f. eks.

[1]) Den ene av de 2 studenter var L. A. Havstad som blev en meget kjent journalist. Den andre døde i ung alder.

at det var *ukristelig* å lære de døvstumme å tale, da Gud jo hadde bestemt at de skulde være målløse, hørte man efterhvert mindre til. Derimot blev flere og flere av den mening at det måtte være *samfundets plikt å sørge for at alle døve barn kunde få undervisning.* Senere statsminister *Steen* fremsatte forslag til en lov om skoler for døvstumme barn. Det blev oversendt regjeringen, og denne opnevnte 1877 en kgl. kommisjon til å utarbeide forslag til *lov om abnorme barns undervisning*, idet man også vilde ha offentlig forsorg for de blinde og de åndssvake barn. Skolebestyrer Balchen var med i denne kommisjon, som samlet et stort materiale og kom med en omfattende utredning og begrunnelse av sitt forslag.

Loven kom ikke til endelig behandling i Stortinget før 1881, men den blev da vedtatt med stort flertall, og med denne lov trer døveskolene i vårt land inn i et nytt avsnitt av sin utvikling. Det første er preget av Andreas Møller og tegnmetoden, og instituttet i Trondhjem er landets eneste døveskole. Det andre er privatskolenes og talemetodens tid i konkurranse med det offentlige institutt, som går over til skrift-håndalfabetmetoden. Nu kommer spørsmålet om skolenes *organisasjon* i forgrunnen.

Man kan spørre om det var heldig vi fikk en *felles lov* om undervisning for de *døve*, de *blinde* og de *åndssvake.* Det tør være at *abnormskoleloven av 8. juni 1881* på enkelte områder har virket til å gi utviklingen en mindre heldig retning, særlig for åndssvakeforsorgens vedkommende. Men for *de døve* er der ikke tvil om at den betegnet et meget stort og et meget gledelig fremskritt. Loven blev for de døve satt i kraft fra 1. juli 1883. Den gir *de døve barn samme rett til undervisning* som folkeskolelovene lenge før hadde gitt de normalt utrustede barn, og den bestemmer at *alle utgifter til undervisning av dem skal bæres av staten.* Samtidig gjør den det til *plikt for hjemstavnskommunen og fylket å utrede utgiftene til uformuende barns forpleining og beklædning ved skolen* og slår fast at *disse utgifter ikke skal regnes som fattighjelp.* Videre forplikter den ethvert skolestyre til årlig å sende innberetning om de døve barn i kommunen som nærmer sig den skolepliktige alder 7 år. Lovens § 1 nevner som skolens mål *«såvidt mulig å bibringe elevene det for folkeskolen fastsatte mål av kristelig og borgerlig oplysning samt å oplære dem for praktisk livsvirksomhet.»*

Denne lov, som med ett slag gav Norge plass mellem de nasjoner som har dokumentert sin kultur ved samfundsmessig å ta sig av de barn som er stedmoderlig utrustet fra naturens hånd, har senere undergått flere forandringer og fått enkelte tilføielser. Da både de døve og de blinde følte det sårende å bli kalt «abnorme», idet dette ord på folkets munn er enstydig med åndelig abnorm eller åndssvak, blev dette uttrykk tatt

ut av loven, som nu heter «*Lov av 4. juni 1915 om døve, blinde og åndssvake barns undervisning og om pleiehjem for ikke dannelsesdyktige åndssvake*».[1])

Ordet *døvstum* er også avskaffet i den offisielle sprogbruk, fordi de døve som har lært å tale ikke med rett kan kalles stumme, selv om deres tale kan være mangelfull.

Da loven av 1881 skulde gjennemføres med skoleplikt for alle døve barn, måtte elevtallet i døveskolene komme til å stige meget sterkt, og med dette for øie blev der i 1881 og 82 oprettet 3 nye skoler, en i hovedstaden av fru *Hedevig Rosing*, en på Hamar av *Elias Hofgaard* og en i Trondhjem av cand. theol. *Lyng*, samtlige private, men med tilskudd av staten. Vi fikk nu 7 døveskoler i landet, og der opstod forklarlig nok interessemotsetninger av forskjellig slags mellem dem. Man fant at staten burde ta ordningen av skolene helt i sin hånd og gjennemføre en *organisasjon*, slik at der blev vilkår for den best mulige utnyttelse av de enkelte skoler med minst mulig utgift for samfundet. Striden om døveskolenes organisasjon blev holdt gående helt til i nittiårene, og den er også senere blusset op igjen. Den gjaldt *dels* spørsmålet om man skulde ha helt selvstendige skoler i de forskjellige landsdeler, eller om de enkelte skoler skulde innordnes i en landsplan, *dels* små hjemlige skoler contra større «anstalter», *dels* også private contra offentlige skoler. Men allermest var det «delingsprinsippet» og hvad det stilte av krav til organisasjonen, som førte til sterke meningsbrytninger.

Dette prinsipp, som krever at man grupperer elevene efter deres evner eller mottagelighet for skolemessig oplæring, slik at man får mest mulig ensartet materiale å arbeide med i de forskjellige klasser, var av et stort nordisk abnormskolemøte i Kristiania 1884 gjort til utgangspunkt for enhver organisasjon av døveskolen, idet man måtte kreve a-klasser for de godt begavede, b-klasser for de middels og c-klasser for de svakt begavede barn.

Den som med størst nidkjærhet og dyktighet krevet en organisasjon som gjorde det mulig å gjennemføre dette delingsprinsipp, var Skavlans eftermann i Trondhjem, cand. theol. *Finch*, og myndighetene gav ham omsider medhold, så man fikk en *landsorganisasjon*, ikke en *distriktsorganisasjon*, fordi man bare under den første kunde få opta så mange elever samtidig at man kunde gjennemføre en klassedeling som nevnt, og fordi man også vilde få lettere for å regulere tilgangen til de forskjellige skoler. Og staten overtok efterhvert de private døveskoler, således at man fikk bare offentlige skoler, som blev samlet under tilsyn av en felles

[1]) I den aller siste tid har man av hensyn til åndssvakeforsorgen fremsatt forslag om å ta bestemmelsene om åndssvakeskolene ut av denne lov og gi en ny lov om forsorg for åndssvake. Man kan sikkert gå ut fra at døveskolene vil hilse en opløsning av fellesskapet med åndssvakeskolene med tilfredshet.

direktør for døve-, blinde- og åndssvakeskolene. Han har nu kontor i Kirkedepartementet. Han har efter opgave fra skolestyrene å innkalle de døve barn til skolegang. Men mange skolestyrer sender ikke innberetningene i rette tid, og følgen er at barna ofte blir for gamle, føı de kommer på skole.

Efter Finchs plan blev landet delt i 2 optagelsesdistrikter, det nordenfjelske med optagelsesskole i Trondhjem, og det sønnenfjelske med skole i hovedstaden (Balchens). Til hver av optagelsesskolene blev årlig innkalt optil 30 barn, og disse blev så i løpet av 1ste skoleår fordelt i en a-klasse, en b-klasse og en c-klasse efter evner og anlegg for undervisning. (Døveskolen må ha små klasser, helst ikke mer enn 10 elever). Efter 1 års forskole blev så b-klassen overflyttet til en avdelingsskole, nordenfjells Lyngs skole som blev kjøpt av staten, sønnenfjells fru Rosings, som efter at staten hadde overtatt den blev flyttet til Holmestrand. Skolen på Hamar blev gjort til c-skole, felles for begge distrikter, mens optagelsesskolene beholdt a-elevene og således blev både forskoler og a-skoler. Delingsprinsippet var altså gjennemført med særskilte skoler for de 3 kategorier av elever. Optagelses- og a-skolene hadde som regel 80—90 elever, b-skolene 40—50 og c-skolen den første tid 60—70. Ved alle skoler skulde der undervises efter *talemetoden*, som det store nordiske møte i Kristiania 1884 hadde anerkjent som den ubetinget beste undervisningsmetode i døveskolen. Samtlige skoler hadde *internat*, men da internatene ikke hadde plass for alle elevene, måtte en del av dem eksterneres hos «pleieforeldre» utenfor skolene. Eksternatene skulde by på mange fordeler, særlig mere hjemlige kår og større anledning til å bruke talesproget i daglig omgang. Men det viste sig ofte vanskelig å få pleiehjem som tok sig av de døve barn på den måten, og erfaringene har ikke gjort eksternatforpleiningen populær.

Man fikk altså en organisasjon med 5 døveskoler, som alle var offentlige, og de private skoler i Bergen og Kristiansand blev nedlagt. Man regnet med en årlig tilgang av 50—60 nye elever og et samlet elevtall på 400—450. Men tilgangen blev ikke så stor. Årene 1900—1915 var elevtallet 300—330, og senere kom det også under 300. Organisasjonen svarte med denne mindre tilgang ikke til hensikten, og *Stortinget vedtok derfor 1916 en ny organisasjonsplan.*

Efter denne skal der fremdeles være optagelsesskoler i Trondhjem og i Oslo; men grensen mellem distriktene skal ikke oprettholdes som før, og optagelsen skal skje hvert annet år og vekselvis. På den måten skal man få stor nok optagelse til å kunne foreta en klasseopsetning efter delingsprinsippet, og dessuten skal man få særskilte klasser for de «uegentlige». Optagelsesskolene skal utvides til å omfatte også b-klassene, og man får da tilsammen bare 3 skoler og dermed en billigere administrasjon.

Endelig får man en meget påkrevet utvidelse av skoletiden fra 8 til 9 år, idet der oprettes en *fortsettelsesskole* med vesentlig praktiske arbeidsfag i forbindelse med c-skolen på Hamar.

Denne nye organisasjon, som på flere måter skulde gi bedre muligheter for vår døveundervisning, er imidlertid ennu ikke satt i kraft, da man ikke har fått bygget den planlagte nye og større døveskole for det sønnenfjelske. Staten har kjøpt en prektig tomt av Lilleaker gård i Ullern, og der foreligger approberte tegninger til en tidsmessig skole med lokaler for 140 elever under forutsetning av at Holmestrand døveskole blir nedlagt; men lenger er man ikke kommet. Nordenfjells er imidlertid b-skolen slått sammen med optagelsesskolen, og dens eiendom Gløshaugen er overlatt til den tekniske høiskole. I Oslo er døveskolens eiendom Lindern overlatt til tomt for en vordende veterinærhøiskole, og byggearbeidene for denne har pågått i flere år og har truet med helt å fortrenge døveskolen. På grunn av de dårlige tider blev arbeidet med veterinærhøiskolen ifjor foreløbig stanset, og man regner nu med at døveskolen kan få bli hvor den er i en rekke år fremover. Gjennemførelsen av den nye organisasjon sønnenfjells blir da antagelig skutt ut i en uviss fremtid. Dette er meget sørgelig. Og under alle omstendigheter burde man nu endelig få den *fortsettelsesskole* som organisasjonen av 1916 forutsetter.

Spør man nu om *resultatene* av døveskolenes arbeide, må svaret bli at man i barneskolen bare får lagt et *grunnlag for videre utvikling*. Man når ikke frem til en *sprogforståelse* som kan jevnføres med de hørendes, og den *aktive sprogbruk* blir også mangelfull i flere henseender. Men når de som går ut av døveskolen overhodet forstår *noget* av sproget og *kan bruke det* til å uttrykke sine tanker og følelser, om enn ufullkomment, så er dette resultat utelukkende skolens fortjeneste. Mens hørende barn lærer sproget fra morgen til kveld, uten å tenke på det, må det døve barn få hvert eneste ord og alle de mange forskjellige ordforbindelser innøvet i skoletimene. Det gjør en umåtelig forskjell, selv om man ser bort fra det *akustiske* element i talesproget. Men i praktisk *arbeidsoplæring* når man meget pene resultater. En statistikk som blev optatt 1922 vedkommende de elever som var gått ut av døveskolene årene 1911 til 1922, en statistikk som forøvrig var meget mangelfull, viser at ca. 80 % av a-elevene, ca. 60 % av b-elevene og ca. 30 % av c-elevene var *helt selvhjulpne* ved sitt personlige arbeide. Storparten lever av direkte produktivt arbeide i håndverk og industri. Men det vilde bli meget lettere å få arbeide for de unge om de først kunde få gjennemgå en *fortsettelsesskole* med praktisk oplæring.

Fra 1907 har der med års mellemrum ved Oslo døveskole vært holdt kurser til utdannelse av lærere for døveskolene. En døvelærer må jo

ved siden av almindelig lærerutdannelse ha særlige kvalifikasjoner for å kunne utrette noget.

I mange byer har de voksne døve dannet *døveforeninger* til hygge og hjelp for medlemmene, og i Oslo, Bergen og Trondhjem har de døves forening sitt eget hus og driver en ganske utstrakt virksomhet med underavdelinger som kvinneforening, sykekasse, idrettsforening, schakklubb o. s. v. Alle de lokale foreninger har en samorganisasjon «*Norske døves landsforbund*», som utgir et månedsblad «*Tegn og tale*», redigert av døvelærer Berge, Trondhjem, som også er landsforbundets formann. De forskjellige idrettslag har sin egen landsorganisasjon.

I *geistlig henseende* var de voksne døve lenge vanskelig stillet, idet de ikke kunde få synderlig utbytte av å gå i kirken sammen med de hørende. 1893 blev døvelærer, cand. *Conrad Svendsen* ordinert til prest for de døve i Oslo, og 2 år senere blev han utnevnt til prest for alle Norges døve. Han har gjennemreist landet på kryss og tvers og samlet de døve til gudstjeneste og til samtaler som kunde gi dem hjelp i deres ensomhet. Senere er der utnevnt en døveprest for Nord-Norge (*pastor Rustad*) med bopel i Trondhjem, en hjelpeprest for det sønnenfjelske (pastor *Bonnevie Svendsen*) og en hjelpeprest i Bergen og i Stavanger. I Oslo, Bergen, Trondhjem og Stavanger har de døve sin *egen menighet*, og i Oslo, Trondhjem og Stavanger også sin *egen kirke*.

På sine mange reiser fant *pastor Svendsen* ofte gamle, forkomne døve som ingen undervisning hadde fått, eller som på grunn av dårlige kår hadde det meget ondt. For slike oprettet han 1898 «*Hjemmet for døve*» på Nordstrand. Det har plass for ca. 50 og underholdes ved frivillige gaver. Pastor Svendsen utgir også med statsbidrag «*De døves blad*» som blir sendt til alle døve. Det har vesentlig religiøst innhold. Et annet lite blad «*De døves vel*» blir utgitt av lærerinne *frøken Heiberg*, Hamar døveskole.

I Trondhjem har man et understøttelsesfond på ca. 30 000,oo, og ved Oslo døveskole et hjelpefond på vel 40 000,oo — hvorav rentene skal brukes til hjelp til selvhjelp for forhenværende elever. Norske døves landsforbund og De døves forening i Oslo rår over hver sitt legat med formål hjelp til videre utdannelse for unge døve.

Fra en tilværelse utenfor det menneskelige samfund, som oftest i sørgelig forkommenhet, til et liv som ansvarsbevisste, stemmeberettigede skatteborgere og menighetslemmer — det er utviklingen som den hundreårige historie om arbeidet for de døve i Norge forteller om. Det er en meget gledelig utvikling, men den bør føres videre. Ennu hender det alt for ofte at døve barn blir 10—12 år før de kommer på skole. Døveundervisningen byr ennu på mange uløste problemer, skolenes organisasjon og arbeidskår kan og bør bli meget bedre, fortsettelsesskolen må bli til virkelighet, og der bør ansettes flere døveprester, så alle voksne

arbeidende døve kan få anledning til i det minste én gang om året å delta i en gudstjeneste som er forståelig for dem.

Tilslutt tre sannheter av betydning i omgangen med de døve:

1. Døveskolen lærer sine elever å tale. Men den døves tale blir monoton og mindre tydelig, fordi han ikke kan kontrollere uttalen med sitt øre. Han blir også mindre stø i å bruke de sproglige uttrykk; men med litt velvilje og øvelse kan hvemsomhelst forstå også denne måte å tale på.
2. På døveskolen lærer elevene å lese på munnen hvad der sies til dem. Munnavlesningen er en vanskelig kunst, som bare er mulig når der tales meget tydelig og i godt lys.
3. Tal med de døve! Men tydelig og i korte, greie, setninger! Og pass på at lyset faller på ditt ansikt, så den døve kan se den minste bevegelse i det.

Litteratur: For døveskolens alm. historie: Geschichte des Taubstummen-Bildungswesen von Eduard Walther. Leipzig 1882. A. F. Nystrøm: Handbok i døvstumundervisningens almänna historia. Örebro 1907. For Norges vedk.: P. Anderson: En hundreårig skole; Norsk Skoletidende nr. 13, 18 og 20, år 1925. H. Bjørset: De døve, artikkel i Kirkedepartementets jubileumsskrifter 1914: Det norske abnormskolevesen. G. Graarud: *Abnormskolevesenets utvikling i Norge*, Stortingsdok. nr. 68 — 1902/03, med mange henvisninger. V. Uchermann: *De døvstumme i Norge*, Kristiania 1897, Cammermeyer; gir utførlige oplysninger om mange spørsmål vedk. dette emne.

Kampen mot de veneriske sykdommer (smittsomme kjønnssykdommer) i Norge.

Av byråchef *O. Lundamo.*

Statistisk innledning. De ulykker som de veneriske sykdommer fremkaller stiller dem i rekke med andre folkesykdommer som tuberkulose og sinnssykdom. De er av en lumsk og snikende karakter, og kan — hvis de ikke i tide blir stanset ved kyndig lægehjelp — ødelegge livslykke og arbeidskraft, forkorte livet og gjøre sine ofre til rene vrak, som til slutt havner på sinnssykeasyler. Dette gjelder særlig syfilis. Men også gonorre (dryppert) anses nu næsten like farlig, idet den kan medføre foruten sterilitet både akutte og varige smertefulle lidelser av forskjellig art og i mange tilfelle blindhet.

Antall anmeldte tilfelle av erhvervet syfilis i 1912 var 982, medfødt 62 og av gonorre 5012. I 1925 var de tilsvarende tall 1152, 33 og 6086. Syfilis viste største tall under krigen (i 1919 således 1705), siden 1921 har det holdt sig på vel 1100. Gonorre har variert en del, men har fra 1921 vist stigning. I 1925 var anmeldt i Oslo 3478 tilfelle av

disse sykdommer, i Bergen 704 og Trondhjem 534. Da lægene efter de nugjeldende bestemmelser ikke melder alle tilfelle viser statistikken et for lavt tall. Det samlede årlige antall antas å være 10—11 000 nye tilfelle. For nogen år siden blev det oplyst at $^{4}/_{10}$ av belegget på en tvangsarbeidsanstalt var venerisk syk og av tvangsarbeiderne som innkom på en annen anstalt i et tidsrum på 5 år hadde 62.3 pct. syfilis (derav i alderen 14—20 år 56.1 pct.). Antallet av de mannlige fanger i et større kretsfengsel som hadde eller hadde hatt gonorre og syfilis utgjorde henholdsvis omkr. 80 og 50 pct.

Utgiftene ved behandling på sykehus vesentlig av ubemidlede veneriske syke utgjorde gjennemsnittlig for årene 1913—14 og 1916—17 i landdistriktene kr. 22 000 og i byene kr. 111 500. I Oslo var utgiftene førstnevnte år 35 000 og sistnevnte år 140 000. I 1925—26 var utgiftene i Oslo steget til 211 000. — I Oslo er behandlet gratis utenfor sykehus for helserådets regning 602 syke i 1924 og 525 i 1925, dessuten undersøkt men ikke behandlet henholdsvis 823 og 1360 personer. I Bergen blev behandlet de nevnte år henholdsvis 354 og 255 for byens regning utenfor sykehus. Om fordelingen av sykdomstilfellene på landets forskjellige distrikter henvises til den offisielle statistikk, videre til bilag 2 i den nedenfor nevnte kommitéinnstilling av 1923.

Historikk. Veneriske sykdommer antas overført til Europa omkring år 1500 og herjet som en farsott i de forskjellige land.[1]) Sikre oplysninger om sykdommens utbredelse i Norge foreligger såvidt vites ikke før i det 18de århundre, da «radesyken» (syfilis)[2]) tok voldsom overhånd i landet og ledet til tallrike foranstaltninger. Ved forordn. av $^{17}/_{4}$ 1782 og $^{5}/_{9}$ 1794 var det påbudt husbond eller nabo å melde bl. a. veneriske sykdommer til presten. Læger og prester skulde sende melding til fylket om slike sykdommer. Forordningen inneholdt også bestemmelser om utgiftene ved lægetilsyn og behandling. I 1778 og 1796 blev der anordnet kommisjoner for å undersøke sykdommens natur. Det var særlig i den sydlige del av landet at radesyken var utbredt. Der blev ansatt flere offentlige læger («kirurger», landfycici) vesentlig for å bekjempe radesyken, likesom radesykehus blev oprettet — således i Stavanger $^{3}/_{6}$ 1773, for Bratsberg fylke $^{24}/_{8}$ 1774, Flekkefjord $^{21}/_{12}$ 1775, Fredrikstad $^{29}/_{5}$ 1795 (Østfold).[3]) Ifølge reskriptene skulde utgiftene ved de sykes behandling som regel bæres av fylkeskommunene.

[1]) Se dr. *A. L. Faye:* Om syfilis' optreden i Europa i slutten av femtende årh. — 1909.

[2]) *C. W. Boeck:* Traité de la Radesyke, 1860.

[3]) Lægene hadde som regel fast lønn (av de bemidlede honorar efter nærmere bestemmelse). Hvor der ikke var apotek hadde de plikt til å levere «medikamenter mot godtgj. av 8 rd. for enhver som blir helbredet og 4 rd. for enhver som dør eller utgår incurabel,» jfr. reskr. $^{7}/_{12}$ 1792, $^{4}/_{1}$ 1799.

I 1803 blev det påbudt å gi årlige innberetninger om medisinalvesenets tilstand bl. a. om smitsomme sykdommer og i 1807 blev alle læger pålagt å avgi innberetninger på fastsatte skjema. Bortsett fra de særlige forholdsregler som blev truffet mot kolera, kopper og spedalskhet, fikk landet først i 1860 en almindelig sundhetslov.[1])

Ved reglementering av prostitusjon nedgjennem tidene har det vært lagt særlig vekt på forholdsregler mot venerisk smitte. Ennskjønt Kristian V's lov av 1687 og straffeloven av 1842 hadde straffebestemmelser rettet mot bordelvirksomhet var der i det 19de århundre adskillige bordeller her i landet. I 1840 blev der i Oslo innført reglementert visitasjon av bordellpikene og andre prostituerte. På grunn av den stadig voksende opinion mot systemet blev bordellene avskaffet i 1884 og reglementeringen ophevet fra februar 1888. Den kontroll som politiet til da hadde ført med veneriske syke blev overtatt av helserådet med de tillempninger som følger av sundhetsloven av 1860.[2])

Sundhetsloven av 16. mai 1860. Ifølge dennes 2net kapitel om foranstaltninger mot epidemiske og smittsomme sykdommer skal der i hver kommune være et helseråd med den offentlige læge (embedslægen) som ordfører. Efter lovens § 14 har «husbonde» eller «husfar», helserådsmedlem, politiet og fattigvesenet og ifølge de fleste by-helseforskrifter losji- og hotellvert i visse tilfelle plikt til å melde smitsom sykdom til læge. Enhver læge som får til behandling smittsom syk skal efter samme paragraf og lægeloven av 29. april 1927 § 10 gi de nødvendige forskrifter for å hindre sykdommens videre utbredelse og snarest gi melding med redegjørelse til helserådets ordfører. Melding av venerisk syk ved navn skjer ikke, medmindre den sykes forhold frembyr fare for overførelse av smitten til andre. Den sykes pålidelighet og de forhold hvorunder den syke lever kommer her i betraktning. Lægen må handle med konduite. Hverken den sykes eller lægens plikter er dog i detalj nærmere regulert ved positive lovbestemmelser.

Efter sundhetslovens § 15 har helserådet på vedk. sted «å anordne og foranstalte hvad sykdommens beskaffenhet påkrever». Det har myndighet til å gi forskrifter, påby og sette iverk isolasjon og sykehusinnleggelse — om nødvendig ved hjelp av politiet, jfr. lovens § 5 og straffelovens § 357. Derimot kan ikke tvangsmessig undersøkelse på person foretas.

[1]) Der henvises nærmere til en av dr. *J. H. Berner* forfattet historisk fremstilling av lovgivningen mot de smittsomme sykdommer i Lægeforeningens Tidsskr. for 1924 (særlig s. 430 og 467) og til bilag 1 (side 11—38) i den departementale komitées innst. av 1923 til lov om kjønnssykdommenes bekjempelse.

[2]) Om de her nevnte spørsmål henvises nærmere til betenkning avgitt i 1910 av den kgl. svenske kommisjon om forholdsregler mot utbredelse av kjønnssykdommer (bind II, side 1—68 og bind I, side 358—61).

Når det er nødvendig for å hindre utbredelse av smitte er den syke pliktig til efter beslutning av helserådet «eller øvrigheten» å la sig behandle på sykehus, såfremt han ikke kan skaffe sig betryggende pleie på annen måte (lovens § 21). For veneriske sykes vedk. maa tas hensyn til sykdommens art og smitteevne, den sykes livsforhold og andre omstendigheter av betydning for smittefaren (deptets rundskr. $^{26}/_{5}$ 1905). Slike syke som forpleies for offentlig regning bør innlegges på offentlig sykehus. I tilfelle den trufne foranstaltning medfører utgifter skal i landdistriktene fylkesmannens, i byene formannskapets samtykke innhentes på forhånd, hvis det lar sig gjøre. Praksis har forøvrig utviklet sig derhen at det er helserådets ordfører (eller også vedk. læge) som treffer avgjørelse om innleggelse på sykehus. Ved spørsmålet om utredelse av utgiftene har det ikke vært lagt avgjørende vekt på, hvem der har truffet avgjørelsen, når den viser sig å ha vært påkrevet. Tvangsmessig innleggelse på sykehus besluttet av helserådets ordfører, kan kreves forelagt helserådet, hvis avgjørelse kan innankes for departementet efter lovens § 7.

Syke som har evne dertil må selv bære utgiftene ved den kurative behandling. For ubemidlede utredes utgiftene ved behandlingen, såvel på som utenfor sykehus, av fylkeskommunen på landet og av bykommunen i byene. Helserådets ordfører plikter å behandle gratis ubemidlede smittsomme syke utenfor sykehus. Hvis reise er nødvendig utreder staten skyssgodtgjørelse og fylkeskommunen dietten. Særskilt opgave over disse utgifter foreligger ikke. Loven har ingen regel om refusjon hos den forsørgelsespliktige. Sådan refusjon antas dog å kunne kreves for barn, som bor hjemme og ikke kan forsørge sig selv.

Ifølge en rekke rettsavgjørelser er det avgjort at den kommune, hvor sykdommen først er konstatert skal bære utgiftene ved foranstaltningen — uten adgang til refusjon hos hjemstavnskommunen. Denne regel har foranlediget megen tvist mellem kommunene, idet syke ofte reiser til annen kommune (særlig nærmeste by) for å søke læge. Oplysninger om den sykes formuesforhold må i de fleste tilfelle erhverves fra fattigstyre eller ligningsvesenet. På denne måte får saken en publisitet som er til skade for bekjempelse av de veneriske sykdommer. Det samme gjelder forholdet til sykeforsikringsloven og fattigloven. Til veiledning i disse spørsmål foreligger en rekke rundskrivelser fra departementet og medisinaldirektøren.

Ubemidlet venerisk syk som ikke behandles efter sundhetsloven må skaffes lægehjelp ved fattigvesenet. Forholdet til sykeforsikringen er i korthet således at patient som anses «bemidlet» behandles for kretssykekassens regning (sykeforsikrl. § 17 nr. 3).

I en rekke byer behandles smittsomme syke for kommunens regning uten hensyn til formuesforhold. Ellers fortolkes «ubemidled» som regel

mere liberalt enn når det gjelder fattigunderstøttelse. Behandling utenfor sykehus av veneriske syke foregår sjelden for fylkenes regning. I de fleste byer foregår heller ikke sådan behandling for kommunens regning i nevneverdig utstrekning. I Oslo, Bergen og Trondhjem ydes derimot veneriske syke gratis undersøkelse og behandling ved helserådets foranstaltning av dertil antatte læger i den utstrekning bevilgning er gitt. I disse byer og visstnok også i enkelte andre søkes smittekildene opsporet, når disse blir opgitt (enten av lægen, den smittede, politiet eller undtagelsesvis av andre).

I 1915 blev utgiftene ved behandling på sykehus av ubemidlede veneriske syke beregnet til ca. kr. 22 000 for landdistriktene og ca. kr. 112 000 for byene. Utgiftene ved sykehusbehandling av alle slike syke (bemidlet og ubemidlet) blev beregnet til ca. kr. 170 000. Nu er beløpet sikkert øket betydelig, bl. a. på grunn av kurpengenes forhøielse. Disse beløp gir imidlertid et ufullstendig billede av de samlede utgifter, idet de «bemidlede» (som selv kan betale) regelmessig behandles utenfor sykehus.

For behandlingen av veneriske syke spiller sykeforsikringsloven en stor rolle. Det er dog den mangel at kretssykekassen ikke betaler medisin og medikamenter, som ved behandlingen f. eks. av syfilis faller forholdsvis kostbar.

For rasjonell behandling av venerisk sykdom er det nødvendig å ha til rådighet laboratorier for serologiske og bakteriologiske undersøkelser. For tiden kan der regnes med 5 sådanne i landet. Dette er for lite, da forsendelse av materiale til undersøkelse blir både tungvint og kostbar. Hvis sykehusbehandling er påkrevet, vil det regelmessig ikke være vanskelig for sykehusplass, da de fleste fylker og større byer har moderne utstyrte sykehus. Bortsett fra sundhetslovens § 17 om epidemisykehus er der ingen lov som gir pålegg om oprettelse av sykehus. To barnehjem for barn med medfødt syfilis er oprettet av private foreninger (Oddfellows). Veneriske syke i fengslene blir hvis det er mulig behandlet av fengselslægen eller av tilkalt spesialist. Ellers må fangene legges inn på sykehus.

Profylaktiske forholdsregler går ut på å hindre utbredelse av smitte. De før nevnte bestemmelser i sundhetsloven og lægeloven er av betydning her. Det samme gjelder ekteskapslovens § 6 og visse bestemmelser i straffeloven som nedenfor omhandlet. Videre kan nevnes barneforsorgslovene ($^{29}/_{4}$ 1905 og $^{10}/_{4}$ 1915) og vergerådsloven ($^{6}/_{6}$ 1896 med senere forandringer) som forutsetter at barn som bortsettes i pleie skal lægeundersøkes på smittsom sykdom. Jordmødre skal treffe forholdsregler for å hindre gonorhoisk øienbetendelse hos nyfødte (ved lapisinndrypninger). Flere herreders helseforskrifter har bestemmelser om at personer fra fremmede kommuner ikke må mottas i pleie uten lægeattest. De fleste kommuners

helseforskrifter inneholder også bestemmelser for å hindre at smittsomme syke deltar i arbeide eller skole, hvorved smitte kan overføres til andre.

Opsporing av smittekilder er av særlig betydning, da sådanne i løpet av kort tid kan smitte en rekke personer. Plikten til melding av slike er tvilsom (jfr. sundhetsl. § 14 og lægelovens § 10), og helserådets ordfører bør selvsagt handle med konduite. Har han begrunnet mistanke, anmoder han — på en diskret måte — som regel vedk. om å møte til undersøkelse. Opsporingen er vanskelig i større byer. I landdistriktene er det lettere.

Forsåvidt angår innvandring av smittekilder fra utlandet bemerkes at såvel rettslige som medisinske grunner vil være til hinder for almindelig lægeundersøkelse av alle tilreisende. Man må imidlertid anta at den nye innvandringslov av 22. april 1927 gir tilstrekkelig beskyttelse.

Spredning av kunnskap om de veneriske sykdommers karakter og farer. At der blandt folk i almindelighet hersker uklar og lite kjennskap til disse sykdommers natur og farlighet såvel for den enkelte som for familie og samfund og at dette forhold er en viktig årsak til sykdommens utbredelse må anses for utvilsomt. Det skulde i første rekke tilkomme de offentlige sundhetsmyndigheter, særlig helserådene, å sprede oplysning om denne fare. I de større byer er også en del gjort i denne retning bl. a. ved foredrag. Men arbeidet er vanskelig på forskjellig vis. Det beste vil antagelig være at dette oplysningsarbeide søkes organisert gjennem foreninger og andre — offentlige institusjoner og private — som arbeider for bedring av folkehelsen og ungdommens opdragelse.

Smittede som søker læge vil av ham få oplysninger om smittefaren m. v. Jfr. § 10 i lægeloven av 29. april 1927, likesom brudefolk i visse tilfelle vil få veiledning herom. Jfr. medisinaldirektørens rundskr. $^{24}/_{11}$ 1919. «Lægebok for sjømenn», som skal has ombord i norske fartøier inneholder veiledning i sundhetspleie. Rederforbundet har latt trykke til utdeling blandt sjøfolk en kort veiledning om veneriske sykdommer. Centralstyret for de norske moralvernforeninger (som hittil har hatt et mindre bidrag av Staten, se St. prp. nr. 1 for 1928, kap. 449) søker å sprede kunnskap om venerisk sykdom — på ekserserplasser og ellers blandt ungdom. I Oslo holdes således årlig foredrag for mannlig ungdom ved en del skoler. Brosjyrer utdeles. Centralstyret utgir tidsskriftet «Værn». Folkehelseforeningen har også tatt denne sak op, se dens tidsskrift for iår. Ved de militære skoler og av avdelingslægene under rekruttskolene blir disse sykdommer omhandlet ved undervisningen i sundhetslære. Ved de civile skoler gis som regel ingen undervisning om veneriske sykdommer.

Kvaksalveri. Efter kvaksalverloven av 29. april 1871, jfr. lov 6. juni 1889 og 29. april 1927 § 3 straffes den som — uten å være autorisert læge —

tar syke i kur for smittsom sykdom (også venerisk) uten å ha samtykke dertil av helserådet. Såvidt bekjent har intet helseråd gitt kvaksalver tillatelse til å behandle veneriske. Uttrykket «ta i kur» omfatter også rådgivning. Uaktsomhet vil som regel være straffbar. Av andre bestemmelser rettet mot kvaksalveri kan nevnes strfl. §§ 157, 332, 360, 361 og 377 (om uberettiget bruk av lægemidler, reklame m. v.). Reklame av lægemidler som ikke er forbudt efter § 3 i lov om innførsel av apotekvarer av 16. mai 1904 er tillatt også for andre enn læger, når reklamen ikke inneholder råd for smittsom sykdom, og den ikke er «anstødelig for ærbarhet» (straffelovens § 377).

Bestemmelser av strafferettslig natur, om prostitusjon m. v. Ifølge den alm. borgerlige straffelov av 22. mai 1902 § 155 straffes (med fengsel inntil 3 år) den som med kunnskap eller formodning om å lide av smittsom kjønnssykdom ved legemlig omgjengelse eller ved utuktigt forhold smitter eller utsetter nogen for smitte. Medvirkning er straffbar. Er den smittede eller den for smitte utsatte den skyldiges ektefelle, finner offentlig påtale alene sted efter dennes begjæring. Efter § 358 straffes (med bøter eller fengsel inntil 6 mdr.) den som uten å gjøre opmerksom på smittefaren anbringer til pleie barn som han vet eller formoder å lide av smittsom syfilitisk sykdom eller antar nogen til pleie av sådant barn eller den som med nevnte kunnskap eller formodning tar tjeneste i en annens husstand, forblir i tjenesten eller mottar fremmed barn til pleie. Endelig straffes den som til pleie av barn (også sitt eget) antar eller beholder nogen som han vet eller formoder å lide av nevnte sykdom. Medvirkning er også straffbar. Under denne paragraf går bare syfilis, ikke bløt chanker og gonorré. I enkelte kommuners helseforskrifter (i h. t. sundhetsloven av $^{16}/_{5}$ 1860 §§ 11 og 4) er også inntatt bestemmelser som svarer til strl. 358.

Efter strfl. § 378 straffes (med fengsel inntil 3 mndr.) den som ved ord, tegn o.s.v. på offentlig sted utvetydig opfordrer eller innbyr til utukt. Denne bestemmelse i forbindelse med løsgjengerloven (lov av $^{31}/_{5}$ 1900, jfr. $^{9}/_{3}$ 1918 §§ 3,4 og 7) har særlig betydning i kampen mot prostitusjonen og dermed også for motarbeidelse av venerisk smitte. Det samme gjelder straffel. § 381 og beverterloven av $^{2}/_{4}$ 1917.

Lægeundersøkelse av fanger som innsettes i krets- og hjelpefengsel finner sted når der foreligger mistanke eller oplysninger om sykdom. I landsfengslene og tvangsarbeidshus blir fangene lægeundersøkt såvel ved innsettelse som løslatelse. Løslates fanger som har smittsom kjønnssykdom må som regel helserådets ordfører underrettes. Personer som innsettes i politiarrest tilses visstnok ikke av læge uten at den innsatte åpenbart er eller selv opgir å være syk. Arresterte som mistenkes for

overtredelse av strl. § 155 kan ikke underkastes lægeundersøkelse ved tvang, men som regel lar vedkommende sig undersøke frivillig.

Bestemmelser i andre lover av betydning. Ifølge ekteskapsloven av 31. mai 1918 § 6, jfr. § 13 nr. 5, er det forbudt den som lider av syfilis som frembyr smittefare å inngå ekteskap. Den som lider av annen venerisk sykdom som frembyr smittefare må ikke inngå ekteskap uten at den annen part er gjort kjent med sykdommen og begge parter har fått veiledning av læge om farerne ved sykdommen, jfr. cirkulære av $^{21}/_{11}$ 1919 fra medisinaldirektøren til samtlige læger. Læge som er vitende om at venerisk syk akter å inngå ekteskap plikter å gi vedk. myndighet meddelelse herom. Om utsettelse for smittefare som grunn for ekteskapets opløsning handler lovens § 49.

Forøvrig henvises til de bestemmelser som er nevnt under «profylaktiske forholdsregler».

Sjømenn. Forsåvidt angår den gjeldende ordning med hensyn til venerisk syke sjømenn på norsk skib henvises til sjømannsloven av 16. februar 1923 §§ 26—32, sjødyktighetsloven §§ 85 og 93 (lov $^{18}/_{9}$—1909 og $^{24}/_{6}$ 1927) jfr. kgl. res. av $^{26}/_{8}$ 1927 om lægeerklæringer samt konsulatinstruksen. Ved påmønstring for uteneuropeisk fart kreves lægeattest om sjømannen lider av ondartet smittsom sykdom. Efter loven plikter sjømann å la sig lægeundersøke og kan avskjediges hvis hans sykdom medfører smittefare for andre ombord. Skibsfører eller i tilfelle konsul plikter å sørge for sjømannens forsvarlige pleie. Sjømann har rett til pleie for rederiets regning også efter avmønstring i inntil 6 uker — hvis han er norsk og forpleies utenfor riket i inntil 12 uker. For «selvforskyldt» sykdom (derunder vil regelmessig høre venerisk sykdom) har rederiet ingen betalingsplikt. Utgiftene ved pleie av norsk sjømann for smittsom venerisk sykdom, når han avmønstres i utlandet, utredes av statskassen for tiden efter fratreden, sålenge han opholder sig i utlandet. Forpleiningsfristen er også her begrenset til 12 uker. Ubemidlede sjømenn — uten hensyn til nasjonalitet — som opholder sig her i landet blir i tilfelle behandlet for venerisk sykdom efter sundhetsloven (jfr. foran). Under visse vilkår omfatter også sykeforsikringen besetning på norsk skib.

Spørsmålet om foranstaltninger til å beskytte sjømenn under ophold i havnene og bl. a. skaffe dem behandling for ven. sykdom har vært drøftet på flere internasjonale konferanser, således på konferansen i Genua 1920, av det internasjonale sundhetsbyrå i Paris og Nasjonenes forbunds sundhetsavdeling. Likeså har Røde Kors tatt saken op, bl. a. gjennem den nord-europeiske konferanse i Kjøbenhavn i 1921 og den internasjonale konferanse i Oslo 1926. Røde Kors har tatt op arbeidet for oprettelse av lægestasjoner i havnebyene, hvor sjømenn kan få god og billig læge-

hjelp. I en rekke norske havnebyer er der sådanne stasjoner. Norges Røde Kors har i 1926 utgitt en internasjonal lægebok for sjømenn, som nu er approbert for norske skib. Socialdepartementet har bestemt at selvdessinfeksjonsmidler (kalomelsalve) med bruksanvisning mot venerisk smitte skal medtas blandt de medikamenter m. v. som medbringes på norske fartøier. Nevnte midler utleveres mannskap som ønsker det mot dekning av utgiftene. Der vil bli utferdiget veiledning om faren ved de veneriske sykdommer.

Til støtte for Norges Røde Kors i arbeidet for sjøfolks helse er av pengelotteriets midler oprettet et fond på kr. 200 000. Siden 1923 har der av Stortinget vært bevilget «Foreningen for de Skandinaviske Sjømannshjem i fremmede havne» et beløp (kr. 10 000 årlig, siste år kr. 5000) til gratis lægetilsyn for norske sjøfolk (St. prp. nr. 1 kap. 524 for 1927). Den departementale komite av 1919 avgav i 1924 uttalelse om bekjempelse av venerisk sykdom blandt sjømenn, derunder om et av Det internasjonale sundhetsbyrå i Paris 1920 utarbeidet utkast til overenskomst mellem de interesserte land. Forslaget går ut på å oprette klinikker eller passende lægestasjoner i de større havnebyer, hvor sjømenn kan bli gratis undersøkt og behandlet av kompetente læger. Efter komiteens beregning vilde $^2/_3$ av utgiftene hertil i de 3 største byer utgjøre kr. 40 000 årlig og i 15 andre byer et lignende beløp som skulde utredes av staten. Halvparten herav antas å vedkomme besetninger på fremmede skib. Kystfarten er ikke medtatt.

Tidligere reformforslag. Efter det av dr. B. Getz i 1892 utarbeidede utkast til lov til motarbeidelse av offentlig usedelighet og venerisk smitte skulde staten dra omsorg for at enhver som begjærte det på offentlig bekostning kunde bli undersøkt på venerisk sykdom og at der var adgang til optagelse på sykehus av alle syfilitiske syke. Den som av egen drift fremstillet sig til lægeundersøkelse skulde om nødvendig få kur og pleie på sykehus for venerisk sykdom på statens bekostning. Helserådet kunde tilstå, særlig syfilitiske syke, behandling for statens regning også utenfor sykehus. Den som av egen drift hadde fremstillet sig til lægeundersøkelse kunde ikke uten eget samtykke innlegges eller behandles på sykehus. Utkastet hadde strengere bestemmelser mot personer som ernærer sig av utukt og mot erklærte syfilitikere samt overfor dem som hadde begått utuktige straffbare handlinger. Disse kunde lægeundersøkes og innlegges på sykehus ved tvang. De øvrige bestemmelser i utkastet er senere optatt i forskjellige lover — særlig straffeloven og løsgjengerloven. Utkastet blev i 1892—93 og 1898 diskutert i Det medisinske selskap, som bl. a. uttalte at det ikke fantes betryggende i sanitær henseende. Justisdepartementet nedsatte en komite med det opdrag å utarbeide forslag til lov på grunnlag

av nevnte utkast av Getz. Overensstemmende med komiteens innstilling blev der i 1899 fremsatt forslag til lov (Ot. prp. nr. 2 for 1899—1900). Der innkom imidlertid protester fra flere hold mot forslaget, som man fryktet for vilde lede til innførelse av reglementert prostitusjon og preventiv kontroll. Dette gjaldt vesentlig forslagets bestemmelser om lægeundersøkelser av straffanger og arresterte og siktede efter visse paragrafer i straffeloven og løsgjengerloven samt bestemmelser om almindelig undersøkelse under særlige forhold av personer mistenkt for syfilitisk smitte. Lovforslaget som ikke blev tatt under behandling av Stortinget, blev i 1901 fremsatt på nytt med en del forandringer (Ot. prp. nr. 11 for 1901—02). Heller ikke denne gang blev forslaget behandlet av Stortinget i realiteten. Efter forslaget skulde helserådene anta læger til undersøkelse og behandling av veneriske syke på opholdskommunens regning. Behandlingen utenfor sykehus skulde være gratis for ubemidlede. Behandling på sykehus skulde bekostes av Staten forsåvidt angikk syfilis og ellers av vedk. fylkes- eller bykommune. Forslaget påla lægene forskjellige plikter og inneholdt nærmere regler om sanitær kontroll med de syke m. v. Statens utgifter efter forslaget var beregnet til ca. kr. 100 000 årlig (vesentlig til behandling på sykehus av syfilitiske syke).

Disse forslag er gjengitt og nærmere omhandlet i den nevnte norske komiteinnst. av 1923 og i den svenske av 1910.

Nyere reformforslag. Socialdepartementet nedsatte i 1919 en komité med opdrag å utarbeide forslag til lov om foranstaltninger mot veneriske sykdommer. Komiteen, som avgav sin innstilling i 1923, foreslår at enhver venerisk syk får adgang til gratis og diskret undersøkelse og behandling ved kyndig læge eller om nødvendig på sykehus, likesom de syke pålegges plikt til å underkaste sig behandling. Den vesentlige del av utgiftene hermed overtas av staten. Utgiftene er beregnet til ca. kr. 650000 for staten og kr. 180 000 for kommunene årlig (altså samlet en mindreutgift for kommunene i forhold til den nuv. ordning). Forslaget har nærmere bestemmelser om de sykes og lægenes plikter, om venerisk syke barn, kvaksalveri, visse forbrydere, straffanger og arresterte m. v. I «Sociale Medd.» for 1924, side 258 flg. er inntatt en redegjørelse for innholdet. Se videre St. Medd. nr. 32 for 1928.

Litteratur: Da det her er spørsmål om foranstaltninger fra det offentliges side mot veneriske sykdommer kommer den medisinske faglitteratur ikke i betraktning, men selvsagt utgjør den medisinske videnskaps resultater en gitt forutsetning for lovgivningen. Forsåvidt angår forslag, lover og bestemmelser henvises til det foran under de forskjellige avsnitt refererte. Den kgl. svenske kommisjons innstilling av 1910 i 2 bind inneholder en grundig oversikt over disse spørsmål, således om sykdommenes sociale betydning, prostitusjonen med historisk oversikt over kampen mot dens farer, lovgivning til beskyttelse av barn, ungdom og ektefeller, straffelovgivning, sanitære tvangslover m. v , i de fleste land.

Der kan også henvises til den kgl. engelske kommisjonsinnstilling av 1916. som ligger til grunn for den s. a. i England innførte ordning. Den norske departementale komitées innst. av 1923 inneholder meget stoff til belysning av saken samt en oversikt over andre lands lovgivning.

Omstreifersaken i Norge.

Av generalsekretær, pastor *Ingvald B. Carlsen.*

Omstreifervesenets historie.

Omstreifervesenet i Norge har en næsten tusenårig historie. Dette faktum gjør man vel i å erindre når der er tale om å bekjempe et sådant samfundsonde. Det er ikke gjort i en håndvending å utrydde ugress som har hatt så lang tid til å feste rot.

Allerede i sagatiden hører vi om folk som blev lyst fredløse og træler som rømte og flakket hjemløse omkring. Der var også omreisende handelsfolk foruten almindelig omstreifende tyvepakk. Det vanlige navn på en farende mann, *fant*, (egentlig en som gaar til fots), blev snart brukt vesentlig i nedsettende betydning. Det var dårlige mennesker. Lovgivningen begynte å ta sig av dem, og vi har så tidlig som i det 11. og 12. århundre advarsler mot å huse landstrykere.

Når vi ser på det nuværende omstreiferfolk blir vi imidlertid slått av det fremmedartede, tildels sydlandske preg som mange av dem har. Vi kan med sikkerhet si at disse kan ikke allesammen være av norsk avstamning. Historien forteller da også at Norge i det 16. og 17. århundre fikk en invasjon av utenlandske farende folk som kom til å øve en avgjørende innflydelse på omstreiferlivet her i landet.

I begynnelsen av det 16. århundre kom nemlig *sigøinerne* på sin vandring gjennem Europa op til Norden. Det er nu fastslått at sigøinerne stammer fra Indien, hvorfra de utvandret eller blev jaget antagelig for 1000 a 1500 år siden, I Europa utgav de sig for kristne pilegrimer fra Egypten (derav égyptien i Frankrike, gipsy i England), og opnådde endog å få anbefalingsskrivelser fra konger og fyrster. Men snart fikk man lære deres sanne natur å kjenne og man begynte den rene klappjakt for å utrydde dem. Herunder blev de drevet nordover til Danmark, Sverige og Norge. Her i norden gikk de ofte under navn av *tatere*, idet man feilaktig antok at de var tatarer.

I de urolige krigsår for 3—400 år siden var der også mange andre enn sigøinerne som streifet omkring i Europa. Der opstod hele bander av landstrykere som sluttet sig sammen i «laug» med egne lover og et eget, kunstig sprog. De blev i Tyskland kalt «Gauner», i Danmark «keltringer», i Sverige «skoiare». Hit til Norge kom de i det 17. århundre. De slo sig her sammen med de gamle norske fanter, ofte i åpen krig med de stolte og overlegne sigøinere.

Det nuværende omstreiferfolk i Norge er altså runnet av *3 røtter:* de norske fanter, de indiske sigøinere og de europeiske «skøiere». Efterhvert er de fremmede elementer blitt mer og mer fornorsket ved stadig tilsig av norsk blod, således at der nu ikke lenger kan tales om helt «ekte tatere» her i landet. Men fremdeles bærer dog omstreiferne i de forskjellige landsdeler tydelige spor efter de gamle rasemotsetninger. Således kan vi fremdeles støte på endel uforfalskede *sigøinertyper*.

En annen ting som minner om deres avstamning er deres *sprog*. Sigøinerne har sitt eget sprog «romani», som er beslektet med sanskrit. Levninger av dette finnes ennu i det norske tatersprog. Ved siden av dette er der et annet sprog som også benyttes av våre omstreifere, nemlig en levning av det kunstige tyvesprog som skøierne hadde laget. Eksempelvis skal nevnes at ordet «far» på romani heter «dad» og på skøiersproget «patrum» (av det latinske pater, cf. «keltringlatin»). Begge sprog er yderst mangelfulle. De tjener nu bare som meddelelsesmiddel når omstreiferne har noget sig imellem som andre ikke skal forstå.

I lang tid så myndighetene det som sin eneste opgave overfor omstreiferne å utrydde dem. Regjeringen i Kjøbenhavn utsendte den ene forordning strengere enn den annen. I 1536 gav Kristian III ordre til utvisning av alle tatere innen 3 måneder. Senere blev føiet til trusel om dødsstraff. Fra 1643 blev anordnet årlige «fantejakter». Der går ennu frasagn utover bygdene om alle de grusomheter som i den anledning blev øvet mot omstreiferne. Selv kirkens folk tok del i forfølgelsen. Betegnende for forholdene i denne henseende er det hyrdebrev som den svenske erkebiskop Laurentius Petri i 1560 sendte sine prester, hvor han påla dem at «de ikke måtte befatte sig med de såkalte tatere, hverken jordfeste deres lik eller døpe deres barn». For å forstå samfundets holdning overfor omstreiferne på den tid må vi erindre at dette var midt i *overtroens tidsalder* og at disse mennesker var mistenkt for å øve trolldom. Man gjorde jo Gud en tjeneste ved å slå dem ihjel!

Tross en iherdig utryddelseskrig gjennem 200 år blev uvesenet bare verre, så dette var åpenbart ikke den rette fremgangsmåte. Det første tegn til en mere human og kristelig tankegang møter vi hos biskop *Peder Hersleb* (biskop i Oslo 1730—37). Han foreslo at der skulde oprettes *tukthus* hvor omstreiferne skulde lære å arbeide og undervises til konfirmasjon. Dette høres brutalt ut, men det var allikevel et positivt fremskritt fra det gamle. Tross alt har tukthusopdragelsen gjort sin store nytte og utvilsomt bidratt til å dempe noget av villskapen hos disse urolige mennesker.

Forståelsen av at også omstreiferne er mennesker som har krav på menneskelig behandling begynte efterhvert å våkne. Den nye fattiglov av 1845 foreskrev oprettelse av *arbeidshus* hvor bl. a. også omstreiferne

kunde anbringes. Der blev samtidig optatt en «fantefortegnelse» som omfattet 1145 streifende personer. Fra kirkelig og privat hold kom der også forslag om at noget måtte gjøres.

Nettop som opmerksomheten var henvendt på dette spørsmål kom den mann som fremfor nogen annen skulde slå hull i den mur som stengte omstreiferne ute fra samfundet. *Eilert Sundt* (1817—75) har fått hedersnavnet «Omstreifernes apostel». Som ung kandidat var han lærer på tukthuset i Oslo og kom her i berøring med en omstreifer. Gjennem dette bekjentskap blev han ledet inn i sitt store samfundsgagnlige arbeid for omstreiferne og de lavere lag i vårt folk. Med offentlig stipendium studerte han omstreifernes historie og liv og skrev i 1850 den store «Beretning om fante- eller landstrygerfolket i Norge. Bidrag til kundskab om de laveste samfundsforholde». Efter Sundts forslag bevilget stortinget fra 1855 2000 daler årlig til bosettelse av omstreifere og opdragelse av deres barn. Sundt skulde selv lede arbeidet. Det viste sig imidlertid at han — tross sin store entusiasme — neppe var den rette mann til å treffe de nødvendige praktiske forholdsregler. Stortinget blev skuffet over de små resultater og Sundt trakk sig mismodig tilbake 1869 og blev prest på Eidsvoll, hvor han døde 1875. Tross dette tilsynelatende nederlag hadde han dog opnådd at det norske folks samvittighet var vekket overfor landeveiens folk, og det vil aldri bli glemt at han hadde kjærlighet og tro til å *begynne* denne vanskelige gjerning.

Den norske omstreifermisjon.

Både på privat og offentlig hold var der satt inn en uro ved Eilert Sundts manende eksempel, så man beskjeftiget sig i en forbausende grad med omstreiferproblemet efter hans død. I åtti- og nittiårene var der mange planer om å gjenopta hans arbeid. Men mens andre diskuterte og la planer var det en som gikk til handling. Det var *Jakob Walnum*, dengang sogneprest til Leikanger i Sogn. Som prest kom han til å døpe flere omstreiferbarn. Men da han så hvordan barna like efter dåpen blev tatt ut på landeveien igjen, skjønte han at her var det galt fatt. «Her er vi lydige mot den ene del av misjonsbefalingen om å *døpe dem*,» sa han, «men den annen del om å *lære dem* — hvordan gjør vi med den?» Samtidig blev han også nødt til å skaffe plass til nogen omstreiferbarn i et barnehjem, som han dengang hadde oprettet i Leikanger for bygdebarn fra Sogn. Ved dette dobbelte kall — fra misjonsbefalingen og fra barnas nød — blev det maktpåliggende for ham å ta sig av omstreifernes sak. Han forlot sin prestegjerning og ofret sig helt for arbeidet for de hjemløse. Efter grundige undersøkelser i inn- og utland fremla han i 1896 for stortinget sin plan om å oprette barnehjem for omstreifernes barn og kolonier for de voksne. Stortinget godkjente planen og fra 1. juli 1897 kunde «Fore-

ningen til motarbeidelse av omstreifervesenet» (eller «Den norske omstreifermisjon» som den nu kalles) tre i virksomhet med sogneprest Walnum som generalsekretær.

Mens Eilert Sundt vesentlig arbeidet for å bosette de voksne la Jakob Walnum hovedvekten på å *redde barna.* I løpet av overraskende kort tid fikk han organisert arbeidet over hele landet og kunde allerede i 1900 innvie det første barnehjem, *Askviknes* i Os ved Bergen. I 1902 blev *Lillegården* barnehjem i Eidanger og *Rostad* barnehjem i Inderøy innviet. Ved disse 3 barnehjem optas barna som ganske små, under 4 år, og her blir de som regel til de er 10—12 år gamle. De anbringes da i gode private hjem. Walnum hevdet det prinsipp at barna skulde settes inn i barnehjemmet av foreldrene helt *frivillig.* Det skjedde også — og skjer ofte fremdeles. Men da så foreldrene kom og tok barna ut igjen blev det nødvendig å påkalle vergerådets hjelp. Alle barn som kommer til barnehjemmene — frivillig eller ikke — blir nu satt under vergerådet hvor de blir stående til de fyller 18 år. Det har vist sig at «Lov om behandling av forsømte barn» har vært til uvurderlig nytte for omstreifermisjonens barnearbeid. Det hender nu omtrent aldri at foreldrene forstyrrer barnehjemmenes arbeid. Under opholdet i barnehjemmet besøker barna bygdens skole. I det store og hele er barnas opførsel upåklagelig. Man blir nok ofte minnet om hvadslags barn det er. Men tross alle vanskeligheter må man si at dette barnehjemsarbeid har stått sin prøve. Av 220 barn som er optatt i de 3 nevnte hjem er nu 130 over 15 år. Av disse er det hittil stort sett gått bra med ca. 75 %.

I de senere år har Den norske omstreifermisjon også måttet ta sig av barn som er over den nevnte grense for optagelse i barnehjemmene. Dette er som regel barn som skal anbringes efter vergerådets beslutning. For å makte denne opgave måtte omstreifermisjonen få to *optagelseshjem* hvor barna blir en kortere tid til man får skikk på dem og finner gode pleiehjem til dem. Disse to optagelseshjem er *Eilert Sundts barnehjem* på Eidsvoll (1918) og *Jakob Walnums barnehjem* ved Koparvik (1921). Ved disse hjem har man egen skoleundervisning for barna. På grunn av den sterke tilstrømning av barn fra vergerådene planlegges nu oprettelsen av et nytt optagelseshjem på Sørlandet.

Ved anbringelsen i private hjem er det meget om å gjøre at barnet kan komme i de rette hender. Man har her vært heldig og fått en rekke utmerket gode pleiehjem. Disse undersøkes som regel på forhånd og står senere under stadig tilsyn av omstreifermisjonen. Erfaring synes å vise at denne anbringelse av omstreiferbarn enkeltvis i solide, sunde omgivelser er den beste måte å hjelpe dem på. Men det gjelder også her at barna bør tas så tidlig som mulig. Det viser sig ikke sjelden at de

allerede i 10—12 års alderen er så demoralisert at det er vanskelig å få skikk på dem.

Den plan Walnum fremla for stortinget 1896 gikk også ut på å hjelpe de voksne. I 1899 skjenket familien Astrup eiendommen *Svanviken* på Nordmør, med det store nydyrkningsfelt, til arbeidet for omstreiferne. Her blev der i 1908 oprettet en koloni for streifende familier som ønsker å komme til ro. Helt frivillig kommer disse familier til Svanviken. De bor der i hvert sitt lille hus $1^1/_2$ å 2 år for å venne sig til et rolig og arbeidssomt liv. Mannen arbeider på eiendommens store gårdsbruk for en bestemt kontant daglønn, hustruen steller huset og undervises i matstell, søm og lign., mens barna går i koloniens skole eller barnehave. Når de har holdt ut den fastsatte tid og opført sig bra blir de bosatt ved statens hjelp i henhold til løsgjengerloven §§ 7—8. Arbeidet med bosettelsen er overdratt Den norske omstreifermisjon og utføres efter regler stadfestet ved regjeringens resolusjon av 27. nov. 1907. Siden 1909 har stortinget årlig bevilget et visst beløp til omstreiferes bosettelse. For disse penger kjøpes eller bygges små hus på steder hvor der kan skaffes fast arbeid. De bosatte familier fortsetter å stå under omstreifermisjonens tilsyn. Av de 47 familier som hittil er bosatt gjennem Svanviken er endel falt tilbake til reiselivet, mens 33 for tiden er fastboende. Arbeidet med bosettelsen er overordentlig vanskelig og kan nok ofte sette tålmodigheten og overbærenheten på en hård prøve. I disse tider vanskeliggjøres det yderligere ved *arbeidsløsheten* som kan tvinge selv de beste av de bosatte til lediggang. På grunn av vanskeligheten med å skaffe arbeid er antallet av familier pa Svanviken innskrenket til 3, mens der egentlig er plass til 9.

Foruten de egentlige omstreifere har vi her i Norge en stor skare *hjemløse menn* som på en eller annen måte, ved dårlig opdragelse, drikk, lediggang eller forbrytelse, er kommet på kant med samfundet. I 1902 blev der stiftet en forening i Oslo — «Kristelig forening til selvhjelp for forkomne» — med det formål å hjelpe disse menn. Denne forening samlet inn endel midler, ca. 20000 kroner, som den imidlertid overlot til omstreifermisjonen til en arbeiderkoloni for hjemløse menn. I 1911 blev *Bergfløtt arbeiderkoloni* i Lier oprettet. Med 33 enkeltrum og 2 dobbeltrum har kolonien plass til 37 menn. Opholdet er frivillig, men varer minst 4 måneder. Kolonistene får opgjør for sitt arbeid efter en viss daglønn, på betingelse av at de holder ut den fastsatte tid. Under opholdet i kolonien sysselsettes de på forskjellige verksteder og med utearbeid. Av de ca. 400 menn som siden 1911 har besøkt kolonien er flere blitt ført inn i et nytt spor. Koloniens bestyrer fra begynnelsen var agronom *Laurits Grytten.* Han blev i 1926 avløst av *Elling Ølberg.*

Det arbeid som Eilert Sundt i sin tid reiste var helt og holdent et

statsanliggende. Også her brøt Walnum en ny vei idet han fortrinsvis vilde basere det på menighetens offervilje, dog med støtte i statens lovgivning og bidrag. Omstreifermisjonen er organisert som en annen misjonsvirksomhet med 8 kretser og ca. 300 foreninger. Vesentlig gjennem disse foreninger innsamles årlig 70 a 80 000 kroner. Statens bidrag, som bevilges hvert år av stortinget, utgjør for 1927—28 ca. 60 000 kroner. Derav er 20 000 kroner til administrasjon, videre betales 350 kroner for hvert barn på de 3 eldste barnehjem, 600 kroner for hvert ektepar og 400 kroner for hvert barn på Svanviken, samt 75 øre daglig for hver kolonist på Bergfløtt. Efter dette utgjør omstreifermisjonens egentlige budgett f. t. ca. 140 000 kroner. Her er ikke medregnet utgiftene til barna i optagelseshjemmene og de private pleiehjem, heller ikke til omstreifernes bosettelse. Disse utgifter dekkes i sin helhet av staten.

Den norske omstreifermisjon ledes av et hovedstyre i Oslo. Hovedstyrets formann er prost *O. A. Lützow-Holm.* Omstreifermisjonens stifter og leder gjennem mange år, sogneprest *Jakob Walnum*, trakk sig tilbake som generalsekretær ved slutningen av 1918 og blev avløst av pastor *Ingvald B. Carlsen.*

Sogneprest Jakob Walnum døde 1925 i Botne hvor han i 6 år bestyrte det ledige sognekall. Høsten 1927 blev der på hans grav i Oslo avsløret et minnesmerke med innskriften: «*De hjemløses venn*». Gjennem det arbeid han fikk reise er der på en eller annen måte ydet hjelp til over 1000 hjemløse mennesker i vårt land. Den nevnte innskrift gir et kortfattet og vakkert uttrykk for den velsignelse og det eksempel som Jakob Walnum har gitt det norske folk.

Fremtidslinjer.

I motsetning til mange andre misjoner har omstreifermisjonen et endelig mål å arbeide henimot: omstreiferuvesenets avskaffelse. Men alle som følger litt med i dette arbeid vil forstå at omstreifermisjonen *alene* ikke kommer nogen vei her, om ikke myndighetene vil gjøre sitt. I forståelse av dette har Den norske omstreifermisjons hovedstyre foranlediget nedsatt en komite med fylkesmann *Hroar Olsen* som formann, for å undersøke hvad myndighetene kan gjøre for å bekjempe eller regulere uvesenet. Komiteen har nu gjennem politiet innhentet opgaver over alle streifende personer. Når den på grunnlag herav får oversikt over stillingen vil den med tiden utarbeide forslag til lovendringer og sådanne foranstaltninger som måtte ansees nødvendige. Man kan vel gå ut fra at komiteen snart vil anse tiden inne til å sette en endelig stopper for omstreifervesenet i Norge, så man kan gi omstreiferne en frist innen hvilken de må komme til ro. Men sådanne forholdsregler vil sannsynligvis kreve store bevilgninger og da er det vel uvisst når dette kan gjennemføres.

Samtidig hermed vil det ligge nær at man optar til drøftelse de rasehygieniske spørsmål som knytter sig til omstreiferproblemet. Som tidligere nevnt synes opdragelsen å mislykkes med ca. 25 % selv av de barn som skulde ha gode chanser for en vellykket start. Ved å gjennemgå de enkelte tilfeller i gruppen av de «mislykkede» finner man at en flerhet av disse individer må betegnes som *defekte* — i sjelelig eller legemlig henseende. Ved grundige og planmessige undersøkelser fra den tidligste barnealder vilde man her få mere klarhet over hvad der bør gjøres med hver enkelt og derved spare den enkelte og samfundet for senere lidelser.

Under alt dette må imidlertid omstreifermisjonen fortsette sin misjonerende virksomhet og søke å utbygge denne eftersom kravene melder sig. Med det nye barnehjem på Sørlandet, som forhåbentlig snart blir til virkelighet, skulde der foreløbig være nok barnehjem. Det som nu mest føles som det ømme punkt er savnet av hjelpeorganer for den mannlige og kvinnelige ungdom som har forlatt barnehjemmene og som glir ut, fordi de ikke får hjem og arbeid noget sted. Muligens dette savn kan avhjelpes ved oprettelsen av *arbeiderkolonier*, beregnet særlig på de yngre årsklasser, eller ved de *lærehjem* eller *ungdomshjem* som staten må oprette hvis det foreliggende forslag til «Lov om offentlig barneforsorg» blir vedtatt.

Man må glede sig over den tilslutning og sympati som denne vanskelige sak har vunnet. Når man tenker på all den skade og forargelse omstreiferne har voldt i Norge, må man undre sig over den kjærlighetens bølge som har båret omstreifermisjonen frem til det den er idag. Og dog må det være tillatt tilslutt å uttale som et ønske og håp for fremtiden at der må bli ennu mer av denne kjærlighetens velvilje overfor omstreiferne. Uten den vil alle anstrengelser være forgjeves. Det er dessverre ennu langt igjen til at en omstreifer kan betraktes som et annet menneske. Det er ennu langt igjen til at vi virkelig har *prøvet* kjærlighetens gjenskapermakt på hver enkelt av disse «våre søsken fra landeveien».

Bjørnson tenkte vel ikke spesielt på de hjemløse fra landeveiens støv da han skrev sin hellige appell til næstekjærligheten, men den gjelder også dem:

Elsk din næste, du kristensjel!
Tred ham ikke med jernskodd hæl,
ligger han enn i støvet.
Alt som lever er underlagt
kjærlighetens gjenskapermakt,
bliver den bare prøvet.

Litteratur. Eilert Sundts skrifter. — Artiklen «Fanter» i Salomonsens konversationsleksikon. — Omstreifermisjonens beretninger og blader («På Hjemveien» og «Måltrosten») ved Jakob Walnum og fra 1918 ved Ingvald B. Carlsen. — Sistnevnte har bl. a. skrevet: Omstreiferne

og kirken (i Boye Holt: Norges folk og Norges kirke, 1915), Et hjemløst folk, 1922, Brødrene Hersleb og Jakob Walnum (særtrykk av Norvegia Sacra 1925, med utførlig litteraturfortegnelse), samt artikler i en rekke blader og tidsskrifter. — Nærmere oplysning ved henvendelse til omstreifermisjonens kontor, *Holbergsgt. 5, Oslo.*

Arbeidsformidlingen i Norge.

Grunntrekk av dens historiske utvikling.

Av sekretær *Peder Woxholt.*

I de tilfeller og i den utstrekning som tilbud og efterspørsel på menneskelig arbeidskraft utlignes ved virksomhet av en *tredjemann,* foreligger arbeidsformidling. Tredjemannen kan være en enkeltperson, en institusjon, en forening eller lignende.

Virksomheten kan være kontinuerende, planmessig innstillet på formidling, et varig organ i erhvervslivet. Eller den kan foregå rent tilfeldig, for enkelte anledninger. I siste alternativ faller den utenfor rammen av denne fremstilling, for så vidt den skjer uten godtgjørelse. Dette at en eller annen, som tilfeldig har fått kunnskap om ledig arbeid, gir andre slag på det, eller hjelper en kjenning til arbeid hos en tredje, opfattes i almindelighet ikke som arbeidsformidling, er ikke gjenstand for lovgivningens omsorg og er dessuten ifølge sin natur unddratt enhver regelbunden undersøkelse.

Efter arbeidsformidlingens form, dens art eller øiemed kan den deles i forskjellige grupper. Nedenfor vil bli forsøkt tegnet et billede efter de linjer som den historiske utvikling viser for vårt lands vedkommende.

Arbeidsgiver- og arbeiderorganisasjoner.

Den første ordnede formidlingsvirksomhet som i sine detaljer er nærmere historisk kjent, blev drevet av laugene fra middelalderen og utover. Til Norge kom laugsbevegelsen dog forholdsvis sent. Visstnok kan de eldste sammenslutninger av norske håndverkere følges tilbake til midten av 1200-årene; men kongemakten motarbeidet dem, til dels forbød dem, og forholdene lå ikke slik an at disse sammenslutninger i de første hundreår kunde øve noget større massetrykk. Når undtas rene hanseatiske institusjoner, er det derfor egentlig først efter reformasjonen at laugsvesenet gjør sig gjeldende i vårt land. Arbeidsformidlingen, som laugenes vedtekter (skrå, laugsartikler) inneholdt forskrifter om, hadde oprinnelig sin særlige begrunnelse i de faglige (zünftige) regler som rådet innen laugene, og hang forøvrig nøie sammen med svennenes vandringer fra by til by, fra land til land. Også i fag utenfor håndverkernes krets blev dannet laug, således av skippere og styrmenn.

I almindelighet var det mestrene ved oldermannen som forestod arbeidstilvisningen, «omskikningen» som det kaltes. Efterhvert som svennene skilte sig ut i egne sammenslutninger (hos oss fra 1600-årene) søkte dog disse å få innflytelse på formidlingen. Samtidig blev det mer og mer almindelig, når forholdene ellers tillot det, at der oprettedes laugsherberger. Og der sådant var oprettet, skjedde omskikningen fra dette ved herbergets forstander (husfaderen, örtgesellen) som gjerne var en avdanket svenn. Som et tidlig eksempel kan her nevnes at laugsartiklene 1636 for skredderne i Oslo påbyder at der av mestre og svenner i fellesskap skal oprettes et herberge for reisende svenner, som skulde være forpliktet til å ta inn på dette herberge og bli der til de var blitt tilvist arbeid. — Enhver svenn måtte lære utenad nogen snirklede taler og svar, ofte på tysk, som han hadde å fremføre når han fremstillet sig for laugets vedkommende på et fremmed sted. Denne «gruss» som han var forpliktet til å holde hemmelig, dette frimureri var hans legitimasjon i de dager da skriveferdighet ikke var menigmanns kunst. Kunde han ordramsen, blev han som regel vel mottatt, fikk ophold og arbeid, eventuelt en «billig tærepenge» eller et lite reisebidrag til næste sted. — Omskikningen foregikk oprindelig efter tur til de mestre som manglet arbeidskraft, med det for øiet at ingen mester skulde bli stående uten hjelp. Denne form for arbeidstilvisning blev imidlertid et stående stridsspørsmål gjennem lang tid. Svennene forlangte rett til selv å velge den mester de skulde ta arbeide hos, blev heri tildels støttet av lovgivningen, og mestrene måtte efterhånden bøie sig for dette krav.

På de steder der skipperlaug fantes, fungerte dets oldermann som en slags hyreformidler mellem skipper og mannskap. Utviklingen kan følges i Bergen, der en gammel hanseatisk bestemmelse fra det 16de århundre blev brukt. Av byens skipperlaugs artikler 1725 sees dessuten at «skulle nogen Skipper forlange Instrument over sine Folks Antagelse og paa hvad Maade de ere antagne», da burde også det skje i oldermannens og bisitternes nærvær. Og av en kontrovers i Bergen sytti år senere fremgår det at sådanne mønstringsforretninger ved siden av forhyringer dengang ennu blev utført av oldermannen, som efter Commerce Collegiets utsagn (1798) også tok sig betalt for det «efter eget Godtbefindende».

Grunnlovens bestemmelse om næringsfrihet var et klokkeklemt over laugene, dog langtfra det første. Men hadde kongemakten før, likefra de første tider, ligget efter laugene og helst sett dem avskaffet, så var det nu den personlige kongemakt som søkte å beskytte dem. Først 1839 fikk vi håndverkerloven som inndrar laugene suksessivt, inntil loven av 1866 avskaffer dem helt. Loven av 1839 inneholder (§ 62) en bestemmelse som opretthoder laugsmessig arbeidsformidling for de svenner som ikke selv kunde skaffe sig arbeide, men stiller de andre fritt. Det var

den siste i sitt slag; første punktum lyder så: «Reisende Laugssvende, som med Anbefalingsbrev ere komne til et Sted, hvor der i deres Haandverk gives Laug, skulle, naar de ei selv kunne forskaffe sig Ansættelse, henvende sig til Oldermanden, som har at sørge for at anbringe dem hos den eller de Laugsmestre, der først have meldt sig hos ham for at erholde Svende».

Den felles fare som truet mesterlaugene fra den frembrytende næringsfrihet, fikk disse til — i strid med sine tradisjoner — å slutte sig sammen. Fra 1838 og utover oprettes håndverkerforeninger. Svennene på sin side dannet også centralforeninger, som motsatte sig mestrenes forsøk på å utvirke visse forandringer i loven av 1839, arbeidet for 10 timers arbeidsdag, men ønsket forøvrig ikke å bli opfattet som kampforeninger. I en forestilling til Stortinget 1851 med ca. 500 underskrifter uttaler således centralforeningen i Oslo med et sideblikk til Thraniterbevegelsen det år at «det vil falde haardt om Nogen vilde forsøge paa at paaføre vor Forening nogetsomhelst Anstrøg af Agitation». Der skulde komme andre tider og da — fra nittiårene og utover — tok arbeidernes fagforeninger op arbeidsformidling med oplysningsvirksomhet om lønninger, arbeidsforhold m. v. Men inntil så skjedde hadde det i lang tid vært den eneste eller vesentligste fremgangsmåte for plass-søkende håndverkere og fagarbeidere: å vandre fra verksted til verksted på måfå eller efter avertissement.

I en del andre land har industriens arbeidsgivere på sin side tatt op arbeidsformidling og efterretningsvirksomhet som middel i interessekampen. Til dels ganske eftertrykkelig og virkningsfullt. Hos oss har arbeidsgivernes organisasjoner — når undtas et enkelt tilfelle — i dette århundre såvidt vites ikke befattet sig med systematisk arbeidsformidling.

Adressekontorer — presseannonser.

«Min avdøde far, som var en praktisk mann,» skrev Michel de Montaigne i sine «Essais» 1580, «sa engang til mig han skulde ønske at det her i byen (Paris) var et sted der enhver som stod oprådd for noget, kunde henvende sig og få sitt behov notert. Likesom jeg gjerne kjøper perler, sa han, er der andre som ønsker å selge. Nogen vil ha reiseselskap til Paris, — — andre søker arbeidere eller plasser, den ene det den annen hint, enhver efter sitt behov. Vi tror at det offentlige samkvem gjennem et sådant byrå vilde lettes ikke uvesentlig. Ti i alle tilfeller gjelder det behov som gjensidig søker hinannen; men når midlet til å finne hinannen ikke er der, så kan menneskene ofte bli stillet i den største forlegenhet.» Det her citerte avsnitt gav idéen til oprettelse av en egen art formidlingsbyråer i Frankrik, de Renaudot'ske adressekontorer som gav tjenestesøkende anvisning på plasser, formidlet utleie av værelser m. v. og om en tid begynte å utgi egne annonseblad (1633). Sådanne adressekontorer er også kjent fra vårt land. I 1706 var der blitt oprettet et i Kjøbenhavn,

og i 1764 fikk politimesteren i Bergen enetillatelse til å drive et lignende for Bergens by og stift, idet han herunder skulde «rette sig efter en af ham forfattende og af Stiftamtmannen approberet Taxt». Også andre steder dukker de op; men de synes hos oss efterhvert, måskje fra første stund av, å være gått helt over i sine tilhørende annonseforetagender, — de første adresseaviser. Hermed er vi kommet inn på avertissementer om ledige plasser og arbeidssøkende. Disse regnes undertiden teoretisk for å høre inn under arbeidsformidling og har også historisk siderøtter der; men likesom offentlige opslag er de mere å betrakte som meddelelsesmiddel, brukt av såvel tredjemann som partene, og regnes efter vår lovgivning heller ikke med under arbeidsformidling. De vil derfor ikke bli behandlet nærmere her.

Privat, erhvervsmessig formidlingsvirksomhet.

For erhverv med bestemte faredager har det på sine steder i Europa vært en gammel skikk som synes å skrive sig fra uminnelige tider: arbeidsgivere og tjenestesøkende møttes omkring flyttedag på torvet eller en åpen plass i nærmeste by. En rest av denne sedvane finnes ennu i Drammen hvor der holdes «jentemarken» på Strømsø torv hver høst og vår. Disse tyendemarkeder — likesom andre større kjøpestevner der det vel også er blitt truffet arbeidsavtaler når det falt sig slik — utelukker egentlig tredjemannen; men samtidig er forholdene blitt lagt til rette for denne, særlig i de større byer. Festemenn og festekoner dukker op; de drev sin virksomhet ikke sjelden i forbindelse med vertshus og førte ofte en nokså lyssky tilværelse. Privat foretaksomhet er ikke alltid av det gode, og kanskje allerminst når gjenstanden for denne er den menneskelige arbeidskraft. På grunn av forskjellige misligheter — herunder hvit slavehandel —, men også som et ledd i kampen mot løsgjengeri, blev det ved plakat av 3. 12. 1755 (jfr. reskr. 14. 7. 1728) forbudt å drive ukontrollert festevirksomhet i Kjøbenhavn. Kongen opnevnte i stedet tre «skikkelige og edsvorne» festemenn som skulde ha et passende skilt på døren og en trykt takst «på den billig Betaling de for deres Umage maa nyde». Denne plakat av 1755, som således oprinnelig gjaldt Kjøbenhavn, blev ved reskript 26. 1. 1776 utvidet til å gjelde Oslo og andre byer i de nuværende Oslo og Hamar bispedømmer, og ved reskript 7. 8. 1776 blev lignende bestemmelser også gjort gjeldende for Bergen. «Til Bequemmelighed saavel for dem som søge som dem der behøve Tjeneste» heter det i sistnevnte reskript, «skal Magistraten med Stiftamtmandens Approbation beskikke en Fæstemand og tvende Fæstekoner av en bekjendt stille og skikkelig Opførsel, som ei maa holde nogen Slags Skjenke- eller Vertshuus — — — men under vedbørlig Tiltale og Straf rette sig efter den dem af Stiftamtmanden ved Magistraten meddelende Instrux, imod at nyde den

derfor ved samme fastsatte Belønning.» Alle tjenestefolk som ikke selv kunde skaffe sig plass, skulde melde sig jevnlig hos en av disse festere og i tilfelle ta den plass som de blev tilvist, — ellers var det tukthus.

Efter hvert som næringene blev fri, måtte dette føre med sig også forandringer på arbeidsformidlingens område. Denne blev i større og stigende utstrekning gjenstand for private tiltak, og vesentlig gjaldt det tyende og hyreformidling. Der skulde ikke større driftsomkostninger til: et kontorlokale og et skilt på døren var nok. Undertiden greiet man sig også med mindre; der er eksempler på hyreagenter som ikke hadde noget kontor, men holdt til på vertshus til bestemte tider. Misligheter fant sted, også av mer graverende art. Det vilde imidlertid være uriktig å generalisere ut fra mer eller mindre ekstreme tilfeller. De private arbeidsformidlere som har drevet sin virksomhet efter sunde grunnsetninger, har gjerne virket og forsvunnet i stillhet. Det er om de andre at beretningene høilydt handler. Men det kan på den annen side heller ikke oversees at disse andre har forstått å gjøre sig noksă gjeldende, og at selve systemet ligger i et skråplan. Galt er det også når erhvervsmessig formidling drives fra losji- og vertshus, eller — som det har vært tilfelle med endel hyreformidling like til den senere tid — i forbindelse med utstyrsforretninger.

Lovgivningen på dette område var høist ufullstendig. Omenn det hendte at private arbeidsformidlere blev satt under tiltale og i hvert fall en enkelt blev dømt, så fremholder politimesteren i Oslo i en embedsmessig uttalelse 1893 at der var «mange misbruk fra festekontorenes side som ikke kan rammes av vår nuværende lovgivning». Samme år blev et privat forslag fremsatt på Stortinget om bevillingstvang for private arbeidsformidlere. I en rekke andre land var forlengst sådan bevillingstvang innført, i Frankrike helt siden 1852. Det private forslag førte til vår lov av 12. 6. 1896 om forhyrings-, feste- og engagementskontorer. Denne lov — som gjelder fremdeles, men er nu under revisjon — bestemmer at «den der mot godtgjørelse eller til stadighet vil optre som mellemmann (agent, kommisjonær) ved forhyring av sjøfolk eller engagement til annen privat tjeneste», må ha bevilling til det av formannskapet og skal i denne sin virksomhet være underkastet politiets opsikt. Ved lov om arbeidsformidling ti år senere blev det videre bestemt at ingen sådan bevilling måtte gis uten med vedkommende departements samtykke.

Hyreformidling i utenlandske havnebyer.

De som til alle tider synes å være blitt utnyttet grovt og slett behandlet av samvittighetsløse arbeidsformidlere, er sjøfolkene i utenlandske

havnestæder. For 3—200 år siden var særlig de hollandske havnebyer, der nordmenn dengang søkte ned for å komme til sjøs, beryktet for sine hyreagenter, de såkalte zielverkoopere. Disse sjeleprangere holdt losjihus i forbindelse med liderlige buler og lokket uerfarne fremmede til sig ved de verste midler, narret dem i sin vold eller simpelthen tvang dem. De hadde sine hemmelige overenskomster med det Ostindiske kompanis agenter; for en matros fikk de 200 gylden, for en håndverker 300 o. s. v., alt sammen godtgjørelse som vel å merke kom til avdrag i ofrenes hyrer. Denne skildring, som er hentet fra professor Ludvig Daaes bok: Nordmænds Udvandringer, er dog ikke mere drastisk enn at en kjenner igjen den tids sjeleprangere i de landhaier som i senere tider har drevet sitt uvesen med shanghaiing og andre mindre pyntelige metoder.

Klagemålene over forhyringsforholdene i utenlandske havnebyer har like til den senere tid vært mange og alvorlige: boardingsmastere som samtidig og især driver vertshus, skandinaviske sjømannshjem som ved forhyringer til norske skib bare tar hensyn til sine losjerende, og så alle de hundre år gamle klager som gjelder til dels mere graverende forhold. Om disse ting har sjømannsprestene vidnet og konsulatene innberettet. Mønstringskomitéen av 1908 behandlet spørsmålet i sin innstilling som blev henlagt. En konferanse som sjømannsprestene i Europa holdt i Cardiff 1923, vedtok enstemmig en resolusjon som i likhet med mønstringskomitéens forslag gikk ut på oprettelse av offentlige hyrekontorer i større utenlandske havnebyer. Efter krigen var forholdene i det hele blitt særlig vanskelige; det moment spillet også inn her at der på grunn av forskjellige forhold var kommet elementer tilsjøs som ikke hørte hjemme der, og som gikk og drev på bommen i fremmede havnestæder. Fra en by som Antwerpen, der forhyringen til norske skib foregikk fra det skandinaviske sjømannshjem, blev i årene 1922, 1923 og 1924 sendt hjem på offentlig bekostning henholdsvis 129, 218 og 229 mann, mens der fra samme sted og i samme år blev utmønstret med norske skib 322, 274 og 341 utlendinger. Den daværende generalkonsul i Antwerpen, Leif Bøgh, tok op saken på det grunnlag at der gjennem private foranstaltninger og under samarbeid med staten burde søkes oprettet et hyrekontor som stod under konsulatets kontroll. Resultatet var at der ved rederforbundets medvirkning blev oprettet et norsk hyrekontor i Antwerpen fra nyår 1925. Kontorets økonomiske drift er basert på at der tas betaling av rederiene pr. forhyret mann, men intet av mannskapene. Foruten selve formidlingene utfører kontoret de almindelige mønstringsforretninger, tvistspørsmål undtatt, på konsulatets vegne. Kontorets virksomhet er blitt rosende omtalt av såvel Matros- og Fyrbøter-Unionens representant på stedet som av skibsførere og redere, og forhyringen av utlendinger er blitt bragt ned til en brøkdel av det den var før. I Hamburg er fra

mai 1926 opprettet et lignende kontor. Andre steder er også gjort forskjellige tiltak med mer eller mindre hell. I almindelighet og for så vidt en endelig generell ordning angår, er dog hyreformidlingen i fremmede havner fremdeles et spørsmål i drift.

Hvervning av emigranter.

Utvandringen har til sine tider her hjemme gitt anledning til virksomhet av arbeidsformidlende karakter. Av en forordning 24. 8. 1753 fremgår at der i kongens land og riker dengang allerede var dukket op agenter som «durch allerley ungewisse, eitele und betrügliche Vorstellungen und Versprechungen» lokket folk over til Amerika. Disse «emissærer» blev truet med streng straff, hvad der var en følge av de dengang rådende almindelige forbud mot utvandring. Senere, da utvandringen tok til under friere forhold, fra 1820-årene og utover, fikk den de første tiår skjøtte sig selv, også hvad mulige emissærer, hververe, angikk. At disse fremdeles har dukket op, fremgår av forskjellige pressemeddelelser og den senere lovgivning. I 1850 og 60 årene var der således et landkompani i Nedre-Kanada som sendte agenter hit for å hverve kolonister og dessuten hadde en agent i Quebek for å råde og veilede nykomne emigranter. I 1872 blev fra New Zealand sendt en regjeringskommisjonær til Norge med fullmakt til å garantere en lokal agent 1000 pund sterling for hver skibsladning emigranter som kunde tilveiebringes for å rydde og kolonisere et vanskelig landområde. Landsbyen Norsewood på New Zealand er et moment over den skare nordmenn som lot sig hverve og utførte bedriften.

Omkring 1865 inntrer en forandring i emigranttrafikken til Amerika. Tidligere hadde denne hovedsakelig foregått med norske seilskib; men nu strømmer agenter til for fremmede, særlig engelske, dampskibslinjer. Konkurransen stiger ukontrollert, og følgene uteblir ikke. Forskjellige misligheter førte til lov av 22. 5. 1869 om kontroll med befordring av utvandrere til fremmede verdensdeler. Denne lov inneholder følgende forskrift (§ 6) som har forbindelse med arbeidsformidling: «Bestemmelse om at frakten i det hele eller for en del skal optjenes ved arbeide efter ankomsten til den fremmede verdensdel, ansees ugyldig og pådrar agenten mulkt efter § 10» (fra 10 til 200 spd.). Ved reglement av 18. 12. 1899 er denne bestemmelse innskjerpet og politimyndighetene pålagt å søke forebygget at lovstedet «omgåes derved at der derom inngåes særskilt kontrakt efter avtale med utvandreren». Vår lovgivning med hensyn til hvervning av arbeidskraft til utlandet må imidlertid ansees ufullstendig. Der har i den senere tid forekommet tilfeller hvor der var grunn til å skride inn på forhånd (enkelte Galapagosekspedisjoner), men

domstolene fant ikke lovhjemmel til det. Lovgivningen på dette område er derfor nu under revisjon.

Almennyttig og offentlig arbeidsformidling.

a. *Spredte tiltak.* Den mer samfundsmessige arbeidsformidling har sine historiske røtter i fattigpleien og i divergerende opfatninger av arbeidsplikten og retten til arbeide. Fattigpleien før reformasjonen har mindre interesse i denne forbindelse. Efter reformasjonen blev den statsrettslig kommunal, tvungen — for så vidt de arbeidsuføre angår. De andre, de friske og arbeidsdyktige var til offentlig forsorg uberettiget; for dem blev arbeidsplikten innskjerpet, ensidig og brutalt. Forbud mot lediggang og tiggeri, som forresten er av gammel dato i alle lands lovgivning, blev utstedt med drakonisk strenghet. Verst var det vel i England. En engelsk lov av 1547 foreskriver således at enhver arbeidsfør fattig som gikk tre dager ledig, skulde brennemerkes på brystet og i to år tjene som slave for den som meldte ham. Rømte han, fikk han innbrent et V (vagabond) i pannen når han siden blev grepet. Og rømte han atter, var prosessen kort, han blev hengt. — Fullt så hårdhendt gikk det ikke for sig i Norge og Danmark, omenn de såkalte løsgjengere og tiggere og slike som fantes «ledig at henligge» også her var fredløse folk. Enhver kunde «denom aname och fange denom och holle denom til at arbeide och trelle» (Koldingske reces 1558). De skulde «hudstryges til Kagen» (1587), de skulde «gaa saa mange Maaneder i Jern at arbeyde som de have entholdt sig fra at tiene» (Kristian V's norske lov, 1687) o. s. v., o. s. v., — disse vagabonder og ørkesløse folk. Men hvad hjalp det altsammen? Det går gjennem forordninger, reskripter og brev som en maktesløs klage at bestemmelsene mot løsgjengere og tiggere lite blev efterkommet, og at disse fredløse til sine tider også kunde være en virkelig og ondartet landeplage. Det hendte (1611) like inn på residensstaden at de streifet omkring med børser og geværer, så det blev påbudt å ringe med kirkeklokkene og at sognefolket skulde møte i våpen for «at de med Gevalt slige forbemeldte Løsgengere och letfærdige Companer kunde megtig blifve». — Hvem var så disse arbeidsføre betlere, løsgjengere, vagabonder, companer og hvad de nu ellers blev kalt, disse jagede mennesker og fredløse horder som voldte lovgivning og myndighetene så meget bryderi? Forarmede jordtreller som var drevet fra sine hjem eller hadde rømt fra sine plageånder; folk som på grunn av krigstjeneste eller av andre årsaker var kommet ut av erhverv; mennesker som var født på betlerstien og skulde dø der, og sikkert også adskillige som var lediggjengere av gemytt og profesjon. En mere human tid har gitt dem et nyere navn, de kalles *arbeidsløse.*

Det gikk ikke, det var nokså resultatløst dette å kjempe mot trengendes lediggang bare med utsøkte straffebud. Arbeidsplikten hadde en forutsetning, den at der var utkomme å opdrive ved arbeide. Humanisten Vives hadde (1526) tatt ordet for en mere individuell behandling av de arbeidsføre trengende; straff for de arbeidsskye, tilvisning av arbeide for de andre, — en gryende tanke om offentlig arbeidsformidling. Så kom i England dronning Elisabeths fattiglov (1601) som radikalt brøt med tilvante lovbegreper, og som skulde lage dønninger i de følgende hundreår, også op mot våre kyster. Kristian V tok op tanken med de engelske arbeidshus (fr. 5. 3. 1683). Tidligere hadde man nok hatt slike, men det var vesentlig som tukthus; nu blev det spørsmål om å oprette «noget Manufactur» for at «de som gjerne vilde arbeide, også dertil kunde forhjelpes». Smått om senn blev der oprettet sådanne; men de hadde gjerne den ublide skjebne at de senere mer og mer gikk over til å bli almindelige straffanstalter. En undtagelse danner arbeidshuset i Trondhjem, oprettet 1788 og rekonstruert 1818 som «Kong Carl Johans Arbeidsstiftelse». Disse arbeidshus og stiftelser blev sammen med fattigkommisjonen tillike en slags formidlingsorganer der byens borgere kunde henvende sig når de på kort varsel skulde ha arbeidshjelp til et eller annet. Det kan her som et eksempel fra den senere tid nevnes at arbeidsstiftelsen i Trondhjem femåret 1895—99 formidlet 8377 plasser tilfeldig arbeide og dessuten hadde hatt en rekke efterspørsler som ikke kunde imøtekommes «på grunn av beleggets art».

Et offentlig civilt forhyrings- og mønstringsvesen blev forsøkt etablert ved plakat av 28. 6. 1781 som omhandler «hvorledes Forhyringen skal ske og Kontrakt sluttes» når det gjelder langfart. Efter denne plakat skulde forretningene henlegges til den kongelige tjenestemann vaterskouten der sådan var beskikket, ellers til magistraten eller byfogden. Forordning av 3. 6. 1803 la imidlertid mønstringsvesenet inn under det militære og med det fulgte at innrulleringsbetjentene til dels også blev mellemmenn ved forhyringer. Ordningen blev efterhånden så almindelig at den var en medvirkende grunn til sanksjonsnektelsen 1895 av Stortingets første beslutning til lov om private engagementskontorer. I den endelige lov av 1896 kom derfor inn en bestemmelse om at offentlige tjenestemenn som uten godtgjørelse driver formidling innenfor sitt tjenesteområde, kan gjøre dette uten å søke om bevilling.

Dagarbeidere, — slike som «entholdt» sig fra å ta fast tjeneste og bare vilde arbeide i dagetall «imod fast ulidelig Betaling», hadde lenge vært gjenstand for lovgivningens spesielle omsorg. Ved forordning av 9. 2. 1684 og senere 9. 8. 1754 var det til overmål slått fast at også denslags personer skulde behandles og straffes som løsgjengere, en bestemmelse som forresten først blev ophevet ved lov av 28. 8. 1854. Vesentlig

for å komme til livs denne «fordærvelige Uskik og Uorden» som «var til Bondestandens og Landets Svækkelse», blev ved anordning 2. 12. 1741 midlertidig påbudt en slags obligatorisk offentlig arbeidsformidling i de nuværende Oslo og Hamar bispedømmer. Alle som ikke selv skaffet sig fast arbeide, skulde melde sig til lensmannen «som offentlig paa Kirkebakkerne paa adskillige Søndage skal bekjendtgjøre For Sognefolkene at disse for aarlig Løn kan bekommes til Tjeneste. Lensmændene skal ogsaa anmelde det for Fogderne, som skal paa samme Maade frembyde dem i Fogderiets andre Kirkesogne. — — Fogderne skal anmelde det for de Fattiges Commission, hvilke der ei, efter forbemeldte Omgang, kan faa Tjeneste. Iligemaade skal de som behøve og kan ikke bekomme Tjenestefolk, tilkjendegive denne Mangel hos de Fattiges Commission». Undlot nogen å melde sig arbeidsledig på den foreskrevne måte, så var der et tukthus i Christiania.

Efterhånden brøt den filantropiske opfatning mere gjennem. Revolusjonens idéer har vel gjort sitt til det. Og ute i verden var der intellektuell gjæring. Robert Owen førte Vives' tanke videre, han vilde at staten skulde oprette offentlig arbeidsformidling, og når der ikke var arbeid å finne hos de private, skulde der settes offentlig arbeid igang. Charles Fourier laget formelen om retten til arbeid. Hos oss begynte man å oprette patronageselskaper og lignende filantropiske foreninger, i Trondhjem De Nødlidendes Venner (1827), i Oslo Centralforeningen til Afhjælpelse af offentlig Elendighed (1843), for å nevne et par. Denne siste, som førte en kort men rastløs tilværelse, oprettet et midlertidig arbeidskontor for personer som var kommet ut fra arbeidsanstalten, hovedstadens fengsler eller «som paa anden Maade saae sig udenfor Arbeide». Kontoret måtte imidlertid legges ned efter få års virke; arbeidet steg foreningen over hodet, og dens virksomhet blev (1849) overtatt av en ny forening med et langt navn og de senere fengselsselskaper rundt om i riket som fortsatte arbeidsformidlingen for lovovertredere. I 1894 oprettet foreningen i Oslo et eget kontor for denne formidling.

I 1845 fikk vi vår landslov om fattigvesen. Denne blev ved revisjonen 1863 skjerpet med hensyn til arbeidsplikten, uten at der blev innført nogen nærmere prøve på om de enkelte trengende virkelig var arbeidssky, og vedkommende lovsted kom til å virke mot sin hensikt. I åttiårene var det så at Bismarck drev med statssocialisme i Tyskland og herunder i riksdagen (1884) også drøftet spørsmålet om retten til arbeid på en uredd måte som bidrog til at problemene nu kom under mer almen drøftelse, også hos oss. Da vår fattiglov i slutten av nittiårene påny blev revidert, foreslo komitéen for Stortinget følgende bestemmelse: «Arbeidsføre og friske folk som henvender sig til fattigstyret om hjelp under midlertidig nødstilstand, skal av dette anvises lønnet arbeide eller henvises

til arbeidshjem. Det påligger by- og herredsstyret å fatte de fornødne beslutninger, om sådant arbeide og bevilge de dertil fornødne midler.» Komitèen uttaler om denne bestemmelse: «Uansett hvorledes man betrakter spørsmålet om retten til arbeide — derom tør meningene være noget delte —, er komitéens medlemmer enig om at pålegget om å anvise arbeidsdyktige trengende lønnet arbeid er et påkrevet ledd i bestrebelsene mot pauperismens demoraliserende innflydelse.» Under behandlingen i Stortingets avdelinger kom man imidlertid på andre tanker. Den foreslåtte bestemmelse minner betenkelig om dronning Elisabeths fattiglov; men nettop derfor måtte den også bringe i erindring alle de vanskeligheter som denne hadde ført med sig; og dessuten kom så hensynet til kommunenes budgetter. Ordet «skal» blev rettet til *kan*, og siste punktum gikk ut. I denne endrede form er bestemmelsen fremdeles gjeldende lov.

Den store arbeidsløshet efter verdenskrigen og kvota-bestemmelsene i De forente Stater førte med sig at en stor strøm av våre emigranter har søkt over til Kanada. Fra 1. mai 1927 er efter endel forutgående forhandlinger blitt oprettet et veiledningskontor for norske utvandrere i Winnipeg. Kontoret, som ledes av Nordmands-Forbundet i Kanada, har tilskudd fra den norske stat (f. t. 20 000 kroner årlig) og står under tilsyn av en nevnd på syv medlemmer, valgt av det nevnte forbund.

b. *Offentlige arbeidskontorer.* Den kommersielle og industrielle depresjonsperiode som i nittiårene rådet i store deler av Europa bragte arbeidsløshetsspørsmålet meget i forgrunnen. Der blev rundt om i landene nedsatt komitéer som dels avgav beretning, dels ikke, og man høstet endel erfaringer med hensyn til nytten av hjelpearbeider, stenpukking o. lign. Men det var også ofte det hele. I Tyskland blev imidlertid den interesse som spørsmålet hadde vakt, avleiret i en varig bevegelse som hadde til følge suksessiv oprettelse av en rekke kommunale arbeidskontorer, — en bevegelse som vakte opmerksomhet i vårt land. Mangelen på nogenlunde pålitelige opgaver over arbeidsløshetens omfang og forløp hadde vært følelig i de større byer. Så var der også dette med å skaffe sysselsettelse for ledige hender og kontrollere de arbeidsskye, og endelig de prinsipielle grunner som taler for at formidling av menneskelig arbeidskraft ikke bør underlegges private erhvervsøiemed eller partsinteresser. Og nettop dengang foregikk der en merkbar opmarsj av privat formidlingsvirksomhet. Foruten enkeltpersoner var foreninger av arbeidere, funksjonærer, husmødre, avholdsfolk m. v. dels gått igang med arbeidsformidling, dels hadde de under overveielse å gjøre det. Blandt de menn som hos oss tok op spørsmålet og arbeidet for offentlig arbeidsformidling må i første rekke nevnes advokat O. Dehli, som utgav et skrift «Arbeidsformidling» og blev selvskreven formann i en komitée som Oslo formannskap opnevnte 1895 til å behandle spørsmålet om en «arbeidsbørs» i byen.

Året efter blev saken tatt op også i Bergen. Resultatet blev oprettelsen av de to første kommunale arbeidskontorer, i Bergen fra 16. 8. 1897, i Oslo fra 18. 1. det følgende år. Senere fikk også Trondhjem (fra 24. 6. 1901) og Stavanger (1. 9. 1902) sine tilsvarende kontorer. Imidlertid var den opfatning tiltatt i styrke at samfundets interesser i dette spørsmål ikke helt ut kan varetas av enkeltstående kommuner. Der trenges en organisasjon i en eller annen form, en felles plan og et samarbeid, og staten er det naturlige organ til å få det istand. For Stortinget var i 1897 blitt fremlagt et forslag til lov om arbeidsanvisningskontorer av representanten Th. Myrvang m. fl. Dette forslag førte til at der i 1901 blev nedsatt en departemental komité til sakens videre behandling. Denne komité, der advokat Dehli var formann, avgav uttalelse med forslag til «lov om arbeidsformidling» i 1903, og den 12. juni 1906 blev forslaget med enkelte endringer ophøiet til lov. Ved denne lov, som foreskriver at «i de kommuner, som Kongen bestemmer skal der oprettes et offentlig kontor til formidling av arbeide av ethvert slags», blev istandbragt den ordning som fremdeles gjelder. Bestyrer Groth ved Oslo arbeidskontor fikk i opdrag å utarbeide skjema m. v. til det arbeidsmateriale som staten i henhold til loven skulde forsyne kontorene med, og fra 1. januar 1908 trådte loven i funksjon. En rekke nye arbeidskontorer blev snart oprettet i henhold til denne lov. Inntil utgangen av 1908 kom — foruten de fire som tidligere var i virksomhet — elleve nye kontorer til, og i 1914 var det samlede antall kontorer øket til 24. Da krigen brøt ut 1914, kom arbeidsløshetsspørsmålet atter sterkt frem i den offentlige diskusjon, og i statens arbeidsledighetskomitè, blev det drøftet hvad der burde gjøres til beste for en videre utbygging av vår offentlige arbeidsformidling. En gammel tanke kom herunder i forgrunnen, nemlig at der burde være et centralkontor for hele riket. Efter henstilling fra komiteen blev så statens inspektorat for arbeidsformidling (og arbeidsledighetsforsikring) oprettet fra 1. 10. 1916, og redaktør Johan Hvidsten blev ansatt som inspektør.

I 1919 blev nedsatt en departemental komité som ved siden av arbeidsledighetsforsikringen også behandlet arbeidsformidlingen. Denne komité, der inspektør Hvidsten var formann, fremla 20. 12. 1924 for departementet et utkast til ny lov om arbeidsformidling, inneholdende en rekke endringer i den gjeldende lovgivning. Innstillingen har vært under foreløbig behandling i departementet, men har hittil ikke ledet til fremsettelse av kgl. proposisjon.

Internasjonale overenskomster.

Som resultat av det internasjonale samarbeide på socialpolitikkens område som blev innledet efter verdenskrigen, foreligger der med hensyn

til arbeidsformidlingen endel konvensjonsutkast og anbefalinger. Washington-konferansen 1919 vedtok i tilknytning til et konvensjonsutkast om offentlig arbeidsformidling en anbefaling om «at ethvert Medlem av den Internasjonale Arbeidsorganisasjon treffer forføining til å forby oprettelse av arbeidskontorer som tar betaling eller driver sin virksomhet i erhvervsøiemed». Den private formidlingsvirksomhet for så vidt angår sjømenn var gjenstand for behandling på den internasjonale sjømannskonferanse i Genua 1920. Konferansen vedtok et kommisjonsutkast med en rekke artikler, hvorefter bl. a. «ethvert medlem som ratifiserer denne konvensjon, forplikter sig til å treffe alle gjennemførlige forføininger for snarest mulig å bringe til ophør all arbeidsformidling for sjømenn som drives som handelsmessig foretagende med økonomisk vinning for øie». Beslutningene om arbeidsformidling på de nevnte konferanser — som i oversettelse finnes i St. prp. nr. 27 og 124 for 1921 — er ratifisert av Norge samme år.

På grunn av endel ankemål over den private hyreformidling og med utgangspunkt i Genua-konferansens beslutninger vedtok Stortinget 3. 5. 1927 med 67 mot 54 stemmer en henstilling til regjeringen om «å sørge for at all arbeidsformidling av sjømenn foregår gjennem de offentlige arbeidsanvisningskontorer». Denne sak er for tiden under behandling i departementet. Antagelig vil der bli fremmet kgl. proposisjon som gjelder all privat formidling og som tar sikte på å bringe vår lövgivning i full overensstemmlese med Washington og Genuakonferansenes beslutninger.

Stillingen nu.

Foruten den offentlige arbeidsformidling som er instituert ved lov av 12. 6. 1906, og som vil bli nærmere omhandlet i en senere artikkel, drives formidlingsvirksomhet i henhold til følgende lover og lovbestemmelser:

2. Lov av 12. 6. 1896 om (privat) forhyrings-, feste- og engagementskontorer. Der er i riket for tiden ca. 30 personer og institusjoner som i henhold til denne lov har tillatelse til å drive arbeidsformidling. For nogen få av disse gjelder at de ikke har utøvet sin bevilling i en årrekke, for endel andre at de omfatter formidling av filantropisk karakter.

3. Lov om fattigvesenet av 19. 5. 1900 § 44: «Arbeidsføre og friske folk, som henvender sig til fattigstyret under midlertidig nødstilstand, kan av dette anvises lønnet arbeide eller henvises til arbeidshjem.»

4. Lov om løsgjengeri, betleri og drukkenskap av 31. 5. 1900 med forandring 9. 3. 1918 § 1: «Arbeidsfør person, som hengir sig til ørkesløshet skal — — — — om mulig gjennem stedets fattigstyre, stedets arbeidsanvisningskontor eller annen myndighet gis anvisning på arbeide, når han — — —.»

I henhold til de to sistnevnte lovbestemmelser utøver fattigvesenet arbeidsformidling for sitt klientell. I de senere år har denne formidling på grunn av nødstilstanden foregått i stigende utstrekning. Enkelte steder er også oprettet særkommunale arbeidskontorer vesentlig for denne formidling under fattigvesenet.

5. Straffeloven (25. 7. 1919 nr. 1) § 52 tredje avsnitt: «Likeledes kan der opstilles som betingelse at domfelte i et i dommen nærmere fastsatt tidsrum som ikke må overstige 3 år, underkaster sig tilsyn og forskrifter som står i forbindelse dermed, av en av Kongen godkjent forening, som utøver tilsyn med lovovertredere, samt, hvis han er arbeidsledig, tar det arbeide foreningen skaffer, alt efter nærmere regler som fastsettes av det departement Kongen bestemmer.»

I henhold til denne bestemmelse utøver Norges Forsorgs- og Verneforbund, som for tiden har 62 foreninger rundt om i riket, arbeidsformidling for lovovertredere.

6. Efter den foran nevnte lov av 12. 6. 1896 kreves ikke bevilling til å drive formidling når det gjelder «opdragelsesanstalter som efter sine statutter har å søke sine elever anbragt i tjeneste, samt offentlige tjenestemenn der uten godtgjørelse søker å skaffe personer, med hvem de i stillings medfør kommer i forbindelse, arbeide eller ansettelse».

Dessuten foregår uten bevilling endel organisasjons- eller foreningsmessig arbeidsformidling, som enten ikke rammes av loven eller er tålt på grunn av omstendighetene.

Som tidligere nevnt, er lovgivningen, for så vidt angår privat formidling, nu under revisjon.

Ungdommens Røde Kors i Norge.

Av *fru Petra Scheel.*

I 1925 oprettet Røde Kors en egen avdeling for arbeidet blandt ungdommen ved sitt hovedkontor i Oslo. Vi mottok nemlig stadig beretninger om de gode resultater, som andre land kunde vise og vi fant derfor at også vi burde gjøre et forsøk og benytte de samme metoder og det samme program som andre land fulgte med så meget hell. Vi har samlet oss om følgende tre hovedopgaver:

1) Å lære barn å verne om sin egen og sine kameraters helse.
2) Å hjelpe fattige, gamle og syke.
3) Å søke å fremme brorskap mellem nasjonene i samarbeide med Røde Kors ungdomsforeninger over hele jorden.

Av disse tre opgaver er arbeidet for sundhet og helse den største og den viktigste. Dette arbeide har to grener, det forebyggende oplysnings-

arbeide og hjelp til de syke, det gjenopbyggende arbeide. Det har vært fremholdt utallige ganger av dem som arbeider for å fremme folkehelsen at det forebyggende arbeide er av den største viktighet. Røde Kors vil lære barna hygienens store betydning for sundheten og velværet og gjennem dette forebyggende oplysningsarbeide bekjempe sykdom og fremelske en sund slekt. Og, da man i skolen blir mere og mere klar over at helsen er grunnlaget for en fruktbringende undervisning, er det naturlig at denne vår første post på programmet har vakt pedagogenes spesielle interesse og opmerksomhet, og at skolen blir vårt største arbeidsfelt.

Vi har i vårt arbeide forsøkt å komme bort fra teori og tørt mas og anlegge undervisningen i hygiene mere som en lek, hvori barna selv er aktive deltagere. Gjennem denne lek opmuntres de til å holde de almindelig anerkjente helseregler. Disse utdeles i skolen som plakater og timeplaner, rikt illustrert med morsomme tegninger for barn. Der er utdelt til skoler og foreninger 500 sett vakre plakater, tegnet av den franske kunstnerinne Maggie Salzedo og timeplaner tegnet av frøken Annie Bruff og Mauritz-Hansen. En større timeplan beregnet på å henges op i klasseværelsene er under utarbeidelse av kunstnerinnen frøken Frøydis Haavardsholm. Hygieniske oplysningsmøter har vært arrangert for barn og foreldre. De har vunnet en slik tilslutning og vist så gode resultater at man i Bergen har latt dem bli en fast institusjon. Møtene gjentas med visse mellemrum, hver gang med nytt program. Et vekkende, ikke for langt foredrag om hygiene av en som er vant til å tale til barn, en god film, ballett, gymnastikkopvisning, sang, musikk, tablåer og små teaterstykker alt utført av barna selv, alvor og morro i passende blanding og møtene er sikre på å få fullt hus. Det har vist sig å være av stor betydning at man på disse møter får barn og voksne i tale på en gang.

For større barn gis undervisning i hjemmets sykepleie og første hjelp ved ulykker. Hertil kommer så praktiske foranstaltninger som innkjøp av drikkefontener, termometer og tannbørster, utdeling av badebilletter til ubemidlede elever. Til skoler anskaffes kopper så hver elev har sin, skap for sko og strømper til ombytte på regnværsdager og medisinskap med forbindingssaker og medisin. Mesna Røde Kors krets serverer havresuppe til skolens elever. Mange av dem har lang skolevei og en smørrebrødpakke er lite å gå på.

Norges Røde Kors utgir også et barneblad, der inngår som et ledd i det hygieniske oplysningsarbeide. Mellem eventyr og fortellinger puttes helsereglene, artikler om sundhet og helse og artikler av opdragende art. Helsebudene gjentas med andre ord i et utall av variasjoner inntil de glir inn i barnas bevissthet så de instinktmessig følger dem. Og vi søker samtidig å oparbeide en «helsesamvittighet» en følelse av ansvar for egen og andres sundhet og gi barna en klar forståelse av at når de over-

trer helsebudene går det utover deres sundhet, og deres sundhet hører til deres verdifulleste eie. Den såkalte «Helselek» som den lekes i Amerika og «Sundhetsskuespill» som er populære særlig i Tsjekkoslovakia har imidlertid ikke slått an hos oss.

Av arbeidet for syke barn — det gjenopbyggende arbeide — skal i første rekke nevnes oprettelsen av et helsefond i Sydneshaugen skole i Bergen. Hvert år holder elevene en tilstelning til inntekt for fondet. Rentene av dette fond anvendes «til fremme av helsen hos Sydneshaugen skoles elever, såsom bidrag til ferieophold, bidrag til sanatorie- og sykehusophold for syke elever, utdeling av skrifter, plakater og tegninger, siktende til å vekke interesse for helsespørsmål hos elevene» som det står i statuttene. Stavanger krets arbeider for å skaffe friplasser for ubemidlede tuberkuløse unge piker, andre foreninger anskaffer materiell til våre sykestuer, til hospitalskibet «Viking» og atter andre yder hjelp på forskjellig måte til syke barn på stedet.

Den næste post på programmet er det sociale hjelpearbeide. Jeg vil her straks få lov til å understreke at Røde Kors's formål er å opdra ungdommen og dens deltagelse i socialt arbeide, dens arbeide for hjem og samfund er midler og ikke mål. Barna skal gjennem arbeide lære å føle socialt ansvar, lære å tenke på andre, lære gleden ved den handlende godhet. De metoder, som her har vært fulgt har variert sterkt i de forskjellige land alt efter folkets temperament, seder, skikker og behov, men hensikten er alltid den samme og mottoet det samme: «I serve» — «jeg tjener», eller på norsk kanskje bedre oversatt med «Jeg hjelper». Også i Norge har arbeidsopgavene vært meget forskjellige i de forskjellige deler av landet og Røde Kors gir foreningene stor frihet med hensyn på valget av arbeidsprogram.

De fleste foreninger har faste møtedager, en gang i måneden eller en gang hver 14 dag. Her oparbeides tøi til fattige barn på stedet og basargjenstander til utlodning. Hver jul arrangerer mange foreninger tilstelninger og fester for barn som ikke får nogen juleglede i sitt hjem. Juletrær pyntes og bringes til gamle og ensomme. Om sommeren plukker barna markblomster til sykehusene og til fengslene. Ungdomsforeningene deltar dessuten i seniorforeningens arbeide for å hjelpe fattige og trengende i egnen. Av de beretninger som sendes inn fra våre ungdomsforeninger vil man se at det er et ganske betydelig arbeide som hvert år utføres av Ungdommens Røde Kors for å lindre nød og at barna selv har glede av sitt arbeide.

Jeg skal så gå over til den siste post på programmet: arbeidet for fred og brorskap mellem nasjonene. Når Røde Kors i dette sitt store og viktige arbeide har villet ta ungdommen med, så er det fordi at de som idag er unge blir fremtidens statsmenn, diplomater og folkeledere, de som skal

føre menneskene inn i et nytt og bedre spor. Sympatien er den eneste sikre grunnvoll, hvorpå vi kan bygge verdensfreden og for å få sympati for et land og et folk må man lære det å kjenne. Gjennem Røde Kors's internasjonale skolekorrespondanse kommer barn — snart over hele jorden — i forbindelse med hverandre og får interesse for de særegne forhold, hvorunder andre barn lever og vokser op og der skapes en gjensidig sympati, en solidaritetsfølelse, mellem disse fremtidens verdensborgere, som vil gi ny kraft til arbeidet for fred og forsoning mellemfolkene.

Røde Kors's internasjonale korrespondanse er en kollektiv korrespondanse — en korrespondanse mellem skoler eller Røde Kors ungdomsforeninger i forskjellige land og ikke en individuell brevveksling mellem de enkelte barn. Arbeidet ledes enten av en av skolens lærere eller av formannen i barneforeningen. Røde Kors kontrollerer, delvis oversetter og formidler korrespondansen. Albumer eller portfolios er den mest benyttede form for korrespondanse. En eller flere barn får ansvaret for omslaget, en for ordning og innklistring av materiellet og en skriver på alles vegne en innledningsskrivelse. De øvrige deltagere får hver en side eller to å fylle efter eget ønske eller læreren lar den beste besvarelse av en norsk stil om et emne fra norsk natur eller folkeliv komme med. I albumet sendes forøvrig ting som prospektkort, fotografier, pennetegninger, utklipp av hefter og blader, pressede blomster, håndarbeider, frimerker, mynter — alt som kan fortelle barn i utlandet noget om Norge. Foruten albumer veksles også gaver mellem landene; særlig står dukker høit i kurs og mange vakre dukker i nasjonaldrakt er laget av våre foreninger for å glede barn i andre land.

Ifølge de siste opgaver fra kontoret i Paris deltar nu 51 land i Røde Kors's korrespondanse og Norge har innledet korrespondanse med følgende land: Amerika, Australia, Belgia, Canada, Italia, Japan, Estland, Frankrike, Polen, Sverige, Tsjekkoslovakia, Tyskland, Siam, Ungarn og Østerrike. Særlig livlig er korrespondansen mellem Norge og Amerika og mellem Norge og Østerrike.

Ungdomsavdelingen i Norge er organisert i distrikter og kretser efter det samme system som Norges Røde Kors's Landsforening. Styret innen hvert av de 9 distrikter har ansvaret for ungdomsarbeidet innen sitt distrikt og leder dette efter de direktiver som utsendes fra ungdomsavdelingens centralkontor i Oslo. Styret teller for tiden følgende medlemmer: Rektor Hertzberg, formann, frøken Vally Dannevig, viseformann, skolelæge dr. med Carl Schiøtz, fru Rachel Stensrud, lektor Erling Kofstad, frøken Dagmar Løvås, chef for Norges K. F. U. K. speidere frøken Josefine Barman, frøken Kristine Abrahamsen, kretschef i Norsk Speiderpike-Forbund fru Aagot Brinchmann, fru Else Lind, frøken Ruth Nissen-Drejer og fru Mimi Lindboe.

Der er stiftet 54 kretser eller klubber med tilsammen 2000 aktive medlemmer. Hertil kommer Norges K. F. U. K. speidere og Norsk Speiderpike-Forbund som er organisasjonsmessig innmeldt i Røde Kors's ungdomsavdeling og hver har en representant i vårt styre. De fleste foreninger er organisert i tilknytning til stedets senior krets og en av dennes styremedlemmer har i sin almindelighet tilsyn med ungdomsforeningen og bistår den i dens arbeide. Andre kretser er dannet innen skolene og teller enten skolens samtlige elever eller en klasse. Skolens rektor eller en av lærerne har her tilsynet og ledelsen. Ungdomsforeningene har dessuten sitt eget styre valgt av og blandt barna. Erfaring viser, at det er en fordel at medlemmene i størst mulig utstrekning får lede sin forening selvstendig. Barnas initiativ og opfinnsomhet får et friere spillerum, interessen og ansvarsfølelsen økes og gleden over resultatene blir større.

Som det vil fremgå av denne redegjørelse vier Norges Røde Kors ungdomssaken megen opmerksomhet og legger stor vekt på dens fremgang, idet man er overbevist om at det er med ungdommen man må begynne om man nogengang skal nå frem til å realisere de idealer som alltid har lyst og luet om Røde Kors's navn.

Ulykkesforsikring for sjømenn på norske skiber.

Av byråchef *H. S. Knap.*

Innledning. Den norske ulykkesforsikring for sjømenn er en tvungen forsikring. Den etablertes ved lov av 18. august 1911 og trådte i kraft fra 1. januar 1913. Den er senere ytterligere utviklet ved tilleggslover av $^{30}/_{7}$ 1915, $^{15}/_{6}$ 1917, $^{19}/_{7}$ 1918, $^{16}/_{2}$ 1923, $^{17}/_{7}$ 1925 og $^{4}/_{7}$ 1927. Den vesentligste utvidelse av forsikringen skjedde ved tilleggsloven av $^{17}/_{7}$ 1925.

Begrepet «bedriftsulykke» gjelder ikke efter sjømannsforsikringsloven således som efter ulykkesforsikringslovene for industriarbeidere m. v. og for fiskere. I sjømannsforsikringen ydes erstatning for enhver ulykke, der rammer sjømannen, saalenge han tilhører norsk fartøis bemanning — uansett om under arbeide i skibets tjeneste eller ikke. Han er forsikret fra tjenesteforholdets begynnelse til dets avslutning og derhos under reise til og fra fartøi i inn- eller utland, såfremt reisen skjer for rederiets eller statskassens regning. Selvforskyldt ulykke utelukker ikke fra rett til erstatning.

Det er rederne det påhviler å avgi de lovbefalte skibsanmeldelser (lovens § 14 jfr. § 38), likesom det er dem, der betaler de til forsikringens ydelser m. v. nødvendige premier. Sjømennene selv betaler intet; loven forbyr at premien på nogen måte føres sjømennene til utgift. — Er fartøiet bortleid uten mannskap, er det leieren, der har å anmelde fartøiet

og betale premie. For premien hefter dog fartøiet under enhver omstendighet.

Forsikringen bygger i teknisk henseende på *kapitaldekningssystemet.* Premiene må derfor være så høie, at de ikke blott dekker det enkelte års utbetalinger, men også kapitalverdien (den kontante verdi) av de fremtidige renteutbetalinger som årets ulykker og dødsfall som følge av klimatisk eller epidemisk sykdom (derunder skjørbuk og beri-beri) påfører forsikringen samt for tiden også forsikringens administrasjonsutgifter. Premiene beregnes med en halvpart av fartøienes bruttotonnage og en halvpart av bemanningens arbeidsfortjeneste beregnet efter den i loven fastsatte årsfortjeneste for de forskjellige stillinger ombord, cfr. § 11 i tilleggslov av $^{19}/_{7}$ 1918. For de i tilleggslov av $^{17}/_{7}$ 1925 § 1, 4de ledd omhandlede arbeidere og funksjonærer beregnes premien efter det dobbelte av den for skibsmannskapets lønninger bestemte sats (nu 13 $^{0}/_{00} \times 2$). Disse personer henføres av Riksforsikringsanstalten til den lønnsklasse, der svarer til deres stilling og avlønning. Mannskapets virkelige hyre kommer hverken ved premie- eller erstatningsberegning i betraktning.

Premien skal betales halvårlig pr. 1. april og 1. oktober med av Riksforsikringsanstalten fastsatte forskudd. Den endelige årspremie beregnes på grunnlag av særskilt opgave over fartøiets virkelige fartstid pr. kalenderår. Sådanne fartsopgaver skal innsendes innen 2 måneder efter kalenderårets utløp, cfr. lovens § 16 jfr. § 38. Skyldig premie kan inndrives ad 2 veier: Enten den ordinære vei gjennem utpantning i lett realisable gjenstander tilhørende fartøiets eier og tvangssalg i henhold til utpantningen. Eller man foretar en rent formell utpantning i det fartøi, for hvilket premie skyldes, og setter det til tvangsauksjon med hjemmel i den legale panterett, som ifølge lovens § 16, siste avsnit, jfr. sjøfartslovens § 267, er sikret sjømannsforsikringen.

De for tiden gjeldende premiesatser er ved kgl. res. av $^{1}/_{10}$ 1926 fra $^{1}/_{1}$ 1927 fastsatt til 13 $^{0}/_{00}$ av den beregnede arbeidsfortjeneste efter lovens § 11 og kr. 0,25 pr. brutto reg. tonn.

Det er skibsføreren, der plikter å anmelde de ulykker og sykdommer, som er gjenstand for erstatning (lovens § 17 og 18, jfr. § 38). Forsvinner et fartøi, har rederen efter lovens § 19 å innsende nøiaktig mannskapsopgave. Et ulykkes- eller sykdomstilfelle må anmeldes innen 2 år efter ulykkens (sykdommens) inntreden, ellers bortfaller retten til erstatning. Er ulykken anmeldt i rett tid, er det tidsnok, når skadede melder sig til den lovbestemte lægeundersøkelse herhjemme innen 3 år fra ulykkens inntreff.

Sjømannsforsikringen administreres av Riksforsikringsanstalten. Staten bærer utgiftene ved administrasjonen, men kan inntil videre kreve dem dekket av premieinntekten. Til bistand ved forsikringens utøvelse

har man i hver by og hvert herred en tilsynsmann. I utlandet yder de norske konsulater den nødvendige bistand. Riksforsikringsanstaltens avgjørelser angående forsikringsplikt og erstatningsrett kan innen 6 uker innbringes for Riksforsikringsappellkommisjonen i Oslo. Denne består av en jurist som formann, en læge og 3 av Stortinget valgte representanter for rederne og skibsmannskapene.

Forsikringens omfang. Forsikringen omfatter efter tilleggslov av $^{17}/_{7}$ 1925 bemanningen på ethvert norsk fartøi, der har en drektighet på 50 br. reg. tonn eller derover eller som vesentlig går i passagerfart og da uten hensyn til dets bruttotonnage. Skibets fører inngår under forsikringen selv om han helt eller delvis eier fartøiet.

Loven selv sier, hvad der skal forståes ved bemanning, idet den henviser til sjømannsloven av $^{16}/_{2}$ 1923, dens § 70. Til bemanning henhører således også skibslæger, restauratører og deres tjenerpersonale, kystlodser og kjentmenn, fangstmenn og fiskere, såfremt rederen er deres arbeidsgiver. Selv henregner loven derhos til bemanningen personer, som for egen regning driver restaurant ombord, og det av dem antatte tjenerpersonale samt radiotelegrafister uansett om de ansettes eller lønnes eller stasjonen eies av vedkommende skibsreder eller ikke. Som deres arbeidsgiver efter sjømannsforsikringsloven ansees skibets reder. Under forsikringen er derhos medtatt arbeidere og tjenestemenn som er engagert til fangstekspedisjoner i arktiske og antarktiske områder eller til arbeide på faste hvalfangststasjoner utenfor riket. Ennvidere inngår under forsikringen de til sjøvæbningen utskrevne mannskaper med befal som i fredstid avtjener sin verneplikt.

Forsikringsplikten omfatter det hele skibsmannskap uten hensyn til nasjonalitet: der betales full premie også for dem av mannskapet, der som utlendinger kun er delvis forsikret, cfr. lovens § 8. Imidlertid er der nu sluttet gjensidig overenskomst med Sverige og Danmark av $^{12}/_{2}$ 1919 og med Holland av $^{5}/_{5}$ 1926. Ifølge disse overenskomster er svenske, danske og hollandske sjømenn på norske fartøier likestillet med norske sjømenn og norske sjømenn på et av de nevnte lands fartøier likestillet med vedkommende lands egne sjømenn. Lektere (avriggede fartøier uten egne fremdriftsmidler) ansees ikke som fartøier efter sjømannsforsikringsloven, og deres mannskaper inngår ikke under denne lov, men under ulykkesforsikringsloven for industriarbeidere.

Forsikringens formål. Efter § 3 i tilleggsloven av 1925 er forsikringens formål skadesløsholdelse efter nærmere i loven selv fastsatte regler i anledning av ulykker som medfører forsikret persons legemsbeskadigelse eller død samt i anledning av klimatsykdommer og epidemiske sykdommer (derunder også skjørbuk og beri-beri). Også dødsfall under

fangstekspedisjoner med overvintring i arktiske farvann er gjenstand for erstatning uten hensyn til dødsårsak. Dessuten har forsikringen for i utlandet tilskadekommen eller av epidemisk og klimatisk sykdom angrepen norsk sjømann å betale utgiftene ved hans hjemsendelse til Norge i ethvert tilfelle hvor disse utgifter efter sjømannsloven påhviler rederiet eller vilde ha påhvilt dette, om den skadede (syke) hadde tilhørt det egentlige skibsmannskap. — Tilleggsloven av $^4/_7$ 1927 bestemmer at om en skadet person for samme ulykkestilfelle er forsikret såvel efter sjømanns- som efter fiskerforsikringsloven skal der ydes erstatning efter reglene i den for den erstatningsberettigede gunstigste lov.

Forsikringens ydelser. Den norske ulykkesforsikring for sjømenn var efter loven av 1911 vesentlig en invaliditets- og dødsfallsforsikring. Den *skadede* sjømanns sykebehandling var forsikringen uvedkommende, medmindre *ulykken* nødvendiggjorde sykehusbehandling. Denne betaltes av forsikringen. Det var først ved tilleggsloven av 1925 at heri blev gjort en vesentlig forandring, idet forsikringen efter den skulde overta også sykebehandlingen efter nedenanførte regler: *Foregår sykebehandlingen her i landet* yder forsikringen i tilfelle av legemsbeskadigelse fra skadens inntreff eller, såfremt den er inntruffet i utlandet og skadede kommer hjem for å underkaste sig fortsatt behandling, fra den dag, han melder sig: fri sykebehandling (lægebehandling, medisin og kurmidler), sålenge sådan er påkrevet, samt sykepenger (skadebot) beregnet efter den til enhver tid under behandlingen tilstedeværende arbeidsuførhetsgrad, idet dog til hel arbeidsuførhet (100 %) svarer 60 % sykepenger av skadedes arbeidsfortjeneste efter lovens § 11, eller såfremt arbeidsevnen kun er delvis tapt en tilsvarende brøkdel av full skadebot. Istedetfor disse ydelser er forsikringen berettiget til å skaffe skadede kur og pleie på offentlig sykehus og derunder hans familie den samme understøttelse den vilde fått i tilfelle av hans død (se nedenfor). Lar en mann sig uten forsikringens samtykke innlegge på privat klinikk, betaler forsikringen kun hvad det vilde kostet å ha ham liggende på offentlig sykehus.

Hvad klimatiske og epidemiske sykdommer angår betaler forsikringen kun *sykehus*behandling, sålenge den er påkrevet, også her i landet og samme erstatning til familien som i tilfelle av sjømannens død.

Foregår sykebehandlingen i utlandet betaler forsikringen såvel ved legemsbeskadigelse som ved epidemiske og klimatiske sykdommer *kun sykehus*behandling, sålenge den er påkrevet, og samme erstatning til hjemmeværende familie som i tilfelle av sjømannens død.

Denne sykebehandling gjelder *kun ikke sykeforsikrede sjømenn.* Er sjømannen sykeforsikret, betaler vedkommende kretssykekasse hans

behandling overensstemmende med reglene i sykeforsikringslovens § 19. Når kassens forpliktelse ophører, overtar sjømannsforsikringen vedkommendes sykebehandling, såfremt det er påkrevet.

Sykepenger (skadebot) til skadede og understøttelse til familien under sjømannens sykehusophold utbetales ukentlig efterskuddsvis.

I de tilfeller hvor sjømannsforsikringen overtar sjømannens sykebehandling, bortfaller selvfølgelig rederens forpliktelse efter sjømannsloven til å yde kur og pleie, medmindre der foreligger grov uaktsomhet eller forsettlig handling, cfr. lovens § 32. Såsnart lægebehandlingen er avsluttet — er den avsluttet i utlandet dog først fra den dag den skadede efter hjemkomsten melder sig til lægeundersøkelse for Riksforsikringsanstalten — blir der hvad enten det gjelder sykeforsikrede eller ikke sykeforsikrede sjømenn — å tilkjenne *den skadede* en invalidrente, såfremt ulykken har medført noget mén som nedsetter hans erhvervsevne med minst $8^1/_3$ %. Kan en rente ikke straks endelig fastsettes, fastsettes den for et bestemt tidsrum, efter hvis utløp revisjon finner sted og renten endelig fastsettes. — Til en invaliditetsgrad av 100 % svarer en rente på 60 % av skadedes arbeidsfortjeneste efter loven (full rente). Laveste invaliditetsgrad for hvilken rente gis er $8^1/_3$ %, hvortil svarer 5 % rente. Blir renten når den er endelig fastsatt under 12 % av arbeidsfortjenesten skal den av Riksforsikringsanstalten utløses med et beløp en gang for alle svarende til 3 års rente.

Inntrer der en forandring i de forhold som har været bestemmende ved en rentes ansettelse, kan rentesaken gjenoptas og renten efter omstendighetene forhøies, nedsettes eller helt opheves (lovens § 22).

Der tilståes efter loven ikke invalidrente for invaliditet som følge av epidemiske eller klimatiske sykdommer.

Har en ulykke medført døden eller er denne inntrådt som direkte og umiddelbar følge av en epidemisk eller klimatisk sykdom (derunder også skjørbuk og beri-beri) — loven tilføier uttrykkelig («altså ikke som følge av eftersykdommer efter sådan sykdom») — eller er døden inntrådt på fangstekspedisjoner under overvintring i arktiske farvann, skal Riksforsikringsanstalten foruten hvad den måtte ha ydet under sykebehandling og som invalidrente utrede: Begravelsesbidrag med inntil kr. 75,00 her i landet og med inntil kr. 150,00 om begravelsen finner sted i utlandet samt derhos fra dødsdagen en livrente til avdødes efterlatte.

En enke skal *alltid* ha 20 % av mannens arbeidsfortjeneste efter lovens § 11. Hvert barn under 15 år får 15 %; har det mistet eller mister det senere også moren skal det ha 20 %. Da maksimumssatsen for de efterlattes livrenter er 50 %, må barnas renter, såfremt der er mer enn 2 barn forholdsvis avkortes. Barn avlet utenfor ekteskap har samme rett som ektebarn; det samme gjelder barn som er lovformelig adoptert.

En absolutt betingelse såvel for enkers som barns erstatningsrett er dog at ekteskapet er inngått og barnet avlet før ulykkens (sykdommens) inntreff.

Enke beholder sin livrente til sin død eller til hun inngår nytt ekteskap, i siste tilfelle utløses renten med et beløp svarende til 3 års rente. Enke som ved ulykkens (sykdommens) inntreff levet økonomisk adskilt fra avdøde har intet krav på livrente. Barns livrente ophører ved dets fylte 15 år.

Er den nevnte maksimumssats for efterlattes renter 50 % ikke optatt av enke og barn eller kun delvis kan der tilståes avdødes slektninger i rett opstigende linje livrente svarende til 20 % av hans arbeidsfortjeneste; er de 50 % kun delvis optatt av enke og barn får ascendentene kun differansen mellem de 50 % og de procenter enken og barna oppebærer. Ascendentrenten fordeles likelig mellem ascendentene. Foreldre utelukker besteforeldre. Betingelsen for tilkjennelse av ascendentrente er at avdøde har vært ascendentens *vesentlige* forsørger. Ascendentrenten løper til ascendentenes død eller til deres trang ophører.

Såvel invalide- som efterlattes renter utbetales månedlig forskuddsvis uten refusjonsplikt om renten av en eller annen grunn ophører.

Forskjellige bestemmelser. Ulykke som inngår under sjømannsforsikringsloven medfører ikke plikt for rederiet, skibsfører eller annen befalhavende ombord til å utrede erstatning, medmindre det ved straffedom er godtgjort at vedkommende har forvoldt ulykken forsettlig eller ved grov uaktsomhet. Er dette tilfelle skal erstatning betales efter lovgivningens almindelige bestemmelser. Forsikringen skal i tilfelle ha sine utgifter og kapitalavsetninger dekket. Er den skadegjørende en utenfor forsikringen stående tredjemann, plikter han erstatning efter lovgivningens almindelige bestemmelser, og forsikringen er også i dette tilfelle berettiget til å få sine utgifter og avsetninger dekket.

Efter loven (dens § 26) bortfaller retten til erstatning, når den erstatningsberettigede har eller tar bopel utenfor riket. Vender vedkommende tilbake, kan renteutbetalingen under visse omstendigheter kreves gjenoptatt. For svenske, danske og hollandske undersåtter, der har eller tar bopel i sitt hjemland bortfaller ifølge overenskomstene ikke retten til erstatning.

For renteberettiget person, som i mer enn 1 måned avsoner frihetsstraff eller hensitter i tvangsarbeids- eller forbedringsanstalt stanser utbetalingen av renten til ham, men har han hustru eller barn under 15 år å forsørge skal renten i denne tid utbetales dem.

Til hjelp til ny levevei kan der efter lovens § 27 utbetales den, der er tilstått *varig invalidrente*, inntil $^1/_4$ av kapitalverdien av den årlige rente mot forholdsvis nedsettelse av den løpende livrente.

Litteratur. Den der ønsker nærmere å sætte sig inn i de viktigste gjeldende lover vedrørende den norske sjømannsforsikring og dens utvikling henvises

Ad lov av $^{18}/_{8}$ 1911 til Ot. prop. Nr. 4 (1910) og Innst. O.XV (1911).
« lov av $^{30}/_{7}$ 1915 til Ot. prop. Nr. 26 (1915) og Innst. O.XX (1915).
« lov av $^{19}/_{7}$ 1918 til Ot. prop. Nr. 42 (1918) og Innst. O. 96 (1918).
« lov av $^{17}/_{7}$ 1925 til Ot. prop. Nr. 34 (1925) og Innst. O.XIV (1925).
« lov av $^{4}/_{7}$ 1927 til Ot. prop. Nr. 10 (1927) og Innst. O.XXII (1927).

Norske folkebiblioteker.

Av bibliotekskonsulent *Karl Fischer.*

Historikk. Våre første folkebiblioteker skriver sig fra tiden omkring år 1800. Et av de eldste, muligens det eldste, var den «almuebogsamling» som i 1797 blev skjenket hjembygden av den bekjente Sivert Aarflot i Volda. Det er især i de prestegjeld hvor de av oplysningsidéene grepne prester virket, at vi finner de første spor av boksamlinger. Størst utbredelse fant de på Sørlandet, hvor dansken Peder Hansen, som en kort tid (1798—1803) var biskop i Kristiansand stift, arbeidet med stor iver for oprettelse av «læseselskaber» («almuebogsamlinger»). På sine visitasreiser opmuntret han prestene til å oprette sådanne selskaper, og han deltok også selv i stiftelse av dem. Allerede i året 1800 kunde således biskop Hansen meddele at der var 41 leseselskaper i gang i stiftet. Også enkelte andre steder blev der i denne og den nærmest følgende tid oprettet folkeboksamlinger, vesentlig ved prestenes hjelp. I Bergens stift var biskop Jacob Neumann meget virksom. Han lot i 1826 «udgaa et udkast til saadanne bibliotekers anlæg som veiledning til, efter behørige paa localiteten grundede modificationer, at organisere samme». Av utkastet sees bl. a. at alle bøker skulde anskaffes efter forslag av biskopen, uten hvis samtykke ingen bok måtte innlemmes i biblioteket.

De fleste av disse boksamlinger kom dog til å føre en stakket tilværelse. De var mer resultatet av enkelte oplysningsvenners iver enn uttrykket for en dypere trang hos befolkningen. Dertil kom at leseferdigheten var liten og utvalget av god folkelig litteratur meget sparsomt.

Det blev derfor å begynne sågodtsom fra nytt av, da Henrik Wergeland i sine unge år med glødende begeistring grep denne sak og i sine oprop la almuen på hjerte «at sørge for sin oplysning især ved gode bøgers læsning, og at sætte sig istand hertil ved at fremme og benytte almuebogsamlinger». Skjønt virkningen av Wergelands oprop merkedes i de fjerneste deler av landet, var det dog vesentlig på Østlandet, særlig Romerike, hvor han personlig tok del i oprettelse av boksamlinger, at hans arbeide kom til å få noen større betydning.

Mens bestrebelsene for utbredelse av folkebiblioteker hittil hadde vært spredt og nærmest begrenset til enkelte landsdeler, fikk de karakter av en landsomfattende bevegelse da Selskabet for Norges Vel på ny tok denne sak op på sitt program ved selskapets reorganisasjon i 1829. Det kunde nu med større kraft enn tidligere arbeide for oprettelse av «sogneselskaber» med dertil knyttede folkebiblioteker. Ved «opmuntring, veiledning og understøttelse» lykkedes det også selskapet i ikke liten utstrekning å holde oppe eksisterende boksamlinger og få oprettet nye. I det hele betegner 1830-årene en opgangsperiode for folkebibliotekene. Ved siden av Henrik Wergelands agitasjon og Selskabet for Norges Vel bidrog den politiske bevegelse, som fikk sitt første utslag med 1833 års storting, til å vekke interesse for det demokratiske oplysningsmiddel som landet besad i folkebiblioteker. Resultatet av disse samvirkende omstendigheter var at der i 1840 opgas å være 230 folkebiblioteker.

Alle de hittil oprettede boksamlinger hadde vært stiftet og vedlikeholdt ved private bidrag; der betaltes en kontingent, dog fikk ubemidlede adgang til å låne gratis. Efterat det i 1836 var vakt mosjon i Stortinget om statsbidrag til folkeboksamlinger, blev Kirkedepartementet ved kgl. resolusjon av 20. februar 1839 «bemyndiget til af oplysningsvæsenets understøttelsesfond at anvende en sum af indtil 2000 spd. til fordeling mellem almuerne i de landdistrikter, hvor almuebiblioteker var oprettede». I overensstemmelse hermed utdelte departementet i 1841 det første offentlige bidrag, 1695 spd. til 77 distrikter. I de følgende tyve år fant lignende utdelinger sted (fra 1851 som statsbevilgning), men Stortingets villighet til å yde støtte blev ikke møtt med den ventede tilslutning fra kommunenes side. Heller ikke Eilert Sundts interesserte arbeide i «Folkevennen» og under hans reiser rundt omkring i landet formådde å holde interessen oppe. Ansøkningene om statsbidrag blev færre og færre, og fra 1863 falt bevilgningen bort og kom først igjen i 1876. Fra dette år har den vært en fast post på budgettet og vist en jevn stigning, inntil de siste års finansielle vanskeligheter har medført en betydelig avknapning.

Like ned til henimot slutten av forrige århundre vedblev våre folkebiblioteker å føre en nokså ubemerket, ofte kummerlig tilværelse. Den moderne opfatning av folkebibliotekene som var trengt igjennem i Amerika, kom først til orde hos oss gjennem Tambs Lyches artikler i «Kringsjaa» (1893—) og fikk sitt første praktiske utslag ved Haakon Nyhuus' reorganisasjon av det Deichmanske bibliotek, som blev av den største betydning for en rekke bybiblioteker. Et forslag til nyordning av vårt folkebibliotekvesen blev fremsatt i 1901 av en departemental komité og bifalt av Stortinget det følgende år. Det er på grunnlag av denne ordning, som ennu er gjeldende i sine hovedtrekk, at bibliotekutviklingen har foregått i dette århundre.

Nuværende stilling. Den nevnte ordning av 1902 gikk i det vesentlige ut på følgende: Vedkommende kontor i Kirkedepartementet skulde få til assistanse en bibliotekkyndig mann (konsulent), som skulde veilede og kontrollere bibliotekene, arbeide for oprettelse av nye boksamlinger, utgi årlige mønsterkataloger etc. Ved stortingsbeslutning av 1921 blev denne stilling utvidet og der blev oprettet et selvstendig kontor i Kirkedepartementet for folke- og skolebiblioteker.

Ved en overenskomst mellem departementet og forleggerne blev det innrømmet bibliotekene en rabatt på de bøker som blev optatt i katalogen, og der blev truffet en ordning med et bokbinderi (Folkeboksamlingenes ekspedisjon, J. M. Stenersen), hvorved der blev sikret bibliotekene en solid og billig innbinding.

Man regner med at der nu finnes ca. 1240 folkebiblioteker, hvorav 73 i byer og ladesteder (Rjukan også medregnet), med et samlet bindantall av ca. 1 383 000, derav ca. 552 000 i landsbibliotekene. Gjennemsnittlig gir det en bokbestand i landsbibliotekene av 470 bind. Til sammenligning anføres at folkebibliotekenes antall i 1901 blev satt til 650 med ca. 330 000 bind.

De allerfleste statsunderstøttede folkebiblioteker er kommunale, idet det like til 1920 var en betingelse for statsbidrag at boksamlingen var vedkommende kommunes eiendom. I det nevnte år blev der åpnet adgang også for foreningsbiblioteker til å få statsbidrag på visse betingelser. Bibliotekenes inntekter består dels i stedlige bidrag, som i regelen ydes ved kommunal bevilgning men også av sparebank, ungdomslag o. a., dels i statstilskudd. Adskillige landsbiblioteker krever også kontingent av sine låntagere. Efter de av Stortinget i 1920 vedtatte regler skulde et bibliotek kunne få inntil kr. 500 årlig av staten mot tilsvarende stedlig bidrag, men på grunn av statskassens vanskelige stilling har i de senere år bybibliotekene (undtagen de minste) måttet renonsere på ethvert tilskudd, og for landsbibliotekene har bidraget gått ned til kr. 140. Statsbidraget gis dels som bidrag til bøker og innbinding, dels som bidrag til bibliotekarlønn.

Statsbidraget, som i 1900 var ca. kr. 20 000, steg jevnt i de første tiår og nådde høidepunktet i 1922—23 med en bevilgning på kr. 173 000 for derpå å synke bratt ned til kr. 68 000 i 1924—25 og følgende år. Som en delvis erstatning for det minskede statsbidrag har der vært tilstått bibliotekene bidrag av pengelotteriets overskudd.

Landsbibliotekene er gjerne anbragt i en eller annen offentlig bygning (skole, kommunehus, kirke), i ungdomshus, undertiden i leiet lokale. Det er ofte meget uhensiktsmessige rum boksamlingene får til sin rådighet, i de sjeldneste tilfeller er de utelukkende forbeholdt biblioteket. Også de fleste bybiblioteker har fått plass, sammen med andre institusjoner,

i offentlig bygning, flere av dem i bra lokaler. Størsteparten av dem lider dog under plassmangel og må undvære det i et moderne biblioteks virksomhet så viktige hjelpemiddel: leseværelser. Egen bygning for biblioteket har man i Oslo (Grünerløkkens filial av Deichmanske), Bergen, Drammen, Kristiansand, Langesund, Fredrikstad og Moss. Under opførelse er bygning for hovedavdelingen av Deichmanske bibliotek. I vidstrakte herreder og i de større byer trenges biblioteker i forskjellige deler av kommunen. Fra organisatorisk synspunkt ordnes dette best ved ett biblioteksystem, med hovedbibliotek og en eller flere filialer som samarbeider med hverandre.

Ethvert statsunderstøttet folkebibliotek har et styre på minst 3 medlemmer, i almindelighet valgt av kommunestyret. Ved landsbibliotekene er bibliotekaren meget ofte en lærer; han er i de fleste tilfelle lønnet, men med en høist ubetydelig godtgjørelse. Hvis han er uteksaminert fra lærerskole i løpet av de siste 10—15 år, vil han som regel ha litt kjennskap til bibliotekarbeide, da der nu i en årrekke har vært gitt undervisning i bibliotekstell ved sågodtsom alle lærerskoler. Noen bibliotekskole finnes ikke i vårt land. Der blev tidligere gitt lengere (3 ukers) og kortere (3—4 dagers) kurser ledet av Bibliotekkontoret, men de er bortfalt på grunn av manglende bevilgning. Enkelte større bybiblioteker, særlig Deichmanske, optar elever, som ved noen måneders teoretisk og praktisk undervisning utdannes for bibliotekargjerningen. Mangelen av en fast, ordnet bibliotekundervisning har medført at en hel del, vesentlig damer, har søkt til bibliotekskoler i utlandet, særlig Amerika, for å få den nødvendige utdannelse. Et regelmessig tilsyn med bibliotekene har vist sig å være påkrevet; det har vært utført, såvidt tiden har tillatt, av bibliotekkonsulenten og, i enkelte fylker (Østfold, Akershus, Hedmark), av inspektører ansatt av vedk. fylke og Kirkedepartementet.

De bøker som bibliotekene kjøper for statsbidraget, må utvelges av de kataloger og boklister som Bibliotekkontoret utgir, og innbindes i et under departementets tilsyn stående bokbinderi (Folkeboksamlingenes ekspedisjon). De nevnte kataloger, som er forsynt med oplysende noter, utarbeides av kontoret i samråd med sakkyndige på de forskjellige litteraturområder. Tidsskriftet «For Folkeoplysning», som sendes til alle folkebiblioteker, bringer dessuten lister over nyutkommen litteratur som anbefales til anskaffelse, og anmeldelser av et stort antall skjønnlitterære og populær-videnskapelige skrifter som utkommer i Norge og i våre naboland, leilighetsvis også i andre land.

Våre folkebiblioteker er av høist ulike størrelse, med en bokbestand varierende fra et par hundre tusen bind til et par hundre. Ordning og arbeidsmetoder vil som følge herav komme til å bli ytterst forskjellige. De fra Amerika innførte systemer med hensyn til bøkenes opstilling, utlån etc.

har hittil bare funnet anvendelse i bybibliotekene og enkelte landsbiblioteker, mens den store masse av de siste arbeider på den gamle tilvante måte.

Den siste statistikk som er utarbeidet over utlån fra bibliotekene, er for året 1925—26. Den er bygget på årsberetninger fra 73 bybiblioteker og 783 landsbiblioteker og viser et samlet utlån av 3275000 bind, derav 2578000 fra bybiblioteker og 697000 fra landsbiblioteker. Til sammenligning anføres tallene fra 1904, det første år der blev utarbeidet sådan statistikk: Samlet utlån 898000, derav 706000 fra 26 bybiblioteker og 192000 fra 375 landsbiblioteker. Det største antall utlån pr. innbygger som har vært notert ved et norsk bybibliotek i ett år, er 7,56 bind (Rjukan).

Det har vært anket over at skjønnlitteraturen utgjør en uforholdsmessig høi procent av det hele utlån og at den populær-videnskapelige litteratur og de praktiske lære- og håndbøker er lite efterspurt. Det kan heller ikke nektes at der er et misforhold tilstede, men der spores en tydelig tendens til en sterkere bruk av den kunnskapsgivende litteratur; ved ikke så få av våre bybiblioteker utgjør denne over 25 procent av utlånet, ved et enkelt endog 50 procent. Det bør også nevnes at det gjennemgående er våre beste skjønnlitterære forfattere som er mest efterspurt, i landsbibliotekene således (i den anførte orden): J. B. Bull, Undset, Hamsun, Bojer, Falkberget, Fønhus, Duun.

En del folkebiblioteker har en egen utlånsavdeling for barn og ungdom, større bybiblioteker også et leseværelse, undertiden en «eventyrsal», hvor der gis «eventyrtimer» og holdes foredrag. Ved enkelte skoler er der også innrettet lesestuer, som dels sorterer under byens folkebibliotek, dels under vedk. skole, med undervisning i bibliotekbruk. Forøvrig gir staten årlig tilskudd til boksamlinger ved skoler på landet og i mindre byer. Disse boksamlinger, som går op i ca. 2500, har gjennemsnittlig en bokbestand av 114 bind og et årlig utlån av 392 bind.

Til strøk hvor der ikke finnes folkebiblioteker eller hvor folkebiblioteket på grunn av for knapp bokbestand ikke kan tilfredsstille behovet, sendes efter bestilling de såkalte «statens vandreboksamlinger», bokkasser med 50 bind eller mindre. Kassene har enten en fast bokbestand eller de kan sammensettes efter leierens spesielle ønske. De bestyres av Bibliotekkontoret og er stasjonert på 6 forskjellige steder i landet; de koster i leie 4 kr. pr. måned. Mindre kasser med barnebøker leies ut til folkeskoler på landet. — «Statens vandrebiblioteker for sjømenn» sorterer under Sjøfartskontoret i Handelsdepartementet og bestyres av en komité. Kasser på 20—30 bøker kan fåes utlånt gratis til førere av norske skib i utenriksk fart. Der er oprettet en rekke stasjoner ved norske konsulater i de viktigste utenlandske havnebyer. — Der finnes også vandrebokkasser

for arbeidere ved statens vei- og jernbaneanlegg, fyrvesenets og havnevesenets arbeidere o. a.

Til fremme av norsk bibliotekvesen, spesielt på folkebibliotekenes område, stiftedes i 1913 Norsk Bibliotekforening, en sammenslutning av biblioteker, bibliotekfunksjonærer o. a. (årskontingent 5 kr.). Foreningen har utgitt en rekke fag- og agitasjonsskrifter samt populær-videnskapelige bøker. Der er hittil dannet 3 underavdelinger av foreningen (i Østfold, Akershus og Vestfold), og lignende lokalforeninger vil efterhånden forsøkes oprettet i andre fylker. Siden 1908 har der vært holdt årlige bibliotekmøter. Tidsskriftet «For Folkeoplysning» (6 hefter årlig, 3 kr. pr. år) utgis som organ for de folkelige biblioteker og folkeakademiene under redaksjon av bibliotekkonsulenten. Det sendes gratis til folkebiblioteker og akademier samt til årsbetalende medlemmer av Norsk Bibliotekforening.

Arbeidsprogram. De ved stortingsbeslutning av 1902 innførte reformer har utvilsomt vært av stor betydning for folkebibliotekenes fremgang, men erfaringen har vist at de ikke har vært gjennemgripende nok til å skape en helt rasjonell og betryggende ordning av vårt bibliotekvesen. Planløshet og usikkerhet har alltid preget våre folkebibliotekers virksomhet; særlig har disse mangler trådt skarpt frem under de senere års finansielle vanskeligheter. De mange små biblioteker arbeider som regel helt uavhengig av hverandre, uten noe tilsyn og uten effektiv veiledning, hvert enkelt av dem med ytterst knappe pengemidler, helt utilstrekkelige til å tilfredsstille selv den beskjedneste lesetrang.

I bibliotekkretser har man lenge vært opmerksom på disse og andre mangler, og en departemental komité av 1919 fremkom med forslag til en rekke reformer, hvorav enkelte også er blitt gjennenført, således oprettelse av et selvstendig kontor i Kirkedepartementet for de folkelige biblioteker og en forhøielse av statsbidraget, som forøvrig blev illusorisk ved den påfølgende nedskjæring. Det krav som først og fremst stilles fra bibliotekenes side, er at de av Stortinget vedtatte regler for statsbidragets størrelse snarest mulig igjen blir gjort gjeldende. Av de andre forslag som blev fremsatt av den nevnte komité, bør følgende søkes gjennemført ved første leilighet: Organisert samarbeide mellem de større biblioteker og de små boksamlinger ved oprettelse av centralbiblioteker, som ved lån kan supplere de små bibliotekers bokbestand og yde dem veiledning og hjelp. En fast plan for undervisning i bibliotekstell beregnet på funksjonærer både ved de større og de mindre biblioteker. Midler til å sikre et regelmessig stedlig bidrag til bibliotekenes vedlikehold og fornyelse. Oprettelse av et bibliotekråd, en centralmyndighet med ledelse av folke- og skoleboksamlingene og en rekke beslektede biblioteker. For å undgå

den vilkårlighet som vår hittil bestående bibliotekordning har vært utsatt for, bør alle de grunnleggende bestemmelser utformes i en biblioteklov.

Litteratur: K. Fischer, J. V. Heiberg og H. Nyhuus: Folkeboksamlinger i Norge. Deres historie, nuværende tilstand samt forslag til en ny ordning. 1901. (Også inntatt i Stortingsforh. 1901—02 som bilag til budgettprop.). — A. Kildal: Bibliotekarbeide i Norge. 1915 (Norsk Bibliotekforenings småskrift nr. 1). — Fire foregangsmænd: Peder Hansen, Henrik Wergeland, Eilert Sundt. H. Tambs Lyche. 1917. (N. Bibl. foren.'s småskr. nr. 3). — Bibliotekkomiteén av 1919: Innstilling om bibliotekvesenets ordning. 1921. — Håndbok over norske biblioteker. 1924. (N. Bibl. forenings småskr. nr. 5). — «For Folkeoplysning».

Norske folkeakademier.

Av bibliotekkonsulent *Karl Fischer.*

Våre folkeakademier — eller «arbeiderakademier» som de het inntil 1910 — er som bekjent dannet efter forbillede av dr. Anton Nyströms Arbetareinstitut i Stockholm. Det var Kristiania arbeidersamfund som våren 1884 innkalte den svenske doktor for at han i et par foredrag skulde redegjøre for instituttets arbeidsmetode og undervisningsplan. I november s. å. utgikk der innbydelse til å danne en arbeiderakademiforening for Kristiania; den konstituerende generalforsamling blev holdt 1. mars det følgende år. Efter planen skulde undervisningen meddeles i fullstendige og systematiske kurser, og fagkretsen skulde omfatte samfundslære og nasjonaløkonomi, anatomi og fysiologi (med sundhetslære), fysikk og kjemi, naturhistorie, matematikk og astronomi, historie og litteratur, samt jord- og folkebeskrivelse. Foredragene skulde legges således an at de for å forståes ikke krevde annen utdannelse hos tilhørerne enn folkeskolens. En bestemmelse blev inntatt i lovene om at politiske og religiøse partistridigheter skulde holdes borte fra foredragene. Denne bestemmelse gikk senere over i Kirkedepartementets betingelser for tilståelse av statsbidrag til akademiene. Et «prøvekursus» blev åpnet 22. mars 1885 under ledelse av styrets formann stadsfysikus G. E. Bentzen. Den første inspektør var kandidat K. Tiemroth, visstnok den som hadde den største fortjeneste av akademiets stiftelse, og den første foredragsholder var davær. universitetsstipendiat Fr. Hagerup. Prøvekurset falt særdeles heldig ut, og støttet ved en statsbevilgning kunde akademiet vinteren 1885—86 la avholde i alt 216 foredrag. Allerede i 1886 kom Trondhjems arbeiderakademi i gang, det følgende år Bergens («Foredrag for hvermand») og Drammens, i 1891 Stavanger. Snart begynte også de mindre byer og landdistriktene å følge eksemplet. Fra 1893 av oprettes der hvert år nye akademier.

De store utgifter som var forbundet med foredrag av tilreisende foredragsholdere på landsbygden, var for svære for de små landsakademier når de arbeidet hver for sig. Man forsøkte derfor å slå sig sammen i akade-

miforbund. De første av disse blev dannet (1907) av ungdomslag i Vestfold og på Sunnmøre. Noe senere (1912) bevilget Stortinget kr. 1500 som «reisebidrag til akademier i avsides egne». På de fleste kanter av landet blev det i de følgende år dannet sammenslutninger; noen av dem har holdt sig oppe, takket være en interessert og energisk ledelse, andre har ført en mer eller mindre usikker tilværelse.

I 1914 vedtok Stortinget efter andragende fra Folkeakademienes forbund at hvert akademi skulde få som statsbidrag op til $^2/_3$ av foredragsutgiftene (d. e. honorar, skyss- og kost-penger); utgifter til lokale, annonser og administrasjon skulde være staten uvedkommende. Hertil blev dog føiet den betingelse at statsbidraget ikke måtte utgjøre over kr. 20 for hvert foredrag når taleren var tilreisende, og ellers ikke over kr. 15 pr. foredrag. Disse satser er senere blitt forandret gjentagne ganger. Statsbidraget, som ved århundrets begynnelse var på henimot kr. 30 000, steg jevnt i de følgende 20 år og nådde maksimum i 1921—22 (kr. 85 000). Efter en sterk nedskjæring falt bidraget helt bort fra og med 1925—26. — De stedlige bidrag har vært ydet av kommunen, banker, kinematografenes overskudd, i eldre tider ofte av brennevinssamlagene. I byene er der i almindelighet dannet akademiforeninger, hvis medlemmer betaler årlig kontingent.

Efter at det gjentagne ganger var uttalt kritikk over arten av de foredrag som holdtes i akademiene, blev der i 1900 av Kirkedepartementet opnevnt en komité som skulde tjene som mellemmann mellem akademiene og foredragsholderne. Komitéen tilstillet hvert år akademiene en fortegnelse over foredragsholdere og tilbudte foredrag som den fant passet for akademiene. Efter få år inndrog imidlertid Stortinget bevilgningen til komitéen; senere har departementet utarbeidet disse fortegnelser, siden 1921 ved den i dette år ansatte akademikonsulent. Den siste hovedfortegnelse, for leseåret 1927—28, omfatter 117 foredragsholdere med i alt 556 foredragsemner. Efter den oprinnelige plan skulde hovedvekten legges på direkte oplysende foredrag, idet almennyttige kunnskaper skulde meddeles i lengere eller kortere kurser. Allerede tidlig kom man imidlertid bort fra denne begrensning, og statsbidrag blev også tilstått akademier som hadde på sitt program «en sund, interessant og vækkende underholdning, skikket til at virke baade belærende og underholdende paa det store publikum». Man har senere gått videre i denne retning og gitt plass for musikk, sang og oplesning, dog således at det har vært betingelse for statsbidrag at den kunstneriske prestasjon har vært ledsaget av en musikk- eller litteratur-historisk (kritisk) innledning. Likeså er serieforedragene blitt avløst av enkeltforedrag overalt undtagen i Oslo og et par av de største byer. For å hjelpe de akademier som, efterat statsbidraget falt bort, ikke har råd til å tilkalle foredragsholdere langveisfra,

har departementets konsulent latt utarbeide en del foredragstekster om forskjellige emner, ledsaget av lysbilleder, som leies ut til oplesning i akademiene.

På et møte i Oslo 1. juni 1905 stiftedes «Folkeakademienes forbund», en sammenslutning av landets akademier med det formål å fremme foredragsvirksomheten. Forbundet holder nu og da møter og har ved forskjellige anledninger formådd ved sitt initiativ å styrke akademienes stilling. Siden 1916 har akademiene hatt et organ i «For Folkeoplysning. Tidsskrift for boksamlinger og folkeakademier».

Antallet av folkeakademier i virksomhet har variert nokså sterkt i årenes løp. I leseåret 1916—17 holdtes der foredrag ved 128 enkeltakademier og i 27 forbund, i 1922—23 ved henh. 174 og 43. I det sistnevnte år blev der i alt holdt 4820 foredrag, hvorav 751 i byene og 4069 på landet; tilhørernes antall var 522 707, derav 165 623 i byene og 357 084 på landet. Noen statistikk for de senere år finnes ikke, men man kan gå ut fra at der er en betydelig nedgang på grunn av inndragningen av statsbidraget.

Den første betingelse for akademienes, iallfall landsakademienes, fortsatte beståen er, at staten igjen gir dem sin støtte i form av direkte pengebidrag. De siste års erfaring viser at det i lengden ikke er mulig for de små akademier å holde vedlike en foredragsvirksomhet av virkelig kulturell verdi uten statens hjelp. Som andre midler til å fremme akademienes trivsel og styrke deres folkeopdragende betydning bør man i fremtiden virke for en fastere organisert sammenslutning av akademier innen et distrikt og for et intimere samarbeide mellem folkebiblioteker og akademier.

Litteratur: O. A. Hoffstad, Folkeakademienes utvikling og nuværende standpunkt. 1914.

Sykeforsikringen.

Av byråchef *S. Bøhn.*

Historikk. De første tegn til en privat sykeforsikring finner man hos oss i våre gamle laug. Disse hadde foruten et religiøst øiemed til opgave å vareta og ordne de forskjellige håndverkerstænders økonomiske interesser, således også å hjelpe laugsmedlemmene i trangstilfelle. En naturlig følge herav var, at laugene også tok sig fore å bringe hjelp ved sykdom og død, og efterhånden opstod da de såkalte syke- og liklader.

Hos oss hadde laugene sin blomstringstid i det 17de og 18de århundre. Fra midten av forrige århundre begynte imidlertid arbeiderbevegelsen å gjøre sig mer og mer gjeldende; der blev dannet arbeiderforeninger og arbeidersamfund, og laugene tapte efterhånden sin betydning. I prinsippet blev laugene avskaffet ved lov av 15. juli 1839. Men det var først

ved en senere lov av 14. april 1866 at laugene blev bragt til endelig ophør. Sistnevnte lov bestemte nemlig, at ethvert laug, som ennu måtte være tilbake, skulde opheves innen utgangen av 1869. Laugenes ophør var dog ikke ensbetydende med, at også samtlige syke- og liklader blev bragt til ophør. Av en oversikt Zakarias Hermansen utarbeidet i 80-årene over norske syke- og begravelseskasser fremgår det, at der blandt de da eksisterende kasser fantes enkelte av meget anselig alder. Skomagerlaugets Dødelade, Bergen, var således stiftet 1680. Den forenede Dødelade, Kongsberg, var oprettet 1792. De gamle syke- og liklader, som ikke ophørte, gikk i almindelighet over til å bli almindelige sykekasser.

Den våknende interesse for sociale spørsmål, som den efterhånden tiltagende arbeiderbevegelse førte med sig, ledet til dannelsen av flere og flere sykekasser. Zakarias Hermansen antar i sin ovennevnte oversikt, at der i 1885 eksisterte 240 syke- og begravelseskasser med tilsammen ca. 37—38000 medlemmer. Av disse kasser var der 10, som var fra tiden før 1840, 33 kasser, som skrev sig fra 1840—1860, 101 kasser fra 1860—1880 og 50 kasser fra 1880—1885.

Efter sin natur kan disse kasser deles i to hovedgrupper, nemlig: de frie sykekasser og tvangssykekasser. De frie sykekasser blev oprettet ved initiativ av medlemmene selv og var som regel knyttet til arbeidersamfund eller -foreninger. Tvangssykekassene stod alltid i forbindelse med en fabrikk eller et bruk, hvis arbeidere blev pålagt å være medlemmer av vedkommende kasse. Kassens ydelser bestod som regel i pengehjelp, lægehjelp, ydelse av medisin og begravelsesbidrag. Ikke alle kasser hadde samtlige disse ydelser, der kunde være nogen variasjon. Zakarias Hermansen anslår kassenes samlede utgifter til ca. 300000 kr. pr. år.

Da vår nuværende sociale syketrygd trådte i virksomhet blev en stor del av de private kasser opløst. Og av de ca. 71 kasser, som fortsatte som såkalte godkjente kasser, er efterhånden 30 opløst. De forpliktelser en privat kasse nu må påta sig for som godkjent å kunne tre istedetfor de offentlige kasser er så betydelige at kun et fåtall klarer utgiftene mot en rimelig premie.

Som ovenfor nevnt medførte den tiltagende arbeiderbevegelse, at interessen for sociale spørsmål blev vakt. Og blandt de spørsmål, som blev tatt op til diskusjon, var også sykekassespørsmålet. Flere arbeidermøter drøftet dette spørsmål. I 1885 fant regjeringen det påkrevet å nedsette en kongelig arbeiderkommisjon, som skulde utrede en rekke lovspørsmål på det sociale område. Bl. a. skulde den også behandle spørsmålet om alderdoms-, invalide- og sykeforsikring. Kommisjonen fremla sin innstilling i 1890. 3 år efter fremkom regjeringen med sin proposisjon om utferdigelse av en lov om sykeforsikring basert på arbeiderkommisjonens flertallsforslag. Proposisjonen blev ikke behandlet av Stortinget

i 1893. Heller ikke i de 2 påfølgende år blev der gjort noget effektivt ved saken. I 1896 fremkom regjeringen med en ny proposisjon. Denne blev behandlet av Socialkomitéen som avgav sin innstilling 3. juli 1896. Heller ikke denne blev tatt under behandling av Stortinget, vesentlig som følge av en henstilling fra den Parlamentariske Arbeiderkommisjon som var blitt nedsatt og som skulde behandle spørsmålet om alderdoms- og invalideforsikring. Sykeforsikringsspørsmålet hvilte nu, inntil Stortinget i 1900 nedsatte den 2nen Parlamentariske Arbeiderkommisjon. Dennes innstilling forelå i 1902 og vakte megen kritikk. Noget videre blev det imidlertid heller ikke foretatt denne gang, og der skulde atter hengå flere år før saken blev gjenoptatt. Det var først i 1907, at Socialkomitéen avgav en utførlig innstilling, som resulterte i, at der blev nedsatt en departemental komité på 4 medlemmer for å foreta en avsluttende behandling. Denne komité — Sykeforsikringskomitéen av 1907 — fremkom med sin innstilling den 6. mai 1908, og høsten 1909 vedtok Stortinget loven om sykeforsikring. Loven trådte ikraft 3. juli 1911.

Loven har gjentagne ganger vært under revisjon, således i 1911, 1915, 1917, 1918, 1920, 1923, 1925, 1926, 1927 og 1928. Ved disse revisjoner er dels fjernet bestemmelser, som viste sig uheldige i praksis, dels er forsikringens ramme og ydelser blitt endret og vesentlig da utvidet. I 1915 fikk man således den egentlige mødreforsikring og i 1917 og 1920 blev inntektsgrensen for pliktig forsikring betydelig forhøiet. Fra oprinnelig å utgjøre kr. 1400.00 i by og 1200.00 på land for såvel lønnsarbeidere som tjenestemenn er inntektsgrensen efterhånden forhøiet til kr. 6000.00 for tjenestemenn og helt sløifet for lønnsarbeidere. Fra 1. oktober 1928 er lønnsgrensen for tjenestemenn dog nedsatt til kr. 5400.00.

Sykeforsikringens grunnlag. Loven bygger på prinsippet om *tvungen forsikring.* Pliktig til sykeforsikring er alle her i riket beskjeftigede lønnsarbeidere samt tjenestemenn i offentlig eller privat tjeneste, når de har fylt 15 år. For tjenestemennenes vedkommende opstiller loven dog en inntektsgrense, som ikke må overskrides (for tiden kr. 5400.00). Sjøfolk som farer i utenriks fart er ikke undergitt forsikringsplikt medmindre farten er innskrenket til reiser i fast rute og reisen ikke forutsettes å vare mer enn 10 dager fra norsk havn og tilbake.

Hvad enten vedkommende er norsk eller utlending er uten betydning. Forsikringsplikt vil være tilstede også for utlending, såfremt vedkommende arbeider her i riket og ikke er forsikret efter sitt eget lands lov under sitt arbeide her. Såfremt et arbeids- eller tjenesteforhold efter sin natur ikke kan få en varighet av minst 6 dager, blir vedkommende arbeider eller tjenestemann ikke forsikringspliktig. Det samme gjelder den som kun tilfeldig eller midlertidig er sysselsatt med lønnet arbeide for en annen,

når han forøvrig har sitt hovederhverv i selvstendig ikke forsikringspliktende virksomhet. Og endelig er den undtatt fra forsikringsplikt, hvis arbeids- eller tjenesteforhold alene omfatter bistilling med en inntekt som ikke overstiger kr. 300.00 om året.

De forsikringspliktige må efter loven erlegge en premie avpasset efter den inntektsklasse hvor de hører hjemme. Loven opstiller 6 inntektsklasser foruten en såkalt 0-te klasse hvortil de lavest lønnede med inntekter inntil 300 kr. samt offentlige tjenestemenn blir å henføre. Normalpremien for disse klasser utgjør: for 0-kl. kr. 0,35 og 0,40, 1ste kl. kr. 0,40, 2nen kl. kr. 0,45, 3dje kl. kr. 0,55, 4de kl. kr. 0,70, 5te kl. kr. 0,85 og 6te kl. kr. 1,05. Den her opgitte premie er alene *medlemmenes* ukentlige premie. Hertil kommer efter loven statens, kommunens og vedkommende arbeidsgivers andel, som er satt til henholdsvis $^2/_{10}$, $^1/_{10}$ og $^1/_{10}$ av den totale premie.

Inn- og utmeldelsesplikt påhviler arbeidsgiveren, som også er ansvarlig for innbetaling av medlemmets premieandel.

Loven åpner også adgang til *frivillig forsikring* for personer over 15 år på visse nærmere i loven fastsatte betingelser. Denne adgang har dog ikke vært benyttet i den utstrekning som man skulde ventet. Også de frivillig forsikrede tilkommer efter loven en stats- og kommuneandel av premien, med resp. $^2/_{10}$ og $^1/_{10}$ av den totale premie.

Sykeforsikringens opgaver. Forsikringens opgave er understøttelse i tilfelle av sykdom, ved nedkomst og ved død.

Loven inneholder ingen definisjon av begrepet sykdom. En sådan var opstillet av den departementale komité av 1907 i dens lovutkast. Det kan ha sin interesse å se litt nærmere på denne definisjon. Selvom den nemlig ikke er blitt optatt i nugjeldende lov har dog komiteens tanke vært grunnleggende for den senere praksis.

Definisjonen var følgende: «Ved sykdom forståes i denne lov sådan forstyrrelse av den legemlige eller åndelige sundhetstilstand, at lægehjelp ansees påkrevet.» I den nærmere utdypning av denne definisjon uttaler komitéen bl. a. følgende:

«Man har ennvidere med flid valgt uttrykket forstyrrelse, for derved å skjerpe fordringen til den abnorme sundhetstilstand. For det første har man ved dette uttrykk villet utelukke allerede tilstedeværende, medfødte dannelsesfeil, «lyter», misdannelser, medfødte eller senere opståtte abnormiteter, som visstnok kan tiltrenge lægebehandling, men hvor det patologiske ikke ytrer sig som en forstyrrelse av en tidligere normal og sund legemstilstand, men derimot som en avvikelse fra den regulære livstype. Sykdom i lovens forstand blir således f. eks. ikke medfødt plattfot, klumpfot, hareskår, skjelen, langsynthet og nærsynthet, astigmatisme eller lign. Et barn, som lider av skjelen, astigmatisme eller plattfot, vil således ikke kunne skaffes lægebehandling for en sykekasses regning, — medmindre de nevnte mangler gir sig patologiske utslag, f. eks. hvor korreksjon av astigmatisme eller skjelen er nødvendig for at barnet skal kunne lese. — Hvis derimot en plattfotet opvarter under sitt arbeide får, hvad der ofte hender, besverligheter av denne sin

skavank, har han rett til lægebehandling derfor, og om det medfører arbeidsudyktighet for nogen tid, også til pengeunderstøttelse. Når hans besverligheter er hevet, er han atter i lovens forstand «frisk», tiltross for at hans plattfot fremdeles består.

Det vil muligens kunne avverge misforståelser, hvis man foran «forstyrrelse» tilføide ordene: «i tidens løp opstått»», men man har trodd, at det brukte uttrykk med den her givne rettledning i og for sig vil gi en tilstrekkelig grei definisjon.

Fremdeles har man ved det valgte uttrykk villet uttale, at ikke enhver avvikelse fra, og heller ikke en som følge av livslovene eller de naturlige utviklingsprosesser periodisk eller varig optredende forandring i sundhetstilstanden kan betegnes som sykdom. Således kan ikke den hos den voksne kvinne optredende periodiske menstruasjon, heller ikke svangerskap med senere nedkomst og barselseng inngå under dette begrep. De er samtlige utslag av normale fysiologiske livsprosesser. Hvis man vil yde understøttelse i tilfelle av nedkomst, må man derfor i loven særskilt nevne dette, således som av komitéen foreslått i § 1.1. Under visse omstendigheter kan der imidlertid inntrede sådanne avvikelser fra disse fysiologiske tilstanders normale forløp, at de må betegnes som abnorme og fallende inn under begrepet sykdom. Forholdsvis hyppig vil der således ved fødsel eller barselseng kunne inntre forstyrrelser, som krever lægehjelp. Det er kun forsåvidt den siste fordring er tilstede, at der i lovens forstand kan tales om sykdom. (Se § 35. A. d.)

Den med alderdommen nødvendig følgende avtagen av livsprosessenes virksomhet og synken av legems- og åndskraften, som vi almindelig benevner alderdomssvakhet, er således heller ingen sykdom. Men også her kan der optre så sterke avvikelser fra eller forstyrrelser i alderdomssvakhetens «normale» forløp, at sykdom må erkjennes å være tilstede.

Som enkelte utenlandske forfattere, og ved enkelte tyske rettsavgjørelser hevdet, å forlange, at der alltid skal foreligge en «anormal forstyrrelse i sundhetstilstanden», er å kreve for meget, forsåvidt man derved vil ha fastslått, at der alltid skal være en objektiv påviselig forstyrrelse i sundhetstilstanden tilstede. Det tør være klart, at et sykekassemedlem, som av engstelse for å lide f. eks. av kreft eller lungetæring, henvender sig til læge, ikke derfor selv skal betale honoraret for undersøkelsen, fordi om lægen intet abnormt kan påvise. Det må være nok at vedkommende føler sig syk eller er i tvil om sin sundhetstilstand. Å få denne tvil kullkastet eller denne sykdomsfølelse fordrevet ved en sakkyndig undersøkelse er for vedkommende «patient» av likeså stor, og mangengang meget større betydning, enn om han var blitt behandlet for en virkelig tilstedeværende sykdom, som f. eks. en reumatisk muskelsykdom eller lign. Med andre ord: folk kan i visse tilfelle i lovens forstand være syke og dog medisinsk sett være sunde.

På den annen side må det naturligvis kreves, at påviselig sykdom skal være tilstede for å opnå de i loven foreskrevne sykepenger. En person må i dette fall ikke alene anse sig syk, men der må være påvist sykdom av den på dette punkt eneste sakkyndige, nemlig lægen. Alene å stole på den sykes egne uttalelser vilde være altfor risikabelt for vedkommende sykekasses økonomi. Dertil spiller simulasjonen efter erfaringer fra land, hvor offentlig sykeforsikring er innført, en altfor stor rolle. Også her hjemme har man fra ulykkesforsikringen mange eksempler på vedkommende patients lyst og forsøk på å overdrive eller opdikte sykdom.»

Komitéens forslag blev ikke vedtatt av departementet, vesentlig av den grunn, at dette fant det tvilsomt, om definisjonen helt ut svarte til, hvad komitéen efter sine motiver hadde tilsiktet å uttrykke.

Skjønt nuværende lov ikke inneholder nogen definisjon, har praksis som ovenfor nevnt i stor utstrekning fulgt komitéens retningslinjer. For medfødte misdannelsers vedkommende er der dog gjort sådan undtagelse i loven, at kassene under visse betingelser skal yde understøttelse. Lovens § 16.4, bestemmer nemlig: «For barn og pleiebarn under 7 år som forsørges av medlemmet kan der ydes lægehjelp for medfødte misdannelser (klump-

fot, hofteleddsluksasjon, hareskår, åpen gane o. lign.), hvis helbredelse på et tidlig tidspunkt har vesentlig betydning for barnets senere liv.» —

For tiden er epidemiske og tuberkuløse sykdommer, samt sinnssykdommer forsikringen uvedkommende forsåvidt tilfellene er av den art, at det offentlige av samfundsmessige hensyn må gripe inn. Det samme gjelder sykdommer, som den forsikrede pådrar sig under sin militære tjenestgjøring; utgiftene for disse vil i almindelighet påhvile militærvesenet.

I tilfelle av sykdom vil et medlem først og fremst få hjelp til å komme under den fornødne lægebehandling. Oprinnelig tilstod loven den forsikrede fri lægebehandling. Forholdet mellem læger og kasser var basert på gjensidige overenskomster som regel avsluttet mellem de respektive fylkesforeninger av læger og kasser. Efterhvert som tiden gikk gjorde der sig efterhånden så sterke økonomiske konfliktsforhold gjeldende, at en endring ansåes påkrevet, og en sådan blev gjennemført fra 1926, idet man da innførte det såkalte refusjonssystem som lovmessig gjeldende for det hele land. Dette går i korthet ut på, at forsikrede selv i førstehånd må betale lægen, mot å få sine utlegg refundert av forsikringen efter takster opstillet av vedkommende departement. For tiden utgjør de av departementet fastsatte grunnsatser: 1ste gangs konsultasjon kr. 3.50; 2nen til 5te gangs konsultasjon kr. 2.00; senere konsultasjoner kr. 1.50; 1ste og 2nen gangs sykebesøk til og med 1 km. fra lægens bolig kr. 5.00; senere besøk i samme sykdom kr. 4.00. For distanser over 1 km. en godtgjørelse stigende fra 6.00 til 18.00 kr. varierende alt efter fremkomstmidlets art. Dertil inneholder tariffen en rekke spesialtakster.

Forsikringen refunderer derimot *lægen direkte* hans utgifter til skyss efter en takst pr. km., som likeledes varierer efter fremkomstmidlets art. Reiser den forsikrede selv til lægen vil han som regel få de nødvendige befordringsutgifter dekket. Har han selv eller hans husbond tjenlig befordringsmiddel, som står til disposisjon, kan han ikke gjøre gjeldende noget krav på mulige reiseutgifter.

Selvfølgelig vil den forsikrede kun få hjelp for behandling hos autorisert læge. I almindelighet kan medlemmet søke hvilken læge han vil; søker han imidlertid uten påviselig tvingende grunn en fjernereboende læge, må han selv bære de merutgifter, som måtte være forbundet hermed.

Til lægehjelp i lovens forstand henregnes ikke blott hvad lægen selv foretar av undersøkelse og inngrep m. v., men også den slags behandlinger, som utføres av andre, men under lægens tilsyn, såsom diatermi, bad og massagebehandling o.s.v. Flere av våre kasser, særlig da de større bykasser, har av økonomiske og kontrollmessige hensyn oprettet særlige avdelinger, hvor deres medlemmer kan få denne slags behandling av fullt utdannede folk.

De forsikrede har rett til lægehjelp i den utstrekning denne er påkrevet,

og denne rett varer sålenge vedkommende er forsikret og står som medlem av en kasse. Er medlemmet under lægebehandling på det tidspunkt forsikringen av en eller annen grunn ophører, ophører også momentant ydelsen av lægehjelp fra forsikringens side, uansett hvor nødvendig lægehjelpen enn måtte være. —

Til lægehjelp henregnes ikke tannlægehjelp. All konserverende behandling av tenner er forsikringen uvedkommende, likeså uttrekning av tenner, hvad de forsikrede tidligere fikk erstattet, såfremt uttrekningen skjedde på grunn av tannpine. Sparehensyn gjorde det nødvendig å stryke denne ydelse. For tiden vil ikke de forsikrede få uttrekningens kostende erstattet, selvom uttrekningen foretas av almindelig praktiserende læge.

Medfører sykdomstilfellet at vedkommende blir arbeidsudyktig, og således blir avskåret fra sin daglige fortjeneste, vil forsikringen yde sykepenger. Arbeidsudyktig er efter loven en forsikret, når sykdommen har medført, at han helt har mistet arbeidsevnen eller lægen erklærer at helbredelse gjør det nødvendig at han helt avholder sig fra arbeide. Er den forsikrede ikke *helt* arbeidsudyktig, kan der tilståes ham halve sykepenger. Sykepengene utgjør pr. dag for:

1ste	inntektsklasse	300— 600 kr.	kr. 0.80
2nen	—»—	600—1000 »	» 1.40
3dje	—»—	1000—1500 »	» 2.10
4de	—»—	1500—2100 »	» 2.80
5te	—»—	2100—2800 »	» 3.60
6te	—»—	2800 ell. mer »	» 4.00

Til medlemmer av 0te klasse betales ingen sykepenger.

Loven har opstillet meget kompliserte regler for utbetaling av sykepenger. Kort skissert er reglene følgende: Sykepenger utbetales ikke for de 3 første dager efter arbeidsudyktighetens inntreden (karenstid). Efter karenstidens utløp beregnes og utbetales sykepenger for alle ukedager, undtagen søndag, sålenge arbeidsudyktigheten varer, dog ikke lenger for hvert sykdomstilfelle enn til utløpet av den 26. uke regnet fra og med første dag, for hvilken der er utbetalt sykepenger. Er sykdommen tuberkulose eller kreft utbetales sykepenger i intil 39 uker beregnet på samme måte.

Er den forsikrede ikke arbeidsudyktig fortvarende i 26 resp. 39 uker, men sykdommen fører med sig perioder av arbeidsudyktighet, blir de forskjellige perioder av arbeidsudyktighet å regne sammen. Er den forsikrede således til en begynnelse kun arbeidsudyktig i 16 uker vil han ha krav på ytterligere 10 uker om han atter blir arbeidsudyktig av samme sykdom o.s.v. Hengår der mellem to arbeidsudyktighetsperioder et tidsrum av 1 år, vil den forsikrede atter ha krav på sykepenger i nye 26 resp. 39 uker. Har således den syke ved friskmelding den $^{1}/_{10}$ 1927 oppebåret

sykepenger i 13 uker vil han ha krav på sykepenger i inntil 26 nye uker, såfremt det nye anfall av arbeidsudyktighet inntrer efter $^1/_{10}$ 1928.

Disse regler gjelder for hvert isolert sykdomstilfelle. Tenker man sig at en forsikret fra først av er lidende av en sykdom, som medfører rett til sykepenger, og under denne blir angrepet av en annen sykdom, vil han ha krav på sykepenger for den første sykdom vedvarende i inntil 26 uker, og er han ved utløpet av dette tidsrum fremdeles lidende av den annen sykdom vil han fortsatt kunne heve sykepenger inntil der er forløpet 26 uker fra den tid, denne annen sykdom medførte arbeidsudyktighet. Har en forsikret nytt sykepenger i 39 uker kan han ikke gjøre krav på ytterligere sykepenger for samme sykdom, før der efter siste understøttelse for denne er hengått 2 år og han i denne tid ikke har hatt symptomer på sykdommen.

Hvor sykdommen medfører nødvendigheten av behandling på sykehus — f. eks. ved større operative inngrep — vil forsikringen yde fri kur og pleie på offentlig sykehus. Ved offentlig sykehus forståes stats-, fylkeskommunalt- eller kommunalt sykehus. Behandlingen må som regel skje ved distriktets ɔ: nærmeste offentlige sykehus, såfremt den skal foregå helt for forsikringens regning. Ønsker en forsikret av en eller annen grunn å behandles på annet sykehus eller klinikk, vil han ikke få samtlige utgifter hermed dekket, såfremt disse overstiger, hvad behandlingen på nærmeste offentlige sykehus andrar til. Efter loven betales der i så tilfelle kun, hvad behandlingen vilde ha kostet på vedkommende offentlige sykehus. For innleggelse på private sykehus etc. gjøres undtagelser fra denne regel, hvor øieblikkelig innleggelse har vært nødvendig og billigere sykehusbehandling ikke har vært mulig å skaffe. Det sier sig selv, at hvor ophold på sykehus vel er ønskelig, men ikke absolutt nødvendig, vil det stå til vedkommende kasse selv å avgjøre, hvad den vil yde: lægehjelp og sykepenger eller sykehusophold. Kur og pleie på sykehus betales alle ukedager fra og med innleggelsesdagen. Med hensyn til varigheten av denne ydelse regnes den lik med ydelse av sykepenger, eller m. a. o. den forsikrede vil kunne gjøre regning på nødvendig sykehusbehandling i inntil 26 respektive 39 uker. Reglene her er de samme som for sykepenger.

I nedkomsttilfelle yder forsikringen godtgjørelse for jordmorhjelp efter takster opstillet av departementet. Takstene er for tiden:

1) Jordmorhjelp på land og i by med under 15000 innbyggere	kr.	18.00
2) Jordmorhjelp i by med 15000—30000 innbyggere og nærmestomliggende land-distrikt med bymessig bebyggelse	»	22.00
3) Jordmorhjelp i by med over 30000 innbyggere etc.	«	26.00

Skyssutgifter til jordmoren må den forsikrede betale selv, medmindre den enkelte kasse på ansøkning har fått adgang til også å bestride disse utgifter.

Barselkvinnen vil videre få barselpenger i 6 uker regnet fra og med nedkomstdagen, samt de nærmeste 2 uker før denne. Barselpengene utbetales med det samme beløp som sykepenger. Inntrer komplikasjoner eller sykdom ydes istedenfor barselpenger de samme understøttelser som under andre sykdomstilfeller. Som almindelig regel utbetales barselpengene til barselkvinnen selv. Forholdene kan imidlertid tenkes å stille sig slik, at en utbetaling av barselpengene til barselkvinnen vilde være lite formålstjenlig. Hensikten med barselpengene er at de skal komme både mor og barn tilgode, og kan det derfor i noget tilfelle befryktes, at dette ikke vil skje, om barselkvinnen selv får pengene, kan disse utbetales til andre, som da vil ha å sørge for barselpengenes rette anvendelse. Finnes det påkrevet vil der bli ydet barselkvinnen fri kur og pleie på nærmeste offentlige fødehjem. Reglene er her de samme som for sykehusbehandling, kun med den forskjell, at varigheten av ydelsene her maksimalt kun er 8 uker, forsåvidt der ikke foreligger sykdom.

Betingelsene for å opnå barselhjelp er, foruten at vedkommende er forsikret på det betreffende tidspunkt, at hun i de 10 siste måneder før nedkomsten har vært medlem av en kretssykekasse.

Ved den forsikredes død utbetales et bidrag til begravelsesomkostninger stort kr. 75.00. Bidraget utbetales til den, som har besørget begravelsen.

Hvad der er anført ovenfor gjelder den forsikrede selv. Er denne gift, eller har barn eller pleiebarn under 15 år å forsørge får han gjennem sin forsikring også nødvendig lægehjelp til ektefelle eller barn efter samme regel som for ham selv. Likeså sykehusbehandling, dog ikke i noget tilfelle utover 26 uker. I nedkomsttilfelle får den forsikredes hustru jordmorhjelp og kr. 30 i barselpenger eller eventuelt 15 dagers ophold på fødehjem. Dør ektefelle eller barn utbetales et begravelsesbidrag stort kr. 75.00 ved ektefelles og kr. 50.00 ved barns død.

For å opnå understøttelse av en kasse er det som almindelig regel ikke tilstrekkelig, at den syke i øieblikket er forsikret. Han må straks ved sykdommens inntreden eller straks efter første lægebesøk melde kassen om tilfellet og under hele sykdomsforløpet stå i rapport med kassen, melde forandring av opholdssted, inntredelse av arbeidsudyktighet etc. Undlater han dette og således bevirker, at kassen ikke kan treffe nødvendige forføininger og føre den foreskrevne kontroll, kan kassen nekte ham enhver understøttelse. Lægeutgifter refunderes ikke førenn der forevises kvittert regning fra behandlende læge. Heller ikke utbetales sykepenger før der foreligger bevidnelse fra lægen om arbeidsudyktighet. I nedkomsttilfelle må jordmorens erklæring foreligge, før barselpenger utbetales.

Forsikringens organer. Forsikringens organer er i første rekke *kretssykekassene.* Ifølge loven skal der i enhver av landets kommuner være en sykekasse (kretssykekasse). I enkelte herreder er det — rent undtagelsesvis — av praktiske hensyn flere kasser, således i Aker.

Kassenes viktigste organer er: *Styret* og *forretningsføreren.*

Efter loven skal styret bestå av 9 medlemmer med 9 varamenn valgt av kommunestyret blandt kassens medlemmer og innskuddspliktige arbeidsgivere, henholdsvis 5 og 2, samt 2 i ubundet valg. Loven åpner imidlertid også adgang til kun å velge 5 medlemmer med 5 varamenn — en adgang som er meget benyttet. Forholdstallet blir da 3, 1 og 1. Det enkelte styres funksjonstid er 3 år. Styret velger selv sin formann og næstformann for 1 år ad gangen. Styret er efter loven tillagt ledelsen av kassens anliggender, deriblandt forvaltningen av dens midler, og representerer gjennem sin formann kassen i alle rettslige anliggender.

Hver kasse skal ha en forretningsfører. Han ansettes av vedkommende kommunestyre — efter at kassestyrets forslag er innhentet. Ansettelsen må godkjennes av Riksforsikringsanstalten. De større bykasser og enkelte av de større landskasser må av hensyn til arbeidets omfang, ved siden av forretningsføreren også ha andre kontorfunksjonærer. Disse ansettes likeledes av kommunestyret efterat styrets forslag er innhentet, og ansettelsene må godkjennes av Riksforsikringsanstalten. Såvel forretningsførerens som de øvrige kontorfunksjonærers lønninger fastsettes av kommunestyret efter forslag av kassestyret. Lønnsansettelsen må godkjennes av vedkommende departement.

Forretningsføreren har den daglige ledelse av kassens anliggender. Det tilkommer således ham å påse, at alle forsikringspliktige innen kommunen blir anmeldt til forsikring av sine respektive arbeidsgivere, å beregne premier og påse disse innbetalt, å foreta utpantning m. v. hvor forfallen premie ikke innbetales, å føre kontroll med de syke m. m. m. Forretningsførerne er i det hele pålagt et ganske betydelig arbeide. Og de har avgjørelsen i alle saker, som ikke uttrykkelig er henlagt til styret. Forretningsførerens avgjørelse kan dog alltid bringes inn for styret, likesom dette kan forlange enhver sak av viktighet forelagt sig, selvom saken efter sin natur ordinært skal behandles av forretningsføreren.

Som et kasseorgan nevner loven også *generalforsamlingen* eller representantskapet: Kassens medlemmer og innskuddspliktige arbeidsgivere skal efter loven innkalles minst én gang om året til generalforsamling. Kassestyrets formann skal lede forhandlingene. Som almindelig regel har det imidlertid vist sig helt umulig å få avholdt generalforsamling i kassene, tross betimelig innkallelse m. v. møter ingen op. Sannsynligheten taler derfor for, at dette organ vil bli sløifet.

Ved enkelte større kasser — således Oslo kretssykekasse — finnes

istedetfor generalforsamling et *representantskap*. Dette har samme funksjon som generalforsamlingen. —

Foruten kassene foreskriver loven, at der i hvert herred skal være en såkalt *nevnd*.

Nevnden består av 3 medlemmer, som velges for et tidsrum av 3 år av kommunestyret. Av medlemmene skal minst én være medlem av formannskapet, en skal være arbeidsgiver og en medlem av kretssykekassen. Nevnden velger selv sin formann. Nevnden fungerer som appellinstans, hvortil kassens avgjørelser i de forskjellige spørsmål kan innankes. Nevndens avgjørelser er endelig såfremt partene på forhånd har gitt sitt samtykke hertil. I motsatt fall kan nevndens avgjørelse bringes inn til prøvelse av Riksforsikringsanstalten.

Riksforsikringsanstalten er kassenes centralstyre. Riksforsikringsanstalten har å føre kontroll med kretssykekassenes ledelse og med sykeforsikringslovens gjennemførelse i det hele. Riksforsikringsanstalten er både administrativ og dømmende myndighet. Dens avgjørelser i ankesaker er endelige, såfremt de er av skjønnsmessig karakter. Derimot kan avgjørelser som ikke er av ublandet skjønnsmessig karakter innbringes for de almindelige domstole.

Forsikringens administrative apparat er som det vil skjønnes ganske stort og vidløftig. Å få gjort alle kasser — deres styrer og forretningsførere m. v., helt fortrolig med loven og etablert en nogenlunde ensartet praksis er et arbeide av vanskelig overkommelig art for en centraladministrasjon, som har sitt sete i Oslo og forøvrig heller ikke er utstyrt med faste reisende inspektører. For bl. a. å lette dette arbeide gikk kassene allerede i 1912 til oprettelse av de såkalte fylkesforeninger. Disse har satt sig til opgave å drøfte og i det hele å ta sig av, hvad der kan være av interesse for kassene i deres daglige arbeide, fremkomme med forslag om påkrevede endringer m. v.

Som fylkesforeningenes topp virker *Kretssykekassenes Landsforening*, hvis styre for tiden består av 7 medlemmer. Landsforeningen lar avholde et felles sykekassemøte for det hele land hvert 3dje år. På disse landsmøter behandles lovforslag, lægespørsmål m. v.

Disse sykekassesammenslutninger, som er helt frivillige og private, har hittil vist sig å være gode hjelpeorganer. De har utført et godt arbeide og har dermed bidratt sitt til å lette centraladministrasjonen i dens arbeide i retning av å gjøre forsikringen praktisk og avpasset efter de stedlige forhold.

Ved siden av kretssykekassene åpner loven adgang til å oprette brukskasser og andre private eller kommunale sykekasser. Betingelsen for

at disse kan tre istedenfor kretssykekasse er i hovedsaken at de har et visst minimumsantall medlemmer, at deres ydelser ikke er mindre enn dem, som til enhver tid påhviler kretssykekassene, og at deres midler forvaltes på en av Riksforsikringsanstalten godkjent måte. — Av slike godkjente kasser har man for tiden kun 41.

Fremtidsopgaver. Tidens løsen er å spare. Og sparetanken har da også nådd syketrygden. I 1927 blev der nedsatt en departemental komité som i første rekke hadde til opgave å søke utvei til å få trygdens utgifter redusert. Det praktiske resultat av komitéens arbeide er til dato loven av 22. juni 1928, som innfører en del endringer, hvorved der tenkes opnådd visse besparelser uten i vesentlig grad å forringe trygdens verdi. I de foregående avsnitt er disse endringer tatt med i betraktning.

Komitéen er imidlertid ikke ferdig med sitt opdrag: den skal videre gjennemarbeide og revidere loven i sin helhet og dessuten om mulig fremkomme med forslag til en ny og for alle parter mere tilfredsstillende lægeordning. For syketrygden er løsningen av dette spørsmål en hovedbetingelse. Det nuværende refusjonssystem har vært gjenstand for megen kritikk og det er vel nu praktisk talt erkjent av alle, at det langt fra er nogen ideell ordning. For tiden er det umulig å uttale noget om i hvilken retning et kommende forslag vil komme til å gå; man kan alene uttale håpet om, at det må lykkes komitéen å løse dette spørsmål.

Litteratur: Arbeiderkomitéens Innstilling II (1890) med bilag. Ot. prp. nr. 23 (1893). Ot. prp. nr. 30 og Innst. O. XIII (1896). Dok. nr. 1. og Innst. O. VII (1897). Forh. i Odelst. 1897 (s. 505—561). Innst. til lov om syke- og ulykkesforsikring (1902). Utkast til lov om sykeforsikring og forandringer i ulykkesforsikringslov av 1894 (1902). Forslag til lov om sykeforsikring (1907). Ot.prp. nr. 19 og Innst. O. XI. (1909). Forh. i Odelst. 1909 (s. 1227—1412). Besl. O. nr. 106 og 107 og Innst. O. nr. 108 (1909). Forh. i Lagt. 1909 (s. 510—558). Besl. L. nr. 111 og 112 og Besl. O. nr. 118. (1909).

B. Wyller. Kommentarutgave av Sykeforsikringsloven (april 1911). Qvigstads kommentarutgave av 1912.

Stortingsmed. nr. 17 (1911) med bilag. Ot.prp. nr. 20, Innst. O. nr. 27 og Dok. nr. 26. (1911). Forh. i Odelst. 1911 (s. 81—112) og i Lagt. (s. 9—15). Dokument nr. 23 (1912). Odelstingsforh. 1912 (s. 673—696). Ot.prp. nr. 35 (1913). Ot.prp. nr. 1 og Innst. O. III (1914). Dok. nr. 31 (1914) fra socialkomitéen. Dok. nr. 39 fra den forsterkede socialkomité. Dok. nr. 43 og Besl. O. til Innst. O. III (1914). Forh. i Odelst. 1914 (s. 90—440) og i Lagt. (s. 25—47). Ot.prp. nr. 18, Innst. O. XV og Dok. nr. 38 (1915). Forh. i Odelst. 1915 (s. 1297—1396), i Lagt. (s. 531—590) og i Odelst. (s. 1899—1906).

Kretssykekassenes Landsforenings kommentarutgave av S. F. L. (1916).

Ot.prp. nr. 27 og Innst. O. XXII (1917). Odelstingsforh. 1917 (s. 537—559) og i Lagt. (s. 193—197). Ot.prp. nr. 44, Innst. O. nr. 110, Ot.prp. nr. 61, Innst. O. nr. 114. Besl. O. nr. 136 og nr. 137 (1918). Forh. i Odelst. 1918 (s. 1116—1120). Ot.prp. nr. 58 og Innst. O. XX. (1920). Forh. Odelst. 1920 (s. 969—988). Besl. O. nr. 151 (1920). Forh. i Lagt. 1920 (s. 261—264).

Kretssykekassenes Landsforening: Sykeforsikringen. Forberedelse og virksomhet, 1885—1911—1921 (1921).

Ot.prp. nr. 33 og Innst. O. XV (1925). Forh. i Odelst. 1925 (s. 646—750) og i Lagt. (s. 240—260). Ot.prp. nr. 20 (1927). Innst. O. nr. 55. Forh. i Odelst. 1927 (s. 654—662). Innstilling fra Den departementale sykeforsikringskomité av 1927. Ot.prp. nr. 46 og Innst. O. XVI 1928. Forh. i Odelst. 1928 s. 380—424.

Årsberetning fra R. F. A. nr. 15—22. Norges off. Statistikk: Rekke VI nr. 174, VII nr. 8, VII nr. 32, VII nr. 61, VII nr. 94, VII nr. 140, VII nr. 180 og VIII nr. 9.

Settlementsbevegelsen i Norge.

Av *Nanna Michelet.*

Settlementsbevegelsen begynte i 1880 årene i England som en bevegelse blandt socialt interessert, akademisk ungdom. Den blev et utslag av en trang blandt studenter — og andre akademiske unge — til ikke bare å ha teoretisk innsikt i og interesse for tidens sociale spørsmål, men til også av egen erfaring å opleve og med egne øine å se de sociale forhold hvorunder våre storbyers arbeiderbefolkning lever og arbeider, slik som det kun kan læres ved å bo og leve blandt dem. Dernæst var den også et utslag for følelsen av hvordan enhver gave forplikter: Den akademiske ungdoms anledning til å få del i alle sin tids åndelige goder gir dem også forpliktelse til ikke bare å ta imot, men også å dele med de mange, som ikke har fått denne chanse.

Fra det første engelske settlement, «Toynbee Hall» (opkalt efter Oxfordstudenten Toynbee) har settlementsbevegelsen bredt sig utover såvel Europa og Amerika, som også i Asia og Afrika. Efterhånden er det nu heller ikke bare de unge akademikere som har tatt idéen op; settlementet på de forskjellige steder er blitt den plass, hvor alle forskjellige samfundslag kan møtes og finne frem til den personlige kontakt med hverandre, — enten det nu har vært studenter, forretningsfolk, eller andre, som har tatt initiativet.

Skal man med et par ord uttrykke det «program» som settlementsbevegelsen har, lar dette sig kortest si med det amerikanske ordspill, at det er «to be your neighbours neighbour»[1]). De lokale forhold i de forskjellige land og til de forskjellige tider vil alltid finne forskjellige veier for å nå dette mål. Men i og for sig uttrykker det de to hovedbetingelser for alt settlementsarbeid: For å drive settlementsvirksomhet, må man bo i det strøk hvor man arbeider — ellers blir man ikke virkelig «nabo», men bare en mere eller mindre tilfeldig kjenning. Dette er den ene betingelse. Den annen særeiendommelighet ved settlementsarbeidet følger av den første: I settlementet — som «nabo» — står man ikke overfor en enkelt gruppe mennesker, som f. eks. speidere, K. F. U. K.

[1]) Dette kan oversettes helt ordrett «å være din nabos nabo», men brukes like meget i overført, kristelig betydning «å være din næstes næste».

eller lign., men man møter ethvert menneske — uansett alder, kjønn, klasse, livsstilling — med innstillingen: hvad trenger du — nu i dette øieblikk! det være sig materiell hjelp, interesser, trøst, utdannelse, kanskje også tilrettevisning — men alt gitt i kjærlighet. Dette igjen fører til at settlementet arbeider alltid på en bred front. Intet menneske er settlementet uvedkomment, ingen «sak» i settlementets nabolag er utenfor settlementets interesse-sfære. Derfor blir settlementsbevegelsen ingen «sak», men en organisme, settlementsarbeideren ingen fagmann, men en venn og settlementet selv ikke en institusjon, men et åpent hjem, nabolagets «pulsslag».

Tilslutt et citat av professor Michelet om studentersettlementet i Oslo, dets idé og formål: «Personlig sett er et studentersettlement et kjærlighetens sociale kursus. — En skolegangs- og studietid, som utelukkende er optatt med det egennyttige, kan nok utdanne fagmennesker og egoister, men ikke samfundsmennesker og Jesu efterfølgere «i gjerning og sannhet». Allerede av denne grunn er et kjærlighetens sociale kursus av stort verd — allermest for hybelstudentene. Desto mer, jo klarere de ser idéalet, å gi det beste; ti desto mere blir det for dem intet ringere enn en Guds skolegang som bærer frukt til evig liv. Vårt folk trenger akademisk dannede som ikke bare er nyttige fagmennesker, men samfundsmennesker, slike som har lært å se og forstå og ta fatt der, hvor forholdene trenger sociale kjærlighetsgjerninger.»

Allerede i 90-årene blev settlementsidéen kjent i Norge og vakte her sympati og interesse, særlig innen akademiske kretser. Professor dr. S. Michelet, som senere satte igang settlementet i Fossveien 19, studerte således virksomheten i det første engelske settlement, Toynbee Hall, og foranlediget en artikkel i «Morgenbladet» om dette arbeide i 1898. Dr. Nathanael Beskow, senere forstander for «Birkagården» settlement i Stockholm, holdt i 1901 et tendende socialt foredrag på det nordiske studentermøte på Leckø slott. Dette satte dype spor innen nordiske studenterkretser på dette område. Som direkte følge herav blev der i Norske Studenters Kristelige Forbund dannet en social studiecirkel med formålet å sette studentene inn i tidens sociale spørsmål og derved hjelpe dem til å få et mere socialt tenkesett. Dette blev kun en teoretisk studieklubb. Kretsens åndelige leder var i mange år sogneprest Eugéne Hanssen.

De kvinnelige studenter, som følte trang til aktivt å ta fatt, oprettet i 1912 «Kameratklubben», en klubb for arbeidersker og studenter, hvor man kommer sammen i hyggelig samvær for å lære hverandre å kjenne.[1] Også de mannlige studenter innen Norske Studenters Kristelige Forbund forsøkte sig et par ganger med klubb for studenter og unge arbeidere. Disse forsøk fikk imidlertid ingen varig betydning.

[1] Se om denne Signy Arctander: «Kameratklubben» i «Socialt Arbeid» I s. 151.

Det var pastor Mikael Hertzberg, som, i tilknytning til Tøien småkirke (på østkanten av Oslo), først tok settlementsidéen praktisk op i Norge. I motsetning til England, blev tanken knyttet til en menighetsvirksomhet og til en sognekirke, idet det voksende menighetsarbeid gjorde det nødvendig i 1914 å tilkalle yngre, ledende krefter. Det blev da helt naturlig et par teologiske studenter, som tok fatt. Arne Fjeldbu (i flere år Norske studenters kristelige forbunds sekretær, nu prest ved Trondhjems domkirke) og Karl Martinussen (stiftet 1915 for Norges Kristelige Studenterbevegelse den Kristelige forening ved Norges Landbrukshøiskole, nu prest ved småkirken i Bergen) var de første. Som takk for sitt arbeid fikk disse studenter fritt værelse i tårnet i Tøienkirken, møblert, opvarmet og rengjort, og bodde således i det strøk hvor de virket. «Tøienapostlene» og «kapellanene» var de navn de oftest gikk under. Ungdomsarbeidet med søndagsskolen blev deres opgave og i tilknytning hertil bibeltimer, sangkor, tusenfrydsarbeid, etc. Senere kom også «Tøien akademi» istand, med foredragsserier — noe lignende folkeakademiene, samt større møter for arbeidere.

Da dette viste sig å være en praktisk ordning tok senere også de andre småkirker (i Vaterland og Piperviken) tanken op, og nu arbeider fra 1—5 studenter ved hver småkirke på østkanten og bor i kirken. De kvinnelige studenter er aldri kommet med i dette arbeid. Det har kun vært teologer, og arbeidet har helt formet sig som religiøst menighetsarbeide.

Innen Kvinnelige Studenters Kristelige Forening (en del av Norske Studenters Kristelige Forbund) var der fra 1915 av tale om å få egen lønnet sekretær for å hjelpe studentene med oprettelse av klubber for studenter og enslig stillede unge piker av forretningsstanden — et resultat av det inntrykk Sigrid Undsets bok «Jenny» gjorde den gang. Grunnet økonomiske vanskeligheter stod saken i stampe inntil 1919. Da bød der sig en anledning til å kjøpe gården Fossveien 19 på Grünerløkken. Denne eiendom hadde tilhørt Norges Kristelige Ungdomsforbund og var inntil da benyttet til socialt arbeid av forskjellig art, til foreningsvirksomhet, møter og pensjonat for arbeidersker. Nu blev den — takket være fru direktør Throne Holsts interesse og økonomiske hjelp — innkjøpt av Norges Kristelige Studenterbevegelse, hvis formann var professor dr. S. Michelet, for å benyttes som studentersettlement. 4 kvinnelige studenter flyttet straks inn. Senere blev frøken Sollaug Næss, som var utdannet fra Woodbrook settlement i England, ansatt som sekretær for å forestå det sociale arbeid i Fossveien 19 og bestyre et studenterpensjonat for kvinnelige studenter i forbindelse med settlementsvirksomheten.

De første 3 år av settlementets historie gikk med til å uteksperimentere hvorvidt og hvorledes studentersettlementetsidéen kunde innpasses i norske forhold. Den tanke at unge studenter på egen hånd slo sig ned og innbød nabolagets folk til klubber og møter, vakte stor forbauselse, men megen vel-

vilje. Og i 1923 stod Norges Kristelige Studenterbevegelses sociale settlement i Fossveien 19 der som et faktum, med eget studenterpensjonat for 11 kvinnelige studenter med ialt 50 medarbeidere og 227 klubbmedlemmer. Inntil denne tid var det studenterbevegelsens formann professor Michelet som hadde hjulpet studentene tilrette. Nu fikk settlementet sin egen direksjon med chefsdirektør N. Rygg som formann og gikk inn som eget ledd i Norges Kristelige Studenterbevegelse. Efterat frøken Næss hadde sluttet i 1922, gikk ledelsen over til frøken Steinvor Mellegard, som i 1924 blev avløst av frøken Nanna Michelet (social utdannelse fra Tyskland og Amerika).

De næste 4 år (til 1927) blev, efter de første års eksperimentering, en tid full av omdannelser og nye landevinninger. Studenterpensjonatet blev åpnet også for mannlige studenter, som nu for alvor tok op sin del av settlementsarbeidet. Alle klubber blev gjort ganske små — 8-10 i hver klubb, så hver student skulde få den best mulige anledning til å komme i personlig kontakt med den enkelte. Nye klubber og nye arbeidsgrener vokste frem. Som før dreves arbeidet ved studenter vesentlig fra Norske Studenters Kristelige Forbund. Men også andre studenter kunde delta.

Endelig er vi fra 1927 kommet inn i en ny periode av settlementets liv, hvor arbeidet særlig har samlet sig om utdypning av det arbeid som er. Settlementet er kommet inn i en modningsprosess, såvel administrativt som kristelig socialt og pedagogisk.

Fossgården, — som nu det kristelige studentersettlement heter siden 1927 — hadde ved utgangen av vårsemesteret 1928 30 klubber, 2 speidertropper for gutter, 1 speidertropp for piker, 10 klasser i elementærfag for voksne (menn og kvinner), 1 studiecirkel for menn og 1 barnehave. Ialt var der 632 klubbmedlemmer og elever. 104 studenter var dette år med som medarbeidere Disse kom fra alle fakulteter ved universitetet samt praktisk talt alle høiere læreanstalter i byen. Av studentene bodde 20 i Fossgården, de andre kom til sine klubber. Det reglementære sociale arbeid er for hver student satt til 2 timer pr. uke.

Bevegelsens utvikling i de senere år fremgår av nedenstående tabell:

FOSSGÅRDENS vekst 1920—28.

År:	1920	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928
Antall medarbeidere	4			15	35	65	84	87	104
Klubbmedlemmer	40	100		227	293	494	512	525	632
Derav ant. voksne	15		45	50	105	228	230	235	282
» » barn	25			177	188	265	282	290	350
Antall klubber, klasser	3	6	8	9	25	34	37	38	43

Arbeidet ledes av en dertil ansatt leder, som også er husmor i studenterpensjonatet i Fossgården samt social sekretær i Norges Kristelige Studenterbevegelse. Dessuten er der en ansatt barnehavelærerinne og en mannlig student som er ansatt som instruktør for guttearbeidet. 2 studenter er husinspektører. Sammen med lederen leder et av studentene selvvalgt styre settlementets daglige sociale virksomhet.

Det arbeid studentene har tatt op og fører videre, kan deles i følgende arbeidsgrupper: *Gamlearbeidet* med 2 klubber for gamle koner og 1 for gamle menn: 14 daglige møter. *Mødrearbeidet* med 2 mødreklubber som sammen danner Fossgårdens mødreforbund og som sådant er tilsluttet Hjemmenes Vels Landsforbund: 14 daglige møter og et par fellesmøter pr. semester. *Ungpikearbeidet* med 5 klubber for unge piker: Ukentlige møter og 1 fellesmøte for alle 1 gang pr. måned. *Friundervisning for voksne* (menn og kvinner) med undervisning i norsk, engelsk, tysk og bokholderi. Hver klasse har 2 timers undervisning en kveld pr. uke. Dessuten felles kameratkveld — 1 for menn og 1 for kvinner — 1 gang pr. måned. *Studiecirkel for menn* (studenter og elever): 1 gang hver 14de dag. 3 *klubber* for voksne *gutter* og 6 klubber for yngre gutter: Ukentlige møter samt felles møte for de yngre 1 gang pr. semester. *Speiderarbeidet* med 2 speidertropper for gutter (tilsluttet Norsk speiderguttforbund) og 1 tropp for speiderpiker (K. F. U. K. speidere). 11 *småpikeklubber* med ukentlige møter. *Barnehave* for 30 barn i alderen 3—7 år, hver dag kl. 10—2.

Hertil må nevnes 1 fellesgudstjeneste for de gamle samt vår barnegudstjeneste, begge deler 1 gang pr. semester. I de senere år knytter der sig også sommerarbeid til Fossgården med sommerleire for barn og voksne.

Settlementet arbeider kun ved hjelp av frivillige bidrag, idet der ikke ydes noen økonomisk støtte fra stat eller kommune.

I et arbeid innenfor settlementets ramme vil det alltid være vanskelig å trekke op linjer for arbeidet fremover. Arbeidet er for intimt, arbeidskreftene (studentene) for vekslende til at man kan legge — eller iallefall proklamere store og nye planer. Hver dag bringer nye krav som må fylles om man skal være «en god nabo». Et par ord kan der imidlertid helt generelt sies om retningslinjer fremover. Disse bør da samles om 3 hovedpunkter:

1. Retningslinjer for arbeidet i nabolaget.
2. Opgaver overfor studentene, og
3. settlementsbevegelsens vekst her i Norge.

Fremtiden vil nødvendigvis føre med sig en sterkere konsentrasjon av settlementsarbeidet. Dette må ikke skje ved en begrensning av arbeidsgrener eller klubbmedlemmer, men ved en mere bevisst begrensning av det område, hvor det enkelte settlement tar op sin opgave, en geografisk begrensning av «nabolaget». Sålenge der i Oslo er kun ett — eller, hvis

småkirkene medregnes — så få settlements, vil dette falle vanskelig (derom se senere). Men skal arbeidet ikke bli overfladisk, vil dette måtte gjennemføres.

Kravet på stadig sterkere bånd mellem settlementet og klubbmedlemmene vil stadig vokse, og nye opgaver dukker alltid op og venter på sin løsning. Man kan nevne ifleng: Et til stadighet åpent lekeværelse for barn, hvor de kan få leke om eftermiddagene, istedenfor å henge på gaten — ikke minst hele høsten utover. — Eller barnas lekselesning, som nu ofte er en meget vanskelig sak fordi plassen og roen til lesning hjemme mangen gang er et ukjent begrep. Å få op interessen for musikk og også musikkundervisning er et felt hvor studenter kan ta fatt. Alt dette er opgaver som vil være gode arbeidsmetoder for å fremme settlementets idé. Men det vesentlige her — som før nevnt — er at hver student finner *sin* form for samvær mellem mennesker med settlementet som basis.

Overfor studentene står settlementet foran en nyorientering. Som allerede nevnt, begynte den sociale interesse innen Den Kristelige Studenterbevegelse som en teoretisk interesse. Efterhånden fikk studentene gjennem settlementet en mere praktisk social innstilling og den teoretiske interesse blev midlertidig liggende under for alle de problemer av praktisk art som da meldte sig. I de 8 år settlementet har bestått har disse rent praktiske spørsmål spilt hovedrollen. Settlementets opgave fremover bør nu overfor studentene i første rekke bli å hjelpe dem til å få knyttet sammen deres praktisk-sociale erfaringer med den tenkende akademikers trang til også teoretisk å utdype problemene.

I forbindelse med settlementbevegelsens vekst i Norge, bør der pekes på 2 mål å arbeide fremover mot:

Som allerede nevnt vil en ubegrenset vekst av et enkelt settlement nødvendigvis føre til overfladiskhet. Man bør derfor ikke søke å utvide det enkelte settlement for meget, men som en opgave forsøke om man rundt omkring i byen kunde få flere slike «centra», hvor folk fra forskjellige samfundsklasser kunde få anledning til å møtes. Således vilde for eksempel Kampen, Rodeløkken, Gamlebyen, Hammersborg, egne sig fortrinlig. «Kameratklubben» i Maridalsveien er allerede i mange deler meget av et settlement i arbeid og ånd, det er bare skade at forholdene foreløbig medfører at ingen kan bo på stedet.

Hvem skulde man så tenke sig kunde ta initiativ til slike settlements? — Det kunde være forretningsfolk, lærerinner, funksjonærer, — hvem som helst, bare man hadde øinene oppe for dette slags samarbeids verdi. Der er nok av opgaver som venter på å bli tatt op.

En annen side har også stor verdi, når man vil legge planer fremover for «norsk settlementsbevegelse»: Inntil nu har det ikke lykkes oss å skape samarbeid mellem settlementsbevegelsene i de nordiske land. Kun

engang, i 1924, innbød studentersettlementet i Oslo de andre lands settlementsarbeidere til et ledermøte her. Der deltok arbeidere fra Danmark, Sverige og Finnland. Man håpet dengang at dette vilde føre til et fastere samarbeid med gjensidig utbytte. Dessverre har disse møter ikke fortsatt. Men der er ikke tvil om, at et slikt samarbeid vilde ha stor verdi. Måtte også dette gå inn som et ledd i fremtidsplanene.

Litteratur: Signy Arctander: «Kameratklubben» i «Socialt Arbeid» I s. 151 flg. *Rektor Nathanael Beskow:* Den kristne studenten och den sociala frågan. Foredrag holdt på Leckø slott. Forhandlinger ved 6te Nordiske studentermøte med kristelig program, 1901, s. 141 flg. *Mikael Hertzberg:* Studentersettlements i norsk oversettelse. Excelsior 1914, s. 135 flg., senere også i Småkirkeforeningens årsberetn. 1914, s. 9 flg. *Hertzberg:* Kirken og folket. Kristiania 1917, s. 264. flg. *Professor Dr. S. Michelet:* Hvorledes nå vår tids arbeidere? Innledning til diskusjon holdt i Vadstena. Excelsior 1914, s. 117. *Michelet:* Vårt kristelig sociale settlements idé. Settlementsbrev våren 1927. *Dorothea Strøm Andersen:* Settlementsbevegelsen og dens virkeliggjørelse hos oss — Fossgården. Urd nr. 23, 1928. *O. Wiesener:* Studentersettlements. Norges barneforsorg, s. 217 flg. *Arbeidersker og kvindelige studenter.* Excelsior 1913, s. 96, notis ang. Kameratklubbens møte på Eidsvoll for arbeidersker og studenter, 1913. *Studentersettlementets årsberetninger* fra 1923. *Småkirkeforeningens årsberetninger fra* 1913.

Ulykkesforsikring for fiskere.

Av byråchef H. S. Knap.

Innledning. Den norske ulykkesforsikring for fiskere er som ulykkesforsikringen for sjømenn en tvungen forsikring.

Den nu gjeldende ulykkesforsikring for fiskere hviler på lov av 10. desember 1920, der trådte i kraft den 1. april 1921. Den er senere utviklet ved tilleggslovene av 17-7 1925, 4-7 1927 og 22-6 1928, hvilken siste lov er av særlig betydning for forsikringen. Den trådte i kraft 1. november 1928. Ulykkesforsikringen for fiskere yder kun erstatning for *bedriftsulykke* ɔ: ulykke som rammer fiskeren i forbindelse med fiskernæringens utøvelse. Herom nærmere under avsnittet om forsikringens formål.

«Forsett» utelukker ikke fra retten til erstatning.

Fiskerforsikringen bygger som de 2 andre norske sociale ulykkesforsikringer i teknisk henseende på *kapitaldekningssystemet.* Premiene må være så høie at de dekker ikke blott de enkelte års utbetalinger, derunder *for tiden* også administrasjonsutgiftene, men også kapitalverdien (den kontante verdi) av de fremtidige renteutbetalinger som årets ulykker påfører forsikringen. Premien er fastsatt i selve loven (dens § 13) og utgjør for tiden kr. 10,00 pr. kalenderår pr. forsikret. De forsikrede betaler av denne premie selv $^4/_{10}$; staten betaler $^4/_{10}$ pr. kalenderår pr. forsikret, men av denne andel dekker Havnefondet kr. 110 000 pr. år; de resterende $^2/_{10}$ betales av Fiskarfondet av 1920. Kongen kan om fornødent med

Stortingets samtykke forandre denne premie. Fiskernes premieandel inndrives i tilfelle ved utpantning av vedkommende bostedskommunes skatteopkrever, om så ønskes i forbindelse med de kommunale skatter. Har fiskeren en arbeidsherre, er denne personlig ansvarlig for fiskerens premieandel og kan trekke den fra i hans lønn. Det samme gjelder skipperen på fartøi under 50 br. reg. tonn, høvedsmann på fiskerbåt samt notbas for notbruk; premieandelen kan fratrekkes i den forsikredes lønn eller utbytte. Inngår ikke fiskernes premieandel, er vedkommende kommune ansvarlig for den likeoverfor Riksforsikringsanstalten. De frivillig forsikrede fiskeres premieandel betales ved innmeldelsen og erlegges med kr. 1,00 pr. kvartal fra og med det kvartal, hvori optagelsen skjer. Premien for de tvungent forsikrede skal av kommunen være innbetalt til tilsynsmannen innen 15. august og for de frivillig forsikrede innen årets utgang. Skjer innbetalingen ikke i rett tid betaler kommunen 5 % rente. For sitt arbeide med manntallet har kommunen 2 % av fiskernes premieandel.

Den arbeidsfortjeneste, hvorav erstatningen beregnes, er fastsatt i loven (dens § 9) og utgjør for personer under 60 år kr. 1200 pr. år og for personer fra og med 60 år kr. 1000 pr. år.

Fiskerforsikringen administreres av Riksforsikringsanstalten. Staten bærer utgiftene ved administrasjonen, men kan efter tilleggsloven av $^{17}/_{7}$ 1925 forlange dem helt eller delvis dekket av premieinntekten. For tiden dekkes de av denne. Ved forsikringens utøvelse bistår i hver by og hvert herred den samme tilsynsmann som er ansatt for ulykkesforsikringene for industriarbeidere m. v. og for sjømenn.

Anmeldelsesplikten for ulykker påhviler den skadede selv eller ved dødsfall hans efterlatte. Anmeldelsesfristen er 1 år efter ulykkens inntreff, eller efter at de efterlatte er blitt vitende om den. Senere enn 2 år efter ulykken kan krav på erstatning med rettsvirkning ikke fremsettes. Denne siste frist tar dog nærmest sikte på anmeldelse av dødsfall inntrufne utenfor rikets grenser og som de efterlatte ikke har kunnet bli vitende om før efter utløpet av 1 års fristen. Er en skadet, som har oppebåret erstatning (invalidrente), senere død som følge av skaden, må krav på erstatning fremsettes innen 2 år efter skadedes død.

Riksforsikringsanstaltens avgjørelse av erstatningsspørsmål kan av vedkommende innen 3 måneder efter at avgjørelsen er ham meddelt innankes for en appellkommisjon i Oslo, der består av samme formann og læge som appellkommisjonene for ulykkesforsikringene for industriarbeidere m. v. og for sjømenn, samt av 3 av Stortinget opnevnte representanter for fiskerne.

For å lette oversikten over fiskerforsikringen vil fremstillingen bli delt i følgende avsnitt: Forsikringens omfang og fiskermanntallet, forsikringens formål og dens ydelser.

Forsikringens omfang. Fiskermanntallet. Efter tilleggsloven av $^{17}/_{7}$ 1925 omfatter forsikringen følgende her i landet *bosittende* personer:

1. Fiskere og fangstmenn som driver næring ved saltvannsfiske eller fangst av dyr i havet — alene eller i forbindelse med annen næring — og personer som tilhører fiske- og fangstfartøiers mannskap. Undtatt er dog mannskap, fiskere og fangstmenn på *norske* fartøier på 50 br. reg. tonn eller derover, idet disse omfattes av den norske sjømannsforsikringslov.

2. Personer som helt eller delvis ernærer sig ved beskjeftigelse i småskibsfarten, besetning på rednings- og losskøiter og lystfartøier såfremt fartøiene er under 50 br. reg. tonn, men på eller over 4 br. reg. tonn. Undtatt er dog besetningen på fartøier av samme størrelse, som *vesentlig* går i passasjerfart, idet disse omfattes av sjømannsforsikringsloven.

Besetningene på lektere (fartøier uten egne fremdriftsmidler) på mellem 50 og 4 br. reg. tonn inngår under fisker- og småskibsfartforsikringen, såfremt lekterbedriften utøves som selvstendig virksomhet. Er lekteren under 4 br. reg. tonn henføres besetningen under den under ulykkesforsikringen for industriarbeidere m. v. forsikringspliktige bedrift som eier lekteren.

Punkt 1 omfatter også personer som beskjeftiger sig med agning av fiskeredskaper, selv om de ikke medfølger fiske- eller fangstfartøi. Under uttrykket: «fangst av dyr i havet» inngår bl. a. fangst under fangstekspedisjoner med overvintring i arktiske egne.

Til småskibsfart under punkt 2 henregnes f. eks. fart med mindre fartøier som seiler langs kysten, på elver eller innsjøer med forskjellig slags last som sand, mursten, brensel og lign. samt mindre kjøpe- og transportfartøier som følger med på fiskeplassene for å opkjøpe, konservere og tilgodegjøre fangsten, slepebåter m. v.

Forsikringen omfatter alle under punkt 1 og 2 omhandlede her i landet bosittende personer uten hensyn til kjønn eller nasjonalitet. Norsk fisker eller fangstmann, der tjenestgjør på *utenlandsk* fiske- eller fangstfartøi, omfattes av forsikringen såfremt han virkelig er bosittende her i landet.

Over alle innen kommunen bosittende forsikringspliktige personer som ved forsikringsårets begynnelse har fylt 15 år, skal kommunen hvert år føre manntall. Hjemstavnsrett i kommunen er ikke nødvendig. *Kun personer, som er optatt i dette manntall, er forsikrede* (de *tvungent* forsikrede) og for disse gjelder forsikringen for kalenderåret. En person, som opfyller betingelsene for å bli optatt i dette manntall men av en eller annen grunn ikke er medtatt, eller som i kalenderårets løp fyller disse betingelser, kan til enhver tid forlange sig optatt mot samtidig å erlegge sin premieandel.

For disse *frivillig* forsikrede gjelder forsikringen fra innmeldelsesdagen til kalenderårets utgang.

Til istandbringelse av manntallet nedsetter kommunestyret en manntallsnevnd bestående av kommunekassereren eller en annen av kommunestyret for ett eller flere år ad gangen ansatt person som manntallsfører og 2 av kommunestyret, i eller utenfor dets midte, valgte medlemmer. Disse 2 medlemmer kan velges blandt næringsdrivende fiskere, såfremt næringen ikke hindrer dem i å delta i nevndens arbeide. Disse fungerer inntil endelig manntallsliste er ferdig efter valget på nytt kommunestyre og inntil dette har valgt nye medlemmer. Det er manntallsføreren som fører manntallslisten, men nevnden som bestemmer ved simpel stemmeflerhet hvem der skal optas i manntallet.

Der føres 2 manntallslister:

1. Liste over de for hvert år forsikringspliktige fiskere og fangstmenn samt personer beskjeftiget i småskibsfart (de tvungent forsikrede) samt

2. liste over dem som frivillig melder sig til optagelse.

Til grunn for liste 1 legges manntallet for foregående kalenderår såvel det tvungne som det frivillige. Listene skal føres på de av Riksforsikringsanstalten utarbeidede og av Socialdepartementet godkjente skjemaer. Liste 1 skal avsluttes pr. 1. desember hvert år og samme dag utlegges til almindelig eftersyn efter å være undertegnet av nevnden. Utleggelsen skal bekjentgjøres på vanlig måte. En person, som har vært optatt i tidligere års manntall, men er strøket ved optagelsen av det nye manntall, skal, såfremt han fremdeles bor innen kommunen, skriftlig underrettes om strykningen. Flytter han ut av distriktet, og nevnden kjenner hans nye opholdssted, blir manntallsnevnden i hans nye opholdskommune å underrette om hans flytning. Enhver som finner sig urettelig forbigått eller optatt i denne liste 1, kan forlange sig innført eller strøket, såfremt begjæring derom fremsettes innen 31. desember, hvilken dag listen inndras. Senere fremkomne innsigelser mot den tas der intet hensyn til. De innkomne klager skal behandles og avgjøres av nevnden innen 15. januar, hvilken dag den endelige liste i bekreftet gjenpart skal tilstilles Riksforsikringsanstaltens tilsynsmann i kommunen med påtegning av manntallsføreren om, at listen har vært utlagt og kunngjort på anordnet måte. Er manntallsføreren ikke kommunekasserer, skal denne siste også tilstilles bekreftet gjenpart av listen av hensyn til innkrevningen av premieandelene.

Liste 2 (de anmeldte frivillig forsikrede) føres av manntallsføreren alene, kun i tvilstilfelle må nevndens avgjørelse innhentes. Manntallsføreren må nøiaktig påse, at den anmeldte fyller lovens betingelser for optagelse. Nektes optagelse må ansøkeren straks underrettes. Den ved

innmeldelsen innbetalte premie tilbakebetales dog ikke før det er på det rene, at nektelsen ikke påankes eller før nektelsen i tilfelle er stadfestet av appellkommisjonen. Såsnart de i denne liste innførte personer er endelig manntallsførte, sendes meddelelse til Riksforsikringsanstaltens tilsynsmann og eventuelt kommunekassereren, hvem de innbetalte premier tilstilles. Når kalenderåret er omme, ophører de frivillige forsikringer av sig selv. Den der av manntallsnevnden nektes optagelse i eller strykning av manntallet kan innen 14 dager fra mottagelsen av nektelsen innbringe saken til prøvelse av Riksforsikringsappellkommisjonen.

Socialdepartementet kan derhos på andragende bestemme, at en person skal omfattes av forsikringen, når han av grunner, som efter omstendighetene ikke finnes å burde tilregnes ham, ikke er optatt i manntallet. Får sådan person erstatning, skal premien fratrekkes denne.

Forsikringens formål. Fiskerforsikringens formål er skadesløsholdelse efter de i fiskerforsikringsloven angitte regler i anledning av ulykke som medfører en forsikret persons legemsbeskadigelse eller død:

a. Under utøvelse av fiskeri eller fangst, derunder innbefattet arbeide eller ferdsel på land eller sjø foranlediget ved næringen eller ved fangstens behandling og avsetning.

b. Under småskibsfart, derunder også innbefattet arbeide med losning og lastning og arbeide eller ferdsel på sjøen foranlediget ved næringen.

Av nærliggende grunner har man dog funnet å burde gå noget utover begrepet bedriftsulykke og efter loven ydes der derfor også erstatning, hvor ulykken skjer under ferdsel på sjøen *utenfor næringen.* I dette tilfelle er det dog kun *dødsfall* ved ulykke under seilas der ydes erstatning for. Derhos skal der ydes erstatning for død uten hensyn til dødsårsak, som rammer forsikret person under fangstekspedisjoner med overvintring i arktiske egne.

Tilleggsloven av $^{4}/_{7}$ 1927 bestemmer at om en efter fiskerforsikringsloven forsikret person for samme ulykkestilfelle er forsikret også i henhold til nogen av ulykkesforsikringslovene for industriarbeidere m. v. eller for sjømenn skal erstatning ydes efter den for den erstatningsberettigede i det enkelte tilfelle gunstigste lov.

Forsikringens ydelser. Fiskerforsikringen har hittil utelukkende vært en invaliditets- og dødsfallsforsikring. All sykebehandling av tilskadekomne fiskere har vært forsikringen uvedkommende. Heri er der ved tilleggsloven av $^{22}/_{6}$ 1928, *der trådte i kraft den 1. november 1928*, skjedd en vesentlig forandring, idet forsikringen skal overta sykebehandlingen av tilskadekomne fiskere efter nærmere i loven angitte regler:

Har en ulykke medført legemsbeskadigelse skal forsikringen fra den dag den skadede skriftlig melder ulykken til Riksforsikringsanstaltens

tilsynsmann yde fri sykebehandling (fri læge, medisin og kurmidler) sålenge sådan er påkrevet. Det er kun når der bevislig foreligger en bedriftsulykke og sykdommen skyldes denne at forsikringen overtar sykebehandlingen. I motsetning til de 2 andre sociale ulykkesforsikringer yder fiskerforsikringen *ikke sykepenger* (skadebot) under sykebehandlingen. Istedetfor sådan sykebehandling kan tre kur og pleie på offentlig sykehus for forsikringens regning. Under sykehusophold ydes dog ikke dagpenger til skadedes hjemmeværende familie.

Forsikringens overtagelse av sykebehandlingen gjelder kun *ikke sykeforsikrede* fiskere. Er den tilskadekomne sykeforsikret, er det vedkommende kretssykekasse, som har å betale sykebehandlingen overensstemmende med sykeforsikringslovens regler i inntil 26, respektive 39 uker. Er ytterligere behandling påkrevet, betales denne av fiskerforsikringen. Nevnte tilleggslov av 1928 bestemmer ennvidere at lægers reise til en tilskadekommen ikke sykeforsikret fisker skal betraktes som reise i *offentlig anliggende.*

Såsnart sykebehandlingen er avsluttet, blir der, såfremt skaden har nedsatt skadedes erhvervsevne med minst $8^1/_3$ %, å tilkjenne ham hvad enten han er sykeforsikret eller ikke, en invalidrente. Også i denne forsikring gjelder det at til 100 % invaliditet svarer en rente på 60 % (fullrente) av skadedes i loven fastsatte arbeidsfortjeneste. Laveste invaliditetsgrad er som før nevnt $8^1/_3$ %, hvortil svarer en rente på 5 % av arbeidsfortjenesten. Kan renten ikke straks endelig fastsettes, fastsettes den for et bestemt tidsrum, efter hvis utløp revisjon finner sted og renten endelig fastsettes. Er invalidrenten, når den er endelig fastsatt, under 12 % av arbeidsfortjenesten, skal den av Riksforsikringsanstalten utbetales med et beløp en gang for alle svarende til 3 års rente.

Oppebærer en skadet fisker allerede invalidrente efter en av ulykkesforsikringslovene, blir renten for den nye skade kun å beregne av forskjellen mellem invaliditetsgraden efter den siste skade og den for hvilken han tidligere er tilkjent rente.

En invalidrentesak kan optas til ny behandling, såfremt der inntrer nogen forandring i de forhold som har vært bestemmende ved fastsettelsen av den endelige invalidrente. Renten kan efter omstendighetene forhøies, nedsettes eller helt opheves.

Har en bedriftsulykke medført døden, skal Riksforsikringsanstalten, foruten hvad den måtte ha ydet under sykebehandling og som invalidrente, utrede:

Begravelsesbidrag med inntil kr. 75,00. Til avdødes efterlatte fra dødsdagen en livrente således: Til gjenlevende enke 25 % og til hvert efterlatt barn under 15 år $12^1/_2$ % av avdødes arbeidsfortjeneste. Har barnet mistet, eller det senere mister også sin mor blir livrenten 20 %.

Da maksimumssatsen for efterlattes renter imidlertid er 50 %, må barnerentene, såfremt der er mer enn 2 barn, forholdsvis avkortes. Enkerenten forblir alltid uforandret. Avdødes barn avlet utenfor ekteskap har samme rett som ektebarn. Det samme gjelder barn som avdøde hadde tatt til opfostring uten vederlag samt lovformelig adopterte barn. En absolutt betingelse for enkes og barns rett er dog at ekteskapet er inngått og barnet avlet før ulykkens inntreff.

En enke beholder sin rente til sin død eller til hun inngår nytt ekteskap. Den utløses i siste tilfelle med et beløp svarende til 3 års rente. Enke som levet økonomisk adskilt fra sin mann har ikke krav på livrente. Et barns livrente ophører ved dets fylte 15 år.

Er maksimumssatsen (50 %) for efterlattes renter ikke optatt av enke og barn eller kun delvis optatt av disse, tilkommer der avdødes slektninger i rett opstigende linje (ascendenter) 20 % av avdødes arbeidsfortjeneste eller eventuelt den del av maksimumssatsen, som ikke allerede er optatt. Forsørgelsesforholdet har i denne forsikring ingen betydning for ascendentenes rett. Ascendentrenten fordeles likelig mellem de berettigede, dog således at foreldre alltid utelukker besteforeldre. Bortfaller nogen renteberettiget person inntrer de gjenværende i deres sted. Ascendentenes rente løper til deres død.

En utlendings efterlatte som ved ulykkens inntreff ikke bodde her i landet har ikke krav på erstatning.

Såvel invalidrenter som efterlattes renter utbetales forskuddsvis månedlig eller kvartalsvis uten refusjonsplikt, om renten av en eller annen grunn bortfaller i månedens eller kvartalets løp. En kommune har uhindret av vanlig foreldelsesfrist rett til å få godtgjort skyldig forsikringspremie av tilkjent rente.

Almindelige bestemmelser. Erstatningsberettiget person, som tar bopel utenfor riket taper enhver rett til erstatning. Er han imidlertid norsk borger og innen 20 år igjen tar bopel her i riket og fremsetter krav på erstatning, er han berettiget til å få sin erstatning igjen, dog først fra den tid han fremsetter krav på den. Denne bestemmelse får dog ingen anvendelse likeoverfor borgere av land med hvilke der er inngått gjensidig overenskomst. I tilfelle av sådan kan også en utlendings efterlatte, som ved ulykkens inntreff ikke bodde her i riket, opnå erstatning. Nogen sådan gjensidig overenskomst er dog hittil ikke inngått.

Sålenge en erstatningsberettiget person avsoner frihetsstraff av lenger varighet enn 1 måned eller i lengere tid enn 1 måned hensitter i tvangsarbeids- eller forbedringsanstalt ophører utbetalingen av hans rente til ham; men har han hustru eller barn under 15 år kan renten utbetales disse.

Til hjelp til ny levevei kan der bevilges den renteberettigede inntil $^{1}/_{4}$ del av kapitalverdien av den endelig tilståtte rente mot at den løpende rente nedsettes forholdsvis. Efter fiskerforsikringsloven kan således også en fiskers efterlatte opnå en sådan hjelp.

Imidlertid er ulykkesforsikringen for fiskere i Norge eldre enn loven av $^{10}/_{12}$ 1920. Allerede ved lov av 8. august 1908, der trådte i kraft 1. januar 1909, innførtes ulykkesforsikring for fiskere. — Til tross for de forbedringer og utvidelser denne forsikring gjennemgikk ved tilleggslover av $^{18}/_{8}$ 1911 og $^{6}/_{8}$ 1915, var den dog lite tilfredsstillende for fiskerne. Den adskilte sig også vesentlig fra den eldre ulykkesforsikring for industriarbeidere og den senere ulykkesforsikring for sjømenn. Den blev da også tilsist ophevet ved loven av $^{10}/_{12}$ 1920. Fiskerne kom ved denne lov mer på like fot med industriarbeidere og sjømenn, idet livrentesystemet innførtes. Her skal kun i korthet antydes hvad denne eldre ulykkesforsikring gikk ut på.

Efter loven av 1908 omfattet forsikringen utelukkende alle fiskere og fangstmenn hjemmehørende her i landet uten hensyn til fartøiets størrelse. Ved tilleggsloven av 1911 utvidedes forsikringen til å omfatte også personer beskjeftiget i småskibsfart, men samtidig sattes en grense for fartøienes størrelse, således at såvel fiskere og fangstmenn som personer beskjeftiget i småskibsfart blev undtatt fra fiskerforsikringen, hvis fartøiet for seilskibs vedkommende var på eller over 50 br. reg. tonn og for damp- og motorskibs vedkommende på eller over 15 (senere 25) br. reg. tonn. De gikk over til sjømannsforsikringen.

Like til loven av $^{10}/_{12}$ 1920 utelukket «Forsett» fra retten til erstatning.

Efter loven av 1908 var forsikringen en kapitalforsikring. Erstatningen utgjorde ved varig hel invaliditet kr. 800, hvilket beløp ved loven av 1911 økedes til kr. 1000 og ved loven av 1915 til kr. 2000. Ved delvis invaliditet beregnedes erstatningen av ovennevnte beløp efter den tilstedeværende varige invaliditetsgrad. Laveste invaliditetsgrad for hvilken erstatning ydedes var 20 %. Denne invaliditetssats bibeholdtes som laveste sats også ved overgangen til livrentesystemet (12 % rente) og blev først ved tilleggslov av $^{4}/_{7}$ 1927 nedsatt til $8^{1}/_{3}$ % (svarende til 5 % rente).

Kontanterstatningen var også ved dødsfall fra først av kr. 800, efter loven av 1911 kr. 1000, men blev ved loven av 1915 for enkers vedkommende forhøiet til kr. 2000 med et tillegg for hvert barn under 15 år. Denne dødsfallserstatning tilfalt i nedennevnte orden og klasser:

1. Ektefelle, hvis ekteskapet var inngått før ulykken og samlivet ikke ophevet før denne.

2. Avdødes barn under 15 år født i eller utenfor ekteskap, når han hadde forsørgelses- eller bidragsplikt likeoverfor det.
3. Avdødes foreldre, efter loven av 1911 uten hensyn til forsørgelsesforholdet.
4. Andre personer hvis forsørgelse i vesentlig grad vilde vært avhengig av den avdøde.

Klasse med nærmere rett utelukket klasse med fjernere rett.

Anmeldelsesfristen for ulykker var fra først av 3 måneder, senere 6 måneder og efter loven av 1915 1 år.

Riksforsikringsanstaltens avgjørelser kunde innen 6 uker fra mottagelsen av dem innbringes for den ved ulykkesforsikringsloven for industriarbeidere m. v. oprettede Riksforsikringsappellkommisjon; efter loven av 1915 blev fristen 3 måneder og anke skulde skje til appellkommisjonen for sjømannsforsikringen. Ved loven av 1920 fikk fiskerforsikringen sin egen appellkommisjon.

Kontanterstatningen såvel for invaliditet som dødsfall skulde innsettes i nærmeste sparebank og bankboken tilstilles vedkommende overformynderi med påtegning om at den ikke kunde disponeres uten dets samtykke.

Loven gav også de forsikrede adgang til mot en tilleggspremie å tegne tilleggsforsikring såvel for invaliditet som dødsfall efter nærmere i loven fastsatte regler. — Den ordinære premie utgjorde oprinnelig kr. 1,50 pr. forsikret pr. kalenderår; denne premie blev ved loven av 1915 forhøiet til kr. 2,00. Dessuten betalte efter loven av 1911 Havnefondet kr. 110 000 pr. kalenderår for fiskere og fangstmenn og Staten for hver i manntallet optatt person beskjeftiget i småskibsfart kr. 1,00 pr. kalenderår.

Litteratur: Ad lov av $^{8}/_{8}$ 1908: Ot. Prp. Nr. 10 og Innst. O. II.
—»— $^{18}/_{8}$ 1911: Ot. Prp. Nr. 19, Dokum. Nr. 58 og 66 og Innst. O. 83.
—»— $^{6}/_{8}$ 1915: Ot. Prp. Nr. 25 og Innst. O. XIX.
—»— $^{10}/_{12}$ 1920: Ot. Prp. Nr. 28 og Innst. O. XXI.
—»— $^{17}/_{7}$ 1925: Ot. Prp. Nr. 34 og Innst. O. XIV.
—»— $^{4}/_{7}$ 1927: Ot. Prp. Nr. 10 og Innst. O. XXII.
—»— $^{22}/_{6}$ 1928: Ot. Medd. Nr. 2, Ot. Prp. Nr. 50 og Innst. O. XX.

Åndssvakesaken i Norge.

Ved skolebestyrer *Søren Sæthre.*

I. *Hvem er de åndssvake?* Åndssvakhet er ikke nogen enkel spesifikk sykdom. Begrepet omfatter tvertimot mange forskjellige lidelser, som hver har sin særegne årsak og ytringsform. Men felles for alle åndssvake

er en mangelfull sjelelig utvikling. Og denne gjør sig gjeldende på alle sjelelivets områder: På intelligensens, følelsens og viljens område, og alt eftersom disse evners kvantitet fjerner sig mere eller mindre fra det mål, man betegner som det normale, får man de forskjellige grader av åndssvakhet, like fra de laveststående, som livet igjennem er henvist til å føre en overveiende vegetativ tilværelse, til dem på grensen opad mot sinken og den lett tilbakestående.

De mest fremtredende typer er lett kjennelige og vil som regel kunne utpekes av enhver almindelig iakttager. Åndssvakheten bor nemlig meget ofte i et skrøpelig og deformert legeme og avspeiler sig i et ansikt, som ofte er uskjønt og lite tiltalende. Man kan således si, at *den åndssvake er både åndelig og legemlig invalid.* Øiet er sjelens speil, og det vil man få stadfestet ved å betrakte en lavtstående åndsvak: Blikket er sjelløst, sløvt, tåket, omflakkende og tomt.

Hos enkelte åndssvake er tilstanden medfødt, hos andre er den erhvervet, og da gjerne som følge av en eller annen sykdom i de første leveår — t. eks. engelsk syke — eller det kan skyldes ytre vold som støt og slag i hodet. Ifølge *prof. R. Vogt* beror åndssvakheten «antagelig i ca. 90 % tilfelle på nedarvede mangler ved selve hjerneanlegget, og utviklingsmulighetene vil således som oftest være bestemt i og med befruktningen». Kun 10 % skulde altså skyldes barnesykdommer.

Det har vært almindelig antatt, at alkoholmisbruk skulde være en meget fremtredende faktor som årsak til åndssvakhet. Den senere tids forskning synes ikke å styrke denne opfatning. Tvertom. Prof. R. Vogt skriver herom: «Den antagelse, at alkoholmisbruk som sådant skulde fremkalle åndssvakt avkom, er neppe synderlig vel fundert.» (Her er forøvrig ikke adgang til å gå nærmere inn på spørsmålet om åndssvakhetens årsaker. De som måtte ønske å studere disse henvises til den fortegnelse over åndssvake-litteratur, der vil finnes som tillegg til denne redegjørelse.)

Ved bestemmelsen av *åndssvakhetens grad* hadde man tidligere kun dens ytringsform eller praktiske utslag å holde sig til, og derfor blev grupperingen temmelig vilkårlig og ubestemt. I våre dager har man videnskapelige metoder for intelligensmåling, og ved hjelp av disse målinger kan man nu tallmessig fastslå så å si ethvert menneskes intellektuelle status. På grunnlag av utallige prøver med barn og voksne, abnorme og normale, har man standardisert en rekke «tests», der tjener som målestokk, og efter utfallet av disse prøver, kan man regne ut vedkommende individs «intelligenskvotient» (I. K.) d. v. s. *forholdstallet mellem levealder og intelligensalder.* Hvis man så setter 100 som betegnelse for normal intelligens, ligger den i lettere grad åndssvake mellem ca. 50 og 70 i intelligensskalaen, sinken mellem 70 og 85, og de under 50 hører da til den midlere og laveste

gruppe av åndssvake. Erfaringsmessig har det vist sig, at *under* en I. K. av 50 vil man sjelden finne tilknytningspunkt for boklig oplæring eller skoleundervisning. Denne gruppe av åndssvake blir derfor ikke innkalt til skolene.

Der er mange som stiller sig skeptisk overfor dette undersøkelsesapparat, idet de går ut fra, at hvor sinnrikt og fintmerkende det enn er, vil der dog være felter innen den sjelelige organisme som ikke lar sig måle eller kartlegge. Såvel *viljelivet* som *følelseslivet*, der begge spiller en så stor rolle m. h. t. evnen å tilegne sig kunnskaper og siden å anvende dem, i det hele evnen til å ta sig frem i livet, undrar sig denne måling. Alle er dog enig i, at det er et meget verdifullt *hjelpemiddel*, når det gjelder å finne den rette plass i skolen og senere som veiledning ved anbringelse i arbeide.

Men livet selv blir dog den sikreste målestokk for et menneskes åndelige og legemlige utrustning. Når det gjelder åndssvake er det derfor ikke tilstrekkelig eller helt pålitelig bare å holde sig til intelligensmålingen. Man må også ta hensyn til, *hvorvidt de evner å innpasse sig socialt*, d. v. s. innordne sig lojalt under samfundets lover og vedtekter, ordne sine egne affærer og på egen hånd ta sig frem i livet. Kan de det, bør de ikke ansees som åndssvake, selv om deres I. K. faller innenfor rammen av det for åndssvakhet almindelig antatte intelligensmål. Ut fra denne betraktning pleier man å betegne som åndssvak *ethvert individ som p. gr. av mangelfull sjelelig utvikling ikke er istand til på like vilkår å konkurrere med sine normale kamerater eller styre sig selv og sine anliggender med almindelig omtanke og klokskap.* Disse individer vil alltid havne i avhengighet av andre, vise sviktende kontroll over sine sinnsbevegelser og lidenskaper, holdningsløshet og ustadighet samt avstumpet moralsk følelse. I de mere alvorlige og kompliserte tilfelle vil alt dette være forbundet med f. eks. arbeidsskyhet, vanemessig kriminalitet og social parasitisme. (R. Vogt).

Derved blir de en *byrde* for hjemmene og for samfundet og ofte en *fare* for disse, og spørsmålet om, hvordan man på beste måte skal kunne lette denne byrde og avverge denne fare, er et av de store *sociale problemer*, som lenge har stått på dagsordenen i de fleste kulturland og satt sig merker i et organisert forsorgsarbeide for åndssvake.

I enhver by og bygd vil man støte på disse individer, som vekker opmerksomhet ved sitt ytre og sin fjollete måte å være på, sitt måpende blikk, sin slepende gang og sin i regelen mangelfulle tale. Ofte bærer de et eller annet utnavn som går på folkemunne og vekker latter og moro. *Jørgen Moe* har tegnet et rørende billede av en slik stakkar i sitt vakre dikt «Blomster-Ole», og *Gabriel Scott* har gitt en levende og uforlignelig sann skildring av en åndssvak i sin bok «*Stien* — eller *Kristofer med kvisten*». Hans triste saga er som en preken for alle som evner og vil

tenke socialt: Ingen forstod ham, og ingen tok sig av ham, han led overlast i skolen og i hjemmet. Selv ikke i sin lille hytte i skogen var han fri forfølgelse. Menneskekleggen var efter ham overalt i form av uvørne gutter, som tilslutt formelig lemlestet ham og fikk ham på sykesengen. Omsider kom han da til en mann som hadde både øie og hjerte for ham, tok ham i forsvar og satte ham i arbeide. Da fikk Kristofer igjen sin selvtillit, blev en trofast og flink arbeider og kunde tjene sitt brød. — Der går mange slike vergeløse stakkarer rundt omkring i hjemmene til spott og spe for drillevorne barn og ungdommer, for hvem de tjener som skyteskive og syndebukker, uten at de selv har evne til å forsvare sig hverken med hånd eller munn. Man kan gjøre både «synd og selbot» på dem uten at de knyr.

Overfor åndssvake spiller *miljøet* en større rolle enn for andre mennesker, og det er i grunnen dette som for en overveiende del betinger deres hell eller uhell i livet. *Overlæge Dahlstrøm* uttalte nylig på et møte i Stockholm, hvor han holdt foredrag om «*Miljøets innflytelse på barn og ungdom*», at et dårlig miljø har skapt flere forbrytere enn de arvelige anlegg. Og selv om man ikke vil gå så langt ned som til forbryterne, vil miljøet alltid sette sitt preg på barna, og mest på dem, der som de åndssvake er lett påvirkelige og savner det ror, som ligger i en sund vilje- og dømmekraft. Utsatt for slett selskap lar de sig lede til alskens gale streker og kommer på avveie med den følge, at de i virkeligheten ganske uskyldig havner hos politiet. Det hender således ikke sjelden, at der til åndssvakeskolene kommer 10—12-års barn med et langt synderegister som bilag til deres optagelsesskjema, og man har store betenkeligheter ved å ta dem inn i den store barneflokk. Av og til går det også galt, og de må utskrives igjen, men som regel viser det sig, at de er bedre enn sitt rykte. Når de slette forførere er borte, arter de sig vel og kan vennes til lydighet og en god opførsel. Det gjelder derfor, at de åndssvake under opveksten kommer under innflytelse av et godt miljø, og det skulde ligge i samfundets egen interesse å hjelpe dem til dette, hvor hjemmene ikke makter det, for derved vil de fleste av dem ikke blott bli reddet fra å lide skibbrudd, men de vil opdrages til gode og relativt nyttige mennesker. Overlatt til sig selv vil det ofte gå dem galt, og de vil falle andre til stor byrde; ydet fornødent tilsyn og kyndig veiledning vil flertallet av dem kunne gjøre nogen nytte for sig. De åndssvake er således laget, at de livet igjennem må løpe på skinner, og disse skinner må samfundet legge for dem. Det er dette åndssvakeforsorgen tar sikte på.

II. *Trekk av åndssvakevesenets utvikling ute og hjemme.* Åndssvake har der utvilsomt vært til alle tider, men det er først i løpet av de siste hundre år, man har ofret dem noen opmerksomhet. De som har æren av å ha trukket disse naturens stedbarn ut av mørke og glemsel og inn i dagens

fulle lys er filantropene for vel 100 år siden. Før den tid blev de betraktet som byttinger og vannskapninger, etslags mellemting mellem mennesker og dyr, individer som der ikke kunde gjøres noget for eller med, og som derfor heller ikke måtte leve. Våre gamle forfedre gjorde som bekjent kort prosess med dem, bar dem ut i skogen og overlot dem til sin egen skjebne. Det samme var tilfellet også i andre land. I Sparta blev de kastet på elven. Og så sent som omkring år 1800 skriver den bekjente engelske nasjonaløkonom *Thomas Malthus* i sin «Essay on the principles of population»: «Den som kommer til naturens bord uten å finne et couvert for sig må forlate det.» De åndssvake er just blandt dem som ikke finner noe couvert for sig i livet, og derfor kommer det vel med, at der er barmhjertige mennesker som dekker bordet for dem og lar dem smake de livets goder, de er mottagelige for.

Filantropene lærte oss å se de åndssvake som skrøpelige menneskebarn, og ut fra den kjærlighetens lov som sier, at «alt som lever er underlagt kjærlighetens gjenskapermakt» begynte de å ta sig av dem, pleie dem og undervise dem. Vi kan med få ord si, at de åpnet *hjertene* for dem, og så kom lægene — og blandt dem særlig psykiaterne — og åpnet *øinene* for dem og gjorde dem til gjenstand for videnskapelig studium.

Siden den tid har arbeidet for de åndssvake gjennemgått 3 stadier, om man kan uttrykke det så. Det første stadium kan betegnes som det *optimistiske stadium.* Man baserte sitt arbeide med dem på helbredelse. Ved en dietetisk, fysiologisk og pedagogisk behandling mente man å kunne helbrede de åndssvake. Faren for denne metode var den franske læge *Eduard Seguin.* I Frankrike blev de første forsøk gjort med undervisning av åndssvake. Dr. *Itard's* forsøk med «Den ville fra Aveyron» — en idiot som fantes i en skog — er blitt verdenskjent. Itard var læge ved hospitalet for sinnssyke, Bicetre, i Paris, og hans forsøk førte til, at der til hospitalet blev knyttet en avdeling for åndssvake med *Seguin* som direktør. Det var i 1842. Og i 1846 utkom hans bok, «Hygiene et Education des Idiots», hvori han beretter om sine erfaringer under arbeidet med de åndssvake og legger planer for det videre arbeide. Denne bok blev oversatt på flere sprog og vakte stor opmerksomhet både blandt leg og lærd. På grunn av sine republikanske anskuelser måtte Seguin utvandre til Amerika, og her fortsatte han sin propaganda for de åndssvake og fikk startet en anstalt i Massachusets.

Omtrent samtidig med Seguin blev der av lægen *Guggenbühl* oprettet en anstalt i Schweiz, «Abendberg» ved Interlaken, 3000 fot over havet. I dalførene i Schweiz levet nemlig en utpreget type av åndssvake, de såkalte «Kretinere». Ved et tilfelle kom den unge læge over en slik kretiner, stående på kne foran et krusifiks og fremstammende sitt Fadervår. Dette syn kunde han aldri glemme, og det gav støtet til oprettelsen av

den nevnte anstalt. Det var dengang en utbredt mening blandt lægene at kretinismen, som kun fantes i dalene, kunde helbredes, når patienten kom op i fjell-luft. Derfor blev anstalten lagt så høit tilfjells. Guggenbühl gjorde en veldig propaganda for sin anstalt både i tale og skrift, og der kom åndssvake fra Frankrike, Tyskland og England til anstalten, og han skaffet dem innfødte lærere og vel skolerte sykepleiersker. Bidrag strømmet inn fra alle de nevnte land, kongelige personer, læger, pedagoger og litterater fra alle kanter besøkte Abendberg, blev begeistret for mannen og gjerningen og roste ham i høie toner både muntlig og skriftlig. På den måte blev kjennskapet til arbeidet med de åndssvake spredt utover den hele civiliserte verden — og skulde i sin tid komme til å bære frukt. Dessverre varte ikke herligheten på Abendberg lenge. To ting bidrog hertil: Guggenbühl hadde stemt forventningene altfor høit, han kunde ikke innfri sine løfter. Og så var der visstnok adskillig å si på den forretningsmessige ledelse, regnskapene var ikke i orden, bidragsyderne blev mistroiske, og tilslutt gikk det på personen Guggenbühl løst, han trakk sig nedbrutt tilbake og døde kort efter, blott 47 år gammel. Åndssvakesaken i Schweiz fikk derved et knekk, som det tok lang tid å komme over, men den gnist Guggenbühl hadde slått, ulmet under asken fra Abendberg og tendte senere en ild, som kom til å varme og lyse utover landets grenser.

I Tyskland blev arbeidet for de åndssvake tatt op av prester og lærere omkring 1840, og det blev basert på de samme idéer og metoder, som utgikk fra Seguin og Guggenbühl. Fra Tyskland forplantet arbeidet sig til Danmark omkring 1845 og til Sverige omkring 1860. Her var det også skolefolk og filantroper som gikk i spissen.

Det viste sig imidlertid temmelig snart, at det ikke lot sig gjøre *å helbrede* de åndssvake. Hvad der manglet fra skaperens hånd eller var blitt ødelagt ved sykdom i barneårene lot sig ikke kunstig erstatte, men man kunde gjennem en hensiktsmessig undervisning og arbeidsoplæring utvikle de forhåndenværende små ånds- og legemskrefter og derved heve den åndssvake fra en vegeterende og unyttig tilværelse til et mere bevisst menneskeliv og til en beskjeden plass som håndlanger i rekken av dem, man betegner som nyttige samfundsborgere.

Med dette program blev de fleste åndssvakeanstalter grunnet fra omkring midten av forrige århundre og fremover til ca. 1900. Da var der skjedd et omslag, som innvarslet en ny periode, der kan betegnes som den *pessimistiske*.

Efter hvert som studiet av de «abnorme» skred frem, og videnskapens brede søkelys blev projisert inn i de store åndssvakeanstalter, sinnssykeasyler, fengsler og fattighus, blev man forskrekket over, hvad man der fikk se: En rekke individer, hvis åndelige kvalitet var av den beskaffenhet, at de var en fare for samfundet og burde interneres for livstid. Og

det som verre var, en hel del løse eksistenser av samme kategori fløt omkring i samfundet og burde behandles på samme måte. Og arvelighetsforskningen var på det tidspunkt kommet til det resultat, at denne brogede blanding av sykelige sjelstilstander var en frukt av arv fra foreldre og besteforeldre, eller ennu lenger tilbake i slekten. Det var især i U. S. A. at disse allarmerende opdagelser blev gjort, og denne periode har derover fått navnet «The allarming period». Løsenet blev nu ut fra et slektshygienisk synspunkt: Anstaltsplass for *alle* sjelelige abnorme eller sterilisering av dem. Men her stod man overfor en så veldig økonomisk opgave at den ikke lot sig realisere, selv av de mest velstillede land. Internering av alle åndssvake var umulig, og på tross av mange gode lover fikk steriliseringen ingen praktisk betydning i de første årene. Der måtte finnes andre utveier. Istedenfor å *internere*, fikk man nøie sig med å *kontrollere* de fleste av disse individer og derved gjøre dem uskadelige — såvidt mulig — og på samme tid søke å få dem i virksomhet. Dette var både mere humant og lettere overkommelig.

Dermed er vi trådt inn i det 3. stadium, *socialiseringsstadiet*, hvor man nu befinner sig i alle land, hvor åndssvakesaken er tatt op. Løsenet er nu: Anstaltsplass i *pleiehjem* for de laveststående, de som intet kan bestille og kun er en plage for foreldrene, *skolehjem* for dem som kan undervises og utvikles, og endelig *kontroll og tilsyn* med alle dem som utskrives fra skolene og skal innpasses i det fri samfund.

I Norge begynte arbeidet for de åndssvake så sent — omkring 1875 — at vi kunde tilgodegjøre oss de erfaringer m. h. t. metoder og mål, man hadde høstet i de andre land. Vårt forbillede blev Danmark, som alltid har inntatt en fremskutt stilling på dette område og nu har en organisasjon av sitt åndssvakevesen som er uten sidestykke i noget annet land.

Pionerene hos oss var to lærere ved døveskolen i Oslo, *cand. filos. Lippestad* og *H. Hansen*. De begynte med noen åndssvake elever av folkeskolen, og det førte til, at de oprettet hver sin skole. Lippestads skole fikk navnet «Thorshaug institutt for åndssvake piker», og Hansens «Lindern institutt for åndssvake gutter». Den 3. blandt pionerene blev *Jakob Sæthre*, som i 3 år var lærer ved Lindern. I 1882 oprettet han «Sæthres institutt for åndssvake barn» (både gutter og piker) ved Bergen.

Ved loven av 8. juni 1881 om døve, blinde og åndssvake barns undervisning blev der innført skoleplikt også for åndssvake, men på grunn av plassmangel blev loven gjort gjeldende først 1892. I 1896 kjøpte staten Lindern, som i 1903 flyttet til gården Røstad ved Levanger og fikk navnet «*Røstad off. skole for åndssvake*». I 1899 blev Thorshaug erhvervet av staten under navn av «*Thorshaug off. skole for åndssvake*», og endelig i 1901 blev Sæthres institutt statseiendom og heter nu «*Eikelund off. skole for åndssvake*». Tilsammen rummer disse 3 skoler ca. *350 elever*.

Målet for disse skoler skal efter lovens § 1 være «såvidt mulig å bibringe elevene det for folkeskolen fastsatte mål av kristelig og borgerlig oplysning, samt å oplære dem for praktisk livsvirksomhet». I overensstemmelse med dette dobbelte formål har skolene 2 avdelinger, en såkalt *leseskole* og en arbeidsskole. På disse to skinner føres barna frem til konfirmasjon. I den førstnevnte avdeling gis undervisning i de almindelige skolefag, og i den annen — hvor man som regel har særskilte lærere og lærerinner med praktisk utdannelse — undervises i snekkeri, skomakeri, kurvfletning, børstebinding og skofletning samt mattevevning for *gutter*, kvinnelig håndarbeide, spinning og vevning for piker. Ved siden herav får elevene veiledning i gårds- og hagearbeide, hus- og kjøkkenstell i den utstrekning som barnas kroppslige utvikling, årstiden og forholdene forøvrig tillater.

Skolene er bygget efter utenlandske mønster og står m. h. t. utstyr og lærerkrefter på høide med våre naboland, og de bevilgende myndigheter har i det store og hele vist sig forståelsesfulle og imøtekommende overfor krav som er reist i forbindelse med skolenes drift.

I lovens § 5 bestemmes, at tilsynet med skolene skal føres av en av kongen anordnet *tilsynskommisjon*, bestående av stiftets skoledirektør og 2 andre medlemmer. Ved siden av skoledirektøren blev valgt en læge og en prest.

I 1897 blev denne ordning ophevet, og en felles *direktør* for døve-, blinde- og åndssvakeskolene blev ansatt. Hver skole har dessuten sin *tilsynslæge*, som foruten å være behandlende læge også fører tilsynet med de hygieniske forhold. Skolene har også *spesiallæger* for øien-, øre- og nesesykdommer, men utgiftene hermed må bæres av vedkommende forsørgere.

I 1918 fikk man tilsynet supplert med en «*Kontrollkomite*» for hver skole, bestående av 3 medlemmer, som skulde møte på skolen én gang hver 14. dag. Dens opgave var ifølge instruksen «å føre det nærmeste tilsyn med internatets økonomi og drift». Allerede i 1924 blev disse komitéer ophevet for skolenes vedkommende, idet man fant dem upåkrevet og vilde spare de penger, hvormed de honorertes. Men ved pleiehjemmene har man beholdt dem.

Loven av 1881 (med tilleggslover av 4. juni 1915, 21. juli 1916 og 14. desbr. 1917) var et overordentlig stort fremskritt og et gode i humanitær og social henseende for de åndssvake, og den gav også åndssvakesaken vind i seilene i tiden fremover til århundreskiftet. Men så inntrådte der litt efter litt en reaksjon, som vi ennu ikke er kommet ut av. Og dette skyldes for en vesentlig del loven selv eller kanskje rettere den måte, hvorpå den i de senere år er blitt praktisert:

Den opstiller jo som mål, at de åndssvake såvidt mulig skal bibringes

det for *folkeskolen* fastsatte av kristelig og borgerlig oplysning. Derav følger, at skolenes opgave i virkeligheten blir denne, ad en sidevei, men parallellt med folkeskolen, å føre barna frem til konfirmasjon, hvorefter de utskrives for å vende tilbake til sine hjem. Og man venter da, at de skal være såvidt «helbredet», at de skal kunne greie sig selv. At dette ikke slår inn er en så selvfølgelig ting, at det ikke trenger mange ord til forklaring. Åndssvake *kan* ikke bibringes det samme mål av kunnskaper som normale. Lovens konsipister har ganske visst heller ikke ment noget sådant. Derfor har de tilføiet «såvidt mulig» — men denne tilføielse synes å være glemt eller oversett i de siste år. Når målet er satt så høit — og altså over evne for de åndssvake — kommer det av at *de er koblet sammen med de døve og blinde*, som i regelen har normal intelligens og i visse henseender kan føres like langt frem i skolene som helt normale barn. Følgen av dette er, at kun de i lettere grad åndssvake, de som har betingelser for å kunne føres frem til konfirmasjon, har rett til å komme inn på skolene og nyte godt av undervisning og praktisk oplæring. D. v. s., at kun $^1/_3$ av de åndssvake kommer inn under loven, de $^2/_3$ blir satt utenfor.

For å få fatt på de barn, som er mottagelige for undervisning og oplæring pålegger loven *skolestyrene* årlig å avgi beretning om ethvert innen kommunen boende åndssvakt barn mellem det fylte 8. og det fylte 21. år. På grunnlag av disse skjematiske beretninger avgjør direktøren for døve-, blinde- og åndssvakeskolene, hvilke barn er skikket for skole og hvilke ikke. De første innkalles til skolene, og om de andre får skolestyrene melding tilbake, at de ikke kan optas på grunn av for små evner. Som allerede nevnt, gjør man da den bedrøvelige erfaring, at kun ca. $^1/_3$ ansees skikket for undervisning og blir innkalt, og for de øvrige kan der intet gjøres. Dette forhold har avfødt megen misnøie, særlig blandt foreldre og forsørgere som jo mest føler skoen trykke, men også blandt lærere og skolestyrer. De resonnerer som så, at når staten finner å burde ta sig av de i lettere grad åndssvake, som også hjemmene kan rå med, så burde den også ta sig av de lavere stående åndssvake, som ofte er en byrde for hjemmene og som trenger en særskilt behandling og et mere effektivt tilsyn.

Skuffelsen over at så mange barn refuseres av direktøren har ganske visst i mange tilfelle ført til dette, at skolestyrene ikke er så nøie med å avgi beretning om sine åndssvake barn, — der blir jo ingenting gjort for dem allikevel. Og så kommer den skuffelse til, at barna som har vært så heldige å få plass i åndssvakeskolene ofte kommer tilbake til sine hjem uten å kunne sørge for sig selv, slik som man hadde ventet. Der blir altså en dobbelt skuffelse. Og denne har ført til den ovenomtalte reaksjon mot skolene og mot åndssvakevesenet i det hele.

Våre naboland Sverige og Danmark f. eks. som ingen åndssvakelov

har, der gjør undervisning obligatorisk for åndssvake, er seilet langt forbi oss på dette område. Men de har fra først av innrettet sig slik, at *alle* som banker på anstaltens dør blir mottatt, så langt plassen tillater.

For i noen grad å bøte på de mangler vår lov er beheftet med, og for å imøtekomme de sterke krav, som gjør sig gjeldende om *forsorg* for de laveststående åndssvake, blev der i 1898 av en lærerinne ved Torshov skole, *fru Emma Hjorth*, oprettet et privat pleiehjem på Tokerud i Bærum med plass for ca. 150 åndssvake. «*Fru Hjorths pleie- og arbeidshjem*» blev i 1915 overdratt staten som gave og har siden vært drevet for statens regning. I 1917 fikk vi «*Klæbu pleiehjem*», som rummer ca. 140 åndssvake. På tross av at opholdet ved disse hjem er temmelig kostbart — kr. 800,00 årlig — og at forsørgerne alene må bære disse utgifter uten lovlig fastsatt offentlig bidrag, er alle plasser stadig optatt, og mange står og venter utenfor dørene.

Med det apparat vårt land f. t. råder over i åndssvakesakens tjeneste har vi plass for *ca. 350 skolebarn* og *ca. 300 i pleiehjem*, tils. *650 åndssvake.*

Men folketellingen av 1920 forteller oss, at der er *ca. 6000 åndssvake* i landet, hvorav ca. 2000 er i skolepliktig alder. Disse tall sammenholdt, i belysning av det jeg allerede har anført, viser med tydelighet at her ligger en opgave og venter på den kraftige håndsrekning fra samfundets side, som kun kan makte å føre utviklingen videre.

III. *Program for den videre utvikling av vår åndssvakeorganisasjon.*

«Norges Barnevernsråd» opnevnte i 1925 en 5-mannskomité, som fikk i opdrag å ta under overveielse og eventuelt fremkomme med forslag angående undervisning av og forsorg for åndssvake. Komitéen, som ikke hadde noget bestemt avgrenset mandat, så det som sin opgave å utrede åndssvakesaken i hele sin bredde og få den belyst såvel fra et kristelig humant synspunkt som fra dens sociale og slektshygieniske side. Til sammenligning blev innhentet opgaver fra de på området lengst fremskredne land og gjort rede for de prinsipper, hvorpå åndssvakearbeidet der er bygget. Komitéen blev ferdig med sitt arbeide i november 1927 og leverte da en *innstilling*, som gjennem Norges Barnevernsråd er oversendt Kirkedepartementet. Forutsetningen er, at den skal trykkes som stortingsdokument om mulig i inneværende tingperiode — og derved komme under diskusjon.

Den organisasjon komitéen gir anvisning på, kan ikke gjennemføres innenfor rammen av den nugjeldende lov om døve, blinde og åndssvake barns undervisning av 4. juni 1915, hvorfor den ledsager sin innstilling med forslag til en ny *lov om åndssvakeforsorg*. Ifølge dette lovforslag skal der tilveiebringes følgende institusjoner for åndssvake:

1. *Skolehjem* (heri også innbefattet arbeidshjem) for barn og ungdom

med såpass åndsevner, at de er utviklingsdyktige og kan ha utbytte av boklig og manuell oplæring.

2. *Pleiehjem* for barn og voksne som står så lavt, at de ikke kan undervises, ikke utføre noget arbeide og ikke stelle sig selv, hvorfor de hele livet igjennem er henvist til andres omsorg og pleie.

3. *Vernehjem* for menn og kvinner, som foruten å være åndelig tilbakesatt også er beheftet med *moralske defekter*, individer med kompliserte lyter, antisociale, som ikke evner å innordne sig under samfundets lover og vedtekter og derfor er uskikket til å leve på frifot. Disse bør helst anbringes på en ø, hvor de lett kan isoleres, på samme tid som de kan få nyte relativ frihet og være beskjeftiget.

4. *Kontrollert familiepleie* for sådanne som efter å ha vært på skolehjem har visse betingelser for helt eller delvis selverhverv uten å ha foreldre eller pårørende å støtte sig til.

5. *Arbeidskolonier* for menn og kvinner av samme type som de under punkt 4 nevnte, som har fått oplæring i praktisk arbeide — særlig gårds- og hagearbeide — men av en eller annen grunn ikke egner sig for anbringelse i *private* hjem.

6. *En tilsynsmann* i hver kommune — eventuelt i hvert sogn — til å ha et øie med de i kommunen (sognet) boende åndssvake og en gang om året avgi rapport om dem til vedkommende centralanstalt, hvorfra den åndssvake er utgått.

7. *Pleie- og arbeidshjem for epileptiske* åndssvake som nu er nektet adgang til våre åndssvakeskoler.

Komitéen foreslår, at de nuværende 3 åndssvakeskoler utbygges efter paviljongsystemet, således at de kommer til å omfatte alle de forannevnte hjem og kan åpne sine porter for alle åndssvake som trenger anstaltsbehandling. (De under punkt 3 omhandlede vernehjem bør dog utskilles fra de øvrige og helst anbringes på en ø). På den måte får man altså 3 *centrer* for vår åndssvakeforsorg med hver sitt avgrensede optagelsesdistrikt: *Et østenfjells, et sønden- og vestenfjells* og et for *det nordenfjelske og Nord-Norge.*

Anmeldelsesplikten er tillagt skolestyret likesom i loven av 1915. Anmeldelsen skjer på dertil innrettede skjemaer og sendes bestyreren av vedkommende skolehjem, som skal føre *register over alle anmeldte åndssvake.* Fra ham går skjemaene til vedkommende departement som fører et hovedregister for det hele land. Bestyreren for skolehjemmet avgjør, hvor de enkelte åndssvake skal anbringes, i skolehjem, arbeidshjem, pleiehjem eller vernehjem.

Tilsynet med hjemmene skal føres av en *kontrollkomite* på 3 medlemmer, hvorav den ene er helserådets formann. Det *lokale tilsyn* besørges av en tilsynsmann eller -kvinne, som velges av vedkommende by- eller her-

redsstyre for 3 år ad gangen. Hans hverv blir å betrakte som offentlig ulønnet hverv. Departementet gir instrukser om, hvordan begge slags tilsyn skal øves.

Utgiftene ved anlegg og drift av de forskjellige hjem bæres av *staten.* Stortinget kan dog bestemme, at en viss del av driftsutgiftene overtas av *fylkene,* likesom fylkestinget kan bestemme, at inntil $^1/_3$ av fylkets andel skal bæres av de åndssvakes hjemstavnskommune.

I § 17 er inntatt den bestemmelse, at åndssvake som har vært anbragt i et av de forannevnte hjem, for resten av sitt liv skal beholde den hjemstavn han (hun) hadde ved anbringelsen i hjemmet. Denne bestemmelse er av stor betydning og vil lette anbringelsen i kontrollert familiepleie.

Foreldre og forsørgere skal ikke kunne tilbakeholde barn som er innkalt til et av de i loven omhandlede hjem, medmindre den åndssvake efter skolehjemsbestyrerens skjønn får betryggende opdragelse, pleie og tilsyn annensteds. Dette skjønn kan appelleres til departementet.

Arbeidskoloniene forutsettes oprettet ved kommunal (fylkeskommunal) eller privat foranstaltning, men staten yder et av stortinget fastsatt årlig bidrag til driften.

Utgiftene ved *den kontrollerte familiepleie* må for den vesentligste del bæres av vedkommende hjemstavnskommune, men staten bør også her tre til med en viss andel efter stortingets bestemmelse.

Torshov off. skole for åndssvake i Oslo, hvis eiendom i årenes løp er blitt sterkt beskåret av byen, og som derfor ikke lenger har tilstrekkelig albuerum og arbeidsfelt for sin nuværende virksomhet, og slett ikke betingelser for nogen utbygning efter komitéens plan, foreslåes flyttet ut på en større jordeiendom ikke altfor langt fra byen. Komitéen fester da opmerksomheten ved gården *Bredtvedt* i Aker, som allerede er statens eiendom.

Videre henleder komitéen opmerksomheten på et privat tiltak på dette område, som fortjener offentlig påskjønnelse og økonomisk støtte, nemlig *bestyrer Øistein Austjords arbeidshjem og skole* på Lundstad ved Hønefoss. Hensikten med dette hjem er å ta imot åndssvake som utgår av skolene uten å ha noe hjem og vende tilbake til, oplære dem i arbeide og derved gjøre dem skikket til å ta ut som tjenere. Hjemmet har f. t. plass for kun 15 st.

I sine *sluttbemerkninger* sier komitéen, at gjennemførelsen av den optrukne plan vil komme til å trekke store veksler på samfundet gjennem en lang rekke av år, og at det er dens selvfølgelige forutsetning, at utbygningen av de forskjellige institusjoner skal foregå suksessivt, i den utstrekning som de økonomiske hensyn til enhver tid tillater. Et par punkter i innstillingen bør imidlertid søkes gjennemført straks, idet de ikke vil kreve nogen utgifter hverken for stat eller kommune: 1. Fattigloven av 19. mai 1900 § 11 får en tilføielse om, at åndssvake ikke kan

erhverve hjemstavn, efterat de har vært på et av statens skolehjem eller pleiehjem. 2. Der velges en tillitsmann eller tilsynsmann i hver kommune, som får i opdrag å føre tilsyn og kontroll med de åndssvake.

På *arbeidsprogrammet* setter komitéen som de første poster: 1. Et pleiehjem for vestlandet. 2. Vernehjem for antisociale.

Litteratur: Dr. med. *Carl Looft:* Kliniske og ætiologiske undersøkelser over psykiske utviklingsmangler hos børn. Sorenskriver *G. Wiesener:* Norges Barneforsorg. Skolebestyrer *Jon Grue:* Kort utsikt over åndssvakeundervisningens historie. Foredrag inntatt i «Vor Tid» 1894. Læge *G. Grårud:* Abnormvesenets utvikling i Norge. St. dok. nr. 68, 1903. Prof. *R. Vogt:* Åndssvakhet. Nyt tidsskrift for abnormvesenet. 1921, side 105. Dr. med. *Ole Bull:* Tunghørte, døve og åndssvake. Oslo 1887. Skolebestyrer *H. M. Hauge:* Det norske abnormskolevesen. Jubileumsskrift 1914. Prof. *Chr. Keller:* Artikler i «Nyt tidsskrift for abnormvesenet». 1889—1928. Forstander *E. V. Rolsted:* Åndssvakeanstalten på gamle Bakkehus 1855—1905. Prof. *Alfred Petrèn:* Sinnesslövårdens organisasjon och nuvarande läge i vårt land. (Foredrag på Nionda Allmänna Svenska mötet för vården om de sinnesslöa. 1924.) Baron *Adolf von Bonsdorff:* Om vården av andesvaga barn i Finland. Helsingfors. 1925. *P. Stritter:* Die Heilerziehung und Pflegeanstalten für schwachbefähigte Kinder. *Eduard Seguin:* Traitement Moral Hygiene et Education des Idiots. Paris 1906. *Stanley P. Davies:* Social Control of the Feebleminded. New York 1923. *Henry H. Goddard.* M. D.: Feeblemindedness. It's causes and Consequences. Vineland *N. J. H. H. Goddard:* The Kallikak Family. Edgar A. Dell M. D.: Clinical Studies in Feeblemindedness. Vineland. N. J. *G. E. Schutleworth.* M. D.: Mentally Deficient Children. London. 1900. *Frederic Bateman.* M. D.: The Idiot, His place in Creation and his Claims on Society. London 1897. *Bernhard Hollander.* M. D.: Abnormal Children. London 1916. *W. W. Ireland.* M. D.: Mental Affection of Children, Idiocy, Imbecility, and Insanity Edinburgh 1898. *R. D. Clarkson.* M. D.: Children who never grow up. Falkirk. 1900.

Tidsskrifter: Nyt Tidsskrift for Abnormvesenet. Fra 1889. Vejle i Danmark (Nordisk Tidsskrift.) Zeitschrift für die Behandlung Schwachsinniger. Halle a. d. Saale. The Training School Bulletin. Vineland. N. J. U. S. A.

Frelsesarméens sociale arbeid i Norge.

Av *Othilie Tonning.*

Historikk. Det er 41 år siden Frelsesarméen begynte sitt religiøse vekkelsesarbeid her i landet. — Det skjedde i en ny og for kristelig forkynnelse ukjent form som vakte opsikt og tildels forargelse. På enkelte hold kanskje også latter og hos eldre alvorlige kirkefolk dyp sorg over «vranglæren», som man mente det var — og over at den religiøse forkynnelse blev trukket ned og forsimplet gjennem vidnesbyrd fra «kvinner og tvilsomme individer».

Imidlertid fortsatte Frelsesarméens folk sin enkle forkynnelse om frelse for alle, uten å la sig hindre eller stenge av kritikken. Det å møte enhver i deres eget miljø og i deres egen dagligdagse talemåte og tankegang har alltid og på alle områder sin berettigelse. Til møtene strømmet mange slags folk og ikke minst gatens hjemløse og tvilsomme eksistenser av begge

kjønn. Frelsesarméens folk var i sin varme begeistring og tro på Guds frelsende makt ikke i tvil om at disse mennesker kunde omvendes og frelses, opreises til nye og nyttige mennesker. Innbydelsen til dem lød derfor med trosfriskhet og overbevisning. Mange fulgte innbydelsen og blev fornyet i sinn og ånd, så de holdt sig borte fra drikk og lovovertredelser, som før hørte til deres daglige liv.

Frelsesarméens grunnlegger, den kloke og varmhjertede general *William Booth*, var ikke sen til å forstå at selv i disse individer var der — slik som den kristne tro lærer — ikke bare *evighetsverdier*, men der var også *samfundsverdier*, og de burde derfor kunne reddes for samfundet. Gjennem Kristi ånds innflydelse skulde det nedbrutte gjenopbygges og fornyes. Årsakene til elendigheten måtte mest mulig fjernes, de guddommelige krefter nå inn til selve *menneskeviljen* så den kunde komme til å fungere i harmoni med Guds lov og samvittighetens stemme.

Frelsesarméens folk fulgte villig sin general i denne tankegang. Fornyelsen måtte skje i hvert enkelt individ. Det åndelige vekkelsesarbeid skulde forenes med den materielle hjelp, — en individuell «hjelpen tilrette» for det menneske, «som var overlistet av noen synd». Beretningen om den barmhjertige samaritan har sin gyldighet også i dag, også i vårt samfund. Den mann og kvinne som er falt iblandt røvere, slått og såret, trenger behandling og pleie. Oljen og vinen er fremdeles nødvendige ingredienser til social opreisning. Der behøves fremdeles sterke og villige hender til å løfte dem op på eselryggen, — inn i kjøretøiet eller bilen, — som det for vår tid mere passende billede: De må bringes til et herberge, et hjem for åndelig og legemlig rekreasjon og pleie, «hjelpen tilrette».

Dette forstår nutidens mennesker kanskje like så godt som bibelens samaritaner; men de går dog forbi og glemmer i all fall rett ofte å legge igjen de to «penninge» hos verten og lover kun ytterst sjelden å betale verten, hvad han mere legger ut. Frelsesarméen vovet tross alt ikke å skyve fra sig ansvaret for de mange forkomne og forhutlede eksistenser, som den møtte på sin vei, men tok op byrden med å skaffe tilveie herberger og hjem for efter beste evne å virkeliggjøre de prinsipper som dens forkynnelse bygget på.

Kvinners sociale arbeid. Det aller første skritt blev gjort ved at Frelsesarméen fra sitt officerskorps utvalgte et par kvinner med godt hjertelag og stor sympati for fattige og forkomne mennesker. Kvinner som forstod å trøste og velsigne, villige til selv å bli fattige og tjene for «å gjøre andre rike». Disse to kvinner fikk sitt arbeide i Vognmannsgaten i Vaterland, — i 1891. Denne bydel hadde den gang en hel annen karakter enn den har idag. Der var en flerhet av små skumle bevertningssteder og losjihus, med lave vinduer, dekket av røde muggardiner. Strøket

stinket av smuss og alkohol. I dette nabolag gjorde *slumsøstrene* sine *husbesøk* og blev bestevenner med koner og barn så vel som med nattens løse fugler.

Det ryktedes snart blandt strøkets fattige, forpinte og tildels mishandlede mødre, at der bodde et par «frelsespiker» som vilde hjelpe dem i deres nød, og slumsøstrene fikk rik anledning til å vise hjertelag, gi råd, trøst og hjelp til de mange som fant vei til deres lille beskjedne kvarter i kjelleretasjen. Det var der den stakkars forpinte Hanna S. fant trøst og hjelp da hun i redsel tok sine to små barn og løp ut av sitt hjem. Mannen hadde i beruselsesvanvid villet slå dem fordervet. Denne hennes flukt til slumsøstrene blev ellers årsak til mannens og hjemmets opreisning.

Nye krav meldte sig for slumsøstrene. De møtte på sin vei unge piker, filtret inn i forhold som var ødeleggende for både kropp og sjel. Hvordan få dem ut derfra, hvordan hjelpe dem tilrette? Kun få av dem var vant til å ernære sig ved arbeide, lite hadde de lært og var selvsagt heller ikke glad i å arbeide. Arbeidslysten måtte vekkes og med det formål blev *Industrihjemmet* oprettet i januar 1896. Så mange som var villig til å komme fikk for noen måneder et godt hjem, hvor alt var lagt tilrette for å utvikle og utruste dem for et sundt og nyttig liv. Hundreder av nu aldrende kvinner takker Gud og Frelsesarméens Industrihjem for håndsrekningen og hjelpen i rette tid. Jeg har på mine reiser møtt dem igjen rundt om i alle deler av vårt land.

Men problemene var mange. Slumsøstrene, hvis antall økedes for hvert år, kom stadig i kontakt med flere og flere mennesker i nød. Der var enkene, de forlatte hustruer og barn. Hjemmene med de slette, udueligе eller syke forsørgere. Disse måtte hjelpes på en mer effektiv måte enn den å gi dem brød og matvarer for å lindre dagens sult. De fleste av disse kvinner var ved sine småbarn forhindret fra å skaffe sig fortjeneste ved å ta arbeid. Hårdt som det var å sitte hjemme med lite mat og brensel, var det ennu verre å stenge barna inne og gå fra dem. Beretningene om ulykker, ildebrand etc. var for mange og uhyggelige.

Den første Frelsesarméens *barnekrybbe* blev åpnet på Ekeberg 1894. Efterhvert blev der åpnet barnekrybber i alle de byer hvor arbeidsforholdene for kvinner gjorde det ønskelig. Tusener av kvinner har under disse mange år i den tidlige morgentime før fabrikken åpnet, før vaskedagen begynte, dag efter dag bragt sine småbarn til Frelsesarméens barnekrybbe og hentet dem igjen efter endt arbeidstid. Undertiden kom de med 2—3 barn, og det hendte nok også at skolegutten og skolepiken fra 1. og 2. klasse tok veien fra skolen til krybben for å vente på mor, for der var ingen hjemme og mor kom ikke hjem før kl. 6—7. Det skal også nevnes at idag er det hundreder av unge mennesker som har lyse, gode minner fra barne-

krybben, og som hverken har glemt bønn, sang eller den glade lek. Noen av disse første krybbebarn sender nu sine egne småbarn til krybben i slumsøstrenes varetekt.

Tretten barnekrybber har vært i drift, men noen av disse er under de siste 2—3 år omlagt til andre institusjoner for barn: *Barneherberger.* Disse har sin egen opgave, den å ta sig av barn som av en eller annen grunn er nær ved å bli hjemløs, eller fordi der i hjemmet er inntruffet omstendigheter som gjør at de ikke kan få pleie og tilsyn, f. eks. mor blir syk, må innlegges på sykehus, sendes til sanatorium eller lignende. Barnets ophold på herberget varierer fra 2—3 uker til 5—6 måneder alt efter omstendighetene, — inntil det kan komme tilbake til sitt eget hjem, eller der er ordnet for det på annen måte.

De første barneherberger blev åpnet i *Stavanger* og *Trondhjem* i 1907. Senere er der oprettet 2 i *Oslo*, 1 i *Bergen*, *Haugesund*, *Kristiansand*, *Halden*, *Fredriksstad*, *Ålesund*, *Skien*, *Drammen*, *Kristiansund N.*, *Elverum* og *Drøbak*, ialt 15 herberger med plass til 340 barn. Forsorgsvesenet i de respektive byer benytter herbergene i stor utstrekning for de hjemløse barn som de må ta sig av.

Barna i de fattige hjem har alltid appellert til slumsøstrenes hjerte, og ikke minst de mange svake småbarn som så sårt trengte frisk luft og sommersol.

I 1912 blev den lille vakre eiendom «*Trollstua*» i Asker, skjenket som gave til Kvinners sociale arbeide av juveler og fru *Alfred Andersen.* Med givernes samtykke blev det bestemt at en del av eiendommen skulde benyttes til *sommerkoloni for småbarn.* Våren 1913 var den første avdeling ferdig med plass til 36 barn i 3—6-årsalderen. Ved tilbygning og utvidelser gir «Trollstua» nu plass til 93 barn ad gangen. Det første kull reiser hvert år ut i første halvdel av mai måned. Efter 7 ukers ophold sendes disse tilbake til sine hjem og 93 andre småbarn kommer ut for 7 ukers ophold.

Trondhjem fikk sin sommerkoloni «*Vesletun*», Charlottenlund, i 1913, Bergen fikk «*Veslebakken*», Ytre Arne, og Stavanger «*Veslelia*» Finnøy i 1916. Alle kolonier har to kull barn hver sommer. Ialt gir koloniene 5—7 ukers ophold for ca. 500 svakelige småbarn hver sommer.

For 20 år siden var ikke omsorgen for gamle ubemidlede mennesker hvad den er idag. Slumsøstrene traff dem på sin vandring i små mørke rum, i kjellerværelser eller på kvistrum, ofte i en nokså trist forfatning. Gamle folk med alderdommens skavanker, ustø gang, sviktet syn og dårlig hørsel, som er henvist til å brenne kull i en ussel gammel etasjeovn som ryker, kan ikke få det renslig og hyggelig omkring sig, og hvor gjerne slumsøstrene anstrengte sig for å hjelpe disse gamle, blev det utilfredsstillende. Og så kom ønsket om å kunne samle dem på ett hjem, hvor de kunde få tilsyn og pleie.

Oslo kommune eide Verksgaten 14, et stort gammelt trehus med have. Det hadde i sin tid vært prestegård. Vår ansøkning om å få denne eiendom leiefritt overlatt til *hjem for gamle*, blev innvilget og i november 1909 blev den innvidd og tatt i bruk og fikk navnet «Kveldsol». De kommunale myndigheter var innbudt til å bese hjemmet, og borgermester *Arctander* uttalte med en næsten angerfull forbauselse: «Jeg visste ikke at det var en så stor verdifull eiendom vi hadde overlatt Dem, frk. Tonning,» hvortil jeg svarte: «Gled Dem over det, borgermester, her skal bli et godt hjem for 50 gamle som nu har det vondt,» — og jeg tror at borgermesteren kun har gledet sig over det.

I 1911 blev driften av det kommunale gamlehjem i *Vardø* — Kveldsol II — efter anmodning av myndighetene der, overtatt av Kvinners sociale avdeling og har siden da vært betjent av slumsøstre. *Levanger* formannskap anmodet oss i 1913 om å overta driften av det kommunale gamlehjem der. Hjemmet var under slumsøstrenes ledelse fra april 1913 til høsten 1918. Vi opsa da kontrakten, både på grunn av uoverensstemmelse med fattigstyret i ledelsen og fordi vi trengte slumsøstrene andre steder. I 1913 åpnedes «Kveldsol» 4 i Bjølsen gamle hovedgård, som ved *Oslo* kommunes medvirken blev innkjøpt av Frelsesarméen til dette bruk. I 1918 oprettet *Akers* kommune «Solvang» gamlehjem, hvis drift blev overdratt til Frelsesarméens slumsøstre. I 1919 mottok våre slumsøstre i *Narvik* de første 3—4 gamle til forpleining. Senere er der kjøpt eiendom og innredet gamlehjem som gir plass for 25 gamle menn og kvinner.

I 1919 oprettet *Akers* kommune et pleiehjem for gamle, «Ellingsrud», og overdrog også driften av dette til Frelsesarméens sociale avdeling. En damekomité i *Honningsvåg* anmodet oss om å medvirke til å få istand et gamlehjem, og i oktober 1920 blev det åpnet. Efter anmodning fra myndighetene i *Haugesund* overtok vi i 1921 driften av det kommunale gamlehjem der.

Vi har nu, fordelt på 8 hjem, ca. 290 gamle under slumsøstrenes pleie og tilsyn.

*

En annen og trist side av menneskelivet gjorde også krav på slumsøstrenes opmerksomhet. Unge piker, — dels også fra provinsen — vanker omkring i Oslo, uten fast bopel gjemmer de sig bort for hjem og pårørende. De fleste med liten arbeidsevne og kun middelmådig lyst til regelmessig beskjeftigelse blir de et lett bytte for gatelivet i dets sletteste form. Mange er de mødre som i sorg over sin unge datter har henvendt sig til Frelsesarméens sociale avdeling for å få hjelp til å finne henne igjen. Dette skapte *Midnattsmisjonen* i 1914. I Smalgangen 16, et gammelt hus tilhørende Oslo kommune og overlatt oss leiefritt, har i årenes løp hundreder av unge piker funnet et tilfluktssted for noen dager, og igjennem de råd og den

veiledning, som er gitt dem, er mange hjulpet inn på bedre og tryggere veier.

Blandt de mange kvinner som søkte Frelsesarméens hjelp i en vanskelig tid var der ikke så få som skulde bli mødre. Ingen trenger hjelp og råd bedre enn den som står hjemløs og ensom i en slik situasjon, og dette blev årsaken til oprettelsen av en *avdeling for mødre med spedbarn* på Industrihjemmet i 1904. Senere blev der innredet andre mødrehjem. For tiden er der 4 med plass til ca. 90 mødre med spedbarn. Som regel opholder moren sig på hjemmet noen uker før barnet fødes.

For Oslos vedkommende foregår fødselen på kvinneklinikken, hvorefter mor og barn kommer tilbake til mødrehjemmet, hvor opholdet varierer fra 3—6 til 10 mndr. alt efter som forholdene arter sig for mor og barn. — Mødrehjemmet, Skrivergården, Drøbak, har sin egen fødestue. — Så langt mulig opmuntres mødrene til selv å beholde sitt barn, hvad også de fleste gjør, men der gis selvsagt forhold som gjør det mest heldig at barnet blir bortgitt til *adoptivforeldre.* Kvinners sociale kontor er i så fall behjelpelig med å skaffe barnet adoptert i gode hjem.

For arbeidende unge kvinner er *pensjonatet «Heimen»* i Oslo en verdifull institusjon. Hjemmet tilhører Christiania Seildugsfabrikk, men bestyres av Frelsesarméen ved kvinners sociale avdeling, som har frie hender til å ordne driften efter beste skjønn.

Oslo kommune innredet i 1920 et *husvilleherberge* for enslige kvinner og kvinner med barn i Arendalsgaten 3 og anmodet Kvinners sociale avdeling om å overta driften av dette. I 1921 blev der også av Oslo kommune oprettet et lite husvilleherberge for kvinner med barn, Grønland 27, og i 1927 et i Munkedamsveien 19. Begge disse administreres av Kvinners sociale avdeling.

Alt innen Kvinners sociale arbeid kan nok til en viss grad karakteriseres som veldedighets arbeid; dog vil det fremgå av det som her er skrevet, at Arméen mest mulig har lagt an på gjennem sine slumsøstre å gi det personlige arbeid, råd, kristelig veiledning og moralsk støtte til dem som trenger det i en tung tid.

Selvfølgelig krever også dette pengemidler, og det store publikum både i Oslo og rundt om i landets byer og bygder har beredvillig ydet denne støtte, likeså de respektive kommuner og myndigheter på forskjellig vis.

Men den veldedighet som gir sig utslag i direkte gaver til fattige mennesker, har i alle år fått en bred plass innen vårt arbeid. For å skaffe midler tilveie har slumsøstrene gått fra dør til dør med sin innsamlingsliste, trappe op og trappe ned, og kanskje har slitet på skosålene iblandt blitt tyngre enn pengene de fikk, men det er dog forbausende hvor ofte de har

møtt forståelse og fått både bidrag og opmuntring, og likeså forbausende er det hvorledes de selv med små midler har kunnet hjelpe de mange.

For dette øiemed har særlig juleinnsamlingene vært til stor hjelp og ikke minst har «Julegrytene» bragt slumsøstrene mange penger. De blev utstillet første gang i Oslo i des. 1901 og senere i alle byer hvor slumsøstrene arbeider. Mange uker før julegrytene utstilles gjør slumsøstrene — i tillit til hvad disse skal bringe dem — sine bestillinger på skotøi og innkjøp av tøier, hvorav forferdiges klær både til voksne og barn. Disse ting utdeles som regel efterhvert som behovet melder sig utover vinteren. Julekurvene utdeles Lillejulaften og inneholder matvarer. For å få mest mulig for pengene innkjøpes alt en gros og opveies og fordeles av slumsøstrene selv.

Budgettet for Kvinners sociale arbeid for 1928 er kr. 1 000 540.00. — Kvartalsskriftet «Faklen» er spesialorgan for Frelsesarmeéns sociale arbeid og begynner dette år på sin 26. årgang. Det utkommer i ca. 30 000 eksemplarer pr. kvartal og selges av slumsøstrene.

Menns sociale arbeid. Som tidligere nevnt kom Frelsesarméen i berøring med forkomne menn, som trengte såvel åndelig som materiell hjelp. Der blev i vinteren 1892—93 åpnet en varmestue. Vinteren var meget streng og kold hvorfor Frelsesarméens lokale, Grønland 9, blev anvendt som nattely; men det var ikke tilfredsstillende hverken for mennene eller for oss. Vi hadde ingen sengeplasser å by på; de lå på benkene, på plattformen og hvor de best kunne finne en plass. Nok var det bedre enn å gå ute i vinterkulde og mørke, men tilfredsstillende var det langtfra.

Da kommandør Hanna Ouchterlony i 1894 fikk ledelsen av Frelsesarméen i Norge blev der gjort alvor av å skaffe et *herberge for hjemløse menn.* Et par frelsesofficerer, forklædte som «lasaroner» besøkte teglverkene i Aker og overnattet der for å finne ut de sanne forhold. Det viste sig at disse var langt verre enn man kunde ane, og at det var en tvingende nødvendighet at noe blev gjort. Et av teglverkene kom i brand, og noen av de hjemløse menn brente inne. Det blev da bestemt at et herberge skulde åpnes. Urtegaten 16 blev innkjøpt høsten 94 for 35 000 kr. og på selve julaften blev de første 22 hjemløse menn budt velkommen. Efterhvert som leilighetene i huset blev ledige, økedes sengeplassene, og i juni 95 kunde vi skaffe plass til 130 mann. Der åpnedes et dampkjøkken, hvor mennene kunde få billig mat, og vedhuggeriet gav dem anledning til å tjene til kost og losji. Frelsesarméen har for alltid fastslått at retningslinjen for dens arbeidsmetode er «hjelp til selvhjelp».

Losji, melk og brød til aftensmat samt nattskjorte kostet da 25 øre pr. natt. Et varmt bad 10 øre, med desinfeksjon 15 øre. To retter middagsmat 25 øre og en god porsjon erter og brød 10 øre. Der holdtes regelmessige

møter for herberggjestene, hvor evangeliet blev forkynt enkelt og hjertelig. Samtidig søkte man å glede mennene med sang og musikk.

Herberget i Urtegaten 16 utvidedes senere til å kunne ta imot 185 menn.

I Bergen blev i 1898 et *herberge* åpnet i Bakkegaten 3 til hjelp for de mange hjemløse der. Plassen viste sig med årene å være for liten og i 1922 blev der påbygd en hel ny etasje, hvorved sengeplassenes antall økedes til 100. Også her har der hele tiden vært matutsalg, likeså de nødvendige baderum, desinfeksjons-innretning etc. Gjennem forandringer foretatt siste høst er der ytterligere skaffet plass til 16 senger, en bedre spisesal og kafé, ny forsamlingssal etc., og institusjonen er nu i stand til å møte de økede krav, som nu gjør sig gjeldende. En større lagerbygning er innkjøpt i Sandviken; derved er så vel brensels- som avfallsforretningen utvidet betydelig og gjør det mulig å skaffe flere menn arbeide. Bergens kommune har lagt sin anerkjennelse av dette arbeide for dagen ved å gi kr. 20000 til ombygning av herberget.

I februar 1900 blev *redningsskøiten* «Catherine Booth» bygget i Larvik av «Fram»s byggmester, Collin Archer, og innvidd for sin gjerning blandt Lofotens og Finnmarkens fiskere. Under de forløpne år har den utført et meget verdifullt arbeide og reddet mange menneskeliv og store verdier fra ødeleggelse.

I januar 1901 blev der åpnet et nytt *herberge* i Oslo i Urtegaten 2 med plass til 68 menn.

I juli 1905 blev Sverresgate 20—22 innkjøpt. Det er to mindre trehus med ca. en måls tomt. Det kalles «Elevator» og anvendes til *industrihjem for menn.* Mange av dem er blitt hjulpet til en ny start i livet.

Omfattende forandringer og ny-innredninger er nylig foretatt for å skaffe hjem for 10—12 løslatte fanger. I samarbeide med fengselsmyndighetene vil vi kunne hjelpe mange av disse menn som er mer vanskelig stillet enn noen annen. Vår fengselsvirksomhet blev startet i juli 1920 med nuværende stabskaptein Bernhard Hansen som leder, og vi er takknemmelig for de anledninger som de respektive autoriteter har gitt oss. Vi er også inderlig takknemmelig for Guds velsignelse, idet så mange av mennene er blitt nye mennesker og reddet for både samfund og hjem.

I april 1913 overdrog Oslo kommune Frelsesarméen administrasjonen av Platougatens herberge, som har plass til 130 menn og ca. 20 familier, og i 1920 overtok vi også kommunens herberge i Arendalsgaten 3 med plass til 160 menn samt Teatergatens herberge med plass til 98 menn. Kommunen betaler alle utgifter i forbindelse med driften og har nedlagt store summer hvert år for å komme de mange hjemløse til hjelp. Samarbeidet med kommunen har alltid vært det allerbeste.

I august 1923 blev der innkjøpt en vakker eiendom på Lysaker til

et *gamlehjem for menn.* Her er nu — efter at hele huset er blitt disponibelt plass til 43 gamle.

I *Stavanger* åpnedes i august 1924 et herberge med plass til 50 menn i kommunens eiendom Grensestensgaten 17, som blev overlatt oss til gratis disposisjon. Til herberget er knyttet vedhuggeri og avfallsforretning, hvor arbeidsløse og hjemløse menn kan tjene sitt underhold.

I *Trondhjem* åpnedes «Folkehospitset», Hvedingsveiten 1—5 i september 1927. Dette er det mest moderne herberge, resultatet av mange års erfaring, tilfredsstillende i enhver henseende. Både myndighetene og byens folk har vist sin sympati og glede over herberget, som har utfylt et behov i byen. Herberget trenger allerede nu utvidelse, og såsnart de nu bortleiede lokaler blir ledige, vil så skje. I vedhuggeriet i forbindelse med herberget anvendes utelukkende manuell kraft for å kunne skaffe flest mulig arbeide.

I herberget Urtegaten 16, Oslo, er nettop avsluttet omfattende reparasjoner, hvor en fullt moderne spisesal og kafé er innrettet. Her er også innstallert elektrisk vaskeri.

Tusener av menn er ved de forskjellige institusjoner hjulpne med losji og mat. I 1927 blev der gitt over 30000 frie middagsmåltider og siste vinter 16000. I alt disponeres 979 sengeplasser i Oslo og provinsene.

For tiden står der under «Menns sociale arbeides» administrasjon: 7 herberger, 1 arbeiderhjem, 5 vedhuggerier, 6 spiseforretninger, 1 flytte- og transportbyrå, 4 industrihjem, 1 hjem for gamle menn, redningsskøiten «Catherine Booth», som seiler i Lofoten og Finnmarken, samt et guttehjem på Høvik, tilhørende Christiania Glasmagasin og overdratt Frelsesarméen til drift. Arbeidet betjenes av 114 frelsesofficerer og beskjeftigede. Budgettet er ca. kr. 1 000 588.00.

Fremtidens planer er som de alltid har vært for «Menns sociale arbeide»: lengst mulig å møte behovet når det melder sig. Om det skal kunne skje beror i første rekke på den sympati som møter oss fra myndigheter og det store publikum, som hittil beredvillig har støttet arbeidet. For selv om alle institusjoner mest mulig er anlagt på å kunne bære sig selv, så kreves der både anleggs- og driftskapital.

Litteratur: General William Booth: «In Darkest England and the Way out», London 1890. Også utkommet på Frelsesarméens svenske forlag: «Mörkaste England och vägen utt». *F. de L. Booth-Tucker:* «The Life of Catherine Booth, the Mother of The Salvation Army». London 1892. *Mrs. Catherine Booth:* «Papers on aggressive Christianity», London 1889. *W. T. Stead:* «Mrs. Booth of The Salvation Army», London 1900. *Jesse Page:* «General Booth. The Man and His Work». London 1901. *Miss Friederichs:* «General Booths Roman». Cammermeyers forlag. *P. A. Clasen:* «Der Salutismus», en social-videnskapelig monografi over general Booth og hans Frelsesarmé, Jena 1913. *George Railton:* «General William Booth». Dansk oversettelse. Kjøbenhavn 1915. *James Shaham:* «Marskalken». Svensk oversettelse. Stockh. 1917. *Harold Begbie:* «Broken Earthenware», på norsk: «Brodne Kar». «Life of William Booth, The Founder of The

Salvation Army». London 1920. *Laura Petri:* «Frälsningsarméen», Religionsvitenskapelig Undersökning. Lund 1921, og «Catherine Booth och Salvationismen». Kyrkhistoriska Studier och forskningsbidrag. Lund 1925. *Bramwell Booth:* «Echoes and Memoriesm». London 1925. *Fanny Ekenstjerna:* «William Booth». Uppsala 1920. *Clara Thue Ebbel:* Catherine Booth, Frelsesarméens mor. Oslo 1929.

Ennvidere nevnes: «Krigsropet», ukentlig organ for Frelsesarméen i Norge, «Den Unge Soldat», organ for ungdomsarbeidet, og «Faklen», organ for det sociale arbeide.

Andre bøker og skrifter vedrørende Frelsesarméen kan fåes ved henvendelse til Hovedkvarteret, Pilestredet 22, Oslo.

Verneforeningenes arbeid.

Av *Iv. Rummelhoff.*

Historikk. Selskapet «De Nødlidendes Venner» som blev stiftet i Trondhjem i 1827, er den første forening til beste for løslatte i vårt land. Foreningen tok sig også av andre trengende. — Men den første forening av noget omfang som kom til, om enn med visse avbrytelser, å føre en kontinuerlig virksomhet op gjennem årene er «Foreningen til Forsorg og Beskyttelse for de fra Christiania Strafarbeidsanstalter løsladte Forbrydere», som blev dannet i 1849, og kan betegnes som den grunnleggende forening for denne virksomhet i vårt land.

Da centraladministrasjonen for Fengselsvesenet i 1875 blev underlagt en sakkyndig ledelse ved oprettelsen av Fengselsstyret blev arbeidet for løslatte viet særlig opmerksomhet, og i de følgende år kom en rekke foreninger til, bl. a. Christiania Fængselsselskab, som blev konstituert i 1876, med det formål «at tage sig af Straffældte der løslades fra Kredsfængslet i Christiania for at bevare dem mot Tilbagefald paa Forbryderbanen». I 1894 blev oprettet et arbeidskontor av de to selskaper i Oslo.

I mars 1917 blev fengselsselskapene sluttet sammen i De Norske Forsorgsforeningers Landsforbund. Lærehjems- og Verneforeningene som blev dannet i årene 1917—1920 rundt om i landet, med det formål å ta sig av unge lovovertredere og den ungdom i det hele som står i fare for å gli ut og særlig å få oprettet lærehjem for sådan ungdom, blev i april sistnevnte år sluttet sammen i Norges Lærehjems- og Verneforbund. Fra 1. januar 1923 er de to nevnte forbund forenet i én organisasjon, som fra 1. januar 1929 har tatt navnet Verneforeningenes Landsforbund, for å undgå de stadige og for arbeidet ofte generende forvekslinger med det offentlige forsorgsvesen.

Verneforeningenes formål. Disse er efter § 1 i Forbundets lover uttrykt således:

1) Efter påtalemyndighetens eller rettens begjæring å foreta undersøkelser vedrørende lovovertredere.

2) Å ta sig av a. personer like overfor hvilke enten påtale betingelsesvis undlates eller idømt straff besluttes ikke fullbyrdet, b. personer som har vært straffet eller underkastet tvangsarbeide, c. sådanne personers familier samt d. ungdom som måtte være forsømt eller vanskelig stillet, dette dog alene i den utstrekning hvori foreningenes ovennevnte øvrige virksomhet måtte tillate det.

Arbeidets nuværende organisasjon. Denne er opbygget gjennem et forbund og de tilsluttede 60 foreninger over hele landet. Forbundets øverste myndighet er landsmøtet, som ordinært holdes hvert 3dje år om høsten av særskilt opnevnte representanter for hver av de tilsluttede foreninger. Forbundets virksomhet ledes av et forbundsstyre, som velges på landsmøtet. Det daglige arbeid foreståes av Forbundets kontor, adresse Ullevålsveien 9, Oslo. Forbundet og de tilsluttede foreninger drives som en privat organisasjon, med statsbidrag og under Statens kontroll og i nøie daglig samarbeid med påtalemyndighet, domstoler, fengsler og tvangsarbeidshus. Fordelen ved at arbeidet ledes av en privat organisasjon er at det lettere får det personlige og elastiske preg, som er nødvendig på et område som dette, men som det oftest vil falle vanskeligere å få gjennemført for en helt statsdreven institusjon. Samtidig er det en betryggelse for organisasjonen, myndighetene, almenheten og dem som skal hjelpes, at hele virksomheten er undergitt Justisdepartementets kontroll, bl. a. derved at et medlem av forbundsstyret opnevnes av departementet.

Erfaring i de forløpne år siden sammenslutningen av de to tidligere forbund har vist, at det både økonomisk og administrativt var en fordel å få denne virksomhet samlet på én hånd. Der legges alltid megen vekt på at en forenings forskjellige klienter ikke bringes sammen (i Oslo og Bergen har foreningene en særskilt avdeling for de unge). Sammenslutningen har betegnet en gagnlig konsentrasjon og en bedre utnyttelse av de forhåndenværende frivillige og lønnede arbeidskrefter. En sådan ordning utelukker også enhver tvil om, til hvem man i det enkelte tilfelle skal henvende sig, og enhver mulighet for meningsforskjell om den ene eller den annen organisasjon skal ta sig av vedkommende.

Midlene til Forbundets og foreningenes virksomhet tilveiebringes gjennem statsbidrag (for 1928—29 er bevilget 160000 kroner), kommunebidrag, bidrag fra legater og private, samt medlemskontingent. Forbundsstyret innsender til Justisdepartementet hver høst et samlet og nærmere begrunnet budgettforslag for den hele organisasjon.

Arbeidet er organisert distriktsvis over hele landet gjennem 60 foreninger, som har en helt selvstendig stilling, både hvor det gjelder tilsyns- og undersøkelsesarbeidet, hjelp for løslatte og den øvrige virksomhet som altsammen i det daglige arbeid foreståes av den enkelte

forening under dens ansvar. Ved distriktsinndelingen er jurisdiksjonsgrensene, for det meste sorenskriveriene, lagt til grunn.

De fleste problemer som vil foreligge i et menneskes liv, vil man i de forskjellige grener av verneforeningenes virksomhet bli stillet over for før eller senere, og man kan si som lederen av den danske «Fængselshjælpen» ved denne institusjons 25-års jubileum i 1927, at intet menneskelig blir en fremmed, når man har deltatt tilstrekkelig i et arbeid som dette. De mange problemer tvinger sig inn på en, man må ta standpunkt, finne en løsning, og holde ut. Glipper taket den ene gang, tar man fatt på nytt. Det er dette som gjør arbeidet så særlig interessant og avvekslende, man kan godt si spennende, — det er selve livets mangfoldighet og rikdom både til godt og til ondt, man stadig stilles ansikt til ansikt med. Dette er det som først og fremst kaller på de frivillige hjelpere, folk med evne og vilje til å gå op i arbeidet, praktiske og forståelsesfulle mennesker, som både eier den nødvendige kritiske sans og andre forutsetninger for å kunne hjelpe, og dette er det som gjør, at de der først er fanget inn i interessen for denne gjerning holder ut, tross de skuffelser og vanskeligheter man her alltid må være forberedt på å møte. Den tilfredsstillelse arbeidet i sig selv gir, er bevisstheten om å kunne hjelpe et menneske, når det mest trenges.

Frivillige hjelpere er i størst mulig utstrekning knyttet til de forskjellige opgaver, og der har fra alle hold vært lagt den største vekt herpå. Særlig innen tilsyns- og undersøkelsesarbeidet for unge lovovertredere, men også hvor det gjelder eldre, er det av største viktighet å ha en sådan krets av interesserte mennesker, som kan ta sig av vedkommende i råd og dåd. Tyngden av arbeidet ligger her. De fleste av disse hjelpere utfører arbeidet i sin fritid ved siden av annet arbeid. Dette gir deres medvirkning et personlig preg, som særlig er av stor viktighet på et område som dette. I de største byer gjør både selve arbeidsmengden og den omstendighet, at arbeidet i stor utstrekning må utføres uten varsel eller på kortest mulig varsel, det umulig for frivillige hjelpere alene å kunne utføre arbeidet. Ved foreningene i Oslo, Bergen og Trondhjem er der derfor fast ansatte funksjonærer, som forestår det vesentlige av arbeidet, men med god bistand av interesserte frivillige krefter. I enkelte andre av de noget større byer er der til arbeidet knyttet lønnede sekretærer i bistilling. Ved de øvrige foreninger som utgjør det overveiende antall, har man ikke lønnet hjelp. Efter Justisdepartementets bestemmelse skal oprettelse av lønnede stillinger, ansettelser og andre avgjørelser som binder Forbundets og foreningenes disposisjoner, på forhånd approberes av departementet.

Oplysningsarbeidet, beregnet på den store almenhet, for å skape sympati og interesse om virksomheten, legges der megen vekt på, og Forbundet har i den anledning formidlet en rekke foredrag, bl. a. i radio,

og utsendt forskjellige småskrifter, avis- og tidsskriftsartikler, beretninger m. v. I den utstrekning oplaget rekker, fåes de fleste småskrifter etc. ved henvendelse til Forbundets kontor, som også til enhver tid står til tjeneste med alle oplysninger om Forbundets og foreningenes arbeid. I denne forbindelse nevnes at Forbundet, som det nærmere vil sees av beretningen for 1923—1928, også har søkt å øve innflydelse på enkelte reformer ved strafferettspleien, og på forskjellige forhold som direkte og indirekte berører Forbundets virksomhet, som begrensning av pressens omtale av forbrytelser, å få begrenset ungdommens og tidligere straffede personers adgang til å overvære rettsforhandlinger, arbeidet for innførelse av en effektiv kontroll med offentlige innsamlinger o.s.v.

Verneforeningenes virksomhet. I det følgende skal gis en kort oversikt over de forskjellige grener av Verneforeningenes virksomhet:

1. Undersøkelsesarbeid vedrørende unge lovovertredere (Forbundets lover § 1). Ved Kgl. res. av 26. januar 1923 er Forbundet med tilsluttede foreninger godkjent til å utføre undersøkelser vedrørende unge personer, som påtalemyndigheten under efterforskningen antar vil få betinget dom efter straffelovens §§ 52—54, eller mot hvem påtale antas å ville bli undlatt i henhold til straffeprosesslovens § 85. Nærmere regler for dette arbeid er fastsatt av Justisdepartementet 15. mars 1923, og i en instruks utarbeidet av Forbundet, alt inntatt i Forbundets beretning 1923—1928.

Formålet med disse undersøkelser, som skjer helt uavhengig av politiets efterforskning er å tilveiebringe de mest mulig fullstendige oplysninger om den unges hele personlighet, helbred, karakter, interesser og anlegg i det hele, forholdene i hjemmet før og nu, hans forhold på skolen, i arbeidet o.s.v. Bak hver forbrytelse ligger der et menneskes livshistorie, som man først må kjenne, før påtalemyndighet og domstol kan treffe sine avgjørelser, — *hvorfor* og *hvorledes* han eller hun er kommet så langt må søkes bragt på det rene — som lægen først må vite sykdommens årsak og art, før han kan foreskrive behandlingen. De innsamlede oplysninger nedskrives på et for dette øiemed utarbeidet skjema, som utfylles i 2 eksemplarer, hvorav det ene sammen med en erklæring om, at han eller hun er villig til å underkaste sig foreningens tilsyn, innsendes til påtalemyndigheten, og det annet opbevares ved foreningens arkiv til eventuelt senere bruk under det efterfølgende tilsyn. For innhentelse av oplysninger fra skoler og vergeråd er av Forbundet utarbeidet særskilte skjemaer. Hvor tid og forhold forøvrig gjør det mulig, lar man vedkommende selv i ro nedskrive en beretning om sin livsførsel og hele stilling, berette om sine interesser o.s.v. I alle tilfelle blir de meddelte oplysninger nøie kontrollert, og det anføres hvor de stammer fra, den unge selv, foreldre,

andre pårørende o.s.v. I enkelte tilfelle innkalles den som på foreningens vegne har utført undersøkelsen til å være tilstede i retten for å avgi supplerende oplysninger.

2. Tilsyn med personer som har fått betinget dom eller mot hvem påtale betingelsesvis er undlatt (Forbundets lover § 1, 2 a.) skjer i henhold til de i foregående avsnitt nevnte lovbestemmelser og efter de sammesteds nevnte regler. Mens betinget dom allerede blev innført i vår strafferettspleie gjennem loven av 2. mai 1894, var det først ved et tillegg til straffeloven av 1902, gjennem lov av 25. juli 1919, at der blev åpnet adgang til å stille tilsyn av en forening m. v. som nærmere vilkår for den betingede dom. Samtidig blev der gitt et tillegg til straffeprosessloven om tilsyn m. v. for personer mot hvem påtale betingelsesvis blir undlatt.

Den unge som i henhold til disse lovbestemmelser og de fastsatte nærmere regler stilles under tilsyn av en verneforening, blir av den tilsynsfører foreningen for det enkelte tilfelle opnevner forklart formålet med tilsynet og får utlevert en tilsynsbok, hvor hans plikter er fastsatt, og også hvad han utsetter sig for ved å bryte disse plikter. Ved den betingede dom eller ved den betingede påtaleundlatelse er vedkommende gitt en chanse til å slippe for denne gang å måtte utsone straffen, forutsatt at han opfyller de betingelser som i det enkelte tilfelle stilles, særlig at han i prøvetiden fører en hederlig vandel. Formålet med verneforeningenes tilsyn er å hjelpe ham hermed i råd og dåd, gjennem å vekke og styrke hans selvtillit, bistå ham med å komme i arbeid, få et betryggende losji o.s.v. Ved utløpet av hvert år og ved tilsynstidens slutt sender foreningen rapport om tilsynet til politiet. Likeledes sendes i tilfelle underretning i tilsynstiden om alt av betydning som måtte inntreffe.

Den betingede dom fastsetter alltid en prøvetid av 3 år, mens tilsynstidens lengde bestemmes av retten. Dersom vedkommende forøver nogen forsettlig forbrytelse eller forseelse, som han innen 3 år kommer under ny forfølgning for, med det utfall at han dømmes til fengsel, blir også den utsatte straff å fullbyrde. Er det nye lovbrudd uaktsomt voldt, eller idømmes vedkommende ikke fengsel men bøter, må den nye dom inneholde bestemmelse, om den utsatte straff skal inntre. Avgjøres den nye sak ved vedtak av forelegg, medtas der i tilfelle i forelegget om den utsatte straff skal fullbyrdes. Hvor det gjelder mindre affærer, avgjøres de ofte med en advarsel. Også uten at vedkommende på nytt begår en straffbar handling, kan den utsatte straff bli å fullbyrde, nemlig hvis de «betingelser» som er satt i dommen, ikke blir opfylt.

I de tilfelle hvor påtale betingelsesvis er undlatt i henhold til straffeprosesslovens § 85, kan undlatelse av påtale gjøres betinget av at siktede ikke gjør sig skyldig i en ny forsettlig forbrytelse eller forseelse i løpet

av en viss av påtalemyndigheten satt frist, som ikke må overstige den for den straffbare handling satte foreldelsesfrist og i hvert fall ikke 2 år. Oftest blir det i tilfelle hvor det gjelder personer under 25 år, ytterligere stillet som vilkår at vedkommende i dette tidsrum underkaster sig tilsyn av en verneforening. Bortsett fra tilsynstidens lengde gjelder de samme regler for tilsynet her som for dem som har fått betinget dom.

Efter den nugjeldende lovgivning er adgangen til å anvende betinget dom begrenset til straffer på inntil 90 dager. Denne grense er efter et forslag fra Straffelovkomitéen av 1922, som ennu ikke er behandlet, foreslått forhøiet til 1 år. De erfaringer man ved foreningene og Forbundet har gjort, går bestemt i den retning, at dette forslag bør vedtas, hvorved dette institutt vil få en langt større betydning i vår strafferettspleie, enn det nu har. Nevnes skal i denne forbindelse «Loven om opdragende behandling av unge lovovertredere» av 1. juni 1928, som åpner adgang til å anbringe personer som har fylt 18 år men ikke 23 år i en arbeidsskole, når der efter domfeltes tidligere fortid, karakter og livsførsel er grunn til å anta, at han trenger en opdragende påvirkning i sådan skole for å holde sig fra nye forbrytelser, og at sådan påvirkning vil være formålstjenlig. Man håper loven blir satt ut i livet, så snart forholdene tillater det. Ved lovens gjennemførelse kan man gå ut fra at verneforeningenes undersøkelser og tilsyn vil inngå som et viktig ledd.

3. Arbeid for løslatte fra fengsler og tvangsarbeidshus (Forbundets lover § 1, 2 b.) er som det vil sees av det foregående den gren av arbeidet som først blev optatt.

Nevnes skal her først foreningens tilsyn med personer som løslates på prøve. En fange som har utstått to tredjedeler av den idømte straff, dog minst 6 måneder, kan på nærmere fastsatte betingelser løslates på prøve, hvis ikke særlige omstendigheter gjør løslatelsen utilrådelig, eller fangen ufortjent til den. Prøvetiden er i almindelighet 3 år. En tvangsarbeider kan løslates på prøve, når der i arbeidspenger er godskrevet ham et beløp, hvis størrelse er fastsatt i forhold til innsettelsestidens lengde. Beslutning om første gangs løslatelse på prøve fattes av fengslets eller tvangsarbeidshusets direktør, ellers av Fengselsstyret, undtagen for fanger som er dømt til fengsel på livstid eller på ubestemt tid (straffelovens *§ 65*) da beslutning treffes av Justisdepartementet. Prøvetiden for tvangsarbeidere er 3 år.

Opfører vedkommende sig godt i prøvetiden, fritas han for å avsone reststraffen eller utstå det resterende tvangsarbeid.

Vedkommende er i almindelighet stillet under særskilt tilsyn i prøvetiden, løslatte tvangsarbeidere som regel bare det første år. Tilsynet tar sikte på å hjelpe den løslatte i prøvetiden til å føre en rettskaffen vandel.

Mens tilsynet tidligere i almindelighet blev utført av politiet, blir det efter de nye reglementsbestemmelser, fattet av Fengselsstyret 1. november 1922, nu som regel overtatt av vedkommende verneforening.

Opfyller ikke den prøveløslatte de betingelser som er satt for prøven, settes han inn igjen på resttiden. Efter de innvunne erfaringer har der ved Forbundets kontor vært reist spørsmål, om der skulde være grunn til å forandre reglene for prøveløslatelse derhen, at vedkommende når han ikke består prøven, får et tillegg til resttiden. Forbundsstyret har ikke drøftet eller tatt standpunkt til dette.

I de tilfelle hvor en person som er ilagt tvangsarbeid, av påtalemyndigheten tilståes 1 års utsettelse med tvangsarbeidet, overdras det i almindelighet vedkommende verneforening å forestå tilsynet i dette prøveår efter de vanlige regler. Er der intet å utsette på vedkommendes forhold i prøveåret, fritas han for det ilagte tvangsarbeid, ellers settes han inn. I nogen tilfelle har der i den senere tid vært praktisert den ordning, at politiet, før «løsgjengersak» reises mot vedkommende, henstiller til ham frivillig å stille sig under verneforeningens tilsyn, og tar hans erklæring om at han skal avholde sig fra rusdrikk etc. Foreningen fører da tilsyn med vedkommende og underretter politiet, om noget særlig inntreffer.

De i fengsel eller tvangsarbeidshus optjente arbeidspenger som stilles til rådighet for den løslatte eller hans familie, blir nu som regel overdratt foreningen til forvaltning, når der ikke av særlige grunner treffes en annen ordning. Formålet er at arbeidspengene skal bli den løslatte og i tilfelle hans familie til mest mulig nytte. Beløpet kan inndras, hvis vedkommende forøver nogen straffbar handling, eller han misbruker de utbetalte arbeidspenger, eller forøvrig viser dårlig opførsel. Beslutning om sådan inndragning treffes av vedkommende direktør.

En vesentlig del av foreningenes arbeid går ut på å hjelpe personer som er løslatt efter endt tid, og således uten særskilt tilsyn eller andre nærmere betingelser. Her som ellers gjelder det først og fremst å hjelpe vedkommende til et arbeid, og i tilfelle bistå med å skaffe ham eller henne det nødvendige utstyr i den anledning, klær, arbeidsredskap, reisehjelp til arbeidsplass o. s. v. Nærmere regler for denne virksomhet kan vanskelig opstilles. Interesserte henvises herom til Småskrift nr. 4, Verneforeningenes arbeid for løslatte. Som en nogenlunde fast ordning søker man å opretthold at understøttelse ikke bør ydes uten efter nærmere undersøkelse i det enkelte tilfelle, og helst ikke samme dag vedkommende henvender sig om hjelp. Ved langtidsfengslene deltar en representant for vernearbeidet i de månedlige utgangsmøter på fengslet, sammen med fengslets direktør, prest og lærer. I disse møter fremstilles de fanger som skal

løslates i den følgende eller derpåfølgende måned, og drøftes nærmere hvorledes vedkommende ved løslatelsen i tilfelle skal hjelpes med arbeidsmuligheter, losji etc.

4. Familieforsorg eller arbeidet til beste for fangers og tvangsarbeideres hjemmeværende familier. (Forbundets lover § 1, 2 c.). Når en person kommer i tvangsarbeid eller i straff for en lengere tid, blir det i tilfelle fra arbeidshusets eller fengslets side gjort henvendelse til vedkommende forening, hvis det antas at nogen pårørende trenger hjelp. Derved kommer foreningen også i forbindelse med familier som av beskjedenhet, undseelse eller av andre grunner ellers vilde holde sig tilbake. Foreningen hjelper familien, mens forsørgeren er i straff eller tvangsarbeid, med råd og dåd, så langt man kan. Hvor det lar sig gjøre, søker man først og fremst å skaffe vedkommende beskjeftigelse, som husposter og lignende, eller hjemmearbeid med søm, strikning o.s.v., efter selvhjelpsprinsippet, mens direkte understøttelse må komme i annen rekke. Ikke sjelden er disse hjem ribbet for det nødvendigste husgeråd, klær, sko og mat, og foreningen må støtte på forskjellig vis. I andre tilfelle formidles hjelp fra andre institusjoner, som forsorgsvesen, bidrag av legater o.s.v. Ofte må ordnes med renter av boliglån, innløsning av pantsatte gjenstander, og ellers biståes med å vareta vedkommendes interesser, i mange tilfelle under nøie samarbeid med vedkommende fange eller tvangsarbeidshus. Det nødvendiggjør ofte en rekke personlige henvendelser, men gir også megen tilfredsstillelse for dem som går op i arbeidet. Mange sådanne familier står man i forbindelse med gjennem flere år.

5. Arbeid for unge som ikke er kommet i konflikt med lovene, men står i fare for det, om vedkommende ikke får hjelp (Forbundets lover § 1, 2 d.), blev ved sammenslutningen av de to organisasjoner fra 1923 medtatt som en subsidiær opgave, som foreningene bare tar op i den utstrekning det kan skje uten fortrengsel for det øvrige arbeid. Dessverre har forholdene i de forløpne år vært slik, at det bare har vært mulig for enkelte foreninger og i beskjeden målestokk å ta sig av denne opgave, og Oslo-foreningen har i 1927 sett sig nødsaget til å nedlegge sitt Aftenhjem for unge gutter, i hvert fall inntil videre, til tidene igjen kan gjøre det mulig å opta denne virksomhet.

Mens foreningene således for tiden ikke er i stand til å ta sig av disse opgaver, hvor det medfører utgifter, har man i adskillig utstrekning, såvidt forholdene har tillatt det, hjulpet med å besvare forespørsler fra foreldre, skoler, vergeråd og pårørende om råd ved behandling av vanskelige unge, veiledning i valg av livsstilling, arbeidsmuligheter i de forskjellige fag og innhentelse av oplysninger av enhver art, et meget interes-

sant og takknemlig arbeid, som direkte og indirekte også ofte er kommet foreningens øvrige virksomhet til gode, ved å skape sympati for denne og åpne nye forbindelser. I adskillig utstrekning har foreningene og Forbundets kontor således tjent som en veiledningscentral.

I forbindelse med omtalen av denne gren av foreningenes arbeid pekes i Forbundets beretning for 1923—1928 på det ønskelige i, at der i folkeskolens avgangsklasser og i de øvrige skoler, beregnet på ungdom, gis en kort orientering om strafferettsordningen, avpasset efter alder og utvikling, men således at også skolen på dette område supplerer den viden barn og ungdom får i hjemmene og ellers. Likeledes understrekes betydningen av en sakkyndig, planmessig organisert veiledning ved valg av livsstilling, gjennem medvirkning av skoler, læger etc.

6. Foreningenes optagelseshjem m. v. Samarbeid med andre institusjoner. Foreningen i Oslo driver for tiden et optagelseshjem for kvinner, et for unge menn og et mindre herberge og i forbindelse dermed et lite verksted for menn. I disse hjem får vedkommende være til man kan få ordnet med arbeid og et annet losji. I Bergen drives nu en lignende virksomhet i den eiendom foreningen overtok høsten 1928, og et par andre foreninger arbeider for å få realisert lignende tiltak. En forening har for å skaffe arbeid til foreningens folk i disse år igangsatt et mindre veianlegg, med kommunalt bidrag og støtte fra private. En annen har igangsatt rydningsarbeid på en innkjøpt eiendom og bygget et mindre beboelseshus etc. Enkelte foreninger har optatt annen virksomhet, som vedhugningsarbeid og lignende. Alle foreninger står i nøie samarbeid med forskjellige institusjoner, som Indremisjonen, Frelsesarmeen etc., i hvis herberger og hjem man i adskillig utstrekning søker anbragt dem av foreningens klientell, som ikke kan skaffes losji annetsteds.

Reformer. Av reformer til fremme av en mer effektiv behandling av forbryterondet nevnes: Å få satt ut i livet følgende lover, som dels allerede er vedtatt, dels foreligger som ferdig utarbeidede forslag: Forhøielse av vergerådsalderen fra 16 til 18 år, hvorom et forslag nu har hvilt i flere år. Utvidelse av adgangen til å anvende betinget dom for straffer inntil 1 år (mot nu 90 dager), således som foreslått av Straffelovkomitéen av 1922. Få iverksatt «Lov om opdragende behandling av unge lovovertredere» av 1. juni 1928.

Videre pekes på følgende, hvorav flere spørsmål gjentagende har vært sterkt fremme i den offentlige diskusjon, og som også direkte og indirekte vil få betydning for Verneforeningenes virksomhet. Enkelte punkter står delvis for forfatterens regning, idet flere av de reiste spørsmål ikke har vært drøftet innen Verneforbundets styre: Innførelse av ubestemte

straffedommer, med den nødvendige omlegning av fangebehandlingen, således at det mer enn nu legges i fangens hånd gjennem flid og godt forhold å forkorte straffetiden. Gjennemførelse av en mer betryggende behandling av den samfundsfarlige lovovertreder gjennem internering m. v., og for behandlingen av alkoholister (se Innstillingen av 31. oktober 1928 fra den av Socialdepartementet i 1926 opnevnte Edruelighetskomité), og av undermålernes gruppe blandt lovovertrederne. Forandring av reglene om fradømmelse av statsborgerlige rettigheter, således at dette alltid avgjøres for det enkelte tilfelle, og i forbindelse hermed at Statens egne arbeidsgiverplikter mot tjenestemenn som har forbrutt sig, blir tatt op til revisjon. Revisjon av Løsgjengerloven for mer effektivt å hindre planløs omflakking fra sted til sted. Lettere adgang til, eventuelt gjennem et centralregister, å få rede på hjemstavnsforhold, og en hurtigere avgjørelse av hjemstavnstvister mellem kommunene. Avskaffelse av vann- og brødstraffen, særlig for personer som utsoner straff for alkoholmisbruk. Revisjon av reglene for den subsidiære fengselsstraff (avsoning av bøter), bl. a. med sikte på at den innskrenkes til å gjelde personer som motvillig undlater å erlegge ilagt bot. Forandring av reglene for løslatelse på prøve, så den som ikke består prøven, får et tillegg til resttiden. Mest mulig omlegning av hjelpen til trengende fra understøttelser til arbeid. Oprettelse av flere arbeidskolonier efter mønster av Omstreifermisjonens «Bergfløtt». Forandring av reglene for fangers og tvangsarbeideres arbeidspenger, så der blir større adgang til å anvende arbeidspengene til beste for den hjemmeværende familie. En fast gjennemført ordning med lægeundersøkelse av alle lovovertredere, blandt annet for å muliggjøre at man bedre enn nu og på et tidligst mulig tidspunkt kan få gjennemført en utsortering av psykisk defekte personer. Mer beskjeftigelse av fanger ved utearbeid, med utnyttelse av erfaringene fra Opstadfeltet, Botsfengslet, Mæresmyren og fra ombygningen av Sem med fanger fra Akershus landsfengsel. Nedleggelse av Akershus Landsfengsel, Oslo kretsfengsels anneks i Grensen 5 og 7 og andre fengsler, som ikke tilfredsstiller de nødvendige krav. Mer tilbakeholdenhet i pressens omtale av forbrytelser, hvor det ikke skjer i efterforskningens eller generalprevensjonens tjeneste.

Litteratur. Fortegnelse over litteratur om forsorgs- og vernearbeidet fåes ved henvendelse til Verneforeningenes Landsforbund. Likeså i den utstrekning oplaget rekker de av Forbundet og de tidligere organisasjoner utgitte beretninger og småskrift. De forskjellige grener av virksomheten: foreningenes undersøkelsesarbeid, tilsynsarbeidet, arbeidet for løslatte og familieforsorgen er behandlet i hvert sitt småskrift. Særskilt nevnes også følgende brochurer: 1) *Conrad Falsen:* «Forsorgen, dens historie, Organisasjon og Opgaver» og 2) «Opstad Tvangsarbeidshus». *Francis Hagerup:* «Fangeforsorg som samfundsopgave». *Hartvig Nissen:* 1) «Moderne kriminalpolitikk» og 2) «Et Fengsels Gjerning». *Arne Omsted:* 1) «Ubestemte Straffedomme og Løslatelse på Prøve i

Amerika» og 2) «Forbrydelse og Straff». *Johs. Omsted:* «Reform av Bestemmelsen om Løslatelse på Prøve». *Iv. Rummelhoff:* »Pressen og Kampen mot Forbryterondet, sett fra Fengsels- og Forsorgsforhold.» *Segelke Thrap:* «Fangeforsorgen».

I Forbundets 5-års beretning 1923—1928, utsendt januar 1929, er gitt en samlet oversikt over arbeidet med de viktigste regler for dette, forskjellige rundskrivelser m. v.

En rekke spørsmål er behandlet av de to tidligere Botsfengselsprester, dr. teol. *Chr. A. Bugge:* «Fra min Fængselstid. 13 år blandt Forbrydere». 1916, og dr. teol. *Eivind Berggrav:* «Fangens sjel og vår egen. Erfaringer og iakttagelser fra Botsfengslet i Oslo», 1928.

INNHOLD:

Dette hefte

leveres nye abonnenter som tillegg til 2. halvår 1929, for 1 krone.

«Socialt Arbeid» utkommer med 10 hefter årlig med avvekslende 40 og 32 sider, i alt 360 sider og *prisen er 4 kroner året.*

«Socialt Arbeid» er landets billigste tidsskrift.

Tegn abonnement hos Deres bokhandler, på nærmeste postanstalt eller direkte i ekspedisjonen, Universitetsgaten 24, Oslo.

NIKOLAI OLSENS BOKTRYKKERI · OSLO